

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MAZHAR-I ENVÂR VE KEŞF-İ ESRÂR
(İnceleme-Metin-Dizin)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Rümeysa KAYAOĞLU

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ANKARA 2023

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MAZHAR-I ENVÂR VE KEŞF-İ ESRÂR
(İnceleme-Metin-Dizin)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Öğrencinin Adı Soyadı:
Rümeysa KAYAOĞLU

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı:
Prof. Dr. Mustafa ARSLAN

ANKARA 2023

ONAY SAYFASI

Rümeysa KAYAOĞLU tarafından hazırlanan “Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr (İnceleme-Metin-Dizin)” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Edebiyatı Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi	Kurumu	İmza
Prof. Dr. Mustafa ARSLAN	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi/ İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi/ Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü	
Kabul ☐	Red ☐	
Prof. Dr. Mustafa ERDOĞAN	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi/ İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi/ Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü	
Kabul ☐	Red ☐	
Doç. Dr. Muvaffak EFLATUN	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi/ Edebiyat Fakültesi/ Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü	
Kabul ☐	Red ☐	

Tez Savunma Tarihi:

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Edebiyatı Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Ünvan Ad Soyad

.....

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. Tarih (28.12.2023)

İmza

Rümeysa KAYAOĞLU

2023

ÖNSÖZ

Tarih boyunca Türkler'in sosyal, medeni ve kültürel hayatlarını etkileyen ve değiştiren pek çok büyük olay olmuştur. Bunlardan birisi de Türkler'in İslâmiyeti kabul etmesidir. İslâmiyete geçişle birlikte Türklerin dini ve sosyal hayatlarında değişimler, kültür ve medeniyetlerini etkileyen düşünce ve yaşayış şekilleri oluşmuştur. Hayata yansıyan değişim ve gelişimleri bu alanlarda kalmayarak dil ve edebiyatlarını da etkilemiştir. Klasik Türk edebiyatı, klasik edebiyat, Osmanlı edebiyatı ve divan edebiyatı şeklinde farklı adlandırmalara da sahip olan Eski Türk Edebiyatı; Türk edebiyatının gelişimi içerisinde İslâmi kültürden etkilenecek meydana gelen bir edebiyattır. Özellikle Fars edebiyatının tesiri altında örnekler vermeye başladığı XIII. ve XIX. yy. arasında bünyesinde tepki ve değişim olmadan Arapça ve Farsça kelimelerin geniş bir şekilde yer aldığı bir dille varlığını altı asır sürdürmüş bir edebiyat geleneğidir. İslâmla birlikte başta Kur'ân-ı Kerim daha sonra hadîs, peygamber kıssaları, Firdevsî'nin Şeh-nâmesi ve tasavvuf bu edebiyatın kaynaklarını oluşturmuştur. Bu kaynaklar arasında tasavvuf mutasavvıf, şair, padişah vb. her kesimi etkilemiştir. XVIII. yy'da pek çok "dini, ahlaki ve tasavvufi" mensur eser kaleme alınmıştır. Tezimize konu olan *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr* adlı yazma eserde, döneminde çok fazla örnekleri bulunan "dini, ahlaki ve tasavvufi" muhtevaya sahip mensur bir eserdir.

Uzun bir yazma eser katalog taraması sonucunda Topkapı Sarayı Kütüphanesi Emanet Hazinesi 1294 numarada "*Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr*" adı ile kayıtlı 50 varaktan oluşan eserin daha önce üzerinde bir çalışma yapılmadığı tespit edilmesiyle birlikte çalışmalara başlanmıştır. Tezimiz girişle birlikte toplam da üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde eserin muhtevasını oluşturan tasavvufun tanımı yapılmış, Eski Türk Edebiyatına yansımalarından bahsedilmiştir. İkinci alt başlıkta ise eserin nesir türüne bir örnek oluşturması bakımından nesir üzerinde durulmuştur.

Birinci bölüm şekil, muhteva, dil ve üslup yönünden üç alt başlıktan oluşmaktadır. Birinci bölümün ilk kısmında eser şekil yönünden incelenmiş olup, bölüm mensur ve manzum kısımlar olmak üzere iki ayrı bölümde açıklanmıştır. Ayrıca vezin, nazım şekli ve secilerin verildiği kısımlar kolaylık sağlanması için tablolar yardımı ile gösterilmiştir. Birinci bölümde eser muhteva açısından incelenmiş ve tavsif edilmiştir. Eser genel olarak

tanıtılarak içerisinde geçen dini-tasavvufi kavramlar alt başlıkları ile verilmiştir. Eserin ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı bu bölümde asıl muhtevayı oluşturan âlemler bahsi detaylı bir şekilde incelenmiş, eserin dikkat çeken yönleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Özellikle eser içerisinde verilen kaynaklardan bölümler tespit edilerek bir değerlendirme yapılmıştır. Bu kısımda metinde geçen âyet, hadîs, Arapça kalıp ifadeler, atasözleri, deyimler ve arkaik kelimeler verilerek eser dil ve üslup yönünden incelenmiştir.

İkinci bölümde *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr*'ın çeviriyazılı metni verilmiştir. Nüsha özellikleri değerlendirildikten sonra metnin hazırlanmasında izlenen yöntem belirtilmiştir. Eser içinde geçen manzum kısımların vezinleri belirtilmiş Arapça ve Farsça ile yazılmış manzum kısımlarının açıklamaları dipnotta verilmiştir. Ayrıca âyet ve hadîslerinde kaynakları dipnotta belirtilmiştir. Eser içerisinde verilen örnekler köşeli parantez içerisinde varak ve satır numarası verilerek kodlanmıştır. Tasavvufi menkıbeleri içeren eserde geçen kişi ve yer isimleri ayrıca özel isimler dizini verilerek gösterilmiştir. Sonuç bölümünde *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr* ile ilgili elde edilen bilgiler değerlendirilmiştir. Kaynaklar başlığı altında çalışma esnasında yararlandığımız ve başvurduğumuz kaynaklar verilmiştir. Yazma eserin orijinal nüshasının tamamı da çalışmamızın sonunda ek olarak sunulmuştur.

Rümeysa KAYAOĞLU

Ankara 2023

*Hayatımın her anında beni hep destekleyen babam
Neşet Bülbul'e ithaf ediyorum.*

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam surecinde bilgi ve deneyimleriyle bana yol gosteren, düşünceleriyle tezime yon veren, Şahsi kaynaklarını kullanmama izin veren, ğrencisi olmaktan mutluluk duyduğum danıőman hocam saygıdeğeri Prof. Dr. Mustafa ARSLAN'a ve yoksek lisans boyunca yardımlarını esirgemeyen sayın hocam Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Yasin BAŐŐETİN'e teőekkürlerimi sunarım. Büyük bir sabırla hayatımı kolaylaőtıran, bana umut veren hayatıma güzeli amaçlar katan, kızı olmaktan gurur duyduğum çok kıymetli babam Neşet BÜLBÜL'e ve süreç içerisinde desteğini eksik etmeyen aileme özellikle sevgili anneme teşekkür ediyorum.

ÖZET

MAZHAR-I ENVÂR VE KEŞF-İ ESRÂR (İnceleme-Metin-Dizin)

Kayaoğlu, Rûmeysa

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Mustafa Arslan

Eski Türk Edebiyatının kaynakları arasında bulunan tasavvufî eserlerin önemi herkes tarafından bilinmektedir. Çalışmamıza konu olan *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr* isimli eser dini-tasavvufî muhtevaya sahip manzum ve mensur karışık bir yazma eserdir. Topkapı Sarayı Kütüphanesi Emanet Hazinesi 1294 numarada kayıtlı olan eser, 1754 yılında kaleme alınmış olup müellifi hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Çalışmamızda eser ayrıntılı bir şekilde tanıtılmış çeviriyazılı metni verilmiştir. Konu bakımından bir bütünlüğe sahip olan eser âlemler bahsinden, özellikle üzerinde çok bir çalışma olmayan Misâl Âleminden söz etmektedir. Konuyu işleyişinde menkıbelerden faydalanan müellif eserinde toplamda 17 menkıbeye yer vermiştir. Her menkıbe Misâl Âleminin varlığına dair destekleyici ve örneklendirici bir kaynak mahiyetindedir. Çalışmamızda eserde geçen manzum parçaların ve mensur kısımların tamamını oluşturan menkıbelerin incelemesi yapılmış, Eski Türk Edebiyatı açısından önemi belirtilmeye çalışılmıştır. Ayrıca tezimizin sonuna *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr*'ın yazma eser nüshasının fotoğrafları ilave edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eski Türk Edebiyatı, Yazma Eser, Tasavvuf, Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, Misâl Âlemi

ABSTRACT

MAZHAR-I ENVÂR VE KEŞF-İ ESRÂR

(Examination-Text-Directory)

Kayaoğlu, Rmeysa

Master, Turkish Language and Literature Department

Thesis Manager: Prof. Dr. Mustafa Arslan

The importance of Sufi works among the sources of Old Turkish Literature is known by everyone. Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, which is the subject of our study, is a mixed manuscript in verse and prose with religious-sufistic content. The work, which is registered in Topkapı Palace Library Safety Treasury number 1294, was written in 1754 and no information about the author was found. In our study, the work is introduced in detail and the transliterated text is given. The work, which has integrity in terms of subject, talks about the worlds, especially the world of examples (Misal Âlemi), on which there is not much work. The author, who used legends in his treatment of the subject, included a total of 17 legends in his work. It is a supporting and illustrative source regarding the existence of every world of legends and examples. In our study, the verse parts in the work and the hagiographies that make up all the prose parts were examined and their importance in terms of Old Turkish Literature was tried to be emphasized. At the end of the study, a manuscript copy of Mazhar-ı Envâr and Keşf-i Esrâr is added.

Keywords: Old Turkish Literature, Manuscript, Sufism, Mazhar-ı Envâr and Keşf-i Esrâr, Misal Âlemi.

KISALTMALAR DİZİNİ

vb.	: ve benzer
S	: Sayı
s.	: sayfa
İSAM	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi
C	: Cilt
No.	: Numara
Sav.	: Salla'llâhu aleyhi vesellem
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
vr.	: varak
yy.	: yüzyıl
T.S	: Tarama Sözlüğü
H	: Hicrî
age.	: Adı geçen eser
agm.	: Adı geçen makale
vd.	: ve diğerleri
Yay.	:Yayınlayan
haz.	: Hazırlayan
çev.	: Çeviren
Ar.	: Arapça
Ar. Gör.	: Araştırma Görevlisi

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا	a, ā, Ā	ط	Ṭ, ṭ
ا	A, a, E, e, I, ı, İ, i, U, u, Ü, ü	ظ	Z, z
ب	B, b, P, p	ع	'
پ	P, p	غ	Ġ, ġ
ت	T, t	ف	F, f
ث	Ṣ, ṣ	ق	Q, q
ج	C, c, Ć, ċ	ك	K, k, G, g, ğ
چ	Ć, ċ	ڭ	ñ
ح	Ḥ, ḥ	ل	L, l
خ	Ḥ, ḥ	م	M, m
د	D, d	ن	N, n
ذ	Z, z	و	V, v, U, u, Ū, ū, Ü, ü, O, o, Ö, ö
ر	R, r	ه	H, h, a, e
ز	Z, z	لا	La, Lâ, la, lā
ژ	J, j	ی	Y, y, ı, i, ĩ
س	S, s	ء	'
ش	Ṣ, ṣ	و	'
ص	Ṣ, ṣ		
ض	Ḍ, ḍ, Ž, ž		

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. <i>Mazhar-ı Envâr</i> 'da Bulunan Manzumelerin Nazım Şekilleri.....	15
Tablo 2. <i>Mazhar-ı Envâr</i> 'da Bulunan Manzumelerin Vezinleri.....	17
Tablo 3. <i>Mazhar-ı Envâr</i> 'da Geçen Menkîbeler ve Nakledildiği Kaynak Kişiler	39

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	iii
BEYAN	iv
ÖNSÖZ.....	v
TEŞEKKÜR	viii
ÖZET.....	ix
ABSTRACT.....	x
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	xii
TABLOLAR DİZİNİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1
1. TASAVVUFUN ESKİ TÜRK EDEBİYATINA YANSIMALARI	1
1.1.Tasavvuf'un Genel Tanımı.....	1
1.2.Kur'an-ı Kerim ve Sünnet Işığında Tasavvuf Öğretileri.....	3
1.3.Tasavvuf'un Eski Türk Edebiyatına Yansımaları.....	4
1.4.Eski Türk Edebiyatında Mensur Tasavvufî Eserler.....	6
1. BÖLÜM.....	9
1.1.MAZHAR-I ENVÂR'IN KİME AİT OLDUĞUNA DAİR.....	9
1.2. MAZHAR-I ENVÂR'IN ŞEKİL YÖNÜNDEN İNCELENMESİ.....	11
1.2.1. <i>Mazhar-ı Envâr</i> 'da Mensur Bölümler.....	11
1.2.1.1.Eserde Üslup.....	11
1.2.1.2.Seci ve Türleri.....	12
1.2.2. <i>Mazhar-ı Envâr</i> 'da Manzum Bölümler.....	16
1.2.2.1. Nazım Şekilleri.....	17
1.2.2.2. Vezinler.....	18
1.2.2.3. <i>Mazhar-ı Envâr</i> 'da Bulunan Manzum Parçalar.....	19
1.3. MAZHAR-I ENVÂR'IN MUHTEVA YÖNÜNDEN İNCELENMESİ.....	38
1.3.1. <i>Mazhar-ı Envâr</i> 'ın Genel Olarak Tanıtılması.....	38

1.3.2. <i>Mazhar-ı Envâr</i> 'da Geçen Dini-Tasavvufi Kavramlar.....	43
1.3.2.1. <i>Mazhar-ı Envâr</i> 'da Dört Kapı (Mertebeler).....	43
1.3.2.1.1. Şerîat.....	43
1.3.2.1.2. Tarîkat	44
1.3.2.1.3. Hakikat	44
1.3.2.1.4. Marifet.....	45
1.3.2.2. <i>Mazhar-ı Envâr</i> 'da Seyr ü Sülûk ve İlgili Kavramlar.....	46
1.3.2.2.1. Menzil	46
1.3.2.2.2. Zikir	46
1.3.2.2.3. Vird.....	47
1.3.2.2.4. Silsile.....	48
1.3.2.2.5. İlim.....	48
1.3.2.2.6. Terbiye	49
1.3.2.2.7. Riyâzet.....	49
1.3.2.2.8. Tasfiye.....	49
1.3.2.2.9. İrşâd.....	50
1.3.2.2.10. İtikâf.....	50
1.3.2.3. <i>Mazhar-ı Envâr</i> 'da Tasavvufi Hal ve Makâmlar.....	51
1.3.2.3.1. Tevbe.....	51
1.3.2.3.2. Keşf	52
1.3.2.3.3. Kabz-Bast.....	52
1.3.2.3.4. Tevekkül	53
1.3.2.3.5. Feyz-i İlâhî.....	53
1.3.2.3.6. Hidâyet.....	54
1.3.2.3.7. İrfân.....	54
1.3.2.3.8. Ubûdiyet.....	55
1.3.2.3.9. Kerâmet.....	55
1.3.2.3.10. Tayy-i Zaman ve Tayy-i Mekân.....	56
1.3.2.4. <i>Mazhar-ı Envâr</i> 'da Âlemler Bahsi.....	57
1.3.2.4.1.1. Şehâdet Âlemi.....	58
1.3.2.4.1.2. Gayb Âlemi.....	59
1.3.2.4.1.3. Misâl Âlemi.....	60
1.3.2.4.1.4. Hayâl Âlemi.....	61

1.3.2.4.1.5. Nâhût ve Lâhût Âlemi.....	61
1.3.2.5. <i>Mazhar-ı Envâr</i> 'da Tasavvufi Tipler.....	62
1.3.2.5.1. Şeyh.....	62
1.3.2.5.2. Mürid.....	63
1.3.2.5.3. Evliyâ.....	64
1.3.2.5.4. Ricalü'l-Gayb.....	64
1.3.2.5.5. Kutbü'l-Gavs.....	65
1.3.2.5.6. Nukabâ.....	65
1.3.2.5.7. Evtâd.....	66
1.3.2.5.8. Ebrâr.....	66
1.3.2.5.9. Büdelâ.....	66
1.3.2.6. <i>Mazhar-ı Envâr</i> 'da Letâif.....	67
1.3.2.6.1. Kalp.....	67
1.3.2.6.2. Ruh.....	68
1.3.2.6.3. Sır.....	68
1.3.2.6.4. Nefs.....	69
1.4. MAZHAR-I ENVÂR'IN DİL YÖNÜNDEN İNCELENMESİ.....	71
1.4.1. Ayet ve Hadisler.....	72
1.4.2. Arapça Kalıp İfadeler.....	74
1.4.3. Atasözleri.....	76
1.4.4. Deyimler.....	76
1.4.5. Arkaik Kelimeler.....	80
2. BÖLÜM.....	84
1. NÜSHA ÖZELLİKLERİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	85
2. METNİN HAZIRLANMASINDA İZLENEN YÖNTEM VE USÛL.....	86
3. MAZHAR-I ENVÂR'IN ÇEVİRİ YAZILI METNİ.....	85
SONUÇ.....	170
ÖZEL İSİMLER DİZİNİ.....	173
KAYNAKLAR.....	175
EK-1: <i>Mazhar-ı Envâr</i>'ın Yazma Nüshasının Fotoğrafları.....	178

GİRİŞ

1. TASAVVUF VE ESKİ TÜRK EDEBİYATINA YANSIMALARI

1.1. Tasavvuf'un Tanımı

Tasavvuf terimi için birçok farklı görüşler öne sürülmüş ve bu sebepten fazlaca tanımı yapılmıştır. Bunlardan bazıları şu şekildedir: Tasavvuf güzel ahlak ve edep, Allah'a kul olma çabası, nefsi terbiye ve kalbi tasfiye, dünyaya meyli azaltarak masivadan kurulmak ve her daim Hakk'ın kişide var olduğunu bilmektir.¹ Tasavvuf kavramının kelime anlamı için *Ebû Nuaym el-İsfahânî*, “safa” ve “vefa” kelimelerinin birleşiminden oluştuğunu söylemiş ya da kelimenin zâhidlerin yediği rivayet edilen ve bir çöl bitkisi olan “sûfâne”den veyahut mütevâzi kişilerce giyilen yün elbise anlamına da gelen “sûftan” kelimesinin karşılığı olduğu düşünülmektedir. Bazı kaynaklarca Tasavvuf yolunu benimseyenlerin sûfî, ehl-i tasavvuf veya mutasavvıf şeklinde de adlandırıldığı görülmüştür.² Bir mutasavvıf olan Abdulkadir Geylânî tasavvuf terimine daha da özel bir anlam katmış tasavvuf kelimesindeki “TA” harfinin tevbe, “SA” harfinin safayı, “VAV” harfinin velâyeti, “FA” harfinin ise fenâ yani yokluğu ifade ettiğini söylemiştir.³ Düşünce ve ilim zenginliği ile tasavvufun harflerinden kelimesine kadar tanımı yapılmaya ve açıklanılmaya çalışılmıştır.

Tasavvufun temel kaynakları arasında sayılan Kuşeyrî *Risâlesi*'nde tasavvuf “*Tebeu't-tâbiîn döneminden sonra dinin hükümlerine büyük bir titizlikle dikkat eden zümrenin zamanla ortaya çıkan bidatlara karşı ehl-i sünnet seçkinlerinin, her an Allah ile birlikte olma ve gafletten sakınma gayretleri.*”⁴ şeklinde tanımlanmıştır. Bu usûlün zâhirde ve bâtında şeriâtın edeplerini yerine getirme, dünya ile ilgili olan konularda aşırıya kaçmadan ölçülü bir şekilde hareket etme, kişinin ibadetlerini çoğaltma yerine kulluk kalitesini yükseltme, kalbini safiyane bir hâle getirerek, kişinin nefsinin arındırma çabası şeklinde ifade etmek yerinde bir tanımlama olacaktır.

¹ İsmail Köksal, “Tasavvuf”, *İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 1999, s.85.

² Reşat Öngören, “Tasavvuf”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 40, İstanbul 2011, s. 119-120.

³ Abdulkadir Geylânî, *Sırr'ül-Esrâr*, (Arapça'dan çev. Abdulkadir ÇİÇEK), Çınar Matbaa, İstanbul 1964, s.41-43.

⁴ Abdülkerim Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risalesi*, (Haz. Süleyman Uludağ), Dergâh Yayınları, İstanbul 1978, s. 54.

Tasavvuf düşüncesini, bir düşünce sisteminin yanında disipline edilmiş bir yaşayış felsefesini de ortaya koyan farklı bir eğitim metodu şeklinde anlayabiliriz. Diğer bir yönüyle de ifade etmek gerekirse kişinin iç dünyasında sistematik bir yolculuğa çıkabilmesi için gerekli olan öğretilerle birlikte yaşanan bir hayat tarzı olarak da tanımlanabilmektedir. Batıda ise tasavvuf derûnî ve ruhani bir akım şeklinde karşımıza çıkmaktadır.⁵ Tasavvufî düşünce kâinatın sahibi olan Yaratıcıya karşı duyulan derin bir sevgi ve bu sevgiden kaynaklı Yaratıcıdan çekinme, korkma halleri ile kul olma şuuru içerisinde bir yaşam sürme temeline dayandırılmaktadır. Kişiye kul olarak verilen sorumlulukların severek yerine getirilmesinin yanında kişiye bahşedilen hayat tarzı hususunda Yaratıcısına minnet ve şükran ifadesinin ete kemiğe bürünmüş hâlin bir yansıması gibidir. Tasavvuf düşüncesi, Yaratıcı ile kulun bağının kuvvetlenmesinin gaye edinilmesinin yanında kişinin sürekli anma şeklinde yaptığı bu ibadet şekli kişiyi toplumdaki soyutlamak şeklinde olmayıp, tembellik ve miskinlik öngörmeyip herkes gibi dünyalık işlerini yerine getirirken diğer bir manada halk içinde Hak ile olabilmeyin bir çabası şeklinde ifade edilmektedir.

Tasavvuf, insanın kendisini bu öğretiler ışığında yetiştirip kâmil derecesine ulaşır, dünya hayatını manevi bir huzur içerisinde yaşayabileceği bir eğitim kurumu hâline getirme çabasının yaşamsal bir yansımasıdır. Ayrıca tasavvufî kavramlar içerisinde yer alan mürşid olgusu tasavvuf yolculuğu boyunca, yürünülen bu yolu tam manasıyla aydınlatabilmesi için tecrübesi, bilgisi, yaşayışıyla ve donanımı ile müride rehberlik edebilecek, örnek bir şahsi kimliğe sahip olması gerekmektedir. Aynı zamanda müridin bu yolda ihtiyaç duyduğu eğitim ve donanımın karşılanabilmesi için önemli erdemlerden olan insan gönlünü bir resim tualine resim yapan bir ressam gibi şekil veren bir sanatkâr edasıyla müride bu kaynaktan yudum yudum içirebilme meziyetine sahip olan kişidir. İşini bilen bir sanatkârın sanatını icra ederken eserde yok olduğu gibi eserden müessere iltica ederek sonunda işini yapmanın huzur ve rahatlığıyla kâinatı arz-ı endâm eden sanatkârın gökyüzüne bakışıyla lisanını kullanmadan konuşan ve bu fırsatları kendisine tanıyan Rahman'a şükreden bir kulun adıdır. Mürit ise kendi öz iradesi ile münbit bir toprağın çiftçinin elinde cana geldiği veyahut çok güzel bir gülün bahçivanın elinde hayat bulduğu gibi mürşid-i kâmilin gönül kabından sulanan ve terbiyesiyle yürüyeceği aşılmaz yolları sabırla giden kişidir.⁶ Tasavvuf diline göre Yunus Emre'nin ifadesiyle kolay bir

⁵ Ahmet Mermer vd., *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 2018, s. 34.

⁶ Hayrani Altıntaş, *Tasavvuf Tarihi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1991, s. 131.

tanımlaması olan “Dövene elsiz gerek, sövene dilsiz gerek, derviş gönülsüz gerek, sen derviş olamazsın.” sözünün kendisinde hayat bulduğu insanın adıdır. Bunların yanı sıra tasavvufi terimler içerisinde çokca ismi geçen; vird, zikir, rabıta, riyazet, nefis terbiyesi, sabır, seyr ü sülûk gibi kavramlarda mevcuttur. Ancak tasavvufi kaynaklarda bunun dışında en çok kullanılan terimlerden olan mürşid ve mürit terimi tasavvuf eğitiminin bel kemiğini oluşturan ana unsurlardandır.

1.2.Kur’an-ı Kerim ve Sünnet Işığında Tasavvuf Öğretileri

Tasavvuf düşüncesinden bahsederken, Kur’an-ı Kerim ve sünnete aykırı düşmeyen batını bir ilimden söz etmek mümkündür. Bu ifadeyi tasavvuf alimerinin bir sözü ile daha kalıcı ve anlaşılır olmasını sağlamak için Cüneyd-i Bağdâdî’nin şu sözü tasavvufun kaynağını Kur’an ve sünnetten aldığını âşikar edecektir. “ *Kur’an-ı Kerim ezberlemeyen ve hadis yazmayan kimselere tasavvuf yolunda tabi olunmaz. Çünkü bizim bu ilmimiz Kitap ve Sünnet’le mukayyettir.*”⁷ Yine konu ile ilgili başka bir tasavvuf âlimi olan İmam Gazali *İhyâü Ulûmüddîn* adlı eserinde imani konulardan bahsederken İslâm’ın en doğru yaşayış şeklinin tasavvuf öğretisiyle olacağı yönünde fikir beyan etmiştir. Tasavvuftaki ilerlemelerin İslâmın olmazsa olmazı olan şeri‘at kavramı ile bu yolun ana giriş kapısının oluşturulması Kur’an ve sünnete ne kadar ehemmiyet verdiğinin açık bir göstergesidir.

Seyr ü sülûk (tasavvufi eğitim) içinde bulunan ve bu eğitimi almak üzere mürşid kapısına giden mürid için en önemli şey İslâm ahlakı ile ahlaklanma olup bir yönüyle de kişinin nefisini terbiyesidir. Bu şekilde verilen nefis terbiyesi ile ilgili eğitimin yanında özellikle kalbin her türlü kötü hâl ve düşünceden temizlenerek, ruhun Rahman’ın rahmet deryasından beslenmesi çok büyük önem arz etmektedir. Kulun sabırla yapacağı virdler ile daim olan ibadetlerinde Allah’ı görüyor gibi yaşaması, kendisi göremese bile Rabbimizin kendisini sürekli gördüğü ve bütün hâl ve davranışlarından haberdar olduğu şeklindeki yaşayış felsefesinden olan “ihsan” kavramı tasavvufun önemli gayeleri arasında beirtilmektedir. Daha yalın bir şekilde ifade etmek gerekirse sâlikin daima kontrol altında olduğunu bilerek yaşaması, bununla birlikte güzel işlere yönelmesinin sağlanması ve her daim Yaradan’a yakınlık konusunda mesafe almak için gayret ve çaba göstermesi varılması amaçlanan ulvî bir hedef olarak her daim göz önünde bulundurulmaktadır.

⁷ Kuşeyri, a.g.e., s. 104.

1.3.Eski Türk Edebiyatına Tasavvuf'un Yansımaları

Türkler'in İslamiyet'i kabul etmesiyle birlikte sosyal ve kültürel hayatında görülen birçok değişiklikle beraber, dil ve edebiyat alanında da değişim ve gelişim yaşanmıştır. Bu değişiklikler sonucunda, Eski Türk Edebiyatı İslâm kültürü ve medeniyeti alanında kendisine yer edinen bir ilim dalı haline gelmiştir.⁸ Eski Türk Edebiyatı dil ve muhteva bakımından benzerlik ile ortak özellikleri birlikte incelendiğinde Arap Edebiyatı yerine daha çok Fars Edebiyatından etkilendiği görülmektedir. Bu tespitlerle ilgili bir örnek verecek olursak, eski Türkçe eserlerinden biri olan Kutadgu Bilig de lisan, vezin ve şekil bakımından İran tesirleri daha ön planda görülmektedir.⁹ Her ne kadar eserlerde İran Edebiyatı ile müştereklikler olduğu görülse bile Türklerin kendi milli ve kültürel değerlerine bağlı kalarak bu yönde birçok eser ortaya koydukları da bilinmektedir.

Din olgusu asırlardır toplumların düşünce yapısını etkileyen önemli bir unsur olmasının yanı sıra kişinin yaşayış biçimini güzelleştirmesinin yanında birçok düşünce sistemlerinin de teşekkül etmesine yol açmıştır. Bu bağlamda bu düşünce yapısının Hristiyanlıkta Mistisizm, Hintlerde Brahma, Yunanlılarda Eflatun ve İslâm'da da ise Tasavvuf adı ile karşımıza çıkmaktadır.¹⁰ Eski Türk edebiyatının beslendiği Kur'ân-ı Kerim, Hadis, Kıssasü'l-Enbiyâlar, coğrafya, mitoloji gibi pek çok kaynaktan birisi olan tasavvuf düşüncesi, İslâm dünyasının birçok yerinde düşünce yapısı yaygınlaşarak toplumsal bir öğreti hâline geçmiştir. Kısa zamanda bu alanla ilgilenen mutasavvıf ve şâir âlimlerin yetişmesine zemin oluşmuştur. Bu yönde karşımıza çıkan en önemli isimler; Kûfeli Ebû Hâşim, Süfyânü's-Sevrî, Zünnûn, Bayezid-i Bistâmî, Hallac-ı Mansur, Cüneyd Bağdâdî, Kuşeyrî, Gazâlî, Sühreverdî, Abdülkadir Geylânî gibi mutasavvıflar binlerce taraftar toplayarak geniş bir kitleye bu yönde rehberlik etmişlerdir.¹¹

Tasavvuf öğretisinin toplumsal hayata girmesi ile birlikte Türklerin İslâmiyeti benimsemesi yönünde çok büyük katkılar olmuştur. İlk mutasavvıflardan olan Ahmet Yesevî Orta Asya da ve Türkler arasında tasavvufun canlı tutularak yayılmasına önemli katkıları olmuştur. Ahmet Yesevî'nin şiirlerinde halkın anlayabileceği ifadeleri ustalıkla kullanması, "sevgi" ibaresini benimseyerek hayat felsefesinin merkezine alarak, yaratılana hoşgörü ile bakarak, insanı kemal derecesinde görerek buna göre bir anlam yüklemesi gibi

⁸ Ahmet Mermer vd., *age.*, s. 29.

⁹ Mehmet Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Alfa Yayıncılık, İstanbul 2018, s.69.

¹⁰ Ahmet Mermer vd., *age.*, s.36.

¹¹ Mehmet Fuad Köprülü, *age.*, s.64.

birçok husus kendi döneminin yanında daha sonraki dönemlerde de Türk mutasavvıflarını etkilemeyi başarmıştır. Anadolu sahasında tanınan ve saygı duyulan hatta Kutup olarak kabul edilen Hacı Bektaş Velî, Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî ve Yunus Emre’de bile onun ortaya koyduğu fikrin etkileri açık bir şekilde görülmektedir. Bunların dışında Hacı Bayram-ı Veli, Eşrefoğlu Rûmî, Akşemseddin, Kemal Ümmi, Aziz Mahmud Hüdâyî, Erzurumlu İbrahim Hakkı vb. isimlerini sayabileceğimiz gibi zamanın âlimleri ve topluma mâl olmuş bu kişiler hem mutasavvıf kimliği ile hem de edebiyat sahasında karşımıza çıkmaktadır.

Tasavvuf fikir akımı dönemin padişah, ulema, emir ve vezirlerinin de ilgisini çekmiş bunlarda dil ve muhteva bakımından bundan etkilenecek paylarına düşeni almışlardır. Her zümreden insana hitap etmesi sebebiyle bu düşünce çok geniş kitlelere yayılma fırsatı bulmuştur. Bu dönemde bulunan bazı mutasavvıf şairlerimiz sanatını aracı kullanarak tasavvufi düşüncelerini topluma ifade edebilmek amacını taşırken, bazıları ise tasavvufun etkisi ile oluşan remizlerin ortaya koyduğu estetik zevkten ve muhtevaya karşı ki yansımalarından kaynaklı sanatını güzelleştirme gayesi içine girmiştir. Zamanla tasavvufu yaşam tarzı olarak kabul eden dervişler, İslâm’ı daha geniş kitlelere yayabilmek için bir eğitim mektebi şeklinde görürken; kimi sanatçılar tarafından da eserlerindeki anlatım gücünü ve tesirini arttırmak için bir araç olarak kullanmışlardır.

Tasavvuftaki zat-ı mutlak, vücud-ı mutlak ve hüsn-i mutlak olarak nitelendirilen, mutlak güzele erişme mertebesine ulaşma düşüncesi edebiyatımızda da küçümsenemeyecek bir ilgi uyandırmıştır. Klasik Türk Edebiyatı şairlerimizin sevgili, mahub gibi güzele duydukları iştihakı muhtevadan uzaklaşmadan mecazi aşktan yola çıkarak ilahi aşka yönelmeleri tasavvufun bir yansıması olarak değerlendirebiliriz. Bu öğretinin geçtiği aşamalarına dikkatle baktığımızda konu daha iyi anlaşılabilir. Esere baktığımızda nasıl ki müesser hakkında bilgi alıyor isek, her güzel şeyde de var olan ve bir nevi Yaratıcı’nın tecellisi olan insanda zuhur eden ve tarifi mümkün olmayan bu güzellikle en mükemmel ifadeyi içinde barındırmaktadır. Sevgilinin cemalini Allah’ın nazargahı şeklinde bir takım yorumlarında olduğunu kayıtlardan anlıyoruz. Âşık maşukunda (sevenin sevdiğinde) Yaratıcısının mutlak güzelliğini onun simasında görebilmeli, bu yorumlamalar sayesinde asıl varılmak istenilen “Cemaullah” diye adlandırılan Allah’ı görebilme makamına ulaşarak ebedi mutluluğa kavuşmaktır.¹² Tasavvufun kendisine temel olarak aldığı “sevgi” ibaresi, edebiyatımız için de bilinmeyen ve çok yabancı bir kavram değildir.

¹² Ömer Faruk Akün, “Tasavvuf”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 40, Ankara 2011, s.419.

Bilakis en fazla işlenen konulardandır. Bu sebepler İslâm içinde tasavvuf çok aykırı bir öğreti ve düşünce sistemi olarak görülmediği gibi edebiyatımız içinde de yabancı ve anlaşılmas bir düşünce sistemi olarak görülmemektedir.

1.4.Eski Türk Edebiyatında Mensur Tasavvufi Eserler

Arapça olan nesir kelimesi nesir kökünden türemiş olup saçma ve yayma anlamına gelmektedir.¹³ Edebiyatımızda “manzum olmayan söz” anlamında düzyazı için kullanılmıştır. Nesir yazana nâsir, eserine ise mensur denmektedir. Edebiyatımızda mensur yazılmış her eserin manzum şekilde de yazılmış olması, nazmın daha çok tercih edildiğinin bir göstergesidir.¹⁴ Nazmın kullanılmasındaki yaygınlığın bir sebebi sanat kabiliyetinin ölçülmesinde ölçü durumunda olmasından dolayıdır. Ne kadar nazmın cazibesi bulursa da nesirdeki gibi fikir ağırlıklı bir anlatım söz konusu değildir. Nesirdeki bu durum düz monoton bir anlatım yapıldığı düşüncesine yol açsa, da nesrin de kendine özgü anlatım şekilleri vardır.

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr XVIII. yüzyılda kaleme alınmış, tasavvuf muhtevalı mensur bir eserdir. Bu dönemde sayılamayacak miktarda “dinî, ahlâki ve tasavvufi eser” yazılmıştır. Bunlar arasında Müstakim-zâde Süleyman Sadeddin İmâm-ı Rabbânî'nin Mektûbât-ı Kudsiyye, es-Semerkindî'nin Bûstânu'l-ârifin'ini gibi önemli eserleri Türkçe'ye çevirmiştir. Abdullah Salahaddin Uşşâkî'nin Tuhfetü'l-Uşşâkiyye'si, Yakûp Afvî'nin Hediyetü's-Sâlikîn'i, Erzurumlu İbrahim Hakkî'nin Ma'rifet-nâme'si ve Bursalı İsmail Hakkî'nin önemli eserlerinden birisi olan Rûhu'l-Beyân'ı dönemin diğer önemli tasavvufi eserlerindendir.¹⁵

Klasik Nesirde Üsluplar

XVII. yüzyıl nesir ve nazım türünde en süslü, ağdalı ve ağır örneklerinin verildiği bir dönemdir. Veysî ve Nergisî bu dönemde çok başarılı, önemli örneklerini edebiyat camiamıza kazandırmışlardır.¹⁶ XVIII. yüzyılda hem şiir hemde nesir türünde önceki dönemlere göre bir sadeleşme mahallîleşmenin de etkisi ile halka dönük bir edebi dil yaygınlaşmıştır. Bunun yanı sıra önceki dönemler kadar olmasa da bazı şairler klasik ve

¹³ Serdar Mutçalı, Arapça Sözlük, Dağarcık Yayınları, İstanbul, 2014, s.378.

¹⁴ Cihan Okuyucu, Ahmet Kartal, M.Fatih Köksal, *Klasik Dönem Osmanlı Nesri*, Kesit Yayınları, Ankara 2011, s.13.

¹⁵ Cihan Okuyucu, vd., *a.g.e.*, s.99,100.

¹⁶ Ahmet B. Ercilasun, *Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2017, s.462.

mahalli tarzın içine düşülen tekrarcılık ve monotonluktan kurtulmak için, çok sanatlı ve ağır üsluplu Sebki-Hindi'ye yönelmişlerdir. XVIII. yüzyılda nesir yazı türü ile yazılan eserler bir önceki dönemlere göre daha fazladır.¹⁷

Eski Türk edebiyatının üsluplarını dört başlıkta değerlendirmek gerekmektedir.¹⁸

a) Sade nesir (üslûb-ı sâde):

Arapça ve Farsça kelimelerin, kelime gruplarının, tamlamaların az olduğu bir halka seslenen “halk nesri” olarak anılan bir üslup çeşididir. Sanat kaygısı olmadan çok sade bir dille yazılmıştır.¹⁹

b) Orta nesir (üslûb-ı mutavassıt):

Arapça ve Farsça kelimelerin, kelime gruplarının, tamlamaların Türkçe kelimelerden fazla olduğu, öğreticiliğin yanı sıra sanat kaygısı olan ve secilerle süslenmiş bir üslup çeşididir.²⁰

c) Süslü nesir (üslûb-ı müzeyyen):

Arapça ve Farsça kelimelerin, kelime gruplarının, tamlamaların çokça bulunduğu her cümlesinde seci bulunan ve sanat kaygısı diğer üsluplara göre daha ön planda bulunan bir üslup çeşididir.²¹

d) Ağdalı nesir (üslûb-ı âlî):

Arapça ve Farsça kelimelerin, kelime gruplarının, tamlamaların yoğun bir şekilde görüldüğü, eski kelimelerin varlığını gördüğümüz, anlaşılması zor ve tamamen sanat kaygısı ve estetik zevke önem veren külfetli bir üslup çeşididir.²²

Seci ve Türleri

Nazımda ki ahengi nasıl vezin, nazım şekli ve kafiye sağlıyorsa, nesirde de aheng unsuru olarak karşımıza seci çıkmaktadır. Seci kelime anlamı olarak kumru gibi kuşların nağmeli ötüşlerini tekrara ederek devam ettirmesi demektir. En genel olarak terim anlamı

¹⁷ Ahmet Atilla Şentürk, Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2016, s. 533.

¹⁸ Cihan Okuyucu, vd., *a.g.e.*, s.16.

¹⁹ Cihan Okuyucu, vd., *a.g.e.*, s.16.

²⁰ Cihan Okuyucu, vd., *a.g.e.*, s.17.

²¹ Cihan Okuyucu, vd., *a.g.e.*, s.18.

²² Cihan Okuyucu, vd., *a.g.e.*, s.19.

ise nesirdeki kafiyedir.²³ Kelimeler, kelime grupları, cümlecikler ve genellikle cümlelerin sonlarında görülen ses benzeşmesidir. Bu durum nesre edebî bir zevk kazandırmaktadır.

Seci bahisleri incelendiğinde seciyi üç başlık altında toplamak gerektiği ortaya çıkmaktadır. Yapılarına göre, cümledeki yer ve işlevlerine göre ve redif alışlarına göre türleri mevcuttur. Ayrıca bu türlerin alt başlıkları da mevcuttur.

A. Yapılarına Göre Seci Türleri²⁴

1. **Sec'-i Mutarraf:** Seciyi oluşturan kelimelerin revî harflerinin aynı, vezinlerinin farklı olmasıdır.
2. **Sec'-i Mütevâzî:** Seciyi oluşturan kelimelerin revî harflerinin vezinlerinin aynı olmasıdır.
3. **Sec'-i Murassa':** Söz öbekleri arasında revî harfleri, vezinleri ve sayı bakımından aynı olmasıdır.
4. **Sec'-i Mütevâzin:** Seciyi oluşturan kelimeler arasında yalnızca vezin birliğinin olmasıdır.

B. Cümledeki Yer ve İşlevlerine Göre Seci Türleri²⁵

1. **Sec'-i Mutlak:** Seciyi oluşturan kelimelerin birbirleriyle gramer veya anlam bakımından bağının olmamasıdır. Geleneğe göre uyumu ve simetriği bozduğu için mümkün değildir.
2. **Sec'-i Mukayyed veya Sec'-i Rabtî:** : Söz öbeklerinin sonunda seciyi oluşturan kelimelerin gramer ve anlam denkliliğinin olmasıdır.
3. **Sec'-ender-sec':** Bünyesinde iç içe seci bulunmasıdır.

C. Redif Alışlarına Göre Seci Türleri²⁶

1. **Sec'-i Mefrûk (Sec'-i Müreddef):** Kelimenin redif almasıdır.
2. **Sec'-i Gayr-ı Mefrûk (Sec'-i Gayri Müreddef):** Kelimenin bünyesinde redif barındırmasıdır.

²³ Cihan Okuyucu, vd., *a.g.e.*, s.21.

²⁴ Cihan Okuyucu, vd., *a.g.e.*, s.24-26.

²⁵ Cihan Okuyucu, vd., *a.g.e.*, s.26-28.

²⁶ Cihan Okuyucu, vd., *a.g.e.*, s.29-30.

1.BÖLÜM:

1.1. MAZHAR-I ENVÂR'IN KİME AİT OLDUĞUNA DAİR

Mazhar-ı Envâr hakkındaki bilgilere kütüphane kaydından ve eserin içerisinde verilen bilgilerden ancak ulaşılabilmektedir. Bu bilgiler dışında eser hakkında başka kaynaklardan bir bilgiye ulaşılamamıştır. Eserin ismi kütüphane kaydında ve giriş bölümünde belirtilmesi sebebiyle bu konuda bir belirsizlik mevcut değildir. Fakat müellif hakkında net bir bilgi söz konusu değildir. Bu bölümde eserdeki bilgilerden yola çıkılarak müellif hakkında fikirler ortaya konulmaya çalışılacaktır. Müellif hakkında bilgiye ulaşabildiğimiz tek yer giriş bölümünde verilmiş olan iki kasidededir. Bu kasidelerde geçen mahlastan eserin Medenî mahlasını kullanan bir kişiye ait olduğu anlaşılmaktadır.

Yokluğa düriş benliği ço fakr-ı kabül it
Fakr olmadı mı fahr-ı Muhammed *Medenî* gör
(Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 3a, 40. beyit)
Medenî haste-dili Teñri bilür efgânını
Dilerem hüsn-i nazâr ehl-i haberden ey seyyid
(Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 4a, 10. beyit)

Mazhar-ı Envâr'ın h.1168/ m.1754 yılında kaleme alındığı eser içerisinde net bir şekilde beyan edilmiştir. Müellif bu bilgiyle birlikte bir manzumede de ebced hesabıyla yazılış tarihine dikkat çekmiştir. Ayrıca İlbasan şeklinde bir yer ismi belirtilmiş olsa da hayatını geçirdiği mi yoksa dönemlik bulunup bulunmadığı yer mi olduğu hakkında bir kesinlik mevcut değildir.

“Ammâ ba’d târih-i hicretten biñ yüz altmış sekizinci yılda belde-i İlbasanda kendü kâşânemde ‘uzlet-hânemde oturup” (Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 2a/2-3).

Eser içerisinde III. Osman’ın cülûsuna ve Vezîriâzam İsmail Paşa’ya övgü olarak yazılan manzumelerde de eserin yazıldığı dönemle ilgili, sınırlıda olsa bilgi vermektedir.

1. Hudâ emr eyledi hürşîdi devrân
Ki zî’ n-nüreyn halîfe-i mülk-i yezdân
2. Cülûs şevketlü kıldı bârî târih
Beķâ vü hilm ü âbâd *Şâh ‘Osmân*

(Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 3a.)

1. Şân-ı ‘alî-ş-şân fâzıl söyledüm târîhîni

Yâ Velî İsmâ‘îl vezîr şadr-ı şâhî ey mecîd

(Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 4a.)

Mazhar-ı Envâr'ın yazılış tarihi ve dönemin padişah ve vezîriâzamı hakkındaki bilgiler bize müellifin yaşadığı dönem hakkındaki bilgiyi sınırlandırmıştır. Hediyetü'l-Ârifin'in içerisinde Medenî mahlasını kullanan; Ahmed b. Ali, Hüseyin b. Hasan, Hayreddin b. İlyas, Süleyman b. Eyüp, Sened b. Abdulhâdi, Abdurrahmân b. Abdulkerîm, Ekreme b. Abdullah, Fâlih b. Muhammed, Muhammed b. Ahmed ve Muhammed b. Muhammed isimli on şairden bahsedilmektedir. Ayrıca İslam Ansiklopedisinde miladi 1825 yılında Fas'ta doğan Muhammed b. Medenî, 1863 yılında yaşamış Medenî Aziz Efendi, Hicrî 1913 yılında vefat etmiş olan Dağıstan'dan Bursa'ya Göç Eden Mutasavvıf Ebû Muhammed Medenî ve Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğünde 1889 yılında doğan Kudsizade Ahmed Medenî hakkında da bilgiler mevcuttur. Eserin yazılış tarihine baktığımızda bu kişilerin yaşadığı dönemlerden dolayı hiçbirinin müellif olamayacağı aşikârdır. Bu bilgiler ışığında 1754 yılında yaşamış olan şairler üzerinde durmaya çalıştık. Tespit edebildiğimiz bu yazarlar içerisinde hicrî 1100 yılında doğan ve 1200 yılında vefat eden Muhammed el-Medenî et-Trabzonî, 1168 yılında kaleme alınan bu eserin döneminde yaşamış hadis, siyer ve Arap dili başta olmak üzere çeşitli ilim dallarında 50'den fazla eseri olan bir yazardır. Tarih bakımından Muhammed el-Medenî et-Trabzonî'ye ait olabileceği düşünülse bile günümüze ulaşan ve yalnızca isimlerinin tespit edilebildiği eserlerine bakıldığında *Mazhar-ı Envâr* isimli bir eserin olmadığı da görülmüştür. Ayrıca günümüze ulaşmayan bir eseri olabileceği düşüncesinde ortaya çıkarmıştır.

Müellif hakkında net çıkarımlarda bulunmak, elimizdeki sınırlı bilgiler sebebiyle doğru olmayacaktır. Ortaya çıkan yeni bilgiler ve eserler ışığında doğru bilgilere ulaşılacağı kanaatindeyiz.

1.2. ESERİN ŞEKİL YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

1.2.1. *Mazhar-ı Envâr*'da Mensur Kısımlar

1.2.1.1. Eserde Üslup

Mazhar-ı Envâr bölümleri itibari ile hem sade hem de süslü nesre örnek oluşturmaktadır. Nesirde üslubun değişmesi Arapça-Farsça kelimeler ve tamlamaların yoğunluğundan kaynaklıdır. *Mazhar-ı Envâr* adlı eserde en fazla kelime yoğunluğunun Farsça daha sonra ise Arapça kelimeler olduğunu görmekteyiz. Türkçe kelimeler daha çok fiillerde karşımıza çıkmakla beraber Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan kelimelerin de varlığı görülmektedir. Eserin giriş kısmı dışında kalan bölümlerin tamamı menkıbelerden oluşmaktadır. Menkıbelerde örnekleyici bir anlatım vardır. Ayrıca ilk kısımdaki menkıbelerde rivayet edenlerin verilmesi, anlatımda tanık gösterme yönteminden yararlanıldığını da göstermektedir.

Evliyaların sırlı menkıbelerini içeren ilk bölüm; Arapça-Farsça kelime ve tamlamaların az olduğu, sade bir dilin görüldüğü, secinin çok az bulunduğu, didaktik gayeli eserlerde sıkça gördüğümüz sade nesre (üslûb-ı sâde) bir örnek oluşturmaktadır.

Aşağıda *Mazhar-ı Envâr*'ın birinci bölümünden sade nesire örnek bir kısım bulunmaktadır.

“Ebu'l-Me'âlî dirler Bağdâdda bir bâzergân vardı meşâyih ve fuķarâya [5] maħabbet ve hizmetkâr idi bir gün 'Abdu'l-Kâdir Geylânî (kuddise sırruhu) [6] câmi'-i Bağdâdda minber üzerinde ħalâyiķa va'z u naşîhat eylerdi [7] ve ħalâyiķ ziyâde izdiħâm idüp birbiri üzerinde yıģılmışdı. Ebu'l- [8] Me'âlî didikleri bâzergân minbere ħarîb oturmuşdı Ĥazret-i Şeyħden [9] istimâ'-ı va'z u naşîhat eylerdi aña 'azîm ħazâ-i ħâcet vâķı' olup [10] şabr u mecâl ħalmadı ħalâyiķ-ı meclis her duraķdan ihâta itmişdi ħıķup [11] gitmek dahı ziyâde düşvâr idi Ebu'l-Me'âlî gördi ki rüsvâ-yı 'âlem olur [12]” (*Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr*, 9b)

Tasavvufi eserlerde ne kadar didaktik bir gaye ön planda olsa da yazar dönemin edebi dilinin etkisiyle sanat yapma gayesi de taşımaktadır. Eserin giriş, mukaddime ve ikinci bölümünün özellikle ana fikir kısmı orta nesire (üslûb-ı mutavassıt) örnek oluşturmaktadır.

Aşağıda *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr*'ın giriş bölümünden süslü nesire örnek bir kısım bulunmaktadır.

“Çün ol tuhfenuñ envârı ol cām-ı cihān-nümā-yı [4] tâbdan ٲokınmış. Yekādü zeytühā yüzü’ü velevem temseshü nāru’n-nūrun ‘alā nūrın [5] āyeti okınmış ol āyīn biraqānuñ galebātı bir vechile felekde mir’āt-ı [6] āfitāb-ı cihānı tāb-māt idüp ol ‘abd-i dā’i hākīr-i bī-mikdār [7] hātırı hāksār-ı nazar-ı ‘ātıfet hayru’l-ahbār-ı muhtāriyyeti muhtārına maṭla’-ı [8] envār u şem’-i nevvār olmuş pes gāyetü’l-me’mül ü nihāyetü’l-mes’ül [9] oldur ki Tegri Te’ālādan hidāyet-i umūr za’if-i bī-zebān bülbül-i [10] hoş-beyān ve ٲüf-i şekker gibi lisān-ı sühāndan ola gönül şahfından [11] tefe’ül ve hayāl-i mişāl-i şahāyifinden istihāre-i mevhabet-i tevessül kıldum [12]” (Mazhar-ı Envār ve Keşf-i Esrār, 4b)

1.2.1.2. Seci ve Türleri

Mazhar-ı Envār ve Keşf-i Esrār’ın tamamında seciler karşımıza çıkmakta ve özellikle ilk kısımlar tıpkı bir nazım ahengi taşımaktadır. Seciyi eserin genelinde belirtilen fakat bazı kısımlarda nesir ve nazım başlıkları belirtilmeyen yerlerde ayırmak zor olmuştur. Bu kısımlar aruz ve kafiyeden yararlanılarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Menkıbeleri içeren kısımlarda özellikle birinci bölüm ağır tamlamalardan uzak, destansı/masalsı bir anlatımla verilmeye çalışılmıştır. Eserde geçen ilk menkıbenin bir kısmı aşağıda yer verilmiştir.

“Kazıbü’l-Beyān Kıddise Sırruhu [5]

Şeyh ‘Abdullah Yāfi’i (rahmetu’llah) demişdür ki Kazıbü’l-Beyān Mevşiliyye [6] kıddise Sırruhü Muşül Kādīsiniñ inkārı vardı ve andan şadır olan [7] ahvāli ve havāriq-ı ‘ādātı bid’at ü dālālete nisbet iderdi ittifāk [8] bir gün ol kādı Muşül şehrinüñ ba’zı asvākında giderken görse [9] Kazıbe’l-Beyān karşıdan gelür gönliyle eytdi tamām fırsat vaqtidür [10]” (9a/5-10)

Giriş kısmında bahsettiğimiz seci türlerinin hepsini eserde görmek mümkündür. Bu kısımda eserin baş, orta ve sonlarından aldığımız örnek kısımların secileri tablodan yararlanılarak verilmeye çalışılacaktır.

I.(Mazhar-ı Envār ve Keşf-i Esrār, 1b/2-3)

“Hamd-i bī-hād ü şenā’-i bī’ad ol hākīm-i pür-hikmet ve ‘alīm-i pür-mevhibet ki nüfus-ı ‘ālemī ve nüķüş-ı beni ādemi envā’-ı mişāl ve eşnāf-ı hayāl üzerine icād itdi.”

SECİLİ KELİMELELER	Yapısına Göre Seci Türü	Yer ve İşlevine Göre Seci Türü	Redif Alışına Göre Seci Türü
Ḥad, ‘ad	Mütevâzî	Mukayyed	Gayr-1 Mefruk
Ḥakīm, ‘alīm	Mütevâzî	Mukayyed	Gayr-1 Mefruk
Nüfūs, nüķüş	Mütevâzin	Mukayyed	Gayr-1 Mefruk
Ḥikmet, mevhebet	Mutarraf	Mukayyed	Gayr-1 Mefruk
‘Ālemī, ādemī	Mütevâzî	Mukayyed	Gayr-1 Mefruk
Mişāl, ḥayāl	Mütevâzî	Mukayyed	Gayr-1 Mefruk

II. (Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, 3b/2-5)

“Her anda bülbül-i hoş-elhân gibi tavşif-i menâķıb-ı devlet-i bâhire-i sultânide terennüm ve her zamânda tütî-i şeker-beyân gibi meâsir-i salţanat-ı Ķâhire-i ḥâķânîye tekellüm eylemek bî-reyb-i rîn saña farz-ı ‘ayn ü ‘ayn-ı karzdur.”

SECİLİ KELİMELELER	Yapısına Göre Seci Türü	Yer ve İşlevine Göre Seci Türü	Redif Alışına Göre Seci Türü
bülbül-i hoş-elhân gibi, tütî-i şeker-beyân gibi	Murassa’	Mukayyed	Mefruk
Tavşif-i menâķıb-ı devlet-i bâhire-i sultânide terennüm, Meâsir-i salţanat-ı Ķâhire-i	Murassa’	Mukayyed	Gayr-1 Mefruk

hākānīye tekellüm			
Farz, karz	Mütevâzî	Mukayyed	Gayr-1 Mefruk

III. (Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, 7a/15-20)

“...‘âlem-i mişâl vehm-i hayâl ile maḥlûṭ olur yâḥûd za’f-ı aḥvâlle merbûṭ olur şol eżğâş u ahlâm olan rû’yâ kablınden ma’dûd olur ammâ ‘âlem-i rabbânîde zuhûr idenler cümle ḥaḳîkat üzerene anda ğayz ü ḥaṭa’ ve ğalaṭ u ḥafâ’ olmaz. Ol maḳâmuñ şâḥibi şol etkîyâ’-i ‘izâm nefslerin tezkiye ve ḳalblerin taşfiye ve ervâḥların taḥliye ve seyirlerin tecliye ḳılındıḳdan şoñra...”

SECİLİ KELİMELELER	Yapısına Göre Seci Türü	Yer ve İşlevine Göre Seci Türü	Redif Alışına Göre Seci Türü
‘âlem-i mişâl, vehm-i hayâl	Murassa’	Mukayyed	Gayr-1 Mefruk
Maḥlûṭ olur, merbûṭ olur	Mütevâzî	Mukayyed	Mefruk
Yâḥûd, ma’dûd	Mütevâzî	Mukayyed	Gayr-1 Mefruk
ğayz ü ḥaṭa’, ğalaṭ u ḥafâ’	Mütevâzin	Mukayyed	Gayr-1 Mefruk
Tezkiye, taşfiye, taḥliye, tecliye	Mütevâzî	Mukayyed	Gayr-1 Mefruk

IV. (Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, 19a/4-10)

“rāvîler naḳl iderler ki ḳadîmü’z-zamânda diyâr-ı Ḥorāsânda bir pâdişâh-ı nâmdâr ve bir şehriyâr-ı kâmkâr vardı rûz u şeb pîşesi ‘adl-dâde ve endîşesi ta’mîr-i belâdaydı. Bî-çârelere ve müsafirlere dem-sâz ve ğarîblere dil-nüvâz idi ğarîb-i menâḳib u rivâyetler ziyâde sürdi. Ol sebebden aşḥâb-ı siyâdetle ihtilâṭ ve erbâb-ı ticâretle irtibâṭ iderdi ḥulḳ gibi himmeti cemîl ve lütf gibi ni’meti sebîl idi.”

SECİLİ KELİMELELER	Yapısına Göre Seci Türü	Yer ve İşlevine Göre Seci Türü	Redif Alışına Göre Seci Türü
Zamānda, Ḥorāsānda	Mutarraf	Mukayyed	Mefruk
pādişāh-ı nāmdār, şehriyār-ı kām-kār	Murassa'	Mukayyed	Gayr-1 Mefruk
Pīşesi, endīşesi	Mutarraf	Mukayyed	Mefruk
dem-sāz, dil-nüvāz	Mutarraf	Mukayyed	Gayr-1 Mefruk
aşhāb-ı siyādetle ihtilāt, erbāb-ı ticāretle irtibāt	Murassa'	Mukayyed	Gayr-1 Mefruk
hulq gibi himmeti cemīl, lütf gibi ni'meti sebīl	Murassa'	Mukayyed	Gayr-1 Mefruk

V. (Mazhar-ı Envār ve Keşf-i Esrār, 49b/3-8)

“Ki ḥasretten āfitāb-ı cihān tāb gibi şehāb-ı meskīn niķāb gibi başım Nil ü Ceyhūn ve sīnesini pūr hūn eylemiş nār itdüñ didüm ki beñzerdür kamerdür ḥüsn-i şehāb içre ğurūb itmişdi naşfi güneşdir ya toĝar şimdi yaķar ve ķatı kim ol ser ü sīm endāme ve ol şimşādı şanu ber hūrām sertāba nazār ķıldum ‘ināñ-ı ihtiyārüm elüm-den gidüp muḥkem şarıldum.”

SECİLİ KELİMELELER	Yapısına Göre Seci Türü	Yer ve İşlevine Göre Seci Türü	Redif Alışına Göre Seci Türü
āfitāb-ı cihān tāb gibi, shēhāb-ı meskīn niķāb gibi	Murassa'	Mukayyed	Mefruk
Ceyhūn, hūn	Mutarraf	Mukayyed	Gayr-1 Mefruk
Beñzerdür, kamerdür	Mutarraf	Mukayyed	Mefruk

Toğar, yaçar, nazar	Mutarraf	Mukayyed	Gayr-1 Mefruk
Seğab, ğurub, sertab	Mutarraf	Mukayyed	Gayr-1 Mefruk

1.2.2. Manzum Kısımlar

Müellif monotonluğu kırmak, anlatılan konuyu daha veciz ve sanatlı ifadelerle kaleme almak için yer yer manzumelere başvurmuştur. Eserin tamamındaki manzum parçalar anlatılan konuyu destekler mahiyette daha sanatlı bir şekilde mensur kısımların tekrarı mahiyetindedir. Manzum parçalar eserin içinde belirli bir düzene göre verilmemiştir. Giriş, mukaddime ve ikinci bölümde manzum parçaları görmekle beraber birinci bölümde hiç manzume bulunmamaktadır. Mensur eserlerde manzum parçalar; müfred, kasîde/kasîd, şi'r, nazm, beyit, başlıkları verilerek alınmıştır. Ancak bu hususta bir birlikten söz etmek mümkün olmayacaktır, çünkü başlıksız manzumelerde mevcuttur.

1.2.2.1. Nazım Şekilleri

Mensur kısımlarda bulunan toplam 306 mısra bulunmaktadır ve manzume sayısı 43'tir. Eserin tamamı beyitlerle oluşturulmuştur. Bunların 39 tanesi Türkçe, 3 tanesi Farsça ve 1 tanesi Arapça'dır. Bu manzumelerin 26'sı mesnevi, 2'si kaside 1 gazel, 5 müfred ve 9'u beyittir. 2 beyitten oluşan 1b,7b ve 36b de bulunan "aa", "ba" ya da "ab" "cb" şeklinde kafiyelenen manzumelerin kaside mi yoksa gazel nazım şekliyle yazıldığı manzumenin devamı olmadığı için tespit edilememiştir. Bunların 1 gazel ve 1 müfred Farsça olarak kaleme alınıp 1 beyitten oluşan bir manzume de Arapça olarak yazılmıştır.

Manzumelerde en uzun nazım şekli 40 beyitten ve 11 beyitten oluşan kasîdelerdir. Eserde mesnevi yerine nazm tabiri kullanılmış olup tek beyitten oluşan manzumeler beyit ya da müfred başlığı altında verilmiştir. 3 tane başlıksız manzume vardır ve bunlar mesnevi nazım şekli ile yazılmıştır.

Mensur eserlerde sıkça görülen hatalardan birisi olan başlığa uymayan içerik, eserde de mevcuttur. Örneğin müfred başlığı altında gazel veya iki beyitten oluşan bir manzume bulunmaktadır. Bu durum Türkçe manzumelerden ziyade Farsça manzumelerin adlandırılmasında söz konusudur. Tek bir örneği olan Arapça manzume ise Farsça bir manzumenin 2. beyiti olarak karşımıza çıkmaktadır. Herhangi bir adlandırma söz konusu değildir.

Tablo 1: Metinde Bulunan Manzumelerin Şekil Tablosu

Sıra No	Varak Numarası	Şekil	Beyit/Bent
1	1b	Gazel	5 Beyit
2	2a/3a	Kas̄ide	40 Beyit
3	3a	Mesnevi	2 Beyit
4	3b	Mesnevi	3 Beyit
5	4a	Kas̄ide	11 Beyit
6	5a	Müfred	1 Beyit
7	7b	Müfred	1 Beyit
8	7b	–	2 Beyit
9	20a	Mesnevi	2 Beyit
10	20a	Müfred	1 Beyit
11	22a	Mesnevi	3 Beyit
12	22b	Mesnevi	2 Beyit
13	23b	Mesnevi	3 Beyit
14	25a	Mesnevi	4 Beyit
15	26a	Müfred	1 Beyit
16	27a	Mesnevi	2 Beyit
17	32b	Mesnevi	3 Beyit
18	33a	Müfred	1 Beyit
19	34b	Müfred	1 Beyit
20	35a	Mesnevi	3 Beyit
21	36a	Mesnevi	2 Beyit
22	36b	–	2 Beyit
23	38a	Mesnevi	4 Beyit
24	38b	Mesnevi	2 Beyit
25	38b	Mesnevi	6 Beyit
26	39b	Müfred	1 Beyit
27	40b	Müfred	1 Beyit
28	41b	Mesnevi	9 Beyit

29	42a	Müfred	1 Beyit
30	43b	Mesnevi	2 Beyit
31	44a	Müfred	1 Beyit
32	44a	Mesnevi	2 Beyit
33	44b	Mesnevi	3 Beyit
34	45a	Mesnevi	2 Beyit
35	45b	Mesnevi	2 Beyit
36	45b	Mesnevi	4 Beyit
37	46a	Mesnevi	4 Beyit
38	46b	Mesnevi	5 Beyit
39	47b	Müfred	1 Beyit
40	48b	Müfred	1 Beyit
41	49a	Mesnevi	3 Beyit
42	49a	Mesnevi	3 Beyit
43	49b	Müfred	1 Beyit

1.2.2.2. Vezinler

Yazma eserde bulunan tüm manzumeler aruz vezni ile yazılmıştır. Mensur kısımlardaki secilerin kullanımına göre manzum parçalardaki vezin kullanımı çok mükemmel değildir. Bu durum müellifin güçlü bir şair yeteneğinin olmadığını yanı sıra eserde sanat yapmaktan ziyade konuyu pekiştirmek, monotonluğu kırmak için manzumeleri araç olarak kullandığını da göstermektedir. Bu durum eserde karşımıza çıkan vezin kusurlarının sebebi olarak düşünülmektedir. Fakat bunu eserin geneline yaymak doğru olmayacaktır. Bazı manzumelerin vezinlerinde ise harf ve kelime fazlalığı ya da azlığı söz konusudur. Vezne uymayan kısımlarda mevcuttur.

[mefā'īlün/mefā'īlün/fe'ülün]

Mezellet hārına hiç eylemez anlar

Selāṭin ṭapusın kılmaz [hiç] anlar [32b-1]

[fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

Gözi yaşın olmuşdı behlüsi gibi

Başını egmişdi ebrüsü gibi [41b-4]

Eserde toplamda 6 farklı vezin çeşidi kullanılmıştır. Aşağıda bulunan tabloda bu vezin çeşitlerini ve kaç defa kullanıldıklarını vermeye çalıştık. En fazla *fâ ‘ilātün/fâ ‘ilātün/fâ ‘ilün* vezni daha sonra ise *mefâ ‘ilün/mefâ ‘ilün/fe ‘ülün* vezninin tercih edildiğini görmekteyiz.

Tablo 2: Mazhar-ı Envârda Bulunan Manzum Kısımların Vezin Tablosu:

Sayı	Vezin	Adet
1	<i>Mefâ ‘ilün/mefâ ‘ilün/fe ‘ülün</i>	13
2	<i>Mefâ ‘ilün/mefâ ‘ilün/fâ ‘ilün</i>	2
3	<i>Mef ‘ülü/mefâ ‘ilü/mefâ ‘ilü/fe ‘ülün</i>	1
4	<i>Mefâ ‘ilün/mefâ ‘ilün/fe ‘ilün</i>	2
5	<i>Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün</i>	1
6	<i>Fâ ‘ilātün/fâ ‘ilātün/fâ ‘ilün</i>	24

1.1.2.3 Mazhar-ı Envâr Bulunan Manzum Parçalar²⁷

1. Gazel²⁸

[*Mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün fâ ‘ilün*]

1. Be-cüz Hâk herçi mî bebîn hayâlest
Vücüd-ı şân ‘ademrâ ‘ayn ü âl-est
2. Hâkîkat nîst cüz yek nokta dâyer
Huḩḩ-ı şafha-i ‘âlem mişâlest
3. Zihî ‘arş-ı îşân pervâz-ı kudsi
Ki ürâ her dü ‘âlem zir bi’l-est
4. Zi-eṩvâr-ı ğarîbeş der ‘avâlim

²⁷ Manzumelerin başlıklandırması yazma eserde geçtiği şekilde verilmiştir.

²⁸ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 1b.

“Görünen her şey Hak’tan başka her şey hayaldir. Allah dışında varlıkları, yokluğun kendisi olarak kabul etmek yanılgıdır. Hakikat yalnızca bir nokta içinde gizli, evrendeki yani dünya sayfasında ki çizgilerin bir örneğidir. Onların tahtı kutsal uçuşun tahtıdır. Onun kanatları altında her iki dünya da eğilir. Onun garip hâlini konuşan diğer âlemlerde akıllı ve dilsizdir. Her millet ve medeniyet, dünya ve dinin bir parçası olarak birbirine aittir. Önyargı ve ayrımcılık, öfkeye ve saygısızlığa yol açar.”

Zebān-ı nāṭıka be-hūş u lālest²⁹

5. Heme sālār mülk-i dīn ü dünyāst
Ta'aşşub der-ḥaḫḫ-ı ĩşāñ ḍalālest³⁰

2. Kaşīde

[*Mef'ülü mefā'ülü mefā'ülü fe'ülün*]

1. İy dil niçe zeyn oldı cihāñ pīre-zeni gör
Merdānı niçe şayd ider ol rāh-zeni gör
2. Dānāyı kıılır dāne ile dāma giriftār
Bu fitnesi çok sāḫir-i pūr-mekre mi gör
3. Kin bağlama dünyāya gönül merd iseñ iy cān
Gel kime vefā eyledi bu ḫahbe zeni gör
4. Güftār için çerḫ-i demürden ḫafes içre
Ḥabs eyledi ki tütī-i şekker-şikenı gör
5. Yurd itme bürāder [bu] güzergāh-ı fenāda
Ol milket-i bāḫīde 'an-ḫubbü'l-vaṭanı gör
6. Ğam küncine şabr eyle ki beşerile Ya'ḫüb
Dārü'l-ferec itmedi mi beytü'l- ḫazeni gör
7. Ağlamağ ile şem' bulur nūr-ı ziyāyı
Ḳan yudmağ ile n'oldı 'aḫīki Yemeni gör

²⁹ Mazhar-ı Envār ve Keşf-i Esrār, EH 1294, 1b.

“Onların tahtı kutsal uçuşun tahtıdır. Onun kanatları altında her iki dünya da eğilir. Onun garip hāli diğer ālemlerde, konuşan dil akıllı ve dilsizdir.”

³⁰ Mazhar-ı Envār ve Keşf-i Esrār, EH 1294, 2a.

“Her millet ve medeniyet, dünya ve dinin bir parçası olarak birbirine aittir. Önyargı ve ayrımcılık, öfkeye ve saygısızlığa yol açar.”

8. Pervāneye oşmadı sekiz umağı Ādem
Bi'llāh ne imiş cennetüñ iy dil semeni gör
9. Bu fāniye sen cān virüben cān ekişürsin
Yanuñda ne kıymetlü bu dünyā-yı deni gör
10. Bilem dir iseñ řām ü seher hāl-i cihānı
Var gerden-i gerdünda bu anlı kefeni gör
11. Bařuñ göğe irse n'ola ey serv-i hevāyi
Tāc nie alındı yire yāsemeni gör
12. Encüm gibi ağların ađlarsıñ bāydür ey māh
Gün var mı ki dağılmaya bu encümeni gör
13. Aldandıđıñün meger Zeliħā-yı zamāne
Cān Yūsufunuñ n'oldı řehā pıreheni [gör]
14. Fikret yiridür hāl-i cihān-ı³¹ dost
'İbret gözin aç nükte-i lā-tabihānı [gör]
15. Ol gülgüle-i bendüñe cān-baħř-ı demi o
Bu cülcüle-yi defde olan ten tenteni [gör]
16. řāh-ı gül aya arşu ünilirse 'acemi
Sen bülbüle bu nağme-i ta'līm ideni [gör]
17. Ser-rişte-i maşüde ılam diyü 'alāqa
Bağrın deler elmas ile dürr-i 'Adeni gör

³¹ Bu mısrada eksiklik vardır.

18. ut memlige hep mülk-i Süleymân senüñ oldu
İrgürmedi mührine dest-i Ehremeni gör
19. Ser-pençe-i şîrânuña dayanma ki devrân
Bir loma ider ejder gibi bil biñ teni gör
20. adrinde utam Sâm u Nerîmân-ı zamânsın
Rüstemleri bu Zâl-ı cihân netdi anı gör
21. Şanem yüzi güldügiçün bülbül-i hoş-dil
Gel gül gibi cânında ki yüz biñ dikenini gör
22. Gerçi ki günler ğayret idüp şem'-i dil-efrüz
Ammâ utuşup oda yanar cân u teni gör
23. Bağrı pür iken baş ile bu derd ü elemden
Her dem şalınur bağda sebiz ü çemeni gör
24. Bir huşk deri içre yatur alb-i perîşân
N'itdi bu fenâ ousu müşk-i Hâbeşi gör
25. Dil çekmez iken zerre adar nâzını cânuñ
Şimdi getirür ağ gibi bâr-ı miheni gör
26. Şanmaz mı ki hâk ola cânımız bād-ı ecelden
Bülbüllerini oda yaar ol gül bedeni [gör]
27. 'Älemde yiter 'aşk u vefâ sâlike rehber
Var oı yüri ışşâ-i Veys el-arânî [gör]
28. anûn-ı şifâ ister iseñ bû 'Älî'yi o

- Güftâr-ı Ebû'l-Kâsım ile Bû'l-Haseni gör
29. Var tapma müneccim gibi eflâke vü nücüm
‘Alemlere ol nûr u ziyâyı vireni gör
30. Bu ma‘şer ise sözlerinüñ ‘öşri degül râst
Bed-fi‘ale virür yevm gibi her bir sühanı gör
31. Kõklaşa çir-kâtını kim feyz-i Hüdâdan
Şöhret olup açar ‘aleme hikmet lebinî gör
32. Kur‘ân ü hadîş oldı saña mantık u hikmet
Kõ durma kelam-ı sühan-ı zü‘n-nurı gör
33. Ser-geşte yeter gâye lebün qarala defter
Dil safhası pür haţţ-ı haţâdur var anı [gör]
34. Dil ma‘rifete dönmezise tañ mı mâhî
Dil teşne gezer baırde iken deheni [gör]
35. Zâhirde ki tâ‘at ü ‘ibādātuñı şayma
Aç dîdeñi bātındaki şirk ü şeni gör
36. Dirseñ ne sebebden beni har gibi yeder nefis
Boynuñdağı dünyâ eleminden reseni gör
37. Ten-perver olup neyleyesün kabre giricek
Hep tu‘me-i mâr olsa gerek bu semeni gör
38. Başdan ayağa ma‘şiyet iken bu vücuduñ
Var Lâmi‘iyâ ‘ayb-ı cihâñ kûsa beni [gör]

39. Ādemī-dem olup rāh-ı zalmāya sülük it
Şeytāna neler eyledi bu kibr ü meni gör

40. Yoqlığa düriş benligi ço faqr-ı qabül it
Faqr olmadı mı faqr-ı Muhammed Medenī gör³²

3. [Beyt]

[Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ulün]

1. Hudā emr eyledi hürşid-i devrān
Ki zī'n-nüreyn halife-i mülk-i yezdān
2. Cülüs şevketlü kıldı bārī tāriḥ
Beqā-ı ḥilm ü ābād Şāh-ı 'Oşmān³³

4. Şi'r

[Mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün]

1. Çü feyzüñ tabaçasından yoqdur imsāk
Kılup gāvvaşlıq al gevher-i pāk
2. Nişār-ı maq-dem-i şāhib-kır'ān kıl
Pes andan dūrretü't-tāc-ı cihān kıl
3. İdüp dil pür senden fikr-i mesbūk
Şeh-i devrān adıyla eyle meskūk³⁴

³² Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 2a/3a.

³³ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 3a.

³⁴ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 3b.

5. Kaşid

[Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

1. Ey kemāl-i kevkebün şadr-ı sa'âdetde sa'îd
Şebîni kâdr-i berât ide Hudâ rûzeñi 'ıyd
2. Vüzerâ zümresi ser-defteri sensin dâ'im
Evvel-i kevkeb-i 'izzetde mişâl-i hurşid
3. Saña beñzer kim ola gülşen-i luţf içre 'aceb
'Akl ü 'irfânında mânend olımaz baħr-ı sefid
4. Zât-ı pâkuñla bulur şadr-ı sa'âdet
Gelmedi sencileyin hâşılı bu devre ferid
5. Tab'uhnı hilm-i kerem kârını seyf kılmadı
Ehl-i Haqqın 'aşkuñı nûr baħrini kıldı şehid
6. Gün gibi evc-i sa'âdetde mekîn ola dâyim
Düşmenün şâye-şıfat hâke düşüp ola 'arid
7. Bu vücuduñ hemü ğamdan ide âzâd Hudâ
Enbiyâ hürmetine luţfla kıl anı sa'îd
8. Gerçi medhine mecâl ola kıyâs olımazam
Lîk şânında sözüm oldu hülûs üzre bedid
9. Şân-ı 'alîyyü'ş-şân fâzıl söyledüm târihini
Yâ velî İsmâ'îl-i vezir şadr-ı şâhı ey mecîd
10. Medenî haste-dili Teñri bilür efgânını
Dilerem hüsn-i nazar ehl-i haberden ey seyyid

11. Cümlemiz muhtâc olupdur enbiyâ serverleri
Ey Muhammed kıl şefâ'at ol raḥîmü li'l-'abîd ³⁵,

6. Beyt

[Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'lün]

1. Nûr deh ḥarfes ki hüner deh hezâr
'Âlemez u yâfte feyz-i 'amîm³⁶

7. Müfred

[Mefâ'îlün/mefâ'îlün/fe'ülün]

1. Çü âdem râ firistâdîm birün
Cemâl-i ḥıyş pür-şahrâ nihâdem³⁷

8. [Beyit]

1. Sübhâne min izhâr-i nâsûtehü
Sırrı senâ lâhütü's-şâkıb

2. Şümme bedâfî ḥalka zâhirâ
Fî şüreti'lâ külli's-şârib ³⁸

9. Nazm

[Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün]

1. Eyle aḥvâlün baña bir bir beyân
Söyle esrâr-ı nihânuñdan 'iyân

³⁵ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 4a.

³⁶ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 5a.

"Nur on harfli ve hüner bin harflidir. Âlem insanları ondan büyük feyz ve bilgelik kazanır."

³⁷ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 7b.

"Adem'i dışarı (cennetten dünyaya) gönderdim, kendi güzelliğimi doğaya açtım, sahraya verdim."

³⁸ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 7b.

"O c.c sırlarını açığa çıkaran, derinlikleri anlamaya çalışanlar olarak sırf O'na yöneliyoruz. Sonra yaratılışta, akıllı ve bilge bir şekilde görünür oldu."

2. Kim gamuñdan dilde yāğum ҡalmadı
Sīnede nūr-ı çırağum ҡalmadı³⁹

10. Beyt

[Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

1. Āh ne kim derd-i derūnum ҡışsasın gelmez dile
Uğradum fāriğ yürürken bir devāsız müşkile ⁴⁰

11. Nazm

[Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

1. Bāğ-ı feyzinden olurdu āb-ı rū
Vaşl için sebzeler pür-cüst-i cū
2. Servler alup hevā dārī anuñ
Zemzemīdi rüz-ı şeb kārı anuñ
3. Meş'al-i sulţān gibi tābende dil
Ṭal'at-ı cānān gibi ferhunde dil⁴¹

12. Nazm [Müfred]

[Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

1. Ruḥları ebvārına ṭābmuş felek
Şaçları zünnārına bağılu melek⁴²

13. Nazm [Mesnevi]

[Mefā'ilün/mefā'ilün/fe'ülün]

1. Şarāçlar ṭurup çekdi boyunlar
Şamanlar ҡalkup oynadı oyunlar

³⁹ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 20a.

⁴⁰ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 20a.

⁴¹ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 22a.

⁴² Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 22b.

2. Güzeller giydi nārencī abālar
Aıldı mey dinildi merabālar
3. Kec idüp serv-adler zer külāhı
ikest itdi felekde mihr ü māhı⁴³

14. Nazm

[Mefā'īlün/mefā'īlün/fe'ūlün]

1. Girü nergisleyin başdan utup cān
Sürüldi devr aıldı rā-ı gül-nām
2. Yürütdi sāiler ul [ul] ayaı
Getürdi hūblar baş baş anaı
3. Güzeller sebze boş olup melevār
Güneşler bezmi devr itdi felevār
4. Semenler serv-i āmet ü rubālar
Giyüp raş eyledi ceyb-i abālar⁴⁴

15. Beyt

[Mefā'īlün/mefā'īlün/fe'ūlün]

1. Mürüvvet kānısın isān senüñdür
arīb ü bī-kesem fermān senüñdür⁴⁵

16. Nazm

[Mefā'īlün/mefā'īlün/fe'ūlün]

1. Bümīler anmı virse mürdeye cān
Ki sāi Hızırdı mey āb-ı hayvān

⁴³ Mazhar-ı Envār ve Keşf-i Esrār, EH 1294, 23b.

⁴⁴ Mazhar-ı Envār ve Keşf-i Esrār, EH 1294, 25a.

⁴⁵ Mazhar-ı Envār ve Keşf-i Esrār, EH 1294, 26a.

2. Püser-tâ bâzbân olup çemenler
Düreydi çağrup el-‘ıyş-ı aḥḍar⁴⁶

17. Nazm

[Mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün]

1. Mezellet ḥārına hiç eylemez anlar
Selāṭīn ṭapusın kılmaz anlar
2. Yuyup dilden ğubāruma suvay’
Ṭutarlar elde cām ḥaḫḫ nümāy
3. Olaruñ ḥızmeti dilden du‘ādur
Olar dün-i ğün nedīm-i kibriyādur⁴⁷

18. Müfred

[Mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün]

1. Kıla çün bir ‘amelden ādemi zād
Semā‘ından olur cān u dili şād⁴⁸

19. Beyt

[Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün]

1. Çünki sevdāda ola cān ber-ğüzend
Pend olmaz sūdmend olmasa bend⁴⁹

20. Nazm

[Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün]

1. Ḥānesinüñ dūdı mānend-i sipehr

⁴⁶ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 27a

⁴⁷ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 32b.

⁴⁸ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 33a.

⁴⁹ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 34b.

Ꞑubbesinũn iki yanı mäh u mihr

2. Çün ber-bād şayd ider ol şişe-bāz
Şişe āyīn muḥkemi kılsa dīde bāz
3. Pür-cem-i miskīn gibi başında dūd
Tāb-ı gerdūnuñ dilin kılmışdı dūd⁵⁰

21. Nazm

[Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

1. İyād ol vechle ꞑuşlar nāleler
Bile def-keşlik ider şan baḥr ü ber
2. Sürmek için 'işret ü dünyā demin
Anda cemī' olmuş toyur 'ālemīn⁵¹

22. Nazm

[Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

1. Aşılan zenciler ve kūy-ı zer-feşān
Gösterür devr-i teselsülden nişān
2. Turreşi açmış melek mülkinden per
Ꞑubbesi şanmış felekveş āşiyān⁵²

23. Nazm

[Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

1. Bir 'aceb tertīb-i şāhı kıldılar
Ꞑurş-ı meclis mihr ü mähı kıldılar

⁵⁰ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 35a.

⁵¹ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 36a

⁵² Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 36b.

2. Dāneler urdu g m şden aymeler
Zerdeler ıldı zemin-i Őanı zer
3. Tābe b ryān murğlar gāh  gibi
Bağ içinde y zdiler māh  gibi
4. Ő r-i sermādan l b l b kāseler
Dil Őoar alk ağızına senb seler ⁵³

24. Nazm

[Fā'ilāt n/ fā'ilāt n/fā'il n]

1. Zer adehle iil r la'l-i m zāb
Oldı r y n-ehreler yā t-ı nāb⁵⁴
2. Āh-ı feryād-ı ney   eng   rebāb
S neler deldi id p diller kebāb

25. Nazm

[Fā'ilāt n/ fā'ilāt n/fā'il n]

1. Çeng olur an sves nağme ger
Āteşinden yadı bezm-i ehl-i kiler
2. Yandı diller s z-i r h-efrāzıyla
Ergān n miħnet demin virdi yile
3. Őev-i Őeştādan erenler 'āleme
Çār-ı tekb r oudı d d u ama
4. Māh-r lar arħ urup urş dvār

⁵³ Mazhar-ı Envār ve Keşf-i Esrār, EH 1294, 38a.

⁵⁴ Mazhar-ı Envār ve Keşf-i Esrār, EH 1294, 38b.

Cilvelerden kıldılar t̄āvūsvar

5. Düşdi bezm içinde bir vechle od
S̄ineler yanup felekler t̄oldı dūd
6. Yağalar çāk eylediler gül gibi
Kıldılar feryādlar bülbül gibi⁵⁵

26. Beyt

[Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ulün]

1. Döyimezden kapuñ ikrāma geldüm
Gedāyam şāha şey'en lillāha geldüm⁵⁶

27. Beyt

[Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ulün]

1. Kişi uyumakdan itmez hergiz ışşı
Olur mı katı taş dökmele yaşşı⁵⁷

28. Nazm

[Fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün]

1. Gözi yaşın olmuşdı behlüsi gibi
Başını egmişdi ebrüsü gibi
2. 'ıyş-ı nüş hoş-güvārın neki var
Cümle burnından götürmiş rüzgār
3. Kimsin mehtāb kılmış nūr-ı haq
Çehresinden zāhirā āşār haq

⁵⁵ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 38b.

⁵⁶ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 39b.

⁵⁷ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 40b.

4. Dīdesi olmuş remedden şīşe var
Çeşmin itmiş intizār-ı mevte çār
5. Alnınuñ cibini tellinüñ rekleri
Rāh-ı şıdķ u istikāmet mıştarı
6. Geşt-zārı ‘ömri olmuş barķ-ı zār
İçi sırsız ve birünü zer u zār
7. Çenber itmiş kāmētini halkaveş
Raķş ider çarķı şafirān-ı güneş
8. Şubķ-ı rüşen penpesinden tābdār
Miķver-i gerdün ikenden şermsār
9. Oturup tesbīķ ider zārī ile
Ĥūr şūr-ı devrān gibi kārī ile ⁵⁸

29. Beyit

[Fā’ilātün/fā’ilātün/fā’ilün]

1. Yañaķı gül sözi şirīn dili şeker lebi bal
Alnı ay ve yüzi gün saçları şeb kaçı hilāl⁵⁹

30.

[Mefā’ilün/mefā’ilün/fā’ilün]

1. Ne kūh irmiş zi-ķayl-i māfih yaşı
Şikest itmiş mehüñ cāmın taşı
2. Zemīn üstinde çarķ-ı bī-sütündür

⁵⁸ Mazhar-ı Envār ve Keşf-i Esrār, EH 1294, 41b.

⁵⁹ Mazhar-ı Envār ve Keşf-i Esrār, EH 1294, 42a.

Felek yanında toñmuş bir devnündür⁶⁰

31. Müfred

[Mefā' ilün/mefā' ilün/fā' ilün]

1. Dedi bu Hızrdur yā Hızra yoldaş
Varup pāyına urdı ağlayup yaş⁶¹

32. Nazm

[Fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün]

1. Bāğ u eyvan kaşr u 'ıyş u tarab
Kār-ı dīvār simyā yidi heb
2. Ol 'arūs civān ü māder pīr
Ġavl deşt diyü dīv-i merdüm ġir⁶²

33.

[Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ulün]

1. Ne çāh andan 'adem iqlimine rāh
Düşüp irmiye yilter ka' rına māh
2. Tam' ah ehl gibi açuķ dehānı
Ġased erbābı gibi şīre cānı
3. Dili şeb gibi hālī mihr
Yirün ka' rına geçmiş
4. İrir anı görenüñ baġrı yaġı
Baķar nār-ı cehennemden çırāġı⁶³

⁶⁰ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 43b.

⁶¹ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 44a.

⁶² Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 44a.

⁶³ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 44b.

34. Nazm

[Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

1. Her bir aḥcārı kılp pulādı mūm
Her bir eşcārı ider bād-ı semūm
2. Otları varidi merkeb-i şuy-ı sem
Oramız bir laḥza ef'ī anda ḥarm ⁶⁴

35. Nazm

[Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

1. Serv-i dil-cū gülleri ḥüb rüy idi
Anda şirin ḥāki 'anber büy idi
2. Başmamış şahnına hergiz yād ayak
Bāğ-ı cennetden yaratmış anı Ḥaḳ⁶⁵

36. Nazm

[Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

1. Ejdehā girdār çıkmış çarḥa ser
Ḳal'a-i ḳāf üzere 'unḳādur meger
2. Elf ḥübānveş rehī pür penç ü tāb
Dāmenin itmiş daḥı gerdün-niḳāb
3. Seglerinüñ 'ar'arından gögde şir
Kelb-i ekber birle olmuş küşe-gir
4. Her tarafından pāsbānlar pür-nidā
Ol nidā kühsārı ḳılmış pür-şadā⁶⁶

⁶⁴ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 45a.

⁶⁵ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 45b.

⁶⁶ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 45b.

37. Nazm

[Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

1. İçi taşu meh gibi kâşu nūr idi
Tel zer-i mihrānda gerdün-ı lācverdi
2. Levhası dervāzesinüñ āfitāb
Şem'ası eyvānınuñ gerdün kıubāb
3. Ravzası tıubā-sıfat şahnu behişt
Şuyı kevşer toprağı 'anber sirişt
4. Girse çıķmağa istemez cān u göñül
Resminüñ hayrān ü zārı 'aql-ı kü⁶⁷

38. Nazm

[Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

1. Pāygāhu ser-be-ser gevherle zeyn
Nitekim sāde felek ahtarla zeyn
2. Kürsi-i zerrīn ki eyler şümār
İki cānibde dizilmiş necm vār
3. Ferş-i gülşen gibi gūn-ā-gūn bisāt
Çerh seyründen irişmiş inbisāt
4. Zer nihāliler peleng hufte vār
Eylemiş yüzler sürüp yir yir qarār
5. Müttekālar mesned-i gerdün gibi
Şadra geçmiş berķ ururlar gūn gibi ⁶⁸

⁶⁷ Mazhar-ı Envār ve Keşf-i Esrār, EH 1294, 46a.

39. Beyt

[Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

1. Cān u dilden olmuşam ser-mest hā'ḥb
Aña dek kim baş götürdi āfitāb ⁶⁹

40. Müfred

[Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

1. Kubbesi gerdün gibi 'ālī-nihād
Şuffesi mişl idem zātü'l-'imād⁷⁰

41. Nazm

[Fā'ilātün/fā'ilātüm/fā'ilün]

1. Oğuyup dilden maḥabbet-nāmesin
El urup bir bir çıkardı cāmesin
2. Şaf bulutdan zāhir oldı āfitāb
Ṭal'atı ḥammāma virdi fer ü tāb
3. Aldı başından revān tāc zerrīn
'Anber efşān eyledi sünbüllerin ⁷¹

42. Nazm

[Fā'ilātün/fā'ilātüm/fā'ilün]

1. Ol iki būstāne çün kıldum nazar
Çesm-i cāndur şandum ol iki güher
2. Yāḥud iki māhīdūr ḥürşīd-i fer
Āb-ı şirīnden çıkarmuş taşra ser

⁶⁸ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 46b.

⁶⁹ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 47b.

⁷⁰ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 48b.

⁷¹ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 49a.

3. Nâkıını yurduñda kıldum deng ü lâl
Dilde şabrum tende qalmadı mecâl ⁷²

43. Müfred

[Fâ'ilâtün/fâ'ilâtüm/fâ'ilün]

1. Dil urşañ yâr yelü şol resm-i nâzik
Velî nâzikligiyle hoş çeker yük⁷³

1.3.ESERİN MUHTEVA YÖNÜNDE İNCELENMESİ

1.2.1. Eserin Genel Muhtevasına Bakış

Mazhar-ı Envâr tüm bölümleri itibari ile tasavvufi muhtevalı bir eserdir. Eser sistemli bir şekilde bölümlere ayrılmıştır. Eserin bölümleri hakkında yazar “*mazhar-ı envâr ve keşf-i esrâr diyü iki bâb ve hatime-i ferhunde kısm itdüm [4b/18]*” ifadesini kullansa da, giriş ve mukaddime bölümlerini de kapsamaktadır.

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr'ın bölümleri;

a. Giriş

Giriş sayfası 1b de süslü bir tezhibin içerisinde *Mazhar-ı Envâr* şeklinde eserin ismi açık yeşil bir renk ile kaleme alınıp, toplamda 3,5 varaktan oluşmaktadır. Eserin Eski Türk Edebiyatının kadîm bir geleneği olan besmele, hamdele ve salvele ile başladığı görülmektedir.

“*Bismi'llâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm [1]*

*Ḥamd ü bî-ḥad ü şenâ'-i bî 'ad ol ḥakîm pür-ḥikmet ve 'alîm-i pür-mevebet ki [2] nüfûs-ı 'âlemi ve nüķüş-ı benî ademî envâ'-ı mişâl ve eşnâf-ı hayâl üzerine [3] icâd itdi Fesübḥânellezî biyedihî melekütü külli şey'in ve ileyhi türce'un.*⁷⁴”

Vaşl-ı şalavât zi ikyâd ve tuḥfe-i taḥıyyât şâfiyât-ı evvel seyjidü'l-evvelîn [7] ...”[1b]

⁷² Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 49a.

⁷³ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr, EH 1294, 49b.

⁷⁴ “ Her şeyin egemenliği kendi elinde olan Allah bütün eksikliklerden uzaktır ve hepiniz sonunda O'na döndürüleceksiniz.” Kur'an-ı Kerim Yasin 36/83

Girişde yazar eseri nerede ve ne zaman kaleme aldığını belirtmiştir. Bir gece İlbasan'da hicri 1168 yılında kendisine ait evde oturken kasîdesini keyifle okuyarak eseri kaleme almaya başladığını izah etmiştir.

“...Ammā ba’d tārīḥ-i hicretten biñ yüz altmış sekizinci yılda belde-i [2] İlbasanda inne’llāhe’l-bāsādeh kendü kâşānemde ‘uzlet-ḥānemde [3] oturup bir gice bu ebyātı vird-i zebān ve ser-nevḥa-i meşāyib-i zaman kılinup [4] dil-i ğam-ğīn ve cān ḥüznüyle şikeste beste āheste āheste okurdum [5]...” [2a]

Müellifin tarihi hem mensur hem de manzum kısımda belirttiği görülmektedir. Mensur kısımda tarihi tam verirken manzum kısımda ebced hesabından yararlanmıştır. Ebced hesabında kullandığı kelimelerin tekabül ettiği sayıların hesaplamalarını varağın sağ kısmındaki boşlukta göstermiştir.

Cülüs şevketlü kıldı bārī tārīḥ

Beḳā ü ḥilm ü ābād Şāh ‘Oşmān [3a/15]

Eserin giriş bölümünde dönemin devlet büyüklerinden olan Vezir Mevlânâ İsmail Paşa’ya sunulduğu izah edilmektedir. “...Ḥazret-i Mevlānā İsmā’īl Paşa yessira’l-lāhü lehü men cemī’a’l-ḥayrāti māyeşā’ [3b/4a] hediye virüp...” Müellifin devlet büyüklerine eser sunulması gibi Eski Türk Edebiyatı’nın kadim geleneğine bir örnek daha eklemesi, bu geleneğin içinde yaşadığının bir göstergesidir. Akabinde on bir beyitten oluşan İsmail Paşa’yı öven ve dualar içeren bir kasîde nazım şeklinde yazılmış bir manzume devam etmektedir. Kasîdenin 9. Beyitinde eser için düştüğü tarih ebced hesabı ile tekrar düşülmüştür.

Şān-ı ‘aliyyü’ş-şān fāzıl söyledüm tārīḥini

Yā Velī İsmā’īl-i vezīr şadr-ı şāhı ey mecīd [4a/10]

Son olarak içerikle ilgili kısa bilgiler verilerek, yazma amacının Hz. Muhammed (s.a.v)’in zamanından sonra ileri gelen âlimlerin varlığından ve bu kişilerin insanlara yol aydınlığı olduğunu açığa çıkartarak hizmet etme gâyesinde olduğunu beyan eder.

“...Bu kitāb-ı müstetāb mazḥar-ı envār ve keşf-i esrār ğarībü’l-mişāl ve nādirü [19] ‘l-intikāl ma’rüz Ḥazret-i Ḥātem zamānı müşārüin-ileyh olduğına mahfuz [20] u maḳbül yümn ü ikbāl ve sa’ādet-i iclālle gelecek nişān-ı zafer [1] merām itmekçün birkaç dāne

ğürer-i dürer şām-ı süvār kem-yāb-ı cevāhir zevāhir-i [2] encüm-i tābla ‘arz-ı nişān-ı ‘ubūdet ve i’lān-ı hulus-ı meveddet ihtisās-ı [3] hizmet idem...[4a/4b]”

b. Mukaddime

Mukaddime-i Kitāb başlığı ile ayırt edilen bölüm toplamda 3 varaktan oluşmaktadır. Bu kısım eserin asıl muhtevâsını oluşturan âlem kavramının kaynak kişiler yardımı ile açıklanan bu bölümde yalnızca âlemler bahsi değil, âlimlerinde derecelerinden dolayı aldıkları makâm isimleri de verilmiştir. Bu bölümde bahsedilen âlemlere dair bilgiler tasavvufi kavramlar kısmında detaylı bir şekilde incelenecektir.

Kaynak kişi ve isimlerin tanık gösterilmesinin eserin genelinde kullanılan bir yöntem olduğunu görmekteyiz. Mukaddime bölümünde geçen kaynak isim ve eserler şu şekildedir; Sâmi Mevlânâ Camii, Şeyh Muhyiddin Arabî “Fütûhât-8.Bâb”, Şeyh Abbâd, Gavs Zehad Ebu’l-Fazlü’l-Hasan “Kitâb-ı Keşfi’t-Tecvîde”, Şeyh Alaaddin, Şems-i Tebrîzi, Şeyh Evhadüddîn Kirmânî, İmâm Nisâbüfî.

Mukaddime bir çağrı mahiyetinde sona ermektedir. Yazar anlatmaya gayret ettiği irşâd yoluna, bu makâm ve irşâdı müşâhede etmeye eseri okumak ile davet etmektedir. “...selekena’llâhü ve iyyāküm ilâ tarîki’r-reşâd [16] ve seyrânâ’llâhü ve iyyāküm müşâhedete zalike’l-makâm ve’l-irşâd. [8b]”

c. Bâb-ı Evvel Kerâmât-ı Evliyâ’ ve Menâkıb-ı Asfiyâ Kaddesa’llâhü Esrârehüm

Birinci bölüm olarak adlandırılan ve kırmızı renkle başlayan kısım Evliya kerâmetleri ve ermiş kişilerin sırlı menkîbelerini anlatmaktadır. Toplam 10 varaktan oluşan bölüm, yedi satırlık bir açıklama ile başlamaktadır. Yazar bu menkîbelerin anlaşılması takdirince tasavvufi kaynakların ele aldığı bast-ı zaman ve bast-ı mekân konularını anlaşılır bir şekilde anlatmanın, kişinin şüphelerini ortadan kaldırarak imanını güçlendireceği kanaatinde olduğunu beyan etmektedir.

“...tereddüd idenleriñ şübhesin def’ ve şü’-i zannını [2] ref’ ider i’tikâd idenleriñ yakınıni ziyâde idüp îmânını münevver [3] ve kemâl-i dürcde mazhar ider ‘ilmini ‘iyâna ve taşdîkini itmi’nâna olmur [4-9a]”

Tablo 3: Mazhar-ı Envâr’da Geçen Menkıbeler ve Nakledildiği Kaynak Kişiler

Varak Numarası	Menkıbe Başlıkları	Nakil
9a	Kazîbe’l-Beyân Kuddise Sırruhû	Şeyh Abdullah Yâfi’i
9b	Şeyh ‘Abdu’l-Kâdir Geylânî Kuddise Sırruhû	Ebu’l-Me’âlî
10b	İbn-i Sekîne Kuddise Sırruhû	–
11b	Şeyh Bakkâl Kuddise Sırruhû	İbn Fâriz’ın Oğlu Kemaleddîn Muhammed
12b	Şeyh Hayât Kuddise Sırruhû	Şeyh Şâzelî
13b	Seyyid Ahmed Rufâ’î Kuddise Sırruhû	Seyyid Ahmed Rufâ’î’nün Kız Kardeşinin Oğlu Ebu’l-Hasan
14a	Şeyh ‘Abdu’l-Kâdir Kuddise Sırruhû	Şeyh Ebu’l Hüdâ
15a	Hazret-i Muhammed bin ‘Alî bin Ca’fer-i Sâdik Kuddise Sırruhû	Selef
15b	Hazret-i İmâm ‘Alî Hâdî bin Muhammed Üçüncü İmâm Kuddise Sırruhû	–
16a	İmâm Şemmedî Muhammed bin Hasan ‘Askerî Kuddise Sırruhû	Bağdâd Halîfesi Muktesid Havâsı
16b	Râbi’a Hacı Hâtûn Kuddise Sırruhû	Şeyh Muhyiddin İbn-i Arabî
17a	Sabî Medenî Kuddise Sırruhû	–
17b	Kerâmet Hacı Hâtûn Kuddise Sırruhû	İbrahim ibn Edhem
17b	Bir Kul Kuddise Sırruhû	Abdu’l-Mübârek

Bölümün sonunda “Bende-i Sâlik-i Tarîk-i Hakdur” başlığı altında bir evliyâ silsilesi bulunmaktadır. Evliyâların yolunun hak olduğunu açıklamış ve bu fikri için

Kuşeyrî ve Gazâlî'yi kaynak kişi olarak göstermiştir. Verilen evliyâ silsilesinde geçen isimler şu şekildedir; Ebû Yezîd Bistâmî, Şeyh Zeyne'd-dîn Hâfî, Dâvûd Tâ'î, Cüneyd-i Bağdâdî, Serîyü'd-dîn Sakâtî, Zeynü'd-dîn Hâfî, Beyâzîd Bistâmî, Hasan Basrî, Muhyî'd-dîn Arabî, Abdu'l-Kâdir Geylânî, Seyyid Ahmed Rufâ'î.

“İmâm-ı Ğazâlî [19] (ḳuddise sirruhû) buyurdu her kim ṫarîḳ-i ḫaḳḳ inkâr iderse zındıḳdur zîrâ [20] evliyâu'llâha inkâr iden münkerdür ṫarîḳ-i ḫaḳḳ sâlikleri ancaḳ evliyâdur⁷⁵ [21-18b]”

d. Bâb-ı Sâni Âlem-i Hayâl Beyânında Âlem-i Misâl ile Karuşup

Bölümümüz Hayal Âlemi Beyânında Misâl Âlemi İle Karuşıp başlığı altında verilmiştir. Bu bölüm ilk kısma göre daha uzun ve bâtılın zuhuratından yola çıkarak tasavvufun derûnî ilimlerini konu bahis alan yoğun bir anlatının mevcut olduğu bir kısmı kapsamaktadır. Bölüme giriş yaparken ashâb-ı istidrâc yani imansız kimselerde zuhûr eden kerametlerden bahsetmiş ve kimisinin muhakkak kimisinde muhtel olduğunu izah etmiştir. Bu kerametleri bilmeninde faydalı olacağını belirtmiştir.

“Âlem-i misâliün şol aḫvâli beyânındadır ki aşḫâb-ı istidrâc vâḳı' [2] olur kimi muḫaḳḳaḳ kimi muhteldür ve sâmi'ne bundan çok fevâiid-i 'uzmâ [3] ve 'adâiid-i lâ-tuḫşâ vardır...[19a]”

Bu bölümde toplamda üç menkıbe bulunmaktadır. İlk menkıbe ikinci bölümün ana başlığının açıklaması sonrasında başlamakta ve dünya sevdalarına yüz çeviren bir padişahı konu almaktadır. İkinci menkıbe *“Eflâtun-ı Hakîm”* başlığı altında İskender-i Yunânî ve Eflâtun-ı İlâhi arasında geçen bir olay anlatılmaktadır. Son menkıbe *“Bâzergân-zâde”* başlığı ile verilmiş ve hamamda yaşadığı bir olaylar örgüsünün anlatisıdır. Bu kısımdaki menkıbelerin kaynak kişileri ya da eserleri verilmemiştir. Bölümün başında da açıklandığı üzere muhakak ya da muhtel olması kişinin takdirine bırakılmıştır. Bölümü bitirirken de eserin tamamında geçen kaynak kişilerce düşüncesini belirtmesi görülmektedir. Ashâb-ı Kirâmdan Ebu'd-Derdâ'nın âlem-i hayâl ve âlem-i misâlin içinde geçirdiği yedi yılda naklettiği bilgilerin bir nebze olduğunu belirterek gerçek âlem-i hayâl ve âlem-i misâlde asla bir karışıklık ve şüphe olmadığını belirtmektedir. Bölümü *“Bâb şimdin mütezarri'dür ki 'ayubuna nâzir olup işlâḫundan i'tirâz ve zıkr bi'l-ḫayırdan aḳmaḫ itmeyeler.[50b-13]”* diyerek tamamlamıştır.

e. Hatime

Hatime bölümü her ne kadar eserin giriş kısmında hatime bölümü, eserin içerisinde bu kelime ile ayrılmış bir başlık mevcut değildir. İkinci bölümün son menkıbesinin bittiği kısımda bir paragraflık bir dua ile eserin bitiş cümlesi mevcuttur.

“...lā tü’āhiznā innesīnā ev [17] eḥṭa’nā⁷⁶ ve bī-i’tizām eyleyüp minnetdārım ki lā tūḥammilnā mālā ṭā ḳate [18] lenā bihī ve’fü ‘annā veġfirlenā⁷⁷ bi raḥmetike [19] vekeramike yā erḥame’r-rāḥimīne [20] ve’l-ḥamdülilāhi rabbi’ [21] l-‘ālemīn [22]-[50b]”

1.2.2. Dini-Tasavvufi Kavramlar⁷⁸

1.2.2.1. Dört Kapı (Mertebeler)

Mutasavvıflarca tasavvuf yolunun şeriat, tarikat, hakikat ve marifet olmak üzere dört kapısı olduğu bilinmektedir. Tasavvufi kavramların hepsi bir bütünün parçalarını oluşturmaktadır ve bu kavramlar birbirinden ayrı, bağlantısız düşünülmemelidir. Bu mertebeler de kendisinden bir önceki mertebenin devamı mahiyetinde olduğu bilinmektedir. İncelenen eserde bu dört ana unsurun her biri birer kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar aşağıda tek tek ele alınacaktır.

1.2.2.1.1. Şeriat

Sözlükte “Hak Hazretleri’nin kullarına vaz’ ve ta’yîn buyurdıkları dîn ve âyîn ve doğru açık yol.”⁷⁹ anlamına gelmektedir. Şer’ kökünden türemiş olup çoğulu şerâi’dir. Bir semavî dine dayanan hükümler bütünü tanımında mevcuttur. İslâm’da peygamber aracılığıyla Allah tarafından belirlenmiş; Kur’ân-ı Kerim, sünnet, icmâ ve kıyas-ı fukahâ kaynaklarıyla birlikte ortaya konulan İlâhî kanunlara hükümlere verilen genel isimdir.⁸⁰ Çeşitli tanımları yapılan şeriat kelimesi tasavvufta bir dış yapı olarak ele alınmıştır.⁸¹ Tasavvuftaki dört ana unsurun ilk merhalesi olup diğer unsurlara geçişte bir kapı mahiyetindedir.

⁷⁸ Biz bu kavramları genel inceleme ve değerlendirmelere göre sınıflandırmış bulunmaktayız. Bu kavramlar metin içerisinde bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁷⁹ Hüseyin Remzi, *Lugat-ı Remzi*, (Haz. Ali Birinci), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2018, 721.

⁸⁰ Talip Türcan, “Şeriat”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 38, İstanbul 2010, s.571-574.

⁸¹ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2017, s.429.

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr'ın genel muhtevası tasavvufî soyut bir konuyu oluşturduğu için, şerîata dair bilgi kısa bir ifadeden ibarettir. Eser içerisinde şerîat kelimesi yalnızca iki cümlede geçmektedir ve eserin tamamında şerîatın en önemli kaynaklarından olan Kur'ân-ı Kerim ve sünnet çizgisinden çıkmamak gerektiği üzerinde durulmuştur. Metinde geçen sıralamada da bu dört ana unsurun başında geldiği görülmektedir. Eserde şerîat kelimesi karşımıza “*ehl-i şerî'at (4a/20)*” ve “*erbâb-ı şerî'at (28b/18)*” şeklinde çıkmaktadır. İfadelerden de anlaşıldığı üzere bir tanımdan ziyade bu hâli yaşayanlar konu edilmiştir.

1.2.2.1.2. Tarîkat

Sözlükte “Hâl, şân, yol, dîn, mezhep ve dervişlik hususunda sülûk ve ibâdet için tertip olunan usûl”⁸² anlamına gelmektedir. Çoğulu tarâiktir. Arapça yol kelimesinden türeyen kelime şerîatın hükümlerine sıkı sıkıya bağlı sâliki hakikate götüren yol şekline de tanımlanmıştır. Ünlü mutasavvıflardan Eşrefoğlu Rûmî'ye göre tarîkat zühd ve takva yoludur. Nefse zahmetli ve meşakkatli gelen şeyleri yerine getirerek nefsi eğitime yoludur.⁸³ Kısacası Allah'a ulaşmak için tutulan tasavvuf yoludur.⁸⁴

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr'da tarîkat kelimesi bu tanımlarla örtüşmektedir. Eserde kelime üç farklı yerde geçmekle beraber “Tarîk-i Hak” ibaresiyle de karşımıza çıkmaktadır. Birinci bâbın son başlığı olan “Bende-i Sâlik-i Tarîk-i Hakdır” bölümünde bir tarîkat silsilesi verilmesi yazarın bir yol çizgisinin olduğunu göstermektedir. Ayrıca eserde tarîkat ehli ve tarîkat lisânı şeklinde bir kullanım da mevcuttur. “*Hullân-ı aşfiyâ ve ihvân-ı etkiyâ ma'lûmdur ki ehl-i şerî'at ve tarîkat lisânında her nesne ki zâtu'llâhuñ ve şifâtu'llâhuñ ğayrıdur [4a-5a/20-1]*”

1.2.2.1.3. Hakikat

Sözlükte “Sabit ve vâkıa manasına, vasıl ve nihayetine denilir.”⁸⁵ Hakk kökünden türetilmiş olup, çoğulu hakâiktir. Araplarda genellikle ırz, namus, vefa, dostluk, bayrak, sancak gibi değerler kastedilir. İslâm düşüncesinde düşüncenin dış dünyadaki nesnelere uygunluğudur. Bilginin akılda yansımaları anlam bulmasıdır. Bu tanımlara İslâm

⁸² Hüseyin Remzi, *a.g.e.*, s.794.

⁸³ Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekkin Nüfûs*, Aslan Yayınları, İstanbul, 1976, s.291.

⁸⁴ İskender Pala, *a.g.e.*, 439.

⁸⁵ Hüseyin Remzi, *a.g.e.*, s.455.

felsefesinde Fârâbî, İbn-i Sinâ, Cürcânî gibi bilim insanları da yenilerini eklemiştir.⁸⁶ Tasavvufî düşüncede ise hakikat, gönlü dünyaya ait her şeyden çekerek kalbi mâsivâdanarındırma ve bu sûretle Allah'a bağlanmak demektir.⁸⁷ Kısacası her şeyde bir hikmet ve bu hikmetlerde Yaradana müşahede edebilmektir.

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr'da hakikat kelimesi öncelikle sözlükte beyan edilen var olduğu açık ve kesin bilinen, gerçek kelimesinin yerinde kullanılmıştır. Tasavvufî izahlarda ise tamlamalarla birlikte “*arz-ı hakikat (8b/14)*”, “*tarîk-i hakikat (11b/11)*”, “*vâsıl-ı hakikat (28b/18)*” ve “*keşf-i esrâr-ı hakikat (28b/20)*” gibi özel anlamlarda kazanmıştır. Ayrıca dört ana unsurun üçüncüsü olarak kabul ettiğimiz hakikat, eserde verilen sıralamada aynı şekilde karşımıza çıkmaktadır. “*Erbâb-ı şerî'at ve ehl-i tarîkat ve vâsıl-ı hakikat katında kitâbla sünnet [28b/18]*”

1.2.2.1.4. Marifet

Sözlükte “Bilmek manasındadır. İlim ve marifet arasında fark vardır. Zira marifet bir şeyin tefekkür ve eserini düşünme ile bilmekten ibaret olmakla ilmin manasından mahsus olur”⁸⁸ şeklinde tanımlanmıştır. Marifet ve ilim aynı manadadır yani bilmektir. Fakat aralarında bir fark vardır ki bu ilham denilen feyiz yoluyla kalbe bırakılan bir şeydir. Yani insan edindiği bilgiyi unutabilir fakat kalbe yerleşen bilgi unutulmaz. Bu yüzden bu kelimenin yerine “ledün ilmi”, “müşâhede ilmi” ve “hal ilmi” gibi tabirlerin de kullanıldığı olmuştur. Bu bilgiler ışığında tasavvufa göre bilmekteki maksat nefsi bilmektir. Tasavvufta nefsinin bilen Rabbini bilir ibareside bu mertebenin bir göstergesidir .

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr'da marifet kelimesi “*ma'rifet ve kitâb-ı hikmet açılır (5a/11)*”, “*taḥşîl-i ma'rifet (29a/18)*”, “*ma'rifet ü kemâl ü hikmet ehl (32a/3)*” ve “*ma'rifet erbâbı (32b/8)*” şeklinde asıl hakikati bilmek anlamında kullanılmıştır. Eserin yazılış amacında diğer âlemlerin varlığından haber getirmek bir nevi ispatlamak olduğu için, ancak bunun marifet ilmi ile kavranabileceğini ifade etmektir.

⁸⁶ Mustafa Çağrırcı, “Hakikat”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 15, İstanbul 1997, s.178.

⁸⁷ Eşrefoğlu Rûmî, a.g.e., s.291

⁸⁸ Hüseyin Remzi, a.g.e., s.601.

1.2.2.2. Seyr ü Sülûk ve İlgili Kavramlar

1.2.2.2.1. Menzil

Sözlükte “yollardaki konak yeri”⁸⁹ anlamında, nüzûl kökünden türemiş menzil kelimesi bir mekân anlamı taşımaktadır. Tasavvufta özel bir anlam kazanan kelime bir makâm hâline dönüşmüştür. En derin anlamı Hakk’ın kişiye nâzil olduğu makâmdan ibaret veya kişinin orada Hakk’a nâzil olduğu yere denmektedir.⁹⁰

“*Hâzret-i Hâkık Sübhânehû bu kudret-i mertebet ve bu deñlü menzilet ve yire anuñ salâhın dünyâyâ meyl ü rağbeti mi olur ve Hâkık Te’âlâniñ hizmetinde gayrı kaçd u ‘azîmeti mi olur. (32a/18-20)*” örneğinde görüldüğü gibi *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr*’da menzilden hakikat, Hakk’a yönelmektir.

1.2.2.2.2. Zikir

Sözlükte “anmak, anılmak, yâd etmek, yâd edilmek”⁹¹ anlamlarına gelen zikir Kuşeyri “Hakk’a giden yolda kuvvetli bir esas hatta bu yolda temel şart” olarak tanımlamıştır.⁹² Tasavvufta ise zikir yani zikrullah “Allah’ı anmak ve unutmamak bu sayede de gafletten kurtulmak” olarak nakledilmektedir.⁹³ Zikir dilin zikri ve kalbin zikri olarak iki türlü olmakla birlikte âlimler kalbin sürekli olarak zikir halinde olabilmesinin dilin zikri ile mümkün olacağını bildirmişlerdir. Fakat mutasavvıflara göre zikir dilin zikri, kalbin zikri, ruhun zikri ve sırrın zikri gibi kısımlara ayrılırken; namaz dâhil her ibadet Allah’ı hatırlattığı için bir nevi zikirdir. Medh-ü sena ve dua-niyaz zikri olarak geçen iki çeşit daha zikir de mevcuttur.⁹⁴ Nitekim Allah Teâlâ Kur’an-ı Kerim’de “Ey iman edenler, Allah’ı çokça zikrediniz.” (Ahzab/4) buyurmuştur.⁹⁵ Zikir insanın tek başına yapabileceği gibi toplu halde de yapılabilen bir ibadet şeklidir. Özellikle tasavvufta zikir halkaları olarak bilinen meclisler mutasavvıfların ya da dervişlerin hep birlikte yaptıkları ortak bir eylemdir. Zikir meclisleriyle ilgili Rasullah (s.a.v.)’ dan rivayet edilen bir hadiste: “Cennet

⁸⁹ Naci, a.g.e., s.845.

⁹⁰ *Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, (Ed. Zafer Erginli), Kalem Yay., İstanbul 2006, s. 656.

⁹¹ Muallim Naci, a.g.e., s. 422.

⁹² Abdülkerim Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risalesi*, (Haz. Süleyman Uludağ), Dergah Yay., 1. Baskı, İstanbul, Ekim 1978, s. 319.

⁹³ Reşat Öngören, “Zikir”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 44, İstanbul 2013, s. 409.

⁹⁴ Kuşeyrî, a.g.e., s. 319.

⁹⁵ *Kur’an-ı Kerim Meali*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., İstanbul 2017, s. 443.

bahçelerini gördüğünüz zaman oradan istifade ediniz” buyurmuş; “cennet bahçeleri nedir?” sorusuna “Zikir meclisleridir” cevabını vermiştir.⁹⁶

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr'da zikir kelimesi iki anlamda kullanılmıştır. Bunlardan birisi söylemek anlamına gelmektedir. “*hâl bu kitâb-ı müstetâba zikr ideye.(5a/16)*”. Diğer bir tarikata giren sâlikin Allah'ı anmasına verilen isimdir. “*Bir insândan ehl-i tarîk oldı haqîkate vâşıl olmak için andan şoñra kelâmu'llâha ve peygamberüñ ehadîs-i şerîfeleri istihrâc olduğı miqdâr için zikru'llâhla meşğül ol(18b/9-11)*”. Ayrıca zikir kelimesini “zikru'llâh” şeklinde Allah'ı anmak olarak özel bir anlamda kullanmıştır. Eserde Allah'ı zikretmenin en büyük ilim olduğu vurgulanmış ve Allah'tan gelen mana ilimlerini elde edeceği izah edilmiştir. “*zîrâ ol zikru'llâhuñ sebebiyle yüregine 'ulûm-i ledünniye naşb olunur eger biñ yıl ders-i 'ulûm okusa ol zikrüñ 'ulûmı hâşiyyeti gibi bulmaz (18b/9-13)*”.

1.2.2.2.3. Vird

Çoğulu evrâd olan vird kelimesi sözlükte “gelmek, çeşmeye varmak, suya gelen topluluk, akan su ve dere” gibi anlamlara gelmektedir.⁹⁷ Tasavvufta günün muhtelif zamanlarında Allah'ı zikir ve tesbih etmek manasında tasarruf edilmektedir. Bununla ilgili Kur'an-ı Kerim'de “... Güneşin doğmasından önce de batmasından önce de Rabbini övgüyle tesbih et; yine gecenin bazı vakitlerinde ve gündüzün iki ucunda da tesbih et ki hoşnutluğa erişesin” (Taha/130) buyurulmuştur.⁹⁸ Müminlere emredilen bu ayette bireysel yapılan bir ibadet şekli olan vird tasavvuf ve seyr-ü sülûk'unu tamamlama yolculuğunda olan kişiler için ise günlük yapılması gereken bir vazifedir. Tasavvufta günlük virdini yapan sūfiye aynı zamanda vârid de denmektedir.

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr'da vird kelimesi karşımıza çıkmamaktadır. Eserin muhtevasını oluşturan tasavvuf bu terimin eserin bütününde hissedildiğinin bir kanıtıdır. Ayrıca zikirle ilgili yapılan bir tanımda Allah'ın miktarla anılması ifadesi akla virdi getirmektedir. “*Bir insândan ehl-i tarîk oldı haqîkate vâşıl olmak için andan şoñra kelâmu'llâha ve peygamberüñ ehadîs-i şerîfeleri istihrâc olduğı miqdâr için zikru'llâhla meşğül ol(18b/9-11)*”.

⁹⁶ Kuşeyrî, a.g.e., s. 321.

⁹⁷ Mustafa Kara, “Evrâd”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 11, İstanbul 1995, s. 533.

⁹⁸ Kur'an-ı Kerim Meali, 2017, s. 338.

1.2.2.2.4. Silsile

Silsile sözlükte “zincir, birbirine ulaşip giden şeylerin hey’et-i mecmū’ası” anlamına gelmektedir.⁹⁹ Tasavvufta bir tarikatın birbirine icazet veren şeyhlerinin isimlerinin bulunduğu “silsile-name” olarak da bilinen listeye verilen isimdir. “Birbiriyle ilgili şeylerin ardarda meydana getirdiği sıra, soy kütüğü, şecere, rütbe ve mevki yönünden bir sınıf içindeki derecelenme” gibi anlamlara da gelen silsilelerin hepsinin Hz. Peygamber ile başladığı bilinmektedir. Tarikat silsilelerinde Hâcegân ve Nakşibendiyye Tarikatı hariç diğer tarikatların silsileleri Hz. Ali’den gelmektedir.¹⁰⁰ *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr*’ın önsöz kısmında bir silsile verilmiştir. Eserin genel tanımı kısmında detaylı bir şekilde bu isimler izah edilmiştir.

1.2.2.2.5. İlim

Sözlükte “bilme, bilinme; bir takım hususi meselelerin genel yapısından ibaret olan bilgiler” anlamına gelmektedir.¹⁰¹ İslam dini için oldukça önemli bir yere sahip olan ilim Kur’an-ı Kerim’de yüceltilmektedir. “İlahi bilgi” veya “vahiy” anlamlarında kullanılan ilim ve ilmin önemi ile ilgili pek çok ayet bulunmaktadır. Örneğin Taha suresinin 114. Ayetinde “Sana vahyi tamamlanmadan Kur’an’ı okumada aceleci davranma ve “Rabbim ilmimi artır” de” buyurulmuştur. Yine Hz. Peygamber de hadislerinde ilmin önemini vurgulamıştır. İslamın “Oku!” (Alak/1) ayeti ile ilim üzere başladığı ve İslami değerlerin sıhhatinin ilimle mümkün olduğu için Hz. Peygamber ilmi yüceltmış ve ilim öğrenmenin nafîle ibadetten daha faziletli olduğunu söylemiştir.¹⁰²

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr’da yukarıda konusu geçen ilimden ziyade hocasız ilimden bahsedilmektedir. Eser Talak sûresini kaynak göstererek yorumundan için, “*Ya’nî her kim Tengriden korğar oña şübheden ve müşkilâtdan hâlâş ider dahî hâ’cesiz ‘ilm öğredür.(18a/15-16)*” şeklinde Allah’tan gelen bir ilimden söz etmektedir. Ayrıca ‘*ilm-i ledünnî(18a/17)*’ ve “‘*İlm-i yakîn(18b/1)*” şeklinde iki çeşit ilimden bahsedilmiştir. İlm-i ledün için ayrıca bir tanım verilmiştir. “*İmām Kuşeyrî eytdi ‘ilm-i ledünnî budur ki yürek içinde bir sırr aşılır hâricden sebep olmaya zîrâ yürek iki kapusu vardur. Birisi hâricden havâs-ı hamseden ‘ilm alur. Birisi dâhilden ilhâmla ‘ilm alur. (18a/17-20)*”

⁹⁹ Naci, *a.g.e.*, s.480.

¹⁰⁰ Necdet Tosun, “Silsile”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 37, İstanbul 2009, s.209.

¹⁰¹ Naci, *a.g.e.*, s.542.

¹⁰² Tirmizi, İlim, 19; İbni Mace-i Mukaddime, 17.

1.2.2.2.6. Terbiye

Rabb kökünden türeyen terbiye kelimesi sözlükte “ruhani ve cismani hâlleri ıslah, ahlak öğretmek” gibi anlamlara gelmektedir.¹⁰³ Başka bir kaynakta ise “korumak, ıslah etmek, gözetmek, yükseltmek; çocuğu veya ekini besleyip büyütme, geliştirmek” anlamındadır. Ragıp el-İsfahâni terbiye için “bir şeyi en mükemmel derecesine ulaşıncaya kadar adım adım inşa etmek” anlamını vermiştir.¹⁰⁴ Tasavvufta bir mürşidin müridinin rûhî ve bedenî hâllerinin düzenlenmesinde uyguladığı yöntem terbiye yönetimidir denilebilir. *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr*'da terbiyeden maksat nefsi kötü huylardan bir mürşit eğitiminde arındırmaktır. Bu konu nefis maddesinde detaylıca anlatılmıştır.

1.2.2.2.7. Riyâzet

“Yiyip içmeyi azaltmak suretiyle bir nefis terbiyesi”¹⁰⁵ anlamında kullanılan bir tasavvuf terimi olan riyâzet aslında tasavvufî hal ve makamları elde etmek için harcanan sürekli ve düzenli çabalara denmektedir. Riyâzetin maksadı tasavvuf ve tarikat yolculuğunda olan salikin takvalı, istikamet üzere ve keşf ve ilham sahibi olmasıdır. Şeriatın esaslarına uyması, amel ve ibadetlerinde ihlaslı olması, her zaman itidal üzere olarak Kur'an ve sünnet ahlakından ayrılmaması ve bedeni ve nefsi isteklerini söndürmek ve dizginlemek bablarında riyâzet bir mürid için esastır.¹⁰⁶ *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr*'da riyâzet terimi geçmesede, mürşidin müride uyguladığı nefis terbiyelerinden bahsedilmektedir.

1.2.2.2.8. Tasfiye

Sözlükte “duru, safi kılmak, safi kılınmak, saflık vermek” demektir.¹⁰⁷ Bazı müelliflere göre ise sufi kelimesi ile tasfiye kelimesi aynı kökten yani safv kökünden gelmektedir. Bununla ilgili sufilik saflığın, duruluğun ve temizliğin kaynağıdır. Nitekim sufilere ehl-i safvet de denilmektedir.¹⁰⁸ Kur'an-ı Kerim'de tasfiye kavramı tathîr (temizlemek) ve tezkiye (arındırmak) kelimeleriyle ifade edilmiştir. İslam dini inananlara manevi ve ruhi arınmayı emretmekte, insanların nefislerini temize çıkarmalarını ve arınmış

¹⁰³ Naci, *a.g.e.*, s.227.

¹⁰⁴ Ziya Kazıcı, Halis Ayhan, “Talim ve Terbiye”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 39, İstanbul 2010, s.515.

¹⁰⁵ Naci, *a.g.e.*, s.449.

¹⁰⁶ Kuşeyri, *a.g.e.*, s. 18.

¹⁰⁷ Naci, *a.g.e.*, s.248.

¹⁰⁸ Süleyman Uludağ, “Tasfiye”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 40, İstanbul 2011, s. 127.

olma iddiasında bulunmalarını yasaklamaktadır. Çünkü nefisleri ancak Allah'ın tasfiye edebileceği bildirilmektedir.

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr'da tasfiye ile yakın anlamlar içeren tezkiye kelimesi yan yana görülmektedir. Tasfiye kelimesi kalbin temizliği için kullanırken tezkiye kelimesi nefsi terbiye için kullanılmıştır. “*nefslerin tezkiye ve kalblerin tasfiye(7a/20)*”.

1.2.2.2.9. İrşâd

İrşâd “doğru yol göstermek, gösterilmek” anlamına gelmektedir.¹⁰⁹ İrşâd kelimesi Kur'an-ı Kerim'de aynen zikredilmemekle birlikte rüşd kökünden türeyen hidayet, doğruluk, isabet, hayır, fayda, reşid olma manalarında ki kelimeler kullanılmıştır.¹¹⁰ Genel kanaate göre buradaki doğru yoldan maksad zahiri yol değil manevi bir yoldur. İrşâd eylemini gerçekleştiren kişiye de mürşid denmektedir. Salikin manevi huzuru ve İslam'ı doğru yaşaması için takip etmesi gereken hususların mürşidi tarafından kendisine öğretilmedisir. Bununla birlikte irşad sadece tasavvuf yolunda olan salik için değil avam için de söz konusu olmuştur. Onları hidayete erdirmeye, doğru yola çağırma, günahından sakındırma gibi konularda irşad önemli bir husustur.

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr'da irşâd kelimesi bir kul başlıklı menkıbede geçmekle beraber doğru yola iletmek manasında kullanılmıştır. Metin içerisinde “*beni irşâd eyle dedi seni irşâd itdüüm bilmedin (18a/9)*” şeklinde geçmektedir. Ayrıca doğru yolun Allah'ın yolu olduğu “*tarîk-i Hakka irşâd (18b/17)*” ifadesiyle pekiştirilmiştir.

1.2.2.2.10. İtikâf

Belli bir mekânda ikamet etmek anlamına gelen itikâf kavramı şeriatta Allah'a yakınlık maksadıyla belli bir amel ve halle belli bir mekânda ikamet etmek demektir. İtikâf dini açıdan mendub bir ibadettir.¹¹¹ Tasavvufta Allah'a yakın olmak için, O'na rıza göstererek O'nunla birlikte olmayı nefsiyle birlikte olmaya tercih etmektir. İtikâf niyet edip belli bir mekâna girmek ve belirli bir süre oradan çıkmamak suretiyle her türlü dini ibadetin yapılması ile yapılmaktadır. Bazılarına göre namaz, zikrullah ve Kur'an-ı Kerim okumak dışında bir ibadet yapılmaması gerekirken bazıları ise ahirete yönelik her türlü ibadetin yapılabileceği görüşündedir.¹¹² İtikâf mekânından çıkıldığı esnada itikâf ve onun

¹⁰⁹ Naci, a.g.e., s.48.

¹¹⁰ Bekir Topaloğlu, “İrşad”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 22, Ankara 2020, s.454.

¹¹¹ *Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, (Ed. Zafer Erginli), Kalem Yay., İstanbul 2006, s. 498.

¹¹² *Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 498.

niyetinin bozulduğu bildirilmektedir. Hz. Peygamber'in Ramazan ayının son on gününde evinden çıkmayarak itikâfa girdiği ve burada sadece ibadetle meşgul olduğu ve bunu da insanlara tavsiye ettiği bilinmektedir.

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr'da itikâf kelimesi yerine uzlet-hâne kelimesi kullanılmıştır. İkinci bölümün ilk menkıbesinde itikâfa çekilen bir padişahın yaşadığı mânevi hâllerden bahsetmektedir. Ayrıca bölümde itikâfa çekilmenin şartlarından bahsetmiştir. “Bir ‘uzlet-hâne ihtiyâr idüp işini ‘ibâdete ve işini tã’atle kodı ve dünyâdan dan el çeküp oturdı ve halâyıkdan ihtilâti götürdi ve kendü ‘âleminde ve kâr-deminde oldı.(19b/8-11)”

1.2.2.3. Tasavvufi Hâl ve Makâmlar

Tasavvuf ve tarikat yolculuğunda olan salik nefsinin günah ve kötülüklerden arındırma ve doğru yoldan ayrılmama mücahedesini içerisindedir. Bu yolculukta günahlardan ve kötülüklerden yavaş yavaş arınan salikin ilahi bir lütuf olarak kalbine gelen his ve bunun ruh ve bedene yansımaya hal, bu halin salikte sürekli ve kalıcı olarak bulunmasına ise makam denilmektedir.¹¹³ Aşağıda eserin içerisinde geçen tasavvufî hal ve makamlar açıklanacaktır.

1.2.2.3.1. Tevbe

Tevbe (tövbe) “geri dönmek, rücû etmek, dönüş yapmak; dinde yerilmiş şeyleri terkedip övgüye layık olanlara yönelme” anlamına gelmektedir. İstilahda ise “Allah’ın kulun tövbesini kabul edip lütuf ve ihsanıyla ona yönelmesi” anlamında kullanılmaktadır.¹¹⁴ Kur’an-ı Kerim’de tevbeye çağırın ve onu emreden pek çok ayet bulunmaktadır. Tevbe suresi 104. ayette “Bilmiyorlar mı ki, kullarının tövbesini kabul eden Allah’tır. Şüphesiz Allah tövbe kapısını alabildiğine açık tutmaktadır.”¹¹⁵ buyurulması Allah’ın tevbeleri çokça kabul ettiğine işarettir. Mutasavvıf Zünnun Mısırî’ye göre tevbe iki türdür. Birincisi avamın günahlarından tevbe etmesi, ikincisi ise havasın gafletten tevbe etmesidir.¹¹⁶ Tasavvufta tövbenin çeşitli tanımları vardır. Sehl et-Tüsteri “Tövbe kulun günahını unutmamasıdır” derken Cüneyd-i Bağdadî tövbeyi “Kulun

¹¹³ Süleyman Uludağ, “Makam”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 27, Ankara 2003, s.409.

¹¹⁴ Bekir Topaloğlu, “Tövbe”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 41, İstanbul 2012, s.279.

¹¹⁵ Kur’an-ı Kerim Meali, s. 213.

¹¹⁶ Kuşeyri, a.g.e., s. 46.

günahını unutmasıdır” şeklinde tanımlamıştır.¹¹⁷ *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr*’da tevbe kelimesi bir yerde geçmektedir. “*Kādî mütehayyir olup efkârına tevbe eyledi.(9a/19)*” Fakat eserin genelinde özellikle kalpten geçen masîvânın müride zarar verdiğiinden ve tevbe edilip bundan geri dönülmesi gerektiğinden bahsedilmiştir.

1.2.2.3.2. Kabz-Bast

Bir tasavvufi hal olan kabz ve bast hali ehl-i irfana göre iki şerefli haldir. Kabz “daralma, darlık, sıkıntı, ruhun üzüntülü, dertli, kederli hali, akıl ve kalpteki verimsiz ve kısır hal, celali tecellileri müşahede hali”; bast ise “genişleme hali, neşe, sevinç, huzur hali” manasına gelir. Allahu Teâla’nın salikin ruhunu bazen kabz ederek onu yemek, içmek ve konuşmak gibi mübahları yapamaz hale getirmesi; bazen ise bast hali ile genişleterek bu mübahları ona geri verip bu konularda onu koruması altına almasıdır. İki halin de ariflerin halleri olduğu bildirilmektedir.¹¹⁸ Kabz ve bast hali salikin havf (korku) ve reca (ümit) gibi makamları geçtikten sonra ulaştığı ariflerin iki halidir. Tasavvufa yeni giren mürid için havf ne ise arif için kabz odur. Aynı şekilde bir mürid için reca ne ise arif için de bast hali aynıdır. Fakat aralarında ki fark havf ve reca geleceğe yönelik bir hususla ilgili ik makam iken, kabz ve bast ise şimdiki zamanda, şu anda hâsıl olan bir makamla ilgilidir.¹¹⁹

1.2.2.3.3. Keşf

Keşf sözlükte “akla kapalı gelen şeyi açıklamak” demektir. Bir kulun gözüyle göremediği bir şeyi keşfetmesi yani onu gözüyle görmüş gibi olması anlamına gelmektedir.¹²⁰ Tasavvuf yolculuğunda olan bir kişinin nefsi isteklerinin, şehevi arzularının, yemek, içmek gibi dünyevi ihtiyaçlarının önüne geçmeye ve bu isteklerde nefsinin getirebildiği en etkisiz hale getirmeye çalışmasında ki amacı keşf sahibi olmaktır. Yani gaybı görmeye engel olan perdeleri ortadan kaldırarak manevi âlemi seyretmek ve ilahi tecellileri temaşa etmektir.¹²¹ Keşf sahibi olmak için mücahedeye devam edenlerin uğraştığı ilim mükâşefe ilmidir. Bu ilimle ilgili kitaplarda çok fazla bilgi bulunmamasının nedeni büyük sufilerin bu ilimden bahsetmenin tehlikeleri hakkında müridlerini sürekli olarak uyardıklarıdır.¹²²

¹¹⁷ Uludağ, “Tövbe”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 41, İstanbul 2012, s. 284.

¹¹⁸ *Tasavvufi Terimler Sözlüğü*, s.506-507.

¹¹⁹ Kuşeyri, *a.g.e.*, s.147.

¹²⁰ *Tasavvufi Terimler Sözlüğü*, s. 549.

¹²¹ Kuşeyri, *a.g.e.*, s. 18.

¹²² Kuşeyri, *a.g.e.*, s. 19.

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr'ın başlığında mevcut olan sırların keşfi eserin muhtevasını oluşturmaktadır. Sırların açığa çıkması tasavvufta nasıl ki şeyh için hoş karşılanmayan bir durumken, yazar kendisini bu sırları aktaran bir konumda tutmuştur. Eserde keşf kelimesi genellikle keşfetmek şeklinde kullanılmış olmakla birlikte “*keşf-i estâr-âmîz(4b/14)*”, “*ehl-i keşf ü 'iyân(5a/8-9)*”, “*kitâb-ı keşfi't-tecvîd(6b/13)*” tamlamalarında görmekteyiz.

1.2.2.3.4. Tevekkül

Sözlükte “Cenab-ı Hakk'a işlerini teslim etmek, O'na güvenmek”¹²³ demek olan tevekkül takdir edilen şeyin güzel bir şekilde gerçekleşmesi hususunda kalbini ikaz ederek sadece Allah'a dayanmak, O'na güvenmek ve kendi güç ve kuvvetine güvenmemek demek olan tasavvufi bir haldir.¹²⁴ *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr*'da da tevekkül kelimesi aynı anlamda kullanılmıştır. “*Hemân Hazret-i Hakka tevekkül ü lutf ve lutf-ı Hudâya tevessül idüp (21b/17)*”.

Tevekkül etmek kulun Allah'tan gerçekleşmesini ya da gerçekleşmemesini istediği bir hususta elinden geleni yapmış olma halidir. Hiçbir şey yapmadan oturduğu yerden sadece dua ederek o işin olmasını ya da olmamasını beklemek tembelliktir, tevekkül değildir. Nitekim Hz. Peygamber'e “Ya Rasulallah, devemi bağlayıp mı tevekkül edeyim, yoksa bağlamadan mı tevekkül edeyim?” diye sorulduğunda Allah Resulü ona “Önce deveni bağla sonra Allah'a tevekkül et!” buyurmuştur.¹²⁵ Ancak tevekkül çoğu âlim ve mutasavvıfa göre kalp ile yapılan bir haldir. Yani kul Allah'a tevekkül ettiği zaman elinden geleni yaptıktan sonra işlerini Allah'a havale etmiş olur, bu durum ise Allah'ın rızasını kazanmaya vesile olan hallerdendir.

1.2.2.3.5. Feyz-i İlâhi

Feyz ve feyez kelimesi sözlükte “fazla suyun yatağından taşması, bir haberin şayi olması, bir sırrın ifşa edilmesi” gibi anlamlara gelmektedir. Feyz kavramını oluş ve varlığı açıklamak üzere kullanan ilk mutasavvıf Muhyiddin İbnü'l-Arabî'dir. Ona göre Allah Teâla sürekli bağış ve lütüf sahibi olduğundan her çeşit iyilik ve nimet Allah'tan taşır gelir ve bu taşma haline feyz denir.¹²⁶ Feyzin kaynağı yalnız Allah Teâla olduğundan

¹²³ Naci, a.g.e., s.299.

¹²⁴ *Tasavvufi Terimler Sözlüğü*, s. 1091.

¹²⁵ Tirmizi, Sıfatü'l-kıyame, 60.

¹²⁶ Selçuk Eraydın, “Feyz”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 12, İstanbul 1995, s. 513.

feyz-i ilahi de denilen bu hale zahir âlimleri değil ancak gönül ehli olan, mükâşefe ilmine sahip ehl-i irfan vasıl olabilmektedir. Bundan dolayı Allahu Teâla'dan gelen bu feyz hali velilerde daima tecelli ettiğinden veliler aracılığıyla da insanlara ulaşmaktadır.

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr'da feyz-i ilâhî için Kuşeyrî'ye ait bir tanım mevcuttur. “İmâm Kuşeyrî eytdi ‘ilm-i ledünnî budur ki yürek içinde bir sırr aşılır hâricden sebep olmaya zîrâ yürek iki çapusu vardır. Birisi hâricden havâs-ı hamseden ‘ilm alur. Birisi dâhilden ilhâmla ‘ilm alur. Oña feyz-i ilâhî dinür. Zîrâ yürek kaynağından zâhir olur. (18a/17-20)” ilhâmla gelen ilime feyz-i ilâhî denmiştir.

1.2.2.3.6. Hidâyet

“Doğru yola gitmek, Hakk’a vasıl olacak yol, Hak yolu, bulmak, erişmek” manalarına gelen hidayet “matluba ulaşmak şanından olan yola delalet ve irşad etmek” demektir.¹²⁷ Kur’an-ı Kerim’in isimlerinden birisi olan hidayet kelimesi Kur’an’da doğrudan doğruya geçmese de onun kökü olan “hüda” seksen beş yerde geçmektedir.¹²⁸ Bazı âlimlere göre bu kelimenin asıl manası “yol gösterme, kılavuzluk etme” olup buradaki yol göstericilik peygamberlerin davetini, Allah’ın dilediğine lutfettiği doğru yolu göstermektedir. Ayrıca hidayet Allah’tan sonra O’nun Kur’an’ına, Hz. Peygamber’e ve diğer insanlara da izafe edilmektedir.¹²⁹ Hz. Peygamber’in bununla ilgili bir hadisinde bir kişinin hidayetine vesile olmanın büyük bir servete kavuşmaktan daha hayırlı olduğunu buyurduğu nakledilmektedir.¹³⁰ *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr*'da buna sebep-i hidayet denmiştir. Ayrıca eserde hidayet kelimesi iyilik ve itaat kelimeleri ile birlikte kullanılmıştır. “hidâyet ü inâyet (6a/1)”, “hidâyet ü inkıyâd (18b/18)”.

1.2.2.3.7. İrfân

Tasavvufî makamlardan biri olan irfân sözlükte bilmek demektir. İrfan (marifet) ile ilim arasında fark vardır. İrfan ve marifet bir şeyi tefekkür ve eserini tedebbür ile bilmekten ibaret olmakla birlikte ilmin mukabili cehldir.¹³¹ İrfanın mukabili ise inkârdır. Yani ilim genel nitelikteki bilgileri ifade ederken irfan özel ve ayrıntılı bilgileri ifade eder. Bu sebeple ilim ve irfan birbirinin yerini tutmaz. Tasavvuf yolculuğunda olan sufiler irfan

¹²⁷ Naci, a.g.e., s. 938.

¹²⁸ Yusuf Şevki Yavuz, “Hidayet”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 17, İstanbul 1998, s. 473.

¹²⁹ Yavuz, a.g.m., s. 474.

¹³⁰ Müslim, “İlim”, 16; el-Muvatta, “Kur’an”, 8; Ebu Davud, “İlim”, 10.

¹³¹ Hüseyin Remzi, *Lugat-ı Remzi*, (Haz. Ali Birinci), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2018, 831.

yerine ilim terimini kullandıklarında bunu “ledün ilmi, bâtinî ilim, esrar ilmi, hal ilmi, makâm ilmi, fenâ-bekâ ilmi, mükâşefe ve müşâhede ilmi” gibi tabirler kullanmışlardır.¹³² Yani zahiri ilimden gayrısı için irfân terimini kullanmışlardır. Tasavvufta irfan makâmını elde eden kişiye ise ârif denmektedir. *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr*’da irfân kelimesi başta ilimle ilgili yapılan tanımda olduğu gibi ‘Aql ü ‘irfân (4a/6) şeklinde kullanılmıştır. Daha sonraki bölümlerdeki tamlamalar bâtinî bir ilmi işaret eden “*nûr-ı şühûd u ‘irfân(5b/20)*” ve “*nûr-ı ‘irfân (32b/13)*” tamlamalarıyla kullanılmıştır.

1.2.2.3.8. Ubûdiyet

Sözlük manası “kulluk, kölelik ve bendelik” olan ubûdiyyet¹³³ kulluğa sınımsız sarılmak konusunda bir emirdir.¹³⁴ Kur’an-ı Kerim’de “Yakîn (ölüm) gelinceye kadar Rabbine ibadet et.” (Hicr/99) buyurulmuştur.¹³⁵ Ubûdiyyet, kulluk ve kölelik; ibadet, tapınmak ve taparcasına sevmek; ubûdet ise bu iki hâlde de kemal mertebesine ulaşmaktır. İbadet ve ubûdet, itaat etmek, boyun eğmek, inkıyad etmek, hudû ve tezellül manalarına gelir. Kulluk manasına gelen abdiyyet de bu manalarda kullanılmıştır. Bunun tam zıddı ise hürliktir. Tasavvufta Allah’tan gayrısına karşı tamamen hür olabilmek için Allah’a tam kul olmanın gerekli olduğu bildirilirken, en büyük sultanlığın ise Allah’a kul olabilmek olduğu da beyan edilmiştir.¹³⁶ *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr*’da kelime ubûdet şeklinde geçmekle birlikte yalnızca bir yerde “*arz-ı nişân-ı ‘ubûdet(4b/3)*”

1.2.2.3.9. Kerâmet

Kerâmet’in sözlük manası “iyi ahlaklı ve cömert olmak” demektir.¹³⁷ Kerâmetler aynı mucizeler gibi tabiat kanunlarıyla açıklanamayan ve akıl üstü hadiselerdir. Fakat kerâmetin mucizeden farkı mahiyeti değil meydana geliş şeklidir. Mucize peygamberlerden, kerâmet ise tam olarak ona bağlı olan velilerden zuhur eden tasavvufi hallerdir. Kur’an, hadis ve sahabelerden gösterilen deliller kerâmetin İslam inanç sistemi içinde red ve inkâr edilemez bir yeri olduğunu göstermektedir. Ehlisünnete göre tasavvufta “evliyanın kerâmeti hakır” görüşü yaygın bir görüştür.¹³⁸

¹³² Süleyman Uludağ, “Marifet”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 28, Ankara 2003, s. 54.

¹³³ Remzi, *a.g.e.*, s. 817.

¹³⁴ Kuşeyrî, *a.g.e.*, s.177.

¹³⁵ *Kur’an-ı Kerim Meali*, s. 279.

¹³⁶ Kuşeyrî, *a.g.e.*, s.294.

¹³⁷ Süleyman Uludağ, “Kerâmet”, *a.g.e.*, s. 265.

¹³⁸ Kuşeyrî, *a.g.e.*, s. 48.

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr'da kelimenin kerâmât şeklinde hem çoğulu hem de tekil hâli kullanılmıştır. Eserde kerâmet şeyh tarafından görülen değil gösterilen bir hâldir. “şeyhüñ gösterdiği kerâmet şahrâsudur (10a/15)”. Ayrıca birinci bölümün tamamı “*Kerâmât-ı Evliyâ’ ve Menâkıb-ı Aşfiyâ (8b/18)*” şeklinde ifade edilen başlığından da anlaşıldığı üzere evliyâların kerâmetlerinden bahseden menkıbelerden oluşmaktadır. Bu tasavvufî hâl eserin muhtevasını oluşturan diğer büyük konu başlıklarındandır.

1.2.2.3.10. Tayy-i Zaman Tayy-i Mekân

Tay (tayy) kelimesi sözlükte “ bir nesneyi dürmek ve bükme ve toplamak ve bir nesneyi veya bir lakırdıyı gizleme ve saklama veyahut bir haberi göstermeme ve kastından açtırmak ve yol katetmek, mesafe katetmek”¹³⁹ şeklinde tanımlanmıştır. Tasavvufta uzak bir mekâna bir anda gitmek, anda uzun bir zamanı yaşamak ya da aynı anda birçok yerde bulunmak gibi olağanüstü durumu beyan etmek için kullanılmıştır. Kavramda bu tanımlarda olduğu gibi mekân ve zaman ilişkisi mevcuttur. Mekân için “tayy-i mekân, bast-ı mekân”, zaman için “tayy-i zaman, bast-ı zaman” şeklinde kullanımları karşımıza çıkmaktadır. Bast kelimesi “yaymak, sermek, açmak ve döşemek”¹⁴⁰ anlamına gelmektedir. Genellikle geniş ve uzun yaşanan zamanı belirtmek için kullanılmıştır. Eserde de zaman kelimesi “*bast-ı zaman*” şeklinde, mekân kelimesi ise “*tayy-i mekân*” şeklinde kullanılmıştır.

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr'ın birinci bâbında bulunan/tercih edilen menkıbeler tayy-i mekân ve bast-ı zamana göre beyan edilmiştir. Tanımlarda geçen “bir anda” cümlesi eserde de mevcuttur. “*Meşâyih-i ‘izâm ve evliyâ-yı kirâmdan bast-ı zamân ve tayy-i mekân ve şüver-i muhtelif ile mecâlis-i müte’addide bir anda huzûr gibi zâhir ü şâdir olan menâkıbuñ beyânındadır. [8b/19-21]*” Bu hususda örnek olarak Hz. Peygamberin miraç olayını vermiştir. Bu manevî hâle inanmanın faydalarından bahsetmektedir. “*Bilgil kim bu menâkıbuñ fevâiyidi bî-hadd ü ‘avâiyidi lâ-tuḥşâ velâ tü’addür cümlesinden biri mi’râc-ı Resûlde (şallâ’llâhu ‘aleyhi vesellem) ve ahvâl-i kıyâmetde tereddüd idenleriñ şübhesin def’ ve şü’-i zannını ref’ ider. İ’tikâd idenleriñ yakınıni ziyâde idüp îmânını münevver ve kemâl-i dürcde mazhar ider ‘ilmini ‘iyân ve taşdîkini iṭmi’nân olunur. [9a/21-4]*” Eserde bulunan menkıbelerde bu hâl zuhur etmektedir. Mesela “İbn-i Sekîne” başlıklı mekıbede iki tayyide görmek mümkündür. Bir cuma vakti Dicle Nehrinde suya

¹³⁹ Remzi, a.g.e., s. 803.

¹⁴⁰ Remzi, a.g.e., s.176.

giren dervişin Nil Nehrinden çıkması ve uzun bir zaman sonra tekrar Dicle Nehrinde çıkması bir tayy-i mekândır. Geri döndüğünde yine bir cuma vaktinin olması ve aynı zamana dönmesi bir bast-ı zamandır. Diğer menkıbelerde de bu olağanüstü hâller mevcuttur.

1.2.2.4. Âlemler Bahsi

Âlem kelimesi en genel anlamda dünya, evren, cihân ve kâinat kelimelerinin yerine kullanılmaktadır. Alm veya ilm kökünden türetilmiş olup “alâmet ve nişan koymak” manasına gelmektedir. Duyu, akıl ve düşünce ile kazanılabilen ve Yaratan’ın kendisi dışında yarattığı her şeyi ifade eden terimdir (Boray, 1989: 357). Ünlü mutasavvıf Muhyiddin ibn-i Arabî’ye göre âlem “Allah’ın varlığına bir işarettir ve yaratılanların üzerinde zuhûr eden iz ve âlemlerden dolayı kazanılan bir kelimedir.” (Alpay, 1971: 383). Birçok tanımı yapılan âlem kelimesi edebiyatımızda farklı anlamlar kazanmıştır. İnsanlar yerine de kullanılan kelime geçici olan dünya evini, eğlence hayatını ve aynadaki sûretler gibi tanımlarıyla kullanılmıştır (Pala, 2017: 16-17). *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr*’da âlem tanımı “*Hullân-ı aşfiyâ ve ihvân-ı etkîyâ ma’lûmdur ki ehl-i şerî’at ve tarîkat lisânında her nesne ki zâtu’llâhuñ ve şifâtu’llâhuñ ğayrıdur aña ‘âlem dirler [4a-5a/20-1]*” şeklinde dini ve tasavvufi açıdan tanımlanmıştır.

Kur’ân-ı Kerim’in ilk sûresinde “Âlemlerin Rabbi olan Allah’a hamdolsun” (Fatiha/1) âyetiyle başlamaktadır. Diğer kısımlarda da âlem kelimesinin çoğulu olan âlemîn şeklinde kullanılması, âlemlerin sayısı hakkında farklı yorumların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Her ne kadar farklı sayılar ve nitelikler ortaya atılsa da mutasavvıflarca 18.000 âlem olduğu yaygın bir görüş oluşturmuştur (Pala, 2017: 16-17). *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr*’da sayısının bilinmeyeceği fakat insanlar arasında da bu yaygın ifadenin olduğunu beyan etmiştir. “*Anuñ ‘adedine Cenâb-ı Hâqdan ve Hâzret-i Fa’âl-ı Muṭlaqdan ğayrı kimesne vâkıf u ‘âlim degüldür egerçi kim elsin-i nâsda on sekiz biñ ‘âlem dirler. [5a/2-4]*” Eser bu âlemlerden her biri için “*yüz biñ pâre ma’rifet ve kitâb-ı hikmet açılır ki ‘ömr-i Nûh olursa ol fütûhuñ icmâline bulunmaya ve fihristine işâret olunmaya. [5a/11-12]*” şeklinde ifade ederek, her birinin beyanının derin manalar içerdiğini ve kişinin ömrünün buna yetmeyeceğini açıklamıştır.

Eserin asıl muhtevasını oluşturan âlemler bahsidir. Giriş bölümünde bu konu üzerinde durulmuş olup, açıklamalara yer verilmiştir. Yazar hem kendi âlem

tanımına yer vermiş olup hem de kaynak kişilerden de tanımları toparlamıştır. Mesela “Şems-i Tebrîzden (Kâdese’llâhü sırrahû) menkûldür ki [7] dimişler ki iki ‘âlem vardır birine rûhâni ve birine rabbânî dirler.[7a/7-8]”. şeklinde bir alıntı yapmıştır. Eserde pek çok âlem ismi geçmektedir. Bunlar; Âlem-i Şehâdet, Âlem-i Mülk, Âlem-i Hissî, Âlem-i Sûret, Âlem-i Halk, Âlem-i Kevn ü Fesât, Âlem-i Gayb, Âlem-i Ceberût, Âlem-i Manâ, Âlem-i Emr, Âlem-i Ervâh, Âlem-i Muhakkak, Âlem-i Misâl, Hayâl Âlemi, Âlem-i Nâhut, Âlem-i Lâhut şeklinde sıralanmıştır. Bu bölümde adı geçen âlemler hakkında bilgiler verilip, eserdeki yansımaları verilmiştir.

1.2.2.4.1.1.Şehâdet Âlemi

Şehâdet kelimesi “tanıklık etme, şahitlik”¹⁴¹ anlamına gelmektedir. İslâm dininde temel esasların başında gelip, Allah’ın varlığına birliğine inanmak yani tanıklık etmektir. Bir âlem olarak ise “duyularak, görülerek ve hissedilerek idrak edilen her şey” demektir. Muhyiddin ibn-i Arabî Fütuhât-ı Mekki’ye eserinde Şehâdet âlemi için, “var olma ve bozulma âlemi” şeklinde tanımlanmıştır. “Var olma” bir sûretin açığa çıkıp var olmasından ve “bozulma” bir sûretin ortadan kalkması şeklindedir. Meselâ su kaynatılınca buhar olur bu bir “bozulma”dır ve onun sıvılığı başka sûretiyle “var olma”ya dönüşür. Kısacası her bir bozulan sûretten sonra var olan bir sûret meydana gelir. Bu da şehâdet âleminin bir özelliğidir. Bu âlemde cisimler parçalanabilir, bölünebilir, yırtılabilir ve birleşebilir bir hâldedir. Şahitlik husûsunda en aşikâr ve açığa çıkan herşeyin beş duyu ile algılanabilir olmasından sebep şehâdet âlemi adını almıştır.¹⁴² Edebiyatımızda şehâdet âlemi kavramı dünya âlemidir. Tıpkı tasavvufta olduğu gibi “âlem-i anâsır, âlem-i emr, âlem-i fakr u fenâ, âlem-i esbâb, âlem-i fânî ve âlem-i fenâ” gibi pek çok adlandırmaları mevcuttur.¹⁴³

Şehâdet âleminin zıttı olarak karşımıza gayb âlemi çıkmaktadır. Gayb âlemi hakkında ayrılan bölümde açıklama yapılacaktır. *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr*’da bununla ilgili bir açıklama yapılarak şehâdet âleminin tanımına geçilmiştir. “*Evvelâ ‘âlem-i şehâdet ve şâniyen ‘âlem-i gayb dirler. İki ‘âlem vardır ki birbirine zülmet ü nûr ve sehâb-ı âftâb gibi tamâm mukâbildür. [5a/16-18]*” Eserde şehâdet âlemi için “*‘Âlem-i şehâdet bu içinde olduğumuz ‘âlemdir ki cismâniyyet ü kesâfet ‘âlemdir. [5a/18]*” şeklinde tanım yapılmıştır. Cisimler âlemi ibaresini bu satırdada görmekteyiz. İbn-i Arabî’nin şu ifadesi

¹⁴¹ Naci, a.g.e., s. 504.

¹⁴² Konuk, a.g.e., s. 52.

¹⁴³ Pala, a.g.e., s. 18.

bu adlandırmaya açıklama mahiyetindedir: “*Bu cisimler âlemi diğer mertebelerin hepsinden daha kesîf ve en açığa çıkmış olanıdır.*” (Konuk, 2013: 124). Bu yüzden cisim, cismaniyet gibi kelimelerle de ifade edilmiştir. Ayrıca farklı isimlerle de anılmaktadır. Bu hususda *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr* bir sıralama yapmıştır. “*Buña ‘âlem-i mülk dirler ve ‘âlem-i hissî ve ‘âlem-i şüret ve ‘âlem-i halk ve ‘âlem-i kevn ü fesâd dahı dirler. [5a/18-20]*”

1.2.2.4.1.2. Gayb Âlemi

Sözlükte gayb, şüphe ve zan manasındadır.¹⁴⁴ Gözle görülemeyen gizli ve kayıp olan anlamı da taşımaktadır. Tasavvufi açıdan gayb âlemi Allah’ın kullardan gizlediği her şeye ve gözle görülmeyen, görülen âlemin dışında kalan âlemdir (Pala, 2017: 163). Muhyiddin ibn-i Arabî gayb âlemi hakkında “*Bu bir âlemdir ki, duylara âit işâretler ile anlatmak mümkün değildir. Bu mertebede her bir rûh, kendisini ve kendi benzerini ve kendi kaynağı olan Hak Sübhânehû ve Teâlâ Hazretlerini idrâk etmektedir.*” Demiştir.¹⁴⁵ Kur’ân-ı Kerimde “gaybü’s-semâvâti ve’l-arz”, “allâmü’l-guyûb”, “enbâü’l-gayb”, “alimü’l-gayb” tarzında kullanımlar mevcuttur.¹⁴⁶ Her biri bir bilinmeyi ve yalnızca Allah’ın bilebileceği bir gerçekten bahsetmektedir.

İnsanlık tarihinde gayb dikkat çeken ve merak edilen bir konu olmuştur. İslâm âlimlerinden filozoflara kadar gaybın tanımı yapılmaya çalışılmış, farklı fikirler ortaya ortaya atılmıştır. Ortak tek noktaları gayba îmân olmuştur. *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr*’da kaynak kişi olarak karşımıza çıkan Eflâtun ve Aristo’da gayb âlemini metafizik ile ilişkilendirmiş ve tanım getirmeye çalışmışlardır.¹⁴⁷

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr’da gayb âlemi için “*‘Âlem-i gayb bu ‘âlem-i şehâdete tamâm tamâm muķâbildür ki kemâli ihtifâ ve kümün u mezîd-i ta’dâd-ı bütün üzerinedür ve anuñ letâfete nihâyet ve nezâfete ğâyet yokdur [5a-5b/20-2]*” şeklinde şehâdet âleminin karşılığı olan gizli, saklı bir âlem tanımlaması yapılmıştır. Muhyiddin ibn-i Arabî’nin bu âlem hakkındaki “*Bu âleme “emr âlemi”, “gayb âlemi”, “ulvî âlem” ve “melekût âlemi” derler.*” şeklindeki adlandırmaları *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr*’da “*aña ‘âlem-i ceberût ve ‘âlem-i ma’nâ ve ‘âlem-i emr dahı dirler. [5b/2-3]*” adlandırması ile karşımıza çıkmaktadır. Eserin devamı bu iki âlemin karşılaştırılmasıyla devam eder.

¹⁴⁴ Remzi, a.g.e., s. 26.

¹⁴⁵ Konuk, a.g.e., s. 123.

¹⁴⁶ İlyas Çelebi, “Gayb”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 13, İstanbul, s. 406.

¹⁴⁷ Çelebi, a.g.m., s. 405.

“Nūrāniyyetde ‘ālem-i ğaybdan kişi ve ‘ālem-i şehādetden latīfdür. [5b/3]” cümlesi ile gayb âleminde olmanın yüksek bir makâm beyan ettiğini ifade etmektedir.

1.2.2.4.1.3. Misâl Âlemi

Sözlükte örnek, numûne, benzer gibi, diğer durumlarla aynı olan bir durum, gibi görünmek; “benzer”, “gibi” ve “onun gibi anlamlarına gelmektedir (). Kur’ân-ı Kerim’de genellikle “benzer” ve “gibi” anlamları ile karşımıza çıkmaktadır. Tasavvufta şehâdet âlemi ile gayb âlemi arasında bulunan ve yaratılmış olan tüm varlıkların açığa çıkmadan önceki asıllarının, maddeye bürünmemiş şekillerinin bulunduğu âlemdir. Şehâdet âlemi ve gayb âlemi arasında ara bir boyut olarak karşımıza çıkan misâl âlemi; şekle bürünmesi ile bedene, gayri maddi olması yönündende ruha benzemektedir.¹⁴⁸ Muhyiddin ibn-i Arabî bu konuda “*Bu âleme “misâl âlemi” denilmesinin sebebi budur ki, rûhlar âleminde bulunan her bir ferdin cisimler âleminde bürüneceği bir sûretin benzeyeni bu âlemde zâhir olur. Ve bir grup ona “hayâl” derler. Çünkü bunları idrâk edebilen hayâl etme kuvvesidir. Ve misâl âlemine “berzah âlemi” ve “latîf terkipler” de derler.*” şeklinde tanımlamıştır. Berzah kelimesi arada kalmak, iki şeyin arasında bulunmak anlamı taşıdığı için bu adlandırma pek çok kaynakta geçmektedir.¹⁴⁹ Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr’da misâl âlemi şu tanımla başlamaktadır: “*Her nesnenüñ ki bu ‘âlem-i hissîde vücûdı ola. ‘Âlem-i mişâl dahı vücûdı olur. Bu ‘âlemüñ dahı ‘âlem-i ğayb gibi delîl ü bürhân ‘iyân u şühûd olur ve her ‘âlem-i mişâlîde olan ‘âlem-i hissîde olmak lâzım degüldür ve ‘âlem-i mişâl ‘âlem-i şürete mülâzım degüldür. [5b/4-7]*”. Misâl Âleminde bulunanların tıpkı şehâdet âleminde olduğu gibi bir surete sahip olduğunu beyan etmektedir. Ayrıca misâl âleminde bulunan bir varlığın şehâdet âleminde bulunması da zorunlu değildir. Bu âlem, tıpkı gayb âlemi gibi görünmeyen bir âlem olmasının yanı sıra görmeyi bilen hikmet ehli için âşikardır.

Tasavvufi kaynaklarda bu âlem “melekût âlemi” şeklinde de geçmektedir. Ruhlar ve cisimler arasında bir bağlantı ve mukkaddes bir feyzdir. Eserde de bu adlandırmalar mevcuttur. Tıpkı şehâdet âlemi ve gayb âlemi arasında yapılan karşılaştırma, şehâdet âlemi ve misâl âlemi arasında da yapılmıştır. Şehâdet âlemine göre misâl âleminin daha geniş bir olgu olduğunu, genişlikte bir nokta misâli insanı nurlu kılan bir âlem olduğundan bahsetmektedir. “*‘âlem-i şehâdet ‘âlem-i mişâle nisbet bir ‘âzîm şahrâda bir kemter halka ve bir vesî dâyire içünde bir nokta meşâbesinde her kaçan ki nüfûs-ı insân nuķûş-ı*

¹⁴⁸ Faruk Beşer, “Ve Âlem-i Misâl Denen Bir Dünya”, *Yeni Şafak Gazetesi*, 22.05.2016.

¹⁴⁹ Ahmet Avni Konuk, *Muhyiddîn İbnü’l Arabî Fusûsu’l-Hikem Tercüme ve Şerhi*, 2013, 56.

heyûlâhından tezkiye ve kulûb-ı âdemi ‘alâ-yık-ı hayvânîde taşıyîe hâşıl idüip muṭahhar u münevver ola. [5b/8-12]”

1.2.2.4.1.4. Hayâl Âlemi

Arapça da “sanmak, zannetmek” anlamlarına gelen kelime hayl kökünden türemiş olup; “hayelân, haylûleh, heyûlân ve hayâlet” gibi şekilleriyle karşımıza çıkmaktadır. Uyku ya da uyanıkken insana gerçekmiş gibi görülen şekillerdir. Bu yüzden gerçeğe benzeyen anlamı da taşımaktadır. Misâl kelimesi ile benzer noktası da budur. Misâl âleminde açığa çıkan şekiller, şehâdet âleminde bir suret kazanır ve buna bir sınıf insan “hayâl” demektedir. Çünkü bu şekilleri idrak etmek hayâle ait bir kuvvettir.¹⁵⁰ *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr*’da “Bâb-ı Şânî ‘Âlem-i Hayâl Beyânında ‘Âlem-i Misâl ile Karuşup [19a/1]” şeklindeki ikinci bâb başlığı, bu iki âlemin yakınlığına dairdir. Rüya görmekte hayâle ait bir durum olduğu için bu idrağı ayırt etmek zordur. Eserde ikisini ayırt etmenin ehli irfân işi olduğu da beyan edilmektedir.

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr’da açık bir hayâl tanımı yapılmamıştır. Misâl âlemi ile yakın olduğunu anlatacağı menkıbelerin gerçek mi yoksa yalan mı olduğunun açık olmadığından bahsedilmektedir. Fakat bunları duymanın kişiye sayısız fayda sağlayacağından söz etmektedir. “Kimi muḥakkak kimi muḥteldür ve sâmi’ne bundan çok fevâ-yid-i ‘uzmâ ve ‘adâ-yid-i lâ-tuḥşâ vardır. [19a/3-4]” ayrıca bu kısımda “‘Âlem-i mişâlüñ şol aḥvâli beyânındadır ki aşḥâb-ı istidrâc vâkı’ olur.[19a/2]” tanımı ile bir zümreden söz etmektedir. İstidrâc sözlükte imansız kimselerde zuhûr eden kerametlere verilen addır. Bu topluluğun misâl âleminde uzak olduğu beyan edilir ve bu sebepten bölümde bulunan menkıbeler ilk bölümdeki menkıbelerde olduğu şekilde sahihliğine dair kaynak kişiler verilememiştir.

1.2.2.4.1.5. Nâhût ve Lâhût Âlemi

Nâhût ve lâhût birbinin tersi olan iki tasavvuf terimidir. “Nâhût” insanın cismanî yönünü ifade eden beşeriyetini ön plana alan bir terimken, “Lâhût” insanın ilâhî ve mânevi yönünü ifade eden kavramdır. Muhyiddin ibn-i Arabî bu iki kavramı birbirine dönük tek bir halikat olarak yorumlamıştır. Bu iki kavramı, lâhût için Hak yani bâtın, nâhût için halk yani zâhir olarak ayırt etmektedir.¹⁵¹ Arabî Füsûsu’l-Hikem’de ayrıca “Şimdi eşyâda yayılan hayâtta bu kadarı “lâhût” ile isimlendirilir. Ve “nâsût”, ancak kendisiyle bu

¹⁵⁰ Ahmet Avni Konuk, *a.g.e.*, s.49.

¹⁵¹ Süleyman Uludağ, “Nâhût”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.32, İstanbul, 2006, s.432.

rûhun kâim olduğu mahaldir. Bundan dolayı onunla kâim olması sebebiyle nâsût, "rûh" olarak isimlendirilir." şeklinde bir tanım yapmıştır.¹⁵²İlâhî rahmetten sirayet eden ruh ve cisme verilen genel kavramlardır.

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr'da açık bir nâhût ve lâhût tanımı yapılmamıştır. Eserde âlem olarak anılmamakla birlikte yalnızca bir yerde geçmektedir. Bu iki kavramı "şahın-ı nâsut" ve "meydân-ı lâhût" şeklinde ifade ederek bir mekân olarak tasvir etmektedir. "şahın-ı nâsutdan meydân-ı lâhûta irdi ve bir dem içinde 'anķā-yı 'azîmeti şâh-ı imkândan lâh-ı lâ-mekâna pervâz urdu [1b/10-11]"

1.2.2.5. Tasavvufi Tipler

Bu bölümde *Mazhar-ı Envâr'da* özellikle ismi geçen tasavvufî şahsiyetlerden bahsedilecektir. Eser âlemlerde bulunan ve özel isimlerle anılan şahsiyetlerden söz etmektedir. Örneğin şehâdet âleminde görülen, misâl âleminde tıpkı cisimler âleminde gibi vücud bulan fakat bu âlemde karşılığının bulunmadığı şahsiyetlerden bahsetmektedir. Eski Türk Edebiyatında ve dini literatürde geçen üçler, yediler ve kırklar sınıflandırmasında özel isimleriyle verilmektedir.

1.2.2.5.1. Şeyh

Arapça da ihtiyâr kişi, kabile reisi, bir takım müritlere rehberlikte bulunan kimse anlamına gelmektedir.¹⁵³ Çoğulu şüyûh ve meşâyihdir. Hakiki şeyhten irşad almış kimselerden şeyh edinmek gerekmektedir. Yerine kullanılabilen eş anlamlıları; mürşid, pîr ve velî kelimeleridir. Türkçe'de geçen er, eren ve ermiş kelimeleride bu anlamda kullanılmaktadır.¹⁵⁴ Tasavvufta şeyhlik makâmı tarikatın en üst mertebesidir. Bu yüzden bulunduğu yerin liderliğini yapan şeyhin, tasavvuf yolculuğu boyunca yürünülen bu yolu tam manasıyla aydınlatabilmesi için tecrübesi, bilgisi, yaşayışıyla ve donanımı ile rehberlik edebilecek, örnek bir şahsi kimliğe sahip olması gerekmektedir. Aynı zamanda müridin bu yolda ihtiyaç duyduğu eğitim ve donanımın karşılanabilmesi için önemli erdemlerden olan insan gönlünü bir resim tualine resim yapan bir ressam gibi şekil veren bir sanatkâr edasıyla müride bu kaynaktan yudum yudum içirebilme meziyetine sahip olmalıdır. İşini bilen bir sanatkârın sanatını icra ederken eserde yok olduğu gibi eserden müessere iltica ederek sonunda işini yapmanın huzur ve rahatlığıyla kâinatı arz-ı endâm eden sanatkârın

¹⁵² Ahmet Avni Konuk, *a.g.e.*, s. 679.

¹⁵³ Muallim Naci, *Lugat-ı Naci*, Çağrı Yay., İstanbul 1995, s. 516.

¹⁵⁴ Reşat Öngören, "Şeyh", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.39, İstanbul, 2010, s.50.

gökyüzüne bakışıyla lisanını kullanmadan konuşan ve bu fırsatları kendisine tanıyan Rahman'a şükreden bir kul meziyeti taşımaktadır.

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr'da bulunan menkıbelerin tamamı bu erdemlere sahip şeyhlerin hayatlarından ya da yakınında bulunanların yaşadıkları kesitlerden oluşmaktadır. Adı geçen şeyhler üstün meziyetlere sahip, keramet ehli kişilerdir. Şeyhlerin ortak özelliği Hak'tan ayrı olmamaları ve yaptıkları her işin bir hikmetinin bulunmasıdır. Bir kutsi hadiste "Böyle kimselerin işiten kulağı olurum. Gören gözü, söyleyen sözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum. Benimle dinler, işitir, konuşur ve çalışırlar."¹⁵⁵ Şeklindeki izah bu mertebeye erişmiş kişilerin yalnız hareket etmediğinin bir göstergesidir. Eserde 70 yerde şeyh, 2 yerde mürid ve 3 yerde meşâyih ismi geçmektedir. Şeyhlerin buldukları makâmın kutsiyetinden dolayı kuddise sırrihû, kuddise esrârihû gibi vasıflar isimlerinden sonra kullanılmıştır. "meşâyih-i 'izâm kuddise esrârihum [6a/8]", "Şeyh Muhyi'd-dîn 'Arabî kuddise sırruhû [7b/2]"

1.2.2.5.2. Mürîd

Sözlükte "irâde edici, iden; bir şeyhe intisap eden derviş" manasında geçmektedir.¹⁵⁶ Mürîd, kendi öz iradesi ile münbit bir toprağın çiftçinin elinde câna geldiği veyahut çok güzel bir gülün bahçivanın elinde hayat bulduğu gibi mürid-i kâmilin gönül kabından sulanan ve terbiyesiyle yürüyeceği aşılmaz yolları sabırla giden, Yunus Emre'nin ifadesiyle kolay bir tanımlama tarifî olan "Dövene elsiz gerek, sövene dilsiz gerek, derviş gönülsüz gerek, sen derviş olamazsın." sözünün kendisinde hayat bulduğu insanın adıdır. Mürîd kendi iradesinden sıyrılarak Allah'ın kanunlarına boyun eğen ve her şeyin sahibinin O olduğunu idrak eden kişidir. Seyr-i sülûk içerisinde bulunan öğrencinin pek çok adı vardır. Talip, derviş, sûfî, sâlik, vb. vasıflara göre sınıflandırılmıştır.

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr'da bulunan menkıbelerde mürîdler şeyhleri ile anılmaktadır. "Şeyhü'ş-şüyüh İbn-i Sekîne Hazretleriniñ (kuddise sırruhû) bir kuyumcu mürîdi vardı. [10b/1]", "Tabakât-ı Hazret-i 'Abdu'l-Kâdir Geylânîden bir mürîdi Şeyh Ebu'l-Hüdâ nâm nakl ider.[14a/11]". "Eflâṭun-ı İlâhî mürîdleri ile [29b/12]". Ayrıca bir bayanın da mürîdi olunacağına dair bir ibare mevcuttur. "Şeyh Muhyi'd-dîn ziyâdesiyle ol hâtuna mürîd oldı. [17a/9]". Mürîdin bir kişiye bağlılığın yanında bir mekânında mürîdi

¹⁵⁵ Eşrefoğlu Rûmî, "Müzekkin Nüfûs", Aslan Yayınları, İstanbul, 1976, s.426.

¹⁵⁶ Muallim Naci, a.g.e., s.754.

olunacağına dair bir cümle mevcuttur. “*rüzgāruñ ve şaydı ve melek diyāruñ mürīdidür.[29a/13]*”. Anlatıların sonunda terbiye içinde olan mürīd kıssadan hisseyi çözmektedir. Aynı şeyhe tarikata ve kollarına bağlı olan mürīdlere de ihvân denilmektedir.

1.2.2.5.3. Evliyâ

Arapça’da velâyet idare etmek, işi üzerine almak ermişlik kelimesinden gelen velî kelimesinin çoğuluna evliyâ denmektedir.¹⁵⁷ Basiret ve keşf sahibi olmak evliyâların en önemli özelliklerinden olup, ihlaslı bir şekilde ibadet eden başta peygamberlerve sadık kullarAllah’ın evliyasıdır. Bu yüzden evliyaullah tabiri de kullanılmıştır. *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr*’da buna bir örnek mevcuttur.“*Bildüm ki ol pîr evliyâ’u’llâhdandır [12a/2]*” Allah’ın seçkin ve ermiş kullarıdır.¹⁵⁸

Tasavvufta evliyâların gönülleri tıpkı kâbe gibidir. Gerçeğini Hz. İbrahim taşa ve topraktan yapmıştır fakat evliyanın gönlünü Allah Teâlâ gönül kâbesi yapmıştır. Bu yüzden evliyâ ziyareti önemli kabul edilmiştir.¹⁵⁹ Eserde hak bir seyr-i sülûk yolunda olan kişilerin evliyâ olduğunu açıklamıştır. “*Tarîk-i hakķ sâlikleri ancaķ evliyâdur. [18b/21]*”. Ayrıca ilk bölümün başlığındaki “*Kerâmât-ı Evliyâ’ [8b/18]*” izahıda bu kimselerin yüksek bir makâmda olduğu ve bölümde geçen şeyh zümresinin birer evliyâ olduğunu beyan etmektedir.

1.2.2.5.4. Ricâlü’l-Gayb

Tasavvufi terim ricâl ve gayb kelimelerinin birleşmesi ile oluşmuştur. Ricâl sözlükte “adamlar, piyadeler, rütbelere ve dayanıklı kimseler”¹⁶⁰ demektir. Gayb kelimesi “gizli, saklı” anlamında kullanılmıştır. İfade örtülü kimse anlamına gelmektedir. *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr*’da bu tabir ile ilgili bir hadis verilmiştir. “*Ermiş kullarım, kubbelemin altındadırlar, onları benden başkası bilemez. [6a/5]* ” bu hâlde bulunan velîlerin işleri gizlidir.¹⁶¹ Türkçe’de bu kişilere “gayb erenleri, üçler, yediler, kırklar” olarak bilinen Allah’ın sevgili kullarıdır. Her dönemde bulunan zümre Allah’ın emirlerini yerine getirirler ve halk arasında kim oldukları bilinmemektedir. Diğer

¹⁵⁷ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2017, s.473.

¹⁵⁸ Süleyman Uludağ, “Velî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.43, İstanbul, 2013, s.25.

¹⁵⁹ Eşrefoğlu Rûmî, “*Müzekkin Nüfûs*”, *Aslan Yayınları*, İstanbul, 1976, s.508.

¹⁶⁰ Doktor Hüseyin Remzi, “*Lügat-i Remzi*”, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2018, s.582.

¹⁶¹ Süleyman Uludağ, “*Ricâlü’l-Gayb*”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.35, İstanbul, 2008, s.81.

maddelerde açıklayacağımız kutb, nukabâ, evtâd, ebrâr ve bûdelâ bu zümrenin içinde bulunan velîler topluluğudur.¹⁶²

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr'da iki yerde geçen tasavvufî terim, “*dâyire-i ricâlî'l-ğaybda ki t̄âyife-i bûdelâdur ki [6a/3]*” ve “*şol ricâlî'l-ğayb ki k̄utbu'l-ğavs dâyiresindedür [6b/20]*” şeklindeki ifadeleriyle velîler topluluğundaki sıralamada en genel kavram olduğunu görmekteyiz.

1.2.2.5.5. Kutbü'l-Gavs

Kutb kelimesi sözlükte “ eksen, merkez, merkez nokta, bilgili kimse, topluluğun yöneticisi” gibi anlamlara gelmektedir. Çoğulu aktâb şeklindedir. Tasavvufta seyr-i sülûk yolculuğunda en yüksek makâmda bulunan kimseye verilen özel bir addır. Bu yüzden sayısının bir olduğu genel kaynaklarda ortak bir düşüncedir. Şehâdet âleminin yöneticisi olarak anılan en büyük velidir. Ayrıca kutbun önderliğini yaptığı düşünülen diğer velî gruplarında mevcuttur. Diğerlerinden ilkini ayırmak için “kutbü'l-aktâb” ifadesi kullanılmıştır. Bu mertebeye eren en büyük velî, kendisinden mânevî yardım istenilen kişi olması yönüyle de “kutbü'l-gavs” isimlendirmesini de almıştır. Bunun dışında “gavs-ı a'zam, kutb-i ekber, kutb-i chân, sâhib-i vakt ve zaman, kutb-i irşâd” gibi işlevlerine göre pek çok adlandırma yapılmıştır.¹⁶³

Muhyiddin ibn-i Arabî kutub için yukarıda yer verdiğimiz tanımların dışında bir işte usta olan, herhangi yetenekte mükemmellik gösteren kişilere de aynı gözle bakmaktadır.¹⁶⁴ *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr*'da da sayısı bir olarak ifade edilmiştir. “*birine k̄utbu'l-ğavs dirler [6b/18]*”.

1.2.2.5.6. Nukabâ

Nakîb kelimesinin çoğulu olan kelime “bir cemaatin büyüğü, kabileden başkan vekili, kıdemlisi” anlamına gelmektedir.¹⁶⁵ Tasavvufî anlamda yaratılmış olanlara ait bütün sıraların kendilerinden kalktığı velîler zümresi anlamında bir terimdir. Pek çok kaynaktan üç kişi olarak bildirilmiştir. *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr*'da da bu kişilerin sayısı üç kişi olarak ifade edilmiştir. Muhyiddin ibn-i Arabî bu kişiler hakkında Allah tarafından

¹⁶² İskender Pala, *a.g.e.*, s.163.

¹⁶³ Süleyman Taş, “Kutub”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.26, İstanbul, 2002, s.498.

¹⁶⁴ Muhyiddin ibn-i Arabî, *Fütûhât-ı Mekkiye* (Terc. Selahaddin Alpay), Esmâ Yayınları, İstanbul, 1971, s.186.

¹⁶⁵ Doktor Hüseyin Remzi, “Lügat-i Remzi”, *Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı*, İstanbul, 2018, s.886.

insanların ihtiyaçlarını gidermekle görevli, işlerini hiddetle değil yumuşaklık ve merhametle yürüten halk seviyesine inen bir topluluktur şeklinde yorumlamıştır.¹⁶⁶

1.2.2.5.7. Evtâd

Sözlükte direkler, kazıklar anlamına gelen kelime¹⁶⁷ tasavvufta belli bir mertebede olan, Allah tarafından görevlendirilmiş veli kimselere verilen bir isim olmuştur. Sayıları hakkında dört kişi oldukları kabul edilmektedir. Âlemin dört bir tarafında görevlendirilmiş veli zümresidir.¹⁶⁸ *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr*'da da bu kişilerin sayısı dört olarak ifade edilmiştir. Arabî bu kişilerden için, heybetli ve celal sahibi, hâlleri rûhanî, kalpleri semâvî, yerde bilinmeyen ilim sahibi kişiler olarak bahsetmektedir.¹⁶⁹

1.2.2.5.8. Ebrâr

İslam Ansiklopedisinde birr kökünden türeyen kelime itaatkâr, vefakâr, sadakatli, iyiliksever olmak, sözünde durmak manasında salih mümine verilen özel bir isimdir.¹⁷⁰ *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr*'da bu kişilerin sayısı hakkında “*yedisine ebrâr dirler [6b/17]*” ifadesi geçmektedir. Muhyiddin ibn-i Arabî bu kişilerin sıfatlarından için makâmlarında şek ve şüphenin olmadığını, içlerinde kin ve hasedin silindiğinden, kötü düşüncelerden uzak kimseler olduğundan bahsetmektedir.¹⁷¹

1.2.2.5.9. Büdelâ

Bedil ve bedel kelimeslerinin çoğulu olan abdal kelimesi zamanla tekil anlamda kullanılmış ve tekrar çoğulunun yapılması ile abdallar kelimesi türetilmiştir. Abdallar kelimesi ile aynı anlama gelen büdelâ kelimesi de yaygın kullanılan bir kelime olmuştur. Dünyaya bağlılıklarından kurtularak kendilerini Allah yoluna bir nefer yapan ricâlü'l-ğayb adıyla adlandırılan zümrenin içinde yer alan erenlere verilen bir isim olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁷² *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr*'da bu konuda “*dâyire-i ricâlü'l-ğaybda ki tayife-i büdelâdur ki ekşeriyyen hâlleri bu yüzden olduğu cihetden büdelâ ismiyle kısmet oldılar. [6a/3-4]*”

¹⁶⁶ Muhyiddin ibn-i Arabî, *a.g.e.*, s.183.

¹⁶⁷ Doktor Hüseyin Remzi, “Lügat-i Remzi”, *Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı*, İstanbul, 2018, s.140.

¹⁶⁸ Süleyman Uludağ, “Ricâlü'l-ğayb”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.35, İstanbul, 2008, s.82.

¹⁶⁹ Muhyiddin ibn-i Arabî, *a.g.e.*, s.181.

¹⁷⁰ Metin Yurdağür, “Ber”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.5, İstanbul, 1992, s.468.

¹⁷¹ Muhyiddin ibn-i Arabî, *a.g.e.*, s.175.

¹⁷² Süleyman Uludağ, “Abdal”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.1, İstanbul, 1988, s.59.

Rivayetlerde sayıları hakkında ortak bir görüş bulunmamaktadır. Eserde de bu durum bir hadis ile izah edilmiştir. “*Evlüyâ’î taḥte kıbâbî lâ ye’rifühüm ğayrî.*”¹⁷³[6a/5]”. Hadisin devamında “*büdelâ-i ümmetî erbe’üne [7] isnâ ‘aşera fi’ş-Şâm ve semâniyete ve ‘işrüne fi’l-Irâk [6a/7-8]*” şeklinde büdelâ ehlinin hem yerleri hem de sayıları hakkında bir beyanda bulunmaktadır. İlerleyen sayfada bu ifadeyi daha net bir şekilde ifade etmiştir. “*Anlaruñ kırkına büdelâ dirler [6b/17]*” Muhyiddin ibn-i Arabî Fütûhât-ı Mekkiye’de bu kırk kişinin ne artacağını ne de azalacağını söylemiştir.¹⁷⁴

1.2.2.6.Letâif

Letâif kelimesi tasavvufta insanda ilâhî hakikatleri idrak ve şâhit olan mânevi melekeler verilen isimdir. Ayrıca nakşibendiye tarikatının bir yolculuk usulüdür.

1.2.2.6.1. Kalp

Sözlükte bir nesneyi geri döndürmek, çevirmek ve değiştirmek gibi anlamlara gelebildiği gibi vücudun sol göğüs altında bulunan kan dolaşımını sağlayan insanın kendi yumruğu büyüklüğünde bir organdır.¹⁷⁵ Bu tanımda kalbin şekil yönünden izahı yapılmıştır. Tasavufî ıstılahta ise vücuttaki görevinden ziyade gönül dediğimiz ayrı bir anlam yüklenmiştir. Kalp, Allah’ın tecelligahı olarak görülür ve her türlü kötülükten tasfiye edilmesi gerekir. Hazret-i Peygamber’in hadisi şerifinden aktarıldığı üzere, insan vücudunda küçük bir et parçası vardır. Bu et parçası iyi olursa, bütün vücut iyi olur; bozulursa, bütün vücut bozulur. İşte bu et parçası kalptir.¹⁷⁶ O yüzden tasavvufta kalp toprakta yok olabilen bir cismaniyetten ziyade ruhani bir varlıktır.

Mazhar-ı Envâr ve Keşfi Esrâr’da kalp, tasfiye edilmesi gereken bir varlık olarak karşımıza çıkar. “*Ol maḳāmuñ şāḥibi şol etḳiyâ’-i ‘izām nefslerin tezkiye ve kalblerin taşfiye ve ervâḥların taḥliye ve seyirlerin tecliye kılındıḳdan [7a/19-20]*” Kalbe “*esrâr-ı kalb [18b/5]*” şeklinde sırra sahip bir mekân anlamı da verilmiştir. Eserde kalp müreşid ve mürid arasında bir nevi her hali yansıtan bir ayna misalidir. Menkıbelerde müreşit müridin kalbinden geçenleri bilmektedir ve müride yol göstermektedir

¹⁷³ “Ermiş kullarım, kubbelerimin altındadırlar, onları benden başkası bilemez,” Kudsî hadis olarak aktarılan bu sözün, bu ibareyle kaynağı bulunamadı. İzahı için: (blcz. Ebu Muhammed Rûzbehân el-Baklî, Meşrebü ’l-envâr, s. 294).

¹⁷⁴ Muhyiddin ibn-i Arabî, *Fütûhât-ı Mekkiye*, (Terc. Selahaddin Alpay), Esmâ Yayınları, İstanbul, 1971, s.173.

¹⁷⁵ Doktor Hüseyin Remzi, “Lügat-i Remzi”, *Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı*, İstanbul, 2018, s.139.

¹⁷⁶ Mehmet Yılmaz, *Kültürümüzde Âyet ve Hadîsler (Ansiklopedik Sözlük)*, İstanbul, 2013, s.286.

1.2.2.6.2. Ruh

Can ve nefes olarakta adlandırılan ruh, vücudu diri kılan bir hayat gücüdür.¹⁷⁷ Bu gücün bitmesi neticesinde ölüm diye adlandırılan durum zuhur eder. İnsanın yaşam fonksiyonlarından en önemlisidir. Fakat kalp gibi şekil yönü mevcut olmadığı gibi görünüş ve durumunun nasıl olduğunu tanımlayabilmek zordur. Yüce Allah ruh hakkında sorulan sorular için, ruhun kendi emrinde olduğunu ve insana ise ancak sınırlı bir bilgi imkânı verildiğini izah etmiştir.¹⁷⁸ Tasavvufi yaygın bir görüş olan, Allah'ın kendi ruhundan üflediği düşüncesi de ruhun önemini arttırmıştır. Mutasavvıflar ruhu bedeninin bir mücevheri gibi görüp, maddi anlamda bedeni güzelleştirmekten ziyade ruha yönelmenin insanı daha güzel bir noktaya getirdiğini düşünmektedirler. Tasavvuf ruh ve gönül yolculuğudur. Bu bağlamdan hareketle ölüm kavramı beden için düşünülmemekte olup, beden bu dünya da yalnızca bir misafirdir. Ruhun ise geçici bir mekâna ait olmayıp, kalıcı ve sonsuz bir âlemin varlığıdır. Pek çok yazar ve şair tarafından eserlerinde ruh metaforunun çokça kullanıldığını görmekteyiz.

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr'da ruh iki ayrı kavramı kapsamaktadır. Bunlardan birisi insana ait olan bir varlık yani "*insanuñ rûhı (8a/11)*" anlamını taşımaktadır. Diğeri ise bir âlem ismi "*iki 'âlem vardır birine rûhâni ve birine rabbânî dirler (7a/8)*" şeklinde tanımlanmıştır. Ruhlar âlemi için "*âlem-i rûhâniyyet (7a/14)*" kavramıda kullanılmıştır. Ayrıca eserde tayy-i zaman ve mekân içerisinde bulunan rûhî yolculuklardan söz edilmektedir.

1.2.2.6.3. Sır

Sır kelimesi sözlükte saklı olan şey, bir şeyin iç yüzü, gizli tutulan özünde en iyi olan anlamlarına gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'de pek çok yerde geçen kelime genel anlamda Allah'tan hiçbir şeyin saklanamayacağına yönelik bir hatırlatmadır. En'âm suresi 3. âyet buna bir örnektir. "*O göklerde ve yerde tek Allah'tır. Gizlinizi açığınızı bilir, neyi yapıp ettiğinizi de bilir.*"¹⁷⁹ Tasavvufta kul ile Allah arasında saklı ve gizli kalan hâllere sır denmiştir. Sır kulun vâkıf olduğu şeydir ve sırrın sırrı ise, Allah'tan başkasının haberdar

¹⁷⁷ Muallim Naci, *Lugat-ı Naci*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1995, s.446.

¹⁷⁸ *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., İstanbul 2017, s. 305.

¹⁷⁹ *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., İstanbul 2017, s.135.

olmadığı şeylerdir.¹⁸⁰ Kişiyeye verilen sırrın ya da sırların gizlenmesine dair ehemmiyet gösterilmesi de ahlak kitaplarında özellikle konu edinilmiştir.

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr'da sır kelimesi evliya menkıbelerinde geçen mutasavvıflar için, sırrı mukaddes kılınsin manasında “*Ḳuddise sırrahū (6a/13)*” kalıp ifadesi kullanılmıştır. Sır kelimesinin esrâr şeklindeki çoğul hâlde eserde mevcuttur. Tanımlarda geçen sırrın gizliliği eserde ifade edilmiştir. “*Lā-cerem mādem ki ol ḥayâtda idi bu sırrı kimseye keşf itmedük. (16b/9)*” Müride aşikâr olan bir sır için mürşidin “*buña kimseye söylemeyesin (10a/20)*” uyarısı da buna bir örnektir. Ayrıca ne kadar sır gizlenmek istesede “*sırta tahliye (5b/12)*” ibaresiyle de aşikâr edilmesi gereken durumlarında olduğu beyan edilmiştir.

1.2.2.6.4. Nefis

Sözlükte ruh kelimesini karşılayan can manasına gelen nefis¹⁸¹, kendi öz varlığımız benliğimiz ve kişiliğimiz anlamlarına da gelmektedir. Sâlikin nefis kelimesinden muradı kulun kötü sıfatları ile yerilen huy ve davranışlarıdır.¹⁸² Kul öncelikle karakterinde bulunan kötü huylarla, daha sonra iradesi ile kazandığı günah ve isyanla kötü duruma düşmektedir. Nefsi terbiye etmek için öncelikle onu tanımak gerekmektedir. Tasavvuftaki amaç nefsi terbiye etmektir ve yaygın bir söz olan “Nefsini bilen, Rabbini bilir” düsturunca hareket edebilmektir. Abdulkâdir Geylânî'ye göre nefsin, Hakk ile batılı birbirine karıştıran bir iddiası, temennisi, şehvet ve lezzeti vardır.¹⁸³ Tasavvufî öğretilerde nefsi terbiye eden bir mürşit profili karşımıza çıkmaktadır ve bu çetin yollardan başarılı bir şekilde geçen yol gösteren bir eğiticidir. Bayezid-i Bistâmî Hazretleri ile ilgili anlatılan bir menkıbe de Bistâmî, bir gece rüyasında Allah Teâlâ'yı görür ve “Sana nasıl ulaşabilirim Ya Rab” diye soru sormuştur. Cenâb-ı Hak “Nefsini terk et, gel!” buyurmuştur. Bistâmî bu cevaba karşılık olarak tıpkı bir yılanın derisinden kurtulması gibi nefsimden yani kötü huylardan sıyrıldım demiştir.¹⁸⁴ Bu menkıbede de görüldüğü üzere nefsi terk etmekten murad kötü huylardan kurtulmaktır.

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr'da mürşit kontrolünde müridin nefis terbiyesinin anlatıldığı menkıbeler mevcuttur. Nefis terbiyesini en net görebildiğimiz menkıbe Mâlik

¹⁸⁰ Kuşeyri, *a.g.e.*, s. 184.

¹⁸¹ Doktor Hüseyin Remzi, “Lügat-i Remzi”, *Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı*, İstanbul, 2018, s.874.

¹⁸² Kuşeyri, *a.g.e.*, s.181.

¹⁸³ Abdulkâdir Geylânî (çeviri: Mehmet Bilal Yamak), “Fütûhu'l-Gayb”, *Sûfî Kitap*, İstanbul, 2021, s.37.

¹⁸⁴ Abdulkâdir Geylânî (çeviri: Mehmet Bilal Yamak), “Fütûhu'l-Gayb”, *Sûfî Kitap*, İstanbul, 2021, s.38.

bin Dinâr ile bir çocuğun diyoluğudur. Menkıbede başta toprakla oynayan çocuğa selam vermek istemeyen Mâlik bin Dinâr'ın nefsi ile diyoluğu karşımıza çıkmaktadır. *“Nefsüme didüm ‘aceb bu küdek selâm vireyüm. Lâzım degül şoñra hâtıruma geldi ki Fahr-ı Kâyinât (şallallahu ‘aleyhi ve sellem) tab’-ı şerîfi kebîrler olsun sağırlar olsun kim rās gelürse selâm virür. Pes ben dağı ol şabîye selâm virdüm. [17a/12-16]”* Bölümden anlaşıldığı üzere nefsi terbiyeden murad arzu ve isteklerinin tersini yapmaya dair teşviktir. Menkıbenin devamında çocuk ile Mâlik bin Dinâr'ın diyalogu bize nefis ve akıl ilişkisini anlatmaktadır. *“Eytdüm ‘akilla nefis mâbeynlerinde ne fark var. Eytdi nefsiñ farkı oluğdur. Sen beniüm üzerime selâm virmegi men’ itdi. Dağı ‘akluñ kemâliünden saña ben selâm virmeye emr itdi. ‘Akilla nefis mâbeyni fark budur. [17a/19-21]”* verilen cevaptan da anlaşılacağı üzere akıl doğru olana nefis ise kötü olana yönlendirmektedir. Eserde nefsi terbiye anlamına gelen *“nefsi tezkiye (7a/20)”* tasavvufi yerimide geçmektedir. Tezkiye-i nefis dediğimiz tamlama nefsi mânevi kirlere temizleme saf hâle getirmek demektir.

1.4. MAZHAR-I ENVÂR'IN DİL YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

18. yy'da sayılamayacak kadar mensur türde “dini, ahlaki ve tasavvufi” eser kaleme alınmıştır. Bunların yanı sıra; tarihler, surnâmeler, münşeat mecmuaları, biyografik eserler, sefaretnâmeler, siyâsetnâmeler, şerhler, lugatlar de bu dönemde yazılmış mensur eser türleri arasındadır. *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr* adlı yazma eserde, döneminde çok fazla örnekleri bulunan “dini, ahlaki ve tasavvufi” muhtevaya sahip mensur bir eserdir. Yüzyılın karışık dil yoğunluğunu da eserde görmekteyiz. Çoğunluğu Farsça kelime ve tamlamalardan oluşan eser Eski Oğuz Türkçesinde bulunan dil özelliklerini de barındırmaktadır. Mesela kelime başındaki b ünsüzünün metinde pek çok örneğinin bulunması buna bir örnektir. “barmak (23a/10)”ve “bişmân (49b/13) kelmelerinde olduğu gibi. Ayrıca Türkçe kelimelerin en fazla fiillerde kullanıldığı görülmektedir.

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr'da yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Farsça yoğunluklu Arapça ve Türkçe kelime ve kelime grupları mevcuttur. Eserde aynı kelimenin farklı dillerdeki kullanımlarını da görmekteyiz. “Ahşam (22a/20)”, “vakt-i şâm (22b/21)”; “peşimân (36a/7)”, “perişân (36a/8)”; “sâbî (17a/12)”, “kûdek (17a/13)” örneklerinde görülmektedir. Bu farklı kullanımlar örneklerde de görüldüğü üzere aynı sayfa içerisinde de mevcuttur. Yazma eserde hemzenin ye ünsüzüyle yazıldığı görülmektedir. “Kâyinât (5a/13)” ve “dâyimâ (6b/6)” örneklerinde de görülmektedir.

Müelliften mi yoksa müstensihden mi kaynaklı olduğu bilinmeyen fazlaca yazım yanlışları mevcuttur. Mesela “cân u dil (20b/18)” ibaresindeki rabit vavını cân kelimesine birleşik yazmıştır. Ya da varak 42a/17. satırda “Rûz u şeb” ve “Dûn u gûn” kelimelerinde kullanmamıştır. Bu eksiklikler eserin transkripsiyonlu metninde düzeltilerek verilmiştir. Bazı kelimelerde eksik harfler ya da farklı harflerin de olduğu kelimeler mevcuttur. Mesela “Zahide Bânu (20a/11)” ismindeki Bânu “yanu” şeklinde yazılmıştır. Cümlenin bütününden biz bu kelimeyi Bânu şeklinde okunmuştur. Aynı varakta 5. Satırda bulunan “Vamuk” kelimesi de “Ramuk” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Cümlenin devamında gelen “Azra” kelimesinden Vamuk olduğunu belirlenerek bu şekilde izah edilmiştir. Bazı kelimelerde ise tamamen yazım yanlışı mevcuttur. Gönül anlamındaki “Dil” kelimesi dal ve lam ile yazılırken varak 2b de okutucu harf ile yazılmıştır. Rehber (47b/11) kelimesinin reheb şeklinde yazılmasında buna örnektir. Ayrıca aynı kelimenin farklı yazım şekilleri de karşımıza çıkmaktadır. Örneğin “Müselmân (13a/19)”, “Müslümân (18b/19) ya da “Ümiz (9a/21)”, “ümîd (31a/16)” kelimelerinde olduğu gibi.

1.4.1. Âyet ve Hadîsler

1.4.1.1. Âyetler

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr'da söze kaynak göstermek göstermek için bazen âyetlerin tamamı bazen de konuya dahil olan kısımları kesilerek Kur'ân-ı Kerim'den iktibaslarda bulunulmuştur. İktibas, sözü güzelleştirmek ve düşüncüyü kuvvetlendirmek için âyet ve hadîslerden bir kelimeyi ya da cümlenin tamamının ya da anlattığı olaya ilişkin kısmının aktarılmasıdır. Eserde âyet ve hadîslerin Arapçaları verilmiş diğer kısımlardan ayırt edilmesi için özellikle harekeleme yapılmıştır. Eserde bulunan âyet ve hadîslerin tamamı anlattığı konunun pekişmesi adına verilen kaynak bölümlerdir.

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr'da geçen âyetler şu şekildedir.

*Bismi'llâhi'r-raḥmāni'r-raḥîm*¹⁸⁵(1b/1) “Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.”

*Fesübḥānellezî biyedihî melekütü külli şey'in ve ileyhi türce'un.*¹⁸⁶ (1b/4)

“Her şeyin egemenliği kendi elinde olan Allah bütün eksikliklerden uzaktır ve hepiniz sonunda O'na döndürüleceksiniz.”

*Şümme denâ fetedellâ fekāne ḳābe ḳavseyni ev ednâ.*¹⁸⁷ (1b/11-12)

“Sonra yaklaştıkça yaklaştı. Öyle ki, iki yay kadar hatta daha yakın oldu.”

*Bismi'llâhi'r-raḥmāni'r-raḥîm. Ve'zḳürünî'l-kitāb-i İsmâ'îl*¹⁸⁸ (4a/2) “Bu kitapta İsmail'i de okuyup an. O gerçekten sözüne sadıktı; elçi-peygamberdi.”

*Yekādü zeytühâ yüzi'ü vevlem temseshü nāru'n-nūrun 'alā nūrin*¹⁸⁹ (4b/5) “Yağı neredeyse ateş dokunmasa bile ışık veren mübarek bir zeytin ağacından yakılır. Nur üstüne nurdur.”

*İrame zāti'l-'imādi'l-letī lem yühlaḳ mişlühâ fi'l-bilād*¹⁹⁰(8b/12-13) “Ülkeler içinde benzeri yaratılmamış olan, sütunlarla dolu İrem'e..”

*Fî yevmin kāne miḳdārahū elfe senetin*¹⁹¹(11b/1) “Melekler ve rûh O'na, miktarı elli bin yıl olan bir günde yükselip çıkar.”

¹⁸⁵ Kur'an-ı Kerim, Neml 27/30.

¹⁸⁶ Kur'an-ı Kerim, Yasin 36/83.

¹⁸⁷ Kur'an-ı Kerim, Necm 53/8-9.

¹⁸⁸ Kur'an-ı Kerim, Meryem 19/54.

¹⁸⁹ Kur'an-ı Kerim, Nur 24/35.

¹⁹⁰ Kur'an-ı Kerim, Fecr 89/7-8.

¹⁹¹ Kur'an-ı Kerim, Mearic 70/4.

*Ve hüvel fe‘‘āle limāyürīd*¹⁹²(11b/6) “Şanı yüce ve dilediğini yapan yalnız O’dur.”

*Ve kul cā‘el haqqu vezeheka‘l-bāṭilü inne‘l-bāṭile kāne zehū ḡan*¹⁹³(16a/11) “De ki: “Hak geldi bātil yıkılıp gitti! Zāten bātil yıkılmaya mahkūmdur.”

*E‘uzü bi‘llāhimine‘ş-şeydāni‘r-racīm ve men yetteḡil‘l-lāhe yec‘al lehū maḡrecen ve yerzuḡhū min ḡayṣü lā yaḡtesib*¹⁹⁴ (18a/13-14) “Kim Allah’a saygısızlıktan sakınırsa, Allah ona bir çıkış yolu gösterir. Ve ona hiç beklemediği bir yerden rızık verir.”

*İnnā lillāhi ve innā ileyhi rāci‘üne*¹⁹⁵ (41a/6) “Doğrusu biz Allah’a aidiz ve kuşkusuz O’na döneceğiz.”

*irāmezāte‘l-‘imādi elletī lem yühlaḡ mişlühā fi‘l-bilād*¹⁹⁶ (42b/17-18) “Ülkeler içinde benzeri yaratılmamış olan, sütunlarla dolu İrem’e”

*Üdhülühā biselāmin emīn*¹⁹⁷(45b-20) “Esenlikle, güvenle girin oraya.”

*Hāziḡi cennātü ‘adnin fed ḡulū hā ḡālidīn*¹⁹⁸(45b-21) “Artık ebedi kalmak üzere girin buraya, derler.”

*Lā tü‘āḡiznā innesīnā ev eḡṡa‘nā*¹⁹⁹(50a-17) “...Rabbimiz! Unutur veya yanlış yaparsak, bizi sorumlu tutma...”

*Lenā biḡi ve‘fü ‘annā veḡfirlenā*²⁰⁰(50a-19) “...Rabbimiz! Bize gücümüzün üzerinde bir sorumluluk yükleme. Bizi affet, bizi bağışla...”

1.4.1.2.Hadîsler

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr’da çok az hadîs geçmektedir. Eserde geçen hadîsler şu şekildedir.

*Aşḡāb-ı ke‘n-nücum bi eyyihimüḡtedeytüm ihtedeytüm.*²⁰¹ “Ashabım, yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız doğru yolu bulursunuz.”

¹⁹² Kur’an-ı Kerim, Burûc 85/16.

¹⁹³ Kur’an-ı Kerim, İsrâ 17/81.

¹⁹⁴ Kur’an-ı Kerim, Talâk 65/2-3.

¹⁹⁵ Kur’an-ı Kerim, Bakara 2/156.

¹⁹⁶ Kur’an-ı Kerim, Fecr 89/7-8.

¹⁹⁷ Kur’an-ı Kerim, Hicr 15/46.

¹⁹⁸ Kur’an-ı Kerim, Zümer 39/73.

¹⁹⁹ Kur’an-ı Kerim, Bakara 2/286.

²⁰⁰ Kur’an-ı Kerim, Bakara 2/286.

*Evlüyā'ī tahte kıbābī lā ye'rifühüm ğayrī.*²⁰² “Ermiş kullarım, kubbelerimin altındadırlar, onları benden başkası bilemez, ”

Eserde hadis olarak adlandırılan fakat kaynağını tespit edemediğimiz bir ibareyede yer verilmiştir.

Büdelā-i ümmetī erbe'üne işnā 'aşera fi'ş-Şām ve semāniyete ve 'işrüne fi'l-Irāk “Kırk kişilik büdelā ehli'nin on iki Şām'da, sekiz ve yirmisi Irāk'tadır.”

1.4.2. Arapça Kalıp İfadeler

İnne'llāhe'l-bāsādehū (2a/3):

Edāme'llāhü beķāhū (3b/15): Allah onun kalıcılığını sürdürsün.

Yessira'llāhü lehū men cemī'a'l-hayrāti māyeşā'(3b/21): Allah dilediği her hayrı ona kolaylaştırır.

İnne'l hedāyā 'alā miķdāri mühdihā (4a/1): Hediyeler verenin gücü nispetinde olur.

Mālā yüdrak küllehū lā yütrak küllehū (5a/14): Bir şeyin tamamı elde edilemiyorsa da tamamı bırakılmaz.

Hüve'l-ķādirü 'alā māyeşā'ün ķadīr (6b-1): O Kadīr'dir, dilediğini yapmaya gücü yetendir.

Seyyeranā'l-lāhü ve iyyāküm müşāhedeten likā'ihim ve mette'nā min berākāti vüçüdhim ve beķā'ihim (6b/18-19): Allah size ve bize onların karşılaşmasını görmeyi ve varlıklarının bereketinden ve bekalarından istifade edebilmeyi nasip etsin.

Selekena'llāhü ve iyyāküm ilā tarīķi'r-reşād ve seyrānā'llāhü ve İyyāküm müşāhedete zālike'l-maķām ve'l-irşād.(8b/16-17): Allah bizi ve sizi doğru yola iletir. Ve Allah bize ve size o makâmı ve doğru yolu görmeyi kolaylaştırır.

Lā-yuḫşā velā tü'addü (9a/1): “Hesap edilemez ve sayılamaz”dır.

²⁰¹ Hadıs, Albanî, 1992, 4/159; İbn Abdülber, Câmî 'u 'l-beyânî'l-İlmi li-fazlı Medine, 2/82; Aclunî, Keşfü'l-hafâ, 1/132.

²⁰² Kudsi hadis olarak aktarılan bu sözün, bu ibareyle kaynağı bulunamadı. İzahı için: (bkz. Ebu Muhammed Rûzbehân el-Baklî, Meşrebü 'l-envâr, s. 294).

Yā habībe'l-kā'imīne ve yā sūrūra'l-'arifīne veyā kurrate 'ayne'l-ḥā'ifīne Ve yā zahra'l-münkaṭi'īne veyā men ḥannet ileyhi kulübü's-şiddikīne Veyā men āmenet bihī efiyüdete'l-mühıbbīne ve 'aleyhi 'akefet himmete'l-'āşikīn (13a/8-11): Ey kâimlerin (kıyamda duranların) sevgilisi ey âriflerin sevinci, ey havf ehlinin gözünün nuru, ey ümitsizlerin desteği, ey siddıkların kalplarının ısındığı, ey sevenlerin gönüllerinin inandığı ve âşıkların himmetinin odaklandığı!

Bi-izni'llāhi Te'ālā(13b-11): Allah Teâlâ'nın izniyle.

Yerḥamūke'llāh (18b-2): Allah sana rahmetiyle muamele etsin.

El-mer'ü ḥarişu limā mene'a (20b-13): Kişi yasaklanan şeye karşı hırslıdır.

İnneme'l-iḥsānü illa bi't-temām (26a/5-6): Tam olduğunda iyilik iyilik olur.

Ve'l-ḥamdülillāh vaḥdehū (28b-16): Hamd ancak Allah'a mahsustur.

Ḳādirümūke müdā eddehūr ve'l-e'şār (32a-15): "Çağlar ve asırlardan beri"

ed-delīl şümme's-sebīli ve'r-refīk şümme't-ṭariḳ (34a-7): Önce klavuz sonra yol; önce yoldaş sonra yol.

Lem yūhlaḳ mişlühā fi'l-āfāk (36b-5): Ufuklarda onun benzeri yaratılmadı.

'ihni menfūş (47b-3): "Didilmiş yün."(101/Kâria Suresi: 5. Ayetten iktibas.)

El mer'ü ḥarişu limā mene'a (48b/4-5): Kişi yasaklanan şeye karşı hırslıdır.

El-'aceletü mine'ş-şeyṭān ve'lte'enni mine'r-raḥman (49a/2-3): Acele şeytandan dikkatli davranmak Rahmandandır.

Ḥay 'ale'l-felāḥ(50a-17): Haydi kurtuluşa!

İnne min şeym el-kirāmi'r-rāfetü limen kāne kerīmā ve men 'ādete's-sādāti sādāti'l-ādāti ve ḥazreti rabbi'l-'ibād yaḥtim lenā bi ḥusni's-sü'ād (50b/15-16): Şerefli insanların özelliklerinden biri cömert olana karşı merhametli davranmalarıdır. Seyitlerin adetleri, adetlerin başta gelenleridir. Kulların Rabbi olan Alllah bize iyilerin güzel sonları gibi bir son versin.

Bi raḥmetike vekeramike yā erḥame'r-rāḥimīne ve'l-ḥamdülilāhi rabbi'l-'ālemīn (50b-22): Ey merhametlilerin en merhametlisi, rahmetin ve cömertliğiyle kabul buyur. Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

1.4.3. Atasözleri

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr'da günümüzde de hâlâ yaygın bir şekilde kullanılan birkaç atasözüne yer verilmiştir. Bu atasözleri bazı kısımlarda metin içerisinde olduğu gibi verilirken, bazı kısımlarda ise “*Atalar dimişdir(44b-6).*” şeklinde ifade edilmiştir.

Bugünün işini yarına koyma (salma)²⁰³. [**Bugünkü işi yarına komak olmaz (27b)**]: Bugün yapılması gereken bir işin ertelenmesinde çeşitli sıkıntılar ortaya çıkarabilir. O yüzden gününde yapılmayan iş önemini yitirebilir.

Gönlünü olmaz sevdaya, başını olmayacak kavgaya verme. [Gönlünü olmaz sevdâya başını kuru kavğaya verme (20b)]: Kavuşulamayacak bir sevdaya ve sonuca ulaşamayacak bir kavgaya girerek başını derde sokma.

Son pişmanlık fayda etmez.²⁰⁴ [**Şon pişmānlık aşnı itmez (28b)**]: İyi düşünülmeden yapılan işler insanı zarara düşürür.

Atasözleri yalnızca nesir kısımlarda geçmemektedir. Bir manzum parçasının içerisinde günümüzde de hâlâ var olan bir atasözüne yakın cümlelerde mevcuttur. Mesela “Huylu huyundan vazgeçmez.” atasözü metinde bir manzumenin ikinci mısrasında şu şekilde geçmektedir.

Katı taş vurulmak ile düzleşmez. [Olur mı katı taş dögmekle yaşşı (40b-2)]: Ne kadar uğraşılsa da bir huyu benimsemiş bir kimse bu huydan vazgeçmez. Krş. Can çıkmadan huy çıkmaz, İnsan yedisinde ne ise yetmişinde de odur, Huy canın altındadır vb.²⁰⁵

1.4.4. Deyimler

Metinde çoğu günümüzde kullanılan ve Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde de rastlanan deyimler de bulunmaktadır.

Ah etmek²⁰⁶ [**Ah itmek (20a)**]: 1. Keder ile içini çekmek. 2. İlenmek.

Âlem Yapmak²⁰⁷ [**Ālem itmek (24b)**]: Eğlenmek.

²⁰³ E. Kemal Eyüboğlu, 13. Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler 1, İstanbul 1973, s.49.

²⁰⁴ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.209.

²⁰⁵ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.132.

²⁰⁶ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.13.

²⁰⁷ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.21.

Aşına olmak [Aşına olmak (21a)]: Bilmek, tanımak.

Ayağa düşmek²⁰⁸ [Ayagina yapışma (21b)]: Çok fazla yalvarma, tutunma.

Ayagina yüz sürmek²⁰⁹ [Pâyine yüz sürmek (19b)]: Saygı göstermek.

Bahçesi solmak [Gülistanı solmak (19b)]

Bağrına basmak²¹⁰ [Bağrına basmak (28a)]: 1. Kucaklamak. 2. Biri ile ilgilenerek yetiştirmek, korumak.

Bağrını ezmek²¹¹ [Bağrumı ciger itmek (40a)]: Dertlenmek, üzölmek.

Baş Çekmek²¹² [baş çek- (26a/7)] : 1. Önyak olmak. 2. Ayrılmak, vazgeçmek. 3. Karşı gelmek, isyan etmek, itaatsizlik etmek, serkeşlik etmek.

Başını vermek²¹³ [Başını teslim itmek (21b)]: Kendini feda etmek.

Candan geçmek²¹⁴ [Cāndan el yumak (21b)]: Ölmek.

Ciğerinden kan gitmek²¹⁵ [Ciger ғанını gözümден seylān it (28a)]

Derdine çare bulmak²¹⁶ [Derdüñe bir dermān (19b)]: Derdini atlatacak çareyi bulmak, çaresizliğı çözmek.

Dert eğirme²¹⁷ [Dert çekmek (19b)]: İçinden çıkılması güç bir sorunla uğraşmak zorunda olmak.

Dünya gözünde olmamak²¹⁸ [Dünyadan el çekmek (19b)]: Bir kenara çekilerek topluma karışmamak.

El oyunu oynamak [47b]

El ele vermek²¹⁹ [Eli ele virmek (47b)]: 1. El tutuşmak. 2.mecaz birlikte davranmak, bir konuda birleşmek.

²⁰⁸ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.35.

²⁰⁹ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.38.

²¹⁰ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.46.

²¹¹ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.48.

²¹² Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.52.

²¹³ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.69.

²¹⁴ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.101.

²¹⁵ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.112.

²¹⁶ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.130.

²¹⁷ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.132.

²¹⁸ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.150.

El yıkamak²²⁰ [El yumak (33b)]: İlgisini kesmek.

Feryat u figan²²¹ [Feryād figān eyle- (28a)]: Haykırarak ağlayarak seslenmek.

Figanı göklere çıkmak²²² [Figāna gel- (25a)]: Bağırarak ağlamak, inlemek.

Gece gündüz²²³ [Gece gündüz (19b)]: Ara vermeden aralıksız devam etmek.

Gönül almak²²⁴ [24b]: Hoşnut etmek.

Gönül vermek²²⁵ [göñül vire (33b/10)] : 1. Sevmek, âşık olmak. 2. Bir şeyi sevmeye, istemeye veya yapmaya içten yönelmek, eğinmek, meyletmek. 3. Düşkün olmak.

Gönül kuşu²²⁶ [Gönül murgın uçurmak (45b)]

Gözü yollarda kalmak²²⁷ [Gözleri yola dikmek (24b)]: Beklemek

Gözünü Açmak²²⁸ [gözüm açup (40b/15)] : 1. Uyanık, dikkatli olmak. 2. Birisine bilgiler vererek görüşünü genişletmek. 3. Uykudan uyanmak. 4. Bir kimseyi uyarmak.

Hasret çekmek²²⁹ [Hasretle yanmak (28a)]: Özlem duymak.

İçine ateş düşmek²³⁰ [İçine od düşmek (20b)]: Büyük bir acı ve üzüntünün etkisi altına girmek.

İntizar etmek [İntizār çekmek (26b)]: Beklemek, gözlemek.

Karar kılmak²³¹ [Karār eylemek (24b)]: Sonuca bağlamak.

Kastetmek [Kaşd eylemek (25a)]: 1. Amaçlamak. 2. –i demek istemek. 3. –e kötülük etmek, zarar vermeyi istemek.

²¹⁹ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.159.

²²⁰ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.162.

²²¹ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.180.

²²² Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.182.

²²³ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.186.

²²⁴ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.198.

²²⁵ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.202.

²²⁶ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.201.

²²⁷ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.220.

²²⁸ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.224.

²²⁹ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.239.

²³⁰ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.252.

²³¹ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.294.

Kendi âlemine dalmak²³² [**Kendi âleminde olmak (19b)**]: 1. Çevre ile ilgisini kesip iç dünyasına kapanmak. 2. Eğlenceye dalmak.

Kulak asmak²³³ [**Kulag urmak (22b)**]: Önem vermek, dinlemek.

Kulak tıkmak²³⁴ [**Kimseyi işitmek (7a)**]: Bir şeyi duymazlıktan gelmek.

Kuş uçmaz, kervan geçmez²³⁵ [**Kuş uçmaz (44a)**]: Kimsenin uğramadığı ıssız ve sapa.

Merhem olmak²³⁶ [**Merhem olmak (19b)**]: Bir derde çare olmak.

Odda yanmak²³⁷ [**19b**]: Ateşte yanmak, dert içinde olmak.

Ömr-i Nüh olmak [**5a**]: Ömrü uzun olmak

Sevadaya düşmek²³⁸ [**Sevdāya düşmek (24b)**]: Âşık olmak, sevmek.

Yabana at²³⁹ [**Yabana at (40b)**]: Önem vermemek, önemsiz görmek.

Yanıp yakılmak²⁴⁰ [**Yanup yakıl- (21a)**]: Şikâyet etmek, sızlanmak.

Yerinde yeller esmek²⁴¹ [**Yirinden yiller es- (40b)**]: Artık bulunmamak, yok olmak.

Yüreği dolu²⁴² [**Yüreği tolmak (19b)**]: Kinli olan kimse.

Yüz sürmek²⁴³ [**Yüz sürmek (22a)**]: Aşırı sevgi göstermek için yere eğilmek.

²³² Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.300.

²³³ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.319.

²³⁴ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.320.

²³⁵ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.325.

²³⁶ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.334.

²³⁷ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.347.

²³⁸ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.371.

²³⁹ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.411.

²⁴⁰ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.417.

²⁴¹ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.426.

²⁴² Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.443.

²⁴³ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.449.

1.4.5. Arkaik Kelimeler

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr'da geçen ve günümüze göre arkaik olduğunu düşündüğümüz kelimeler aşağıdaki gibidir.

A

Artuq(5a-14): 1. Başka, gayri, maada. 2. Fazla, ziyade. 3. Kûsur, -den fazla. 4. Üstün. 5. Bir bütünün büyük bir kısmı. (TS, 26.)

Anuñ(5b-2): 1. Onun. 2. Onun için. (TS, 22.)

Aña(5b-12): 1. Ona. 2. Onu. 3. Onun için, ondan dolayı. 4. Onun hakkında. 5. Onca, ona göre. 6. Onun, onun olsun, ona fedadır. 7. Oraya. (TS, 21.)

Andan(9a-7): 1. Ondan 2. Ona. 3. Sonra, ondan sonra. 4. Ondan ötürü. 5. Oradan. 6. Onunla. (TS, 21.)

Ahşâm(13a-4): Akşam. (TS,17.)

Aşağa (9b-15): Aşağı. (TS, 27.)

B

Bağla- (43b-9): 1. Kapamak. 2. Durdurmak, alıkoymak, engel olmak. 3. Sarmak. 4. Hasretmek, ayırmak. 5. Hâsıl etmek. (TS, 35.)

Birle (3a-20): İle. (TS, 47.)

Bile (44a-8): 1. Birlikte, beraber. 2. Dahı, de. 3. İle. (TS, 44.)

Bilgil (8b-21): Bil. (TS'de yok.)

Birāzer (21a-8): Birader (TS'de yok.)

Ç

Çün(11b-11): Çünkü. mâdemki. (TS'de yok.)

D

Daşra (44b/6) : [taşra] Dışarı. (TS, 217.)

Degül (48a/11) : Değil. (TS, 74.)

Dek (22a-20): [denk, tenk] 1. İçi dolu çuval, hayvana karşılıklı yükletilen yükün her biri. 2. Birbirine uygun iki şeyden her biri, eş, benzer. 3. Yarı.

Devşür- (10b-3): [dirşürmek]: Derlemek, toplamak, bir araya getirmek. (TS, 81.)

E

Eyitmek (198a/3) :[ayıtmaç, aytmak, etmek, eytmek, itmek]: Söylemek, demek, anlatmak. (TS, 90.)

Egerçi (5a-3): 1. Her ne kadar, ...ise de, gerçi. 2.Nasıl ki, ...olduğu, ...yaptığı gibi. (TS'de yok.)

Eyü (9a-11): [eygü, eyi, iyü] İyi. (TS,100.)

Eylemek (41a-16): Öyle. (TS, 100.)

G

Ger (21a-16)

Girü (24b-18): [gerü] 1.Yine, tekrar, bir daha, sonra. 2. Artık. 3. Başka, gayrı. TS, 104.

Güşā (10a-1)

I

Issı (38a-11): Sahip. (TS'de yok.)

İ

İdem(25a-21): Edeyim. (TS'de yok.)

İmdi(26a-6): Şimdi, artık, o hâlde, öyleyse. (TS, 127.)

İrdi (1b-10): [ermek] 1. Yetişmek, olgunlaşmak, büyümek. 2. Erişmek, dokunmak, isabet etmek. 3. Ulaşmak, yetişmek. 4. İleri bir dereceyi bulmak. (TS, 97.)

İrişmek(49a-7): Erişmek. (TS, 129.)

İlerü (9a-15): [illerü, ileri] 1. Önce, evvel, mukaddem. 2. Önceki eskisi. (TS, 126.)

İllerücek (12b-6) [ilerücük] Azıcık ileri, biraz ileri. (TS, 126.)

İyüg (39a-3): [iyü, eyü] iyi.

İginmek (41b-11): İkinmak. (TS, 125.)

İtmek(50a-13): Yapmak, etmek. (TS, 131.)

K

Kaçan (7b-19) :[hāçan] Ne zaman, ne zaman ki, her ne zaman, vakta ki, nasıl, ne suretle. (TS, 133.)

Kancaru (43b-13) [kancarı, kañçaru] 1. Nereye, neresi, ne tarafa. 2. Nereye ait (?). (TS, 136.)

Kanda(25b-19): Nerede, nereye. (TS, 136.)

Kanı(25b-3): Hani, nerede. (TS, 136.)

Kendüye(31a-16): Kendisine. (TS, 146.)

Kendözi (10a-6): [kendüzi] Kendisi. (TS, 145.)

Kendüyi (10a-1): Kendini, kendisini. (TS, 146.)

Kimesne(10b-11): [kimerse, kimsene] Kimse. (TS, 152.)

N

Nerdübān (36b-11): Merdiven. (TS' de yok.)

Niçe (5a-11): [nice] 1. Nasıl. 2. Çok, birçok, hayli. 3. Çok kez. 4. Ne. 5. Ne zaman. 6. Kaç, ne kadar. 7. Hangi. 8. Ne kadar, ne derece. 9. Ne vakte kadar. (TS, 169.)

O

Ol (1b-2): 1. O, üçüncü tekil kişi adlı. 2. Öbür, öteki, diğer. (TS, 173.)

Olam (25a-20): Olayım. (TS'de yok.)

Olısar(11b-21):

P

Peşimān(21b-5): (Far.) Perişan olmak. (TS, 185.)

Ş

Şimden (50b-13): Bundan, artık. (TS, 210.)

Şol (21b-2): Şu, o. (TS, 210.)

T

Tengri (4a/11) : Tanrı, Allah. (TS, 214).

U

Urmak (1b-11): Vurmak, çarpmak. (TS, 231.)

Uş (12a-5): 1. İşte, şimdi. 2. Çünkü. 3. Ancak. (TS, 232.)

Ü

Ümîz(9a-21): Ümit. (TS' de yok.)

V

Virmek(15b-12): 1. Vermek. 2. Göndermek. (TS, 240.)

Y

Yarağ (43b-5): 1. Hazırlık, levazım, teçhizat. 2. Silah. 3. Pişkin ve idmanlı. (TS, 247.)

Yavuğ (40b-15): [Yavuğlu olmak] Nişanlanmak, nişanlı olmak. (TS, 251.)

Yil (12b-18): [yel] Rüzgâr. (TS, 257.)

Yuma (33b-19): Yıkamak. (TS, 264.)

Yüz urmak (23a-12): 1. Başvurmak, müracaat etmek. 2. Yüz sürmek, secdeye kapanmak, yere kapanmak. 3. Yüz tutmak, yönelmek, gitmek, 4. Rağbet etmek 5. Aksetmek, yansımak. (TS, 268.)

2. BÖLÜM

1. NÜSHA ÖZELLİKLERİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmamıza konu olan eser, Topkapı Sarayı Müzesi Emanet Hazinesi Kitaplığı Numara 1294'te “*Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr*” adıyla kayıtlıdır. Yazmada eserin ismi ile ilgili kayıta mevcuttur. Uzun araştırmalarımız sonucunda eserin başka bir nüshasına ulaşılmamıştır. Toplamda 55 varaktan oluşup, okunaklı harekesiz nesih hattıyla kaleme alınmıştır. Bazı Arapça ibârelerde özellikle âyet ve hadislerde hareke kullanılmıştır. Yazma eserin baş kısmında bulunan tezhip içerisinde ismi beyan edilmiş ve sarı yaldızlı çizgilerle metin kutusu oluşturulmuştur. Kırmızı ve siyah mürekkep kullanılmış olup özellikle konu başlıkları ve şiirlerin bir kısmı sarı yaldızlı çizgilerle ayrılan satırlarda kırmızı renkle verilmiştir. Satır sayısı genellikle 21 olmakla beraber bazı sayfalarda 16/21 satır aralığında farklılıklar da oluşmaktadır. Ayrıca sayfa düzenine dikkat edildiği görülmektedir.

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr adlı yazma eserde müellif ya da müstensihle ilgili ne kütüphane kayıtlarında ne de eserin içerisinde bir kayıt bulunmamaktadır. Müellif hattı mı yoksa müstensih hattı mı olduğu hakkında da bir bilgi mevcut değildir. Eserin 1a sayfası boş olup eser 1b sayfasından başlamaktadır. İlk satırda “Nâme-i Mazhar-ı Envâr” şeklinde bir başlık bulunmaktadır. Tek bir satırda besmele ve sonrasında hamd, şükür ve salvale ile esere başlanılmıştır. “*Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-raḥîm Ḥamd ü bî-ḥad ü şenâ'-i bî 'ad ol ḥakîm pür-ḥikmet ve 'alîm-i pür-mevhebet ki nüfûs-ı 'âlemî ve nüḳûş-ı benî âdemî envâ'-ı mişâl ve eşnâf-ı ḥayâl üzerine icâd itdi.*” Hatime niteliğinde kısa bir dua ve temenniyle de son bulmaktadır. “*bî-i'tizâm eyleyüp minnetdârım ki lâ tühammilnâ mālâ ṭâ ḳate lenâ bihî ve'fü 'annâ veḡfirlenâ bi rahmetike vekeramike yâ erḥame'r-rāḥimîne ve'l-ḥamdülilâhi rabbi'l-'âlemîn*”

2. METNİN HAZIRLANMASINDA İZLENEN YÖNTEM VE USÛL

Çalışmamızı oluşturan *Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr* adlı yazma eserin okunması ve incelemesi esnasında dikkat ettiğimiz hususlar olmuş ve bu hususlara göre bir yol haritası oluşmuştur. Bu bölümde maddeler hâlinde bu hususları vereceğiz.

1. Metnin çevriyazısı yapılırken Arapça ve Farsça kelime ve eklerin yazımında İsmail Ünver' in “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler” adlı makalesindeki öneriler esas alınmıştır. Örneğin; Arapça ve Farsça kelimelerin önlerine gelen ekler kısa çizgi ile gösterilmiş son ekler ise bitişik yazılmıştır.
2. Müellif metin içerisinde s.a.v ifadesini “sa‘lam“ şeklinde vermiştir. Biz bu kısaltılmış ifadeyi “şallâl’lâhu ‘aleyhi vesellem” şeklinde aldık.
4. Edat ifadesi olan “için” kelimesi eserde farklı şekillerde yazılmıştır. Bazı yerlerde vav ile “içün” şeklinde geçerken bazı yerlerde de okutucusu olmadan yazılmıştır. Biz bu ifadeyi ek almadığında “içün”, ek aldığıda “için” şeklinde ayırt ettik.
5. Metinde yer alan manzumelerin vezinleri köşeli parantez ve italik yazı ile başlıkların altına verilmiştir.
6. Nüshada yer alan ayet, hadis ve iktibaslar italik olarak verilmiştir. Ayrıca dipnotta ayetlerin sûre adı ve numarası, hadislerin de tespit edilebildiği kadarıyla kaynakları verilmeye çalışılmıştır.
7. Nüshada genellikle ayet, hadis ve iktibaslar harekeli bir şekilde verilmiştir. Harekeler metnin genelinde doğru olsada bazı kısımlardaki hareke hataları dikkate alınmayarak kaynağında ki gibi verilmeye çalışılmıştır.
8. Nüshada yazıldığı şekli ile anlam bütünlüğü sağlamayan sözcük ya da söz öbeklerinin doğrusu yazılmıştır.

**MAZHAR-I ENVÂR VE KEŞF-İ ESRÂR'IN
ÇEVİRİ YAZISI**

[1b]

Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm [1]

Ḥamd-i bī-ḥad ü şenā'-yı bī 'ad ol ḥakīm-i pür-ḥikmet ü 'alīm-i pür-mevhebet ki
[2] nüfūs-ı 'ālemī ve nüķüş-ı benī ādemī envā'-ı mişāl ve eşnāf-ı ḥayāl üzerine [3]
icād itdi. *Fesübḥānellezī biyedihī melekütü külli şey'in ve ileyhi türce'un.*²⁴⁴

Müfred²⁴⁵ [4]

[Mefā'ülün/mefā'ülün/fe'ülün]

1. Be-cüz Ḥaḳ herçi mī bebīn ḥayālest
Vücüd-ı şān 'ademrā 'ayn ü āl-est
2. Ḥaḳīḳat nīst cüz yek nokta dāyir
Ḥuḫūḫ-ı şafḥa-i 'ālem mişālest²⁴⁶

Ve şıla-ı şalavāt-ı zākiyāt ü tuḥfe-i taḥiyyāt-ı şāfiyāt ol seyyidü'l-evvelīn [7] ve'l-
āḫirīn ve Resül-i Rabbü'l-ālemīn üzerine ve sultān-ı 'ālem-i ğayb u şehādet [8] ve
bürhān-ı ehl-i siyādet ü sa'ādet ki ḫurfetü'l-'ayn içre burāḳ hemīn şaḥn-ı [9]
nāsutdan meydān-ı lāhūta irdi ve bir dem içinde 'anḳā-yı 'azīmeti şāḥ-ı [10]
imkāndan lāḥ-ı lā-mekāna pervāz urdı. *Şümme denā fetedellā fekāne ḳābe* [11]
*ḳavseyni ev ednā.*²⁴⁷

Müfred

[mefā'ülün/mefā'ülün/fe'ülün]

3. Zihī 'arş-ı iştān pervāz-ı ḳudsi
Ki ürā her dü 'ālem zīr-i bāl-est
4. Zi-eḫvār-ı ğarībeş der 'avālim

²⁴⁴ " Her şeyin egemenliği kendi elinde olan Allah bütün eksikliklerden uzaktır ve hepiniz sonunda O'na döndürüleceksiniz." Kur'an-ı Kerim Yasin 36/83.

²⁴⁵ Devamında yer alan manzum parçaları bu gazelin devamıdır.

²⁴⁶ "Hak'tan başka görünen her şey hayaldir. Allah dışında ki varlıkları, yokluğun kendisi olarak kabul etmek yanılgıdır. Hakikat yalnızca bir nokta içinde gizli, dünya sayfasındaki çizgilerin bir örneğidir."

²⁴⁷ " Sonra yaklaştıkça yaklaştı. Öyle ki, iki yay kadar hatta daha yakın oldu." Kur'an-ı Kerim, Necm Suresi 53/8-9.

Ve hezār güldeste-i selām āl-i ‘izām ve aşhāb-ı kirām üzerine [14] olsun ki her biri iklīm-i velāyetüñ imām-ı husrevi ve mülk-i hidāyetüñ rehber [15] ü zīveridür. *Aşhābı ke’n-nücum bi-eyyihim iktedeytüm ihtedeytüm.*²⁴⁹

Beyt

[mefā’ülün/ mefā’ülün /fe’ülün]

[2a]

5. Heme sālār-ı mülk-i dīn ü dünyāst

Ta’aşşub der-ḥaḳ-ı işāñ dālālest²⁵⁰

Ammā ba’d tāriḫ-i hicretten biñ yüz altmış sekizinci yılda belde-i [2] İlbasanda *inne’llāhe’l-bāsādehü*²⁵¹ kendü kāşānemde ‘uzlet-hānemde [3] oturup bir gice bu ebyātı vird-i zebān ve ser-nevḥa-i meşāyib-i zamān kırup [4] dil-i ğam-ğīn ü cān-ı ḥazın ile şikeste-beste āheste āheste okurdum. [5]

Ḳaşıde [6]

[mef’ülü/mefā’ülü/mefā’ülü/fe’ülün]

1. İy dil niçe zeyn oldı cihāñ pīre-zeni gör
Merdānı niçe şayd ider ol rāh-zeni gör

2. Dānāyı kırup dāne ile dāma giriftār
Bu fitnessi çok sāḫir-i pūr-mekre mi gör

3. Kin bağlama dünyāya gönül merd iseñ iy cān
Gel kime vefā eyledi bu ḳahbe zeni gör

²⁴⁸ “Onların tahtı kutsal uçuşun tahtıdır. Onun kanatları altında her iki dünya da eğilir. Onun garip hālını konuşan diğer âlemlerde akıllı ve dilsizdir.”

²⁴⁹ “Ashabım, yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız doğru yolu bulursunuz.” Hadis-i Şerif / (Albanî, 1992, 4/159; İbn Abdülber, Cāmi ‘u ‘l-beyāni’l-‘ilmi li-fazlı Medine, 2/82; Aclunî, Keşfü’l-hafâ, 1/132).

²⁵⁰ “Her millet ve medeniyet, dünya ve dinin bir parçası olarak birbirine aittir. Önyargı ve ayrımcılık, öfkeye ve saygısızlığa yol açar.”

²⁵¹ Yazım hatası olabilir, Türkçe anlam çıkmıyor.

4. Güftâr için çerh-i demürden kafes içre
Habs eyledi ki tûti-i şekker-şikenî gör
5. Yurd itme bürâder [bu] güzergâh-ı fenâda
Ol milket-i bâkîde 'an-hubbü'l-vaţanı gör
6. Ğam küncine şabr eyle ki beşerile Ya'kûb
Dârü'l-ferec itmedi mi beytü'l- hazeni gör
7. Ağlamağ ile şem' bulur nûr-ı ziyâyı
Kan yudmağ ile n'oldı 'aķiki Yemeni gör
8. Pervâneye koşmadı sekiz uçmağı Ādem
Bi'llâh ne imiş cennetüñ iy dil semenî gör
9. Bu fânîye sen cân virüben cân çekişürsin
Yanuñda ne kıymetlü bu dünyâ-yı denî gör
10. Bilem dir iseñ şâm ü seher hâl-i cihânı
Var gerden-i gerdünda bu kanlu kefeni gör
11. Başuñ göğe irse n'ola ey serv-i hevâyî
Tâc niçe çalındı yire yâsemeni gör
12. Encüm gibi ağların ağlarsıñ bâydür ey mâh
Gün var mı ki dağılmaya bu encümeni gör
13. Aldandığıçün meger Zelîhâ-yı zamâne
Cân Yûsufunuñ n'oldı şehâ pîreheni [gör]

14. Fikret yiridür hâl-i cihân-ı²⁵² dost
‘İbret gözin aç nükte-i lâ-takbihâni [gör]

15. Ol gülğule-i bendüñe cân-bağış-ı demi ço
Bu cülcüle-yi defde olan ten tenteni [gör]

[2b]

16. Şâh-ı gül aya karşı ünilirse ‘acemî
Sen bülbüle bu nağme-i ta’lîm ideni [gör]

17. Ser-rişte-i maşşüde kılam diyü ‘alâka
Bağrın deler elmas ile dürr-i ‘Adeni gör

18. Tut memlige hep mülk-i Süleymân senüñ oldu
İrgürmedi mührine dest-i Ehremeni gör

19. Ser-pençe-i şîrânuña dayanma ki devrân
Bir loğma ider ejder gibi bil biñ teni gör

20. Kadrinde tutam Sâm u Nerîmân-ı zamânsın
Rüstemleri bu Zâl-ı cihân netdi kanı gör

21. Şanem yüzi güldüğüçün bülbül-i hoş-dil
Gel gül gibi cânında ki yüz biñ dikenini gör

22. Gerçi ki günler gayret idüp şem‘-i dil-efrüz
Ammâ tutuşup oda yanar cân u teni gör

23. Bağrı pür iken baş ile bu derd ü elemden
Her dem şalınur bağda sebiz ü çemeni gör

²⁵² Bu mısradaki eksiklik vardır.

24. Bir huşık deri içre yatur kalb-i perîşân
N'itdi bu fenâ koşusu müşk-i Hâbeşi gör
25. Dil çekmez iken zerre kadar nâzını cânuñ
Şimdi getirür tağ gibi bâr-ı miheni gör
26. Şanmaz mı ki hâk ola cânımız bād-ı ecelden
Bülbüllerini oda yaçar ol gül bedeni [gör]
27. 'Älemde yiter 'aşk u vefâ sâlike rehber
Var okı yüri kışşâ-i Veys el-Ķarânî [gör]
28. Ķanûn-ı şifâ ister iseñ bû 'Älî'yi ko
Ķüftâr-ı Ebû'l-Ķâsım ile Bû'l-Hâseni gör
29. Var tapma müneccim gibi eflâke vü nücüm
'Älemlere ol nûr u ziyâyı vireni gör
30. Bu ma'ser ise sözlerinüñ 'öşri degül râst
Bed-fi'âle virür yevm gibi her bir sühanı gör
31. Ķoçlağa çir-kâtını kim feyz-i Ķüdâdan
Şöhret olup açar 'âleme hikmet lebini gör
32. Ķur'an ü hadîş oldı saña mantık u hikmet
Ķo durma kelam-ı sühan-ı zü'n-nurı gör
33. Ser-geşte yeter gâye lebün qarala defter
Dil şafhası pür haţţ-ı haţâdur var anı [gör]
34. Dil ma'rifete dönmezise tañ mı mâhî

Dil teşne gezer baħrde iken deheni [gör]

35. Zāhirde ki ʔāʔat ü ʔibādātuñi şayma
Aç dīdeñi bāʔındaki şirk ü şeni gör

36. Dirseñ ne sebebden beni ھاar gibi yeder nefis
Boynuñdağı dünyā eleminden reseni gör

[3a]

37. Ten-perver olup neyleyesün ھاabre giricek
Hep ʔuʔme-i mār olsa gerek bu semeni gör

38. Başdan ayağa maʔşiyet iken bu vücūduñ
Var Lāmiʔiyā ʔayb-ı cihāñ ھاusa beni [gör]

39. Ādemī-dem olup rāh-ı ھاalmāya sülük it
Şeytāna neler eyledi bu kibr ü meni gör

40. Yoklığa düriş benligi ھاo faħr-ı ھاabül it
Faħr olmadı mı faħr-ı Muħammed Medenī gör

Neşr Dil bu mülāھاaza ile hem dest ü cān işbu bāde ile [5] ser-mest iken sürüş-ı Rabbānīden cānuma bu vech ile işāret ve hātif-i [6] sübhānīden bu resmle beşāret oldu ki ey küşe-nişīn-i hāne ھاamül [7] ve ey ferāgat-güzīn-i kāşane[-i] üfül ey ʔanķāʔ-yı ھاāf-ı ھاanāʔat ve ey [8] verķā-yı pür-iṡāʔat ey şehā zihī pervāz ve ey ʔandelīb-i sūz u sāz [9] egerçi sevdā-yı cihān ve ھاavğa-yı kevn ü mekāndan fāriğ ü āsūde-i [10] ھاālsin işbu ʔaşrda cülūs-ı taħt-ı sultān ھاazret-i şāhib [11] kırʔān-ı zamān bāsiṡüʔl-emn veʔl-emān mefħar-i selāṡīn-i cihān [12] menbaʔuʔl-cūd veʔl-ihsān ھاātil-i ehlüʔş-şirk veʔṡ-ṡuğyān **tārīħdür**. [13]

[*mefā'ülün/mefā'ülün/fe'ülün*]

3. Hudā emr eyledi hürşīdi devrān
Ki zī'n-nüreyñ ḥalīfe-i mülk-i yezdān
4. Cülūs şevketlü kıldı bārī tāriḥ
Beḳā vü ḥilm ü ābād Şāh 'Oşmān

Ebbeda'llāhu devletēhū bi'n-naşara ve't-temkīn ve eyyede salṭanatahu bi'l-fütūḥāti'l-²⁵³yaḳīn [16] Ferīdūn-rütbet Cemşīd-şevket Sikender-rāyet ḥurşīd-ṭal'at [17] i'lān-ı 'ubūdiyyetden ve a'lā ḥıdmetden sa'ādet-i dīn ü dūnyā ve şebāt-ı ulā [18] vü uḥra ki sebep ü ḥıdmetve şenā'-i bendegī ve 'arzı ihlāş du'ā-efkende ki [19] birle reşḥān-ı rivāyet-i feyzānuñda ve ḳaṭarāt-ı ḳalem-i ḡamām-ı cevlānuñda riyāz-ı şafāyih-i [20] ma'ārifi ve ḥiyāz-ı şaḥāyif-i leṭāyifi maḡmūr u ma'mūr iderek ḥāliyen ol 'āvāyid-i [21]

[3b]

me'lūfa ve ḳavā'id-i ma'rūfa maḳṭū' u mevḳūf olmaḳ 'aḳlen ve naḳlen cāyız [1] degüldür. Her anda bülbül-i ḥoş-elḥān gibi tavşif-i menāḳıb-ı devlet-i [2] bāhire-i sulṭanide terennüm ve her zamānda tūṭī-i şeker-beyān gibi meāşir-i [3] salṭanat-ı Ḳāhire-i ḥāḳāniye tekellüm eylemek bī-reyb-i rīn saña farz-ı 'ayn [4] ü 'ayn-ı karzıdır. Mülk ü cihān ilā-intihā'i'd-devrān yādigār-ı 'aşr-ı diyār ḳilā. [5]

Şi'r Medḥdür

[*Mefā'ülün/mefā'ülün/fe'ülün*]

1. Çü feyzüñ ṭabaḳasından yoḳdur imsāk
Ḳılup ḡavvāşlıḳ al gevher-i pāk
2. Nişār-ı maḳdem-i şāḥib-ḳır'ān ḳıl
Pes andan dūrretü't-tāc-ı cihānḳıl
3. İdüp dil pür senden fikr-i mesbūk
Şeh-i devrān adıyla eyle meskūk

²⁵³ H.1754

Şek yokdur ki h azret-i Őehry ar-ı gerd un iktid aruŋ n am-ı m uŐerref-i iy ab [10] ve sa'adet niŐ abı birle ser-n ame-i men abet-Şi'aruŋ mu'anven-i um ur-ı [11] padiŐ ah-ı enc um-ihtiz aruŋ el k ab-ı felek-i sem ' ve melek Őif atı birle her [12] ris ale-i Mu ammedet diŐ ariŋa  ar in-i um ur-ı ma b ul ef azıl-ı ' alemy an [13]   ma s ud-ı b ule ay-ı ins   c aŋ olup a'y an-ı kir ama tezkire-i bel gat [14] ve erk n-ı 'iz ama tabŐıra-i ber 'at-ı ulu Ő ah *ed ame'll ah i be ah u* [15] bu 'abd-i d a' i der unumda yenbu' u fikr mde tevess ' iderek bir med  [16]   Ően 'i **ma la'-ı ma zar-ı env r ve keşfi esr ra** yazup h azret-i d st r-ı [17] m kerrem m Ő ir-ı m fah am m debbir-ı um uru'l- alem vezir 'l-v zer ' 'l-'iz am kebir  [18] 'l-k br ' 'l-fi am Őahib 'l-'izz  ve'l-c ah-ı vel-icl l m Őeyyed-i erk n  [19] 'd-devlet  ve'l-i b l nesl 'l-v zer ' 'l-'iz am ve necl 'l- imer ' 'l-h m m [20] H azret-i Mevl n  İsm ' l Paşa *Yessira'll ah i leh  men cem 'a'l-hayr ti m yeŐ ' [21]*

[4a]

hediy e vir p *İnne'l hed y  'al  mi d ari m hd ih  [1] Bismi'll hi'r-rahm ni'r-rah m.*
*Ve'z k r n 'l-kit b-i İsm ' l*²⁵⁴ [2]

Kaşid [3]

[Fe'il t n/fe'il t n/fe'il t n/fe'il n]

2. Ey kem l-i kevkeb ŋ Şadr-ı sa'adetde sa' d
Őebiŋi  adr-i ber t ide H ud  r zeŋi 'ıyd
3. V zer  z mresi ser-defteri sensin d 'im
Evvel-i kevkeb-i 'izzetde miŐ l-i h rŐ d
4. Saŋa beŋzer kim ola g lŐen-i lu f i re 'aceb
'A l   'irf nında m nend olımaz ba r-ı sefid
5. Z t-ı p kuŋla bulur Şadr-ı sa' det
Gelmedi sencileyin h Őılı bu devre ferid

²⁵⁴ Kur'an-ı Kerim Meryem 19/54 " Bu kitapta İsmail'i de okuyup an. O ger ekten s z ne sadıktı; el i- peygamberdi."

6. Tab'uhnı hilm-i kerem kârını seyf kılmadı
Ehl-i Hakkın 'aşkuñı nūr baħrini kıldı şehīd
7. Gün gibi evc-i sa'adetde mekīn ola dāyım
Düşmenün şāye-şıfat hāke düşüp ola 'arīd
8. Bu vücūduñ hemü ğamdan ide āzād Hudā
Enbiyā hürmetine luṭfla kıl anı sa'īd
9. Gerçi medħine mecāl ola kıyās olımazam
Līk şānında sözüüm oldı hülüs üzre bedīd
10. Şān-ı 'alī'ş-şān fāzıl söyledüm tārīħini
Yā Velī İsmā'īl vezīr şadr-ı şāhī ey mecīd
11. Medenī haste-dili Tengri bilür efgānını
Dilerem hüsni nazār ehl-i haberden ey seyyid
12. Cümlemiz muħtāc olupdur enbiyā serverleri
Ey Muhammed kıl şefā'at ol raħīmü li'l-'abīd

Ammā Ba'd [18]

Bu kitāb-ı müsteṭāb **Mazhar-ı Envār ve Keşf-i Esrār** ğarībü'l-miṣāl ve nādirü [19]'l-intikāl ma'rūz-ı Hāzreti Hātem zamānı müşārün-ileyh olduğına maħfūz [20] [4b]

u maħbūl yümn ü iḳbāl ve sa'adet-i iclālde gelecek nişān-ı zafer [1] merām itmekçün bir kaç dāne ğürer-i dūrer şām-ı süvār kem-yāb-ı cevāhir-i zevāhir-i [2] encüm-i tābla 'arż-ı nişān-ı 'ubūdet ve i'lān-ı hülüş-ı meveddet ihtişāş-ı [3] hizmet idüm. Çün ol tuħfenün envārı ol cām-ı cihānnümā-yı [4] tābdan ṭoħınmuş. *Yekādü*

zeytühā yūzī'ü velevem temseshü nāru'n-nūrun 'alā nūrin²⁵⁵ [5] āyeti oqınmuş ol āyīn bıraқанuñ ğalebātı bir vech ile felekde mir'āt-ı [6] āfitāb-ı cihānı tāb-māt idüp ol 'abd-i dā'ī haķır-i bī-miķdār [7] hātırı hāksār-ı nazarı 'āṭifet ḡayru'l-aḡbār-ı muḡtāriyyeti muḡtārına maṭla'-ı [8] envār u ṣem'-i nevvār olmuş. Pes ğāyetü'l-me'mül ü nihāyetü'l-mes'ül [9] oldur ki Tengri Te'alādan hidāyet-i umūr za'if-i bī-zebān bülbül-i [10] ḡoṣ-beyān ve ṭūṭī-i ṣekker gibi lisān-ı sūḡandan ola ğoñül ṣaḡfından [11] tefe'ül ve ḡayāl-i miṣāl-i ṣaḡāyifinden istiḡāre-i mevhibet-i tevessül kıldum. [12] İlḡām-ı beṣāret-i'lām oldıki 'acāyib-i 'ālem-i miṣālden ve ğarāyib-i 'ālem-i [13] ḡayālden keṣf-i estār-āmiz nādīretü'l-emṣāl-engiz kerāmetler [14] meṣādir-i aḡvāl ve rivāyetler inṣā eyleyem. İftirā olmaḡdan murād [15] izḡār-ı ḡavāriķı 'ādāt-ı rabbāniyye ve kerāmāt-ı pür-ilḡāmāt-ı ḡudsiyye [16] aṣḡāb-ı Hızır nebī 'alā nebīyyinā ve 'aleyhi efzale'ṣ-ṣalāte ve's-selām pes bu nāme-i [17] Maḡzar-ı Envār ve Keṣf-i Esrār diyü iki bāb ve ḡatime-i ferḡunde ḡısm itdüm [18] **Muḡaddime-i Kitāb** [19]

ḡullān-ı aṣfiyā ve ihvān-ı etḡiyā ma'lūmdur ki ehl-i ṣerī'at ve ṣarīķat [20]

[5a]

lisānında her nesne ki zātu'llāhuñ ve ṣifātu'llāhuñ ğayrıdur aña [1] 'ālem dirler ve anuñ 'adedine Cenāb-ı ḡaḡdan ve ḡazret-i Fa'al-ı Muṭlaḡdan [2] ğayrı kimesne vāķıf u 'ālim degüldür egerçi kim elsin-i nāsda on [3] sekiz biñ 'ālem dirler. Meṣḡūr u müte'ayyindür nitekim maḡdüm Sāmī Mevlānā [4] Cāmī raḡmetu'llāhi besmelenüñ ḡurūf-ı 'āliyātı ve nikāt-ı sa'ādet-[5] āyātı birle dimiṣdür.

Beyt [Farsça]

[Fā'ilātün/fa'ilātün/fa'lün]

1. Nūr deh ḡarfest ki hüner deh hezār

'Ālem ez ü yāfte feyz-i 'amīm²⁵⁶

ve bu on sekiz biñ 'ālemüñ külliyātından [7] 'avālim-i ḡamse dimekle ma'rūf u mu'teber beṣ 'ālem-i müṣteḡir ehl-i keṣf [8] ü 'iyān ḡatından müberhen ü

²⁵⁵ "Yaġı neredeyse ateṣ dokunmasa bile ışık veren mübarek bir zeytin ağacından yakılır. Nur üstüne nur..."

Kur'an- Kerim Nur 24/35

²⁵⁶ "Nur on harfli ve hüner bin harflidir. Ālem insanları ondan büyük feyz ve bilgelik kazanır."

mu'ayyendür. Eger birinüñ beyânına şürü' olına [9] bir baħr-ı bî-pâyâna ve 'alem-i bî-nişâne daħı düşilüp ve'l-hâşıl her dâyirenüñ [10] taħrîr ü taħrîrinde niçe yüz biñ päre ma'rifet ve kitâb-ı ħikmet açılır ki 'ömr-i [11] nüh olursa ol fütüħuñ icmâline bulunmaya ve fihristine işâret [12] olunmaya. Mülkü'llâhuñ nihâyet ü ğâyeti yoħdur ve 'uħül-i cümle kāyinātuñ [13] ihâtasından yüz biñ artuħdur. Lâkin *mâlâ yüdrak küllehü lâ yütrak* [14] *küllehü* mûcibince 'avâlimüñ ba'zından 'alâ-sebîli'l-icmâl bir üslûb-ı beyân ehl-i [15] ħâl bu kitâb-ı müstetâba zıkr ideye. Evvelâ 'alem-i şehâdet ve şâniyen 'âlem-i [16] ğayb dirler. İki 'âlem vardur ki birbirine zulmet ü nür ve sehâb-ı âftâb [17] gibi tamâm muķâbildür. 'Âlem-i şehâdet bu içinde olduğumuz 'âlemdir ki cismâniyyet [18] ü kesâfet 'âlemdir. Buña 'âlem-i mülk dirler ve 'âlem-i ħissî ve 'âlem-i şüret ve 'âlem-i [19] ħalk ve 'âlem-i kevn ü fesâd daħı dirler. 'Âlem-i ğayb bu 'âlem-i şehâdete tamâm [20]

[5b]

tamâm muķâbildür ki kemâli ihtifâ ve kümün u mezîd-i ta'dâd-ı bütün üzerinedür [1] ve anuñ leţâfete nihâyet ve nezâfete ğâyet yoħdur aña 'âlem-i ceberüt ve 'âlem-i [2] ma'nâ ve 'âlem-i emr daħı dirler. Nürâniyyetde 'âlem-i ğaybdan kişi ve 'âlem-i şehâdetden [3] laţîfdür. Her nesnenüñ ki bu 'âlem-i ħissîde vücudı ola. 'Âlem-i mişâl daħı [4] vücudı olur. Bu 'âlemüñ daħı 'âlem-i ğayb gibi delîl ü bürhân 'iyân u şühüd [5] olur ve her 'âlem-i mişâlîde olan 'âlem-i ħissîde olmaķ lâzım degüldür ve 'âlem-i [6] mişâl 'âlem-i şürete mülâzım degüldür. Nisbetleri 'umüm ve ħuşuş-ı muţlakdur. [7] Ekessi daħı 'âlem-i muħaķķâķ ve emr-i muşaddaķdur. Bu sebepten dimişler ki 'âlem-i [8] şehâdet 'âlem-i mişâle nisbet bir 'âzîm şahrâda bir kemter ħalka ve bir vesî' [9] dâyire içinde bir noķta meşâbesinde her kaķan ki nüfûs-ı insân nuķuş-ı [10] heyülâhından tezkiye ve ķulüb-ı âdemi 'alâyıķ-ı ħayvânîde taşfiye ħâşıl [11] idüp muţahhar u münevver ola. Rûħa tecliye ve sırta taħliye gele. Aña 'âlem-i ervâħ [12] u ğaybdan meded ü 'inâyet ve mezîd-i ķudret ve kemâl-i ķuvvet ve envâ'-ı mevhibet [13] irişür. Ervâħ-ı mücerrede ve 'uħül-ı mü'ebbed ile tamâm-ı münâsıb ħâşıl olur [14] ķalur. Pes ol kimse şafâsı ve nürâniyyeti miķdârınca merâtib-i heyülâyından [15] ve eţvâr-ı mekânîde ħaķķuñ irâdetiyle taşarruf idüp şür-ı muħtelife ile [16] ve andan mütenevvi'a ile zühür itmege ķudret gelür. Nitekim cinn ü melek ve nüfûs-ı [17] mücerrede ve ervâħ-ı

muḳaddese ‘ālem-i mülk ü şehādetde münāsebetleri olduđı [18] gibi Őüretlere girüp mütecessed olup zuhūr iderler ve bu ‘ālem-i kevn ü fesādda [19] nūr-ı Őühūd u ‘irfānla dīdeleri meftūh ve sīneleri meŐrūhdur. Ol mütecessed [20] olan mücerredātı görürler ve anlaruñla münāsebet ü müŐāhabet kıllurlar ve anlardan [21]

[6a]

istifādeleri terbiyetleri ve hidāyet ü ‘ināyetler bulurlar. Her anda mecālis-i [1] müte‘addide iĉre bir bedenle ve gāh gāh ebdān-ı muhtelifle ile ve eŐkāl-i ğarībe [2] ve evzā’-i ‘acībe ile görünürler ve dāyire-i ricālū’l-ğaybda ki tāyife-i büdelā [3] dur ki ekŐeriyyen hālleri bu yüzden olduđı cihetden büdelā ismiyle kısmet [4] oldılar. *Evlıyā’ī tahte kıbābī lā ye’rifühüm ğayrī.*²⁵⁷ hadīŐince bu kemāl-i [5] ihtifāyla ve mezīd-i istitār ile libās-ı beŐeriyyet iĉünde mu‘ammā oldılar. HādīŐ-i [6] MuŐtafavīdūr ‘alā kāilehā tahfi tahıyyāt vāriddür ki büdelā-i ümmetī erbe’üne [7] *isnā ‘aŐera fi’Ő-Őām ve semāniyete ve ‘iŐrüne fi’l-Irāk* meŐāyih-i ‘izām (ĳuddise [8] esrārihum) bu hadīŐ hālline Őöyle buyurmuŐlar ki peyğamber Őāllā’llāhü ‘āleyhi vesellem dūnyāyı iki [9] kısm eylemiŐdür. NiŐf-ı ğarbiyyet-i Őām ve niŐf-ı Őarkıyyet-i ‘Irāk resm itmiŐdür [10] Hōrasān u Hindistān u Türkistān vesāyir bilād-ı Őarkī ‘Irākda dāhıldür [11] MıŐır u mağrib u Rūm vesāyir ğarb-ı Őāmda dāhıldür Őeyh Muhyi [12] ‘d-dīn ‘Arabī ĳuddise sırrahū ba’zı risāletde böyle yazmıŐlardur ki bu tāyifeden [13] ba’zı bir gördük ki Őūr-ı cismāniyyetleriyle mütelebbis iken rūhaniyyetleri Őūr-ı [14] muhtelifle ile mütecessid ü müteŐekkil oldu ol Őūr-ı teccsüd iĉünde iken [15] aĥvāl ü ef‘al anuñ cismāniyyetinde zuhūra geldi. Pes eytdiler fülān [16] kimseyi gördüm ki Őöyle eyledi hāl budur ki ol kimsene bunlara [17] itdüği ef‘āl ü aĥvālden beriyidi ve ol didükleri ve nisbet [18] itdükleri nesne andan kaṭ’an Őādır u zāhir olmuŐ degüldi. Ve yine böyle [19] yazmıŐ ki bedirüsti bu maĳüle każıyyeleri bu üslüb üzre kıŐŐaları [20] bu tā’ife çoğından def‘ātle biz müŐāhede itdük ve mu‘āyene gördük. [21]

²⁵⁷ “ErmiŐ kullarım, kubbelerimin altındadırlar, onları benden baŐkası bilemez, ” KudŐi hadis olarak aktarılan bu sözün, bu. ibareyle kaynağı bulunamadı. İzahı iĉin: (blcz. Ebu Muhammed Rūzbehān el-Baklı, MeŐrebü ‘l-envār, s. 294).

[6b]

Gerekdür ki buña inkâr olunmaya ve *hüve'l-kâdirü 'alâ mâyeşâ'ün kadîr* [1] Şeyhü'l-'Ubbâd ve Ğavşü'z-Zühhâd Ebu'l-Fazlû el-Hasan es-serhi ğassı revvehea'llâhu rûhahû [2] kitâb-ı keşfi't-tecvîde böyle yazar ki Hâk Sübhânehû berâhinî nebeviyyeyi [3] ve şevâhid-i Muştafavîyye ile's-sâ'ade bâkî kı lup her zamânda evliyâyı [4] anuñ izhârına sebep kılmışdur. Tâ Hazret-i Muştafâ şallâllâhu 'aleyhi vesellem şıdķ-ı âyâtı [5] ve haķîkat-ı nebiyyâtı dâyimâ zâhir-i umûr-ı âsmândan yağmur bunlaruñ 'ulûhiyyetli [6] nâzil olur ve zemînden otlar bunlaruñ iķdâmu berkâtıyla ğaşıl olur [7] ve kâfirler üzerine mü'minler bunlaruñ mu'avenetiyle nuşret bulurlar. Cihânuñ [8] cemâdı ve kevn ü mekânuñ evtâdı bunlardur. Hâll ü 'aķd-ı umûr ve 'azl [9] ü naşb-ı cumhûr bunlaruñ elindedür. 'âlem-i mülk ve melekût u mülk-i [10] Süleymânvâr bunlara zîr-nigindür ki bunları rûy-ı zemîn de emîn [11] ve bunlaruñ içinde 'adede dört biñ nefer bir cemâ'at vardur ki anlara [12] mektûmün dirler. Birbirini bilmezler hattâ kendüleruñ cemâl ü ğâlin fehm kılmazlar. [13] Cemî'-i aĥvâlde kendülerden ve ğalâyıķdan mestürdur. Aĥbâr buña vârid [14] ve kelâm-ı evliyâ mü'eyyeddür ve baña ğod bi-ğamdi'llâh bu beyân 'ayân olmışdur. [15] Ammâ anlaruñ serheng-i bârgâh-ı kibriyâdur ve bev vâb-ı aĥbârdurlar. Anlaruñ [16] kırķına bûdelâ dirler ve yedisine ebrâr dirler ve dördine evtâd ve üçine [17] nuķabâ dirler ve birine ķuţbu'l-ğavş dirler *Seyyeranâ'l-lâhü ve iyyâküm müşâhedeten* [18] *likâ'ihim ve mette'nâ min berâkâti vücûdihim ve beķâ'ihim* ve bunlaruñ ŧabaķaları altıdur [19] ammâ şol ricâlü'l-ğayb ki ķuţbu'l-ğavş dâyiresindedür. 'Adedesine [20] şemsiyye 'adedine muvâfiķ üç yüz altmış altıdur taķriben lâ taķķiķen ve yine ol [21]

[7a]

maĥalde Hazret-i Şeyĥ 'Alâ'addîn yazar ki ķuţbu'l-abdâl müşâhede-i kerâmete 'ayâniye [1] itdüñ ki ŧayy-ı 'arz gibi ve küpürsüz 'azîm şudan 'ubûr ve sefînesiz [2] baĥrdan mürûr ve a'yûn-i nâsdan iĥtifâ ve mekân-ı zîkda ğalâyıķla [3] memlû iken ğâzır olup ve şavt-ı 'âliye ile Ķur'an oķınup kimesne [4] işitmek gibi bunlaruñ gibi ğavâriķ-ı 'âdât Hâk Te'âlânuñ efrât-ı [5] 'âlemde ve ehâd-ı benî ademde esrâr-ı bedî'asına ve âşâr-ı refî'asına ğaşr-ı [6] ğadd ü ğâyet-i âdd yoķdur. Şems-i Tebrîzden (Ķaddese'llâhü sırrahû) menķüldür ki [7] dimişler ki iki 'âlem

vardur birine rûhâni ve birine rabbânî dirler ve bu [8] iki ‘âlemüñ etvârı birbirine karîb ü müteşâbihdür. Ekser erbâb-ı sülûk [9] anuñ farkında ve âlîdür ikisine dağı mâlik olından envâ’-ı temsilât [10] ve eşnâf-ı teşkilât vâkı’ olur. Lâkin ‘âlem-i rûhâniyet mekr ü istidrâc [11] dâhil olur. Ya’ni anuñ vuķû’-ı kerâmet olmaķ lâzım degüldür. Aşhâb-ı [12] küfr ü dâlâlden dağı şudür bulup ve ‘âlem-i rabbânî bu âfâtdan sâlimdür. [13] Zîrâ bu ‘âlemüñ şâhibi ‘ilmle ‘âmildür. ‘âlem-i rûhâniyyetüñ hâli kameriyyetdür. [14] Ziyâde vü noķşan kabîldür. ‘Âlem-i rabbâniyyetüñ hâli şemsidedür. Ber-ķarâr-ı kâmindür. [15] Gâh olur ki ‘âlem-i mişâl vehm-i hayâl ile maħlûķ olur yâħud za’f-ı [16] aħvâlle merbûķ olur. Şol ezğâs u aħlâm olan rû’yâ kablinden [17] ma’dûd olur ammâ ‘âlem-i rabbânîde zühür idenler cümle haķîķat üzerine [18] anda ğayz ü haķa’ ve ğalaķ u hafâ’ olmaz. Ol maķâmuñ şâhibi şol etķiyâ’-i [19] ‘izâm nefslerin tezkiye ve ķalblerin taşfiye ve ervâħların taħliye ve [20] seyirlerin tecliye kılınıkdan şoñra aħlâķ-ı rabbânî ile müteħallik ve aħķâm-ı [21]

[7b]

Sübhânî ile müteħaķķik olmuşlardır umûr-ı şer’de daķıķa fevt itmezler [1] ve yine Şeyħ Muħyi’-d-dîn ‘Arabî ķuddise sirruhü Fütühâtuñ sekizinci bâbında [2] böyle yazar ki Haķķ celle ve ‘alâ vaķtî kim Âdem-i şafî ‘aleyhi’s-selâm ol [3] cism-i insanîdür ve ecsâm-ı insanîyye vücûdunuñ aşlıdır.

Müfred [4]

[Mefâ’îlün/mefâ’îlün/fe’ülün]

1. Çü âdem râ firistâdîm birün
Cemâl-i ħıyş pür-şahrâ nihâdem²⁵⁸

[Beyit/ Arapça]

1. Sübhâne min izhâr-i nâsûtehü
Sırrı senâ lâhütü’s-şâķıb
2. Şümme bedâfî ħalka zâhirâ
Fî şüreti’lâ külli’s-şârib²⁵⁹

²⁵⁸ “Adem’i dışarı (cennetten dünyaya) gönderdim, kendi güzelliğimi doğaya açtım, sahraya verdim.”

Ḥazret-i Ādemüñ cüssesin ḥamīresinden bir pāre fazla ḵaldı taḥalle-i [8] kerīme ya'ni ḥurmā ağacını yaradı pes ol ḥurmā ağacı Ādem-i benīnüñ [9] 'aleyhi's-selām kız ḵarındaşı ve bizim ammetemiz oldı. Lisān-ı şer' buña [10] nāṭık ve ḥadīş-i nebevī şāhid-i şādıḵdur. Pes taḥalle ḥalk olduḵdan [11] soñra ṭıyneden bir şemme miḵdārı ḵaldı. Ḥaḵḵ Sübhānehū ve Te'ālā [12] ol şemmeden bir arz vās'iātü'l-fezā yaradı ki eger 'arş u kürsī [13] ve anuñ dā'iresinde olanlar ve semāvāt-ı seb'a ve yedi ḵat yir ve altında [14] olan maḥlūḵāt ve sekiz cennet ve yedi cehennem anuñ vüs'ına nisbet olına [15] bu saḥrāda bir ḵal'a mişālinedür ve 'ulemā-i rabbāniyyīn lisānında ol [16] arza arz-ı ḥaḵīḵat dirler ve ol arz vāsī'a-i ḵudret-i Ḥaḵḵ Sübhānehū ol [17] ḵadar 'acāyib ü ḡarāyib ḥalk yaratmışdur ki beyāna gelmek müyesser degül ve defter [18] olmak müteşavvir degüldür. Ḷaçan ehl-i ma'ārif ü şühūd ol arz-ı muḵaddese düḥül [19] itmek dilerse bu 'ālem-i şüretde ḵoyup ervāḥ-ı muḵaddese ile düḥül eyler [20] ve bu arz-ı muḵaddesüñ bī-ḥisāb-ı ebvābı ve her bābda ḥadden birün bevvābı ve ḥüccābı [21]

[8a]

vardur maḥallātınun ağzında 'adden artuḵ 'acībü'l-ḥalka ve ḡarībü'l-hey'ete [1] mütevekilleri ve mu'temedleri vardur rüz-ı şeb anda ḥāzırlardur ve ol arz-ı [2] şerīfe dāḥil olanlarun aḥvāline nāzırlardur. Ḷaçan ins ü cinden ve melek-i [3] ehl-i cennetden heyākilini dār-ı dünyāda ḥal' eyleyüp ervāḥ-ı mücerredeleriyle [4] aña düḥül itmek dileseler laṭīf ü naẓīf ḥüllelerle ḵarşu gelürler her [5] ḵişiye maḵāmınca ḥil'at giydirürler ve ellerine yapışup ol arz-ı muḵaddesi [6] seyrān itdürürler. Ne yirde dilerse nüzül ḵıldırurlar ve ol yirün [7] ādābını ve şerāyitini bildürürler. Pes ol kimesne Ḥaḵ Sübhānehūnün maşnū'atı [8] seyrinden ḥayrān ḵalur ve ḵudretü'llāhuñ 'acāyibine muṭṭalī' olur 'ibret [9] alur. Hem ḥacerden ve mederden ve eşcār u nebātātdan ve her şey'e mürür u 'ubūr [10] iderken insanun rūḥı onlarla tekellüm itmek istese sırrın onlar tekellüm [11] iderler. Nitekim yoldaşı ve ḵarındaşıyla tekellüm eyler ve ol arz-ı şerīfenün [12] lügāt-ı muḥtelifesi vardur ḥāricden dāḥil olanlara fehm itdüḡi lügāt-ı [13] muḥtelifenün cümlesi 'aṭā olur ve ol arzun ḥāşşası ḵaçan dāḥil [14] olan ḥāceti bitüp ḵazā ve terk idüp

²⁵⁹ "O c.c sirlarını açığa çıkaran, derinlikleri anlamaya çalışanlar olarak sırf O'na yöneliyoruz. Sonra yaratılıştta, akıllı ve bilge bir şekilde görünür oldu."

çıkmağ murād ider. Ol şüretler [15] aña refîk böylece gelüp kapuya dek vedâ'laşup ve ol giydüğü hülleye [16] altından çıkarup döner gider ve ol kimseyi bu müşâhedesinde [17] bî-nihâyet Şeyh Evhadü'd-dîn Kirmânî Kıddise sırruhü erbâb-ı ma'ârifden buyurdu. [18] Vağtı kim ol arz-ı muğaddeseye dâhil oldum anda bir yir gördüm ki küllîsi meşk-i [19] mu'ağğar idi ve bir yer dağı gördüm ki cümlesi kızıl altundan idi ve anuñ [20] eşcârı ve esmârı ser-â-ser altun idi ve bir yir dağı gördüm ki cümle gümüşden [21]

[8b]

ve bir yir dağı gördüm ki za'ferândan idi ve bir yir gördüm ki hâliş zümrüdden [1] ve köşkleri yâğutdan eşcârları altundan dalları gümüşden yaprakları [2] zümrüdden yemişleri la'1 ü yâğut şevki görünür ol arzuñ ehli [3] müsâfirlere kemâl-i terhîb ü terğible ve inbisât-ı tām ve irtibât-ı tamām ile [4] istikbāl iderler ve anuñ ma'ûmâtınuñ 'acâyibdendür kaçan yemişlerinüñ [5] birine koparsañ fi'l-hâl yerine bir dağı biter şöyle meşrübâtı lebinden [6] aşfâ vü ahlâ merākibi binilür ve ne dilerse seyrân itdürür ve ol [7] yirde bî-had ma'âdan gördüñ altuna beñzer ve ahcâr-ı yâğüt ve lü'lü'-i şebîh [8] lâkin hiçbiri degüldür ve şehirlerinüñ kapuları üzerinde ahcâr-ı yâğüt [9] vaz' olunmuş ki her birinüñ miğdârı beş yüzdür ve a'der-ı 'acâyib silâhlar [10] aşılmış ki vaşfa şığmaz ve şarâbdan bir deñiz gördüm şu gibi cārîdür [11] ve direkler üzerinde şehirler seyr eyledüm. *İrame zâti'l-'imâdi'l-letî lem* [12] *yühlak mişlühâ fi'l-bilâd*²⁶⁰ anuñ şânında nâzil olmuş bir âyettür. [13] **Dağı bu** arz-ı hağığat 'acâyibine nihâyet ve ğarâyibine ğâyet yokdur. [14] 'Ağlen mağâl 'add itdügüñ imtinâ'ına delîl ikâmet itdügüñ [15] eşyâ anda vücûd u muğakkağdur. *Selekena'llâhü ve iyyâküim ilâ țarîki'r-reşâd* [16] *ve seyrânâ'llâhü ve iyyâküim müşâhedete zalike'l-mağâm ve'l-irşâd*. [17]

Bâb-ı Evvel Kerâmât-ı Evliyâ' ve Menâğıb-ı Aşfiyâ Kaddesa'l-lâhü Esrâruhun [18]

Meşâyih-i 'izâm ve evliyâ-yı kirâmdan baş-ı zamân ve țayy-i mekân ve şüver-i [19] muğtelife ile mecâlis-i müte'addide bir anda huğür gibi zâhir ü şâdır olan [20] menâğıbuñ beyânındadır. Bilğil kim bu menâğıbuñ fevâyidi bî-hadd ü 'avâyidi [21]

²⁶⁰ Kur'an-ı Kerim Fecr 89/7-8 " Ülkeler içinde benzeri yaratılmamış olan, sütunlarla dolu İrem'e.."

[9a]

lā-tuḥṣā velā tū'addür cümlesinden biri mi'rāc-ı Resülde şallāl'lāhu 'aleyhi vesellem [1] ve aḥvāl-i kıyāmetde tereddüd idenlerüñ şübhesin def' ve şū'-i zannını [2] ref' ider. İ'tikād idenlerüñ yakınını ziyāde idüp ĩmānını münevver [3] ve kemāl-i dürcde mazḥar ider 'ilmini 'iyān ve taşdıķını iṭmi'nān olunur. [4]

Ḳazıbe'l-Beyān Ḳuddise Sırruhu [5]

Şeyḫ 'Abdullah Yāfi'ī rahmetü'llāh dimişdür ki Ḳazıbe'l-Beyān Muşuliyye [6] Ḳuddise Sırruhu Muşül Ḳāḍisinüñ inkārı vardı ve andan şādır olan [7] aḥvāl-i ve ḥavārıķ-ı 'ādātı bid'at ü ḍalālete nisbet iderdi. İttifāķ [8] bir gün ol ḳāḍı Muşül şehrinüñ ba'zı asvākında giderken görse [9] Ḳazıbe'l-Beyān ḳarşudan gelür gönliyle eytdi: Tamām fırsat vaķtidür. [10] Eyyü elüme girdi ve murād hoş el virdi hemĭn bunu tutup ḥākimü'l- [11] vaķt öñine iletüyüm ve aḥvāl-i ḳabĭhasın ve ef'āl-i fazĭhasın 'arz [12] eyleyüp siyāset itdüreyim. Ḳünkim ḳaḍı bu niyyetle bir ḳaç ḳadem illerü [13] varup gördi. Ol ḳarşudan gelen Ḳazıbe'l-Beyān degüldür bir Kürd [14] kişisidür. Bir miķdār daḫı illerü vardı gördi bir A'rābĭdür. Daḫı [15] illerü varup gördi şehrüñ bir mu'ayyen faķĭhleründen biridür. Ḳāḍı [16] müteḥayyir oldı ḳünkim sürüp anuñ yanına gelüp Ḳazıbe'l-Beyān eytdi: [17] Ey Ḳāḍı ḳanķı Ḳazıbe'l-Beyān ḥākime iletüp siyāset itdürürsen. Ḳāḍı [18] müteḥayyir olup efķārına tevbe eyledi. Şeyḫ 'Abdu'l-Ḳādir Geylānĭ ḳuddise sırruhu [19] eytdiler: Ḳazıbe'l-Beyān namāz ḳılmaz buyurdıķı ile dile göz ki hemĭşe anuñ [20] sırrı Ka'be ḳapusunda sücüddadur ümĭzdür ki zamānımız şeyḫleri bunuñla [21]

[9b]

temessük itmeyeler. Bir ḥāle anlar mālĭklerdür ki 'alāyıķ-ı beşeriyetten kemāl-i [1] taşfiye bulmuş olalar. Her ḳazıyye 'ünvānından ve her müdde'ĭ bürhānından [2] ma'lümdür erbāb-ı ḳulüb yanında gün gibidür iştibāh olmaz [3]

Şeyḫ 'Abdu'l-Ḳādir Geylānĭ Ḳuddise Sırruhü [4]

Ebu'l-Me'ālĭ dirler Bağdādda bir bāzergān vardı. Meşāyĭḫ ve fuķarāya [5] muḥabbet ve ḫizmetķār idi. Bir gün 'Abdu'l-Ḳādir Geylānĭ (ḳuddise sırruhü) [6] cāmĭ'-i Bağdādda minberüzerinde ḫalāyıķa va'z u naşĭḫat eylerdi [7] ve ḫalāyıķ ziyāde izdiḫām idüp birbiri üzerinde bağlamışdı. Ebu'l- [8] Me'ālĭ didikleri bāzergān minbere ḳarĭb oturmuşdı. Ḥazret-i Şeyḫden [9] istimā'-ı va'z u naşĭḫat

eylerdi. Aña ‘azîm kazâ-i hâcet vâkı’ olup [10] şabr u mecâl kalmadı. Halâyık-ı meclis her durağdan ihâta itmişdi. Çıkup [11] gitmek dahı ziyâde düşvâr idi. Ebu’l-Me’âlî gördi ki rüsvâ-yı ‘âlem olur. [12] Hemîn bundan gayrı çâre bulmadı ki gönünden Hâzret-i Şeyh ‘Abdu’l- [13] Kâdir isti’ânet eyledi ve meded-i taleb eyledi ve derûn-ı cânından niyâz [14] kıldı. Fi’l-hâl gördi ki Hâzret-i Şeyh minberden bir kadem aşğa indi. [15] Şeyhüñ ardında bir âdem zâhir oldı. Hemân şeyhe beñzer şeyh bir pâyeye [16] dahı indi ol şahş gögsine dek zühür itdi. Ve’l-hâşıl şeyh nüzül [17] itdükçe ol şahşuñ zühürı ziyâde oldı. Hâzret-i Şeyh’üñ kâyim-i maqâmı [18] olup halâyıka va’z eylerdi ve şeyhüñ kelâmı gibi söylerdi pes [19] Hâzret-i Şeyh halâyık içinde yürüyü yürüyü Ebu’l-Me’âlî’nüñ başı üzerine [20] geldi. Miyzerini Ebu’l-Me’âlî’nüñ başını urdı Ebu’l-Me’âlî gözini açup [21]

[10a]

kendüyi bir güşâde şahrâda gördi ki ol şahrâda bir ‘azîm ırmağ akardı [1] ve ‘âlî ağaçlar bitmişdi. Pes Ebu’l-Me’âlî ilerü varup kazâ’-i hâcetini [2] gördi ve ol ırmağdan tahâret idüp abdest aldı ve yanında bir [3] dest-i miftâhı vardı. Ol ağaçlaruñ birine aşâ kodı ve iki rek’at [4] namâz kıldı ve selâm viridi. Hâzret-i Şeyh hemân-dem miyzerini Ebu’l-Me’âlî’nüñ [5] başından getürdi. Ebu’l-Me’âlî kendözini yine evvel ki mekânda şeyhüñ [6] meclisinde gördi ve ol şıklet vücûdundan gitmiş ve tamâmistirâhat küllî [7] hâşıl olmuş ve âb-dest şuyından henüz a’zâsından eşer vardur [8] ve miftâhlarını yokladı. Bilesince bulamadı ve Hâzret-i Şeyh yine maqâmında [9] minber üzerinde durup halâyıka va’z u naşîhat iderdi güyâ hergiz [10] aşğa inmemiş pes Ebu’l-Me’âlî hâline şükr ü sipâs eyledi ve [11] kimse bu hâle dimeyüp bir zamândan soñra Ebu’l-Me’âlî ‘Acem tarafına sefer [12] düşdi. On dört gün gitdükden soñra bir şahrâya irdi ki [13] anda bir ‘azîm şu ırmağ vardı revân diledi ki andan âb-dest [14] ala gördi ki ol şahrâ şeyhüñ gösterdiği kerâmet şahrâsıdur hâtırına [15] unuttığı miftâhlar nerde ağaç aşmış geldi. Vardı ağaca yokladı [16] bakdı miftâhlar aşılı durup aldı. Şâdmân Bağdâd’a geldi [17] vardı şeyhüñ huzûrında diledi kim bu kışşa söyleye ve ol sırrı [18] gizlisinin hikâyet eyleye. Hâzret-i Şeyh Ebu’l-Me’âlî’nüñ kulağına yapışdı. [19] eytdi ki: Mâdâmkı biz hayâtda olmaya ki buña kimseye söyleyesin [20]

İbn-i Sekīne Kıddise Sırruhū [21]

[10b]

Şeyhü'ş-şüyüh İbn-i Sekīne Hāzretlerinūñ kıddise sırruhū bir kıyumcı mürīdi vardı. [1] Anuñ hıdmetindedür. Cum'a günlerinde şūfīlerūñ seccādelerini cāmi'e iletüp [2] döşerdi ve namāz kılınuğdan soñra yine devşürürdi. hānķāha iletürdi. [3] İttifāk bir cum'a günü 'ādet-i ma'hūdesi üzerine şūfīlerūñ seccādeleri [4] bağladı ki cāmi'e iletüp döşeye göñliyle eytdi ki: Henüz vaqt-i [5] vāsi'dür varup Dicle Irmağı kenārında cum'a ğuslini ideyim. Ba'dehū [6] gelüp seccādeleri mescide iletüyüm didi. Pes varup Dicle Kenārında [7] şoyındı ve setr-i 'avret için miyzer tıttındı ve şuya girdi. Birķaç [8] kerre tıtdı. Ćünkü m şudan tışra tıktı. Görđi ki ol yir Dicle [9] Kenārı degüldür ve cāmesi dağı yok müteħayyir oldı. Āħir bir kimesne bulup [10] şordı ki: Bu yir ne yirdür ve bu şu ne şudur ol kimesne eytdi: Bu [11] şu Nīl-i mübārek şuyıdur ve bu yer Nīl Kenārıdır dervīşūñ taħayyüri [12] ziyāde oldı. Eytdi: Sübhāna'llāh ben Bađdādda Dicleye girdüm şimdi [13] Mışır Kenārında ne tırafā hayāl ne 'aceb hāl olur bu taħayyür ile sürüp [14] Mışıra geldi. Hemān belinde bir miyzer vardı. Aşāđa yukāru gezerdi. [15] Nā-gāh yolu kıyumcı dükkānına uğradı görđi ki ehl-i sünnet üzerine [16] bir pīr kışı kıyumculuğ idüp oturur biraz kışşusunda durdu. [17] Kıyumcı pīr-i ferāset ile bildi ki bu dervīş şan'atından hāzzı vardır. [18] Hem derde uğradı pes dervīşle mihek-i tecrübeye urdı görđi ki [19] dervīş şan'atında māhir hem kelimāt u hārekātı edeb ü vaķār üzerine [20] kıyumcı pīr dervīşe tamām ri'āyete maħabbetle eyledi. Pīrūñ kıızı nikāhla virđi. [21]

[11a]

Dükkānına oturdı yedi yıl pīrūñ hānesinde böyle tırdı ve ol [1] kızdan üç ferzendi tığdı bir gün Nīl-i mübārek kenārında gelüp [2] hātırtına şuya girmek geldi beline miyzeri tıttup Nīl'e girdi. [3] Birķaç kerre tıltup tışra tıktı görđi ki kendü Dicle Irmağı [4] kenārında tıktı ve cāmeleri nice evvel kıdıysa öyle tıturur. [5] Fi'l-hāl giyünüp hānķāha geldi ve seccādeler dağı nice bağladıysa hāli [6] üzerine buldı. Aşhāb-ı hānķāhdan biri eytdi: Seccādeler mescide [7] iletmek ardınca ol ki ba'zı cemā'at mescide gitmişlerdür. Dervīş [8] dağı seccādeleri getirüp mescide gitdi. 'Ādet üzerine yirli yirüne [9] şaldı ve namāz edā olunduğdan soñra yine hānķāha

getürüp [10] ta'accüb iderek hānesine geldi. Ehl-i beyti eytdi: Mihmānlar için balık [11] bişmek emr itdün idi balık bişdi mihmānlar kanı derviş varup [12] mihmānları getürdi ve oturup balığı yediler ve şükṛin didiler. [13] Mihmānlar yirlü yirine gitdi derviş sürüp Şeyh bin Sekīne [14] Ḥazretlerinün öfine geldi ve kendüsine vākı' olan hālini söyledi [15] ve ser-geştini bir bir hikāyet eyledi ve Mışır'da ki evlādını 'arz idüp [16] izhār-ı şevk gösterdi. Şeyh daḥı dervişle yoldaş koşup [17] Mışır'a gönderüp hātūnını üç ferzendi ile alup Bağdād'a getürdi [18] ve şeyhün huzūrına varup du'ā eyledi. Şeyh buyurdi ki: Ey derviş [19] ol gitdügi gün Dicle Şuyı girmezden evvel hātırına ne vesvese [20] hāşıl oldı derviş didi hātırına geldi ki Ḥaḳ Sübhānehū ve Te'ālā [21]

[11b]

kelām-ı kadīminden kıyāmet günü haḳḳında *fī yevmīn kāne miqdārahū elfe senetīn*²⁶¹ [1] āyet-i kerīme buyurmuş kıyāmet günü biñ yıl miqdārı bir gündür ol [2] miqdārdan didüm ne mümkün bir gün bir yıl kadar uzun olur şübhem [3] oldı. Şeyh eytdi: Bu vākı'a saña Ḥaḳ Sübhāne ve Te'ālā tarafından [4] rahmet ü 'ināyet ve sebeb-i hidāyet gösterdi imānuñ ve i'tikāduñ şahīḥ [5] olmaḳ içündür. Bundan soñra bilsen ki *ve hüvel fe'āle limāyürīd*²⁶² [6]

Şeyh Baḳḳāl Ḳuddise Sırruhū [7]

İbn Fāriẓ Ḥazretlerinün oḒlı Kemāle'd-dīn Muḥammed ḳuddise sırruhū atasından [8] şöyle rivāyet eyler ki Atam bin Fāriẓ eytdi seyāḥat ve tecrīd evvelinde [9] atamdan icāzet alurdum. Mışır ḳurbında olan vādiler ve daḒlarda [10] gezerdüm çün atam oldı. Tecrīd ve seyāḥatde ve sülūk-ı ṭarīḳ-i haḳīḳate [11] tamām-ı müctehid oldum. Ammā hergiz bu ṭarīḳden bir nesne fetḥ olmadı. Bir [12] gün istedim ki Mışır medreselerinden birine gitdüm medrese ḳapusunda [13] bir Pīr Baḳḳāl var idi. Gördüm ki āb-dest alur lākin vech-i meşrūḥ [14] üzerine yumazdur ve ri'āyet-i tertīb-i mesnūn eylemez. Evvel ḳolların [15] yuyup ve döndi ayakları yudı. Ba'dehū başına mesh eyledi. Andan [16] soñra yüzün yudı. Benüm gönül eytdi 'acebdür bu pīr'den ki bu kadar [17] sin içünde diyār-ı İslām'da hem medrese ḳapusunda ve 'ulemā nazarında [18] henüz bir tertīb üzere āb-dest almaḳ

²⁶¹ "Melekler ve rūh O'na, miktarı elli bin yıl olan bir günde yükselip çıkar." Kur'an-ı Kerim Mearic 70/4

²⁶² "Şanı yüce ve dilediğini yapan yalnız O'dur." Kur'an-ı Kerim Burūc 85/16

bilmezdi ve katī kim bu hātırıma [19] geldi. Ol pīr başın kaldırıp baña nazar itdi. Didi Ey ‘Ömer saña [20] Mışır’da feth olmaz. Senüñ fethüñ Hicāzda ve Mekke de olısdur ol [21]

[12a]

yirlerde kaçd eyle ki fütühuñ vaḳti irmişdür ve sa’adet ḳapusu [1] açılmağa ḳarīb olmuşdı. Bildüm ki ol pīr evliyā’u’llāhdandır. [2] Eytdüm Yā Seyyidī ben ḳanda Mekke ḳanda ḥacc mevsimi vaḳti degüldür ben [3] ne hem-rāh ve ne refīḳ ve ne delīl-i ḫarīḳ vardır. Pīr eliyle işāret itdi [4] ki uşda Mekke öñüñdedür nazar eyledüm gördüm ki Mekke şerrefa’llāh [5] nazarımda hemān-dem pīre vedā’ idüp Mekke’ye teveccüh eyledüm ve hergiz [6] nazarımdan ḡāyib olmadı. Tā anda varıncaya dek. Çünkim Mekkeye [7] irdüm hemān feth ḳapuları açılmağa başladı ve ‘ināyet yellere esmek arduca [8] oldu. Dil ü cānum şafā-ı sürürla ve envā’-ı ḫuzūrla ḫoldı. Mekkenüñ [8] vādīleri ve daḡlarında seyāḫat eylerdüm. Vādiyyü’l-‘Abbāsdan illerü [9] on ḳonaḳ vādīlerde muḳīm oldum ve beş vaḳit namāzı ḫarem-i şerīfde [10] cemā’atle ḳılurdum ve benüm yoluma gelüp gitmekde bir ‘aḫīm yırtıcı cānever [11] yoldaş olurdu ve deve gibi dizin üzerine çöküp Yā Seyyidī [12] irkeb ya’nī gel benüm arḳama bin derdi ve ben hergiz aña mültefit olmazdum. [13] Çün bu ḫāl üzerine on beş yıl geçdi nā-gāh kulaḡuma ol Baḳḳāl [14] Pīrüñ bu resme āvāzı irüşdi ki *Yā ‘Ömer Te’ālā ile’l-Ḳahirah ve aḫḫar-i* [15] *vefātī* ya’nī Yā ‘Ömer Mışırda gel benüm vefātum ḫāzır ol ta’cīl-i tām birle [16] Mışır’a teveccüh itdüm hemān. Sā’at Mışır’da bulunup pīrüñ ḫuzūrına [17] vardum ki vefāta ḳarīb olmuş. Selām virdüm selāmumu aldı ve baña bir [18] ḳaç dīnār techīz ü tekfīn için virdi ve ḫammāllara dört altın [19] işmarlamış ve didi tābütumu benümle fülān yere ḳo ḫaḡdan bir ādem gelüp imām [20]

[12b]

cemā’atle namāzumı ḳılup ḳaçan vaşıyyet itdüḡi ‘amel itdüm. Cenāzesi [1] ḫaḡın altında ḳodım imāma muntaḫır olduk. Baḳdım uzaḳdan bir büyük [2] ḳuş uçar iken gelür ve hergiz ayaḡı yere ḳonduḡın gördüm. Çünkim [3] ol şahş a yakın geldüm gördüm ki ol bir şahş idi ki bāzārlarda [4] gezerdür ve ḫalk anuñla maşḫaralık iderdi ve eñsesine sille ururlar. [5] Pes eytdi Yā ‘Ömer illerücek namāzını ḳılalum ḳaçan namāza başladık. [6] Gördüm ki illā zemīn ü āsmān-ı

mābeyn ağ ve yeşil kuşlar tolmış. [7] Bizümle bile namāza tūrdılar. Çünkim namāzdan fāriğ olduk. Bir yeşil [8] kuş indi tābūtuñ altı yanında kōndı. Sāyir kuşlarla k̄aruşup [9] tesbīh iderek pervāz urdılar. Tā nazardan gāyib oldılar. Ben bu [10] hāle ta'accūbden ol kimesne eytdi Yā 'Ömer işitmedün ki *İnne ervāha eşşühedā* [11] *fī cevfi tayrin huzrin yetīru ve fi'l-cenneti hayşü şā'ū* Yā 'Ömer bu Baqqāl [12] muhābbet için şehīd olmuş. Kendü ve cānu yeşil kuş cevfinde cennet [13] içinde diledüğü yir seyr itdürür. Ġazāşühedālarından illerü ve muqarrebdür [14]

Şeyh Hayāt Kıddise Sırruhū [15]

Şulehādan Şeyh Şāzelī etbā'ından 'Aydarūs nām dimişdür ki Yemen'den [16] deryāya girdüm ve Hinde 'azīmet eyledüm. Çün deryānuñ orta [17] sına varduk muhālif yil çıkdı ve 'azīm furtına oldı ve deryāya [18] tuman oldı 'ākıbet kimimiz gark oldı ben bir tahta pāresi [19] üstine kaldum rūzgār beni sürüp bir cezīreye bıraktı. Hāzret-i [20] Hakk'a şükr idüp yüzüm yirlere sürdüm ve ol cezīrede çok gezdüm. [21]

[13a]

hiç kimesne görmedüm ve bī-hād hārābeler vardı. İttifāk bir mescide [1] irüşdüm ki fi'l-cümle ma'mūr idi. İçerü girdüm dört kişi oturur [2] selām virdüm selāmumu luğ ile aldılar ve hālümü şordılar hikāyet [3] eyledüm. Çün aḥşām oldı anı gördüm ki Hayāt kıddise sırruhū içerü [4] girdi. Ol cemā'at karşı varup şeyhe selām verdiler ve ikrām [5] u ihtirām eylediler ve cümle vaqār u sekīne üzerine oturdılar. [6] Ba'dehū kalkup yatsu namāzını cemā'atle kıldılar ve tūlū'-ı fecre dek [7] namāzda durdılar. İşitdüm Şeyh Hayāt münācāt ider ki *Yā habībe'l-kā'imīne* [8] *ve yā sürūra'l-arifīne veyā kurrate 'ayne'l-hā'ifīne ve yā zahra'l-münkaḫi'īne veyā* [9] *men ḥannet ileyhi kulübü's-şiddikīne veyā men āmenet bihī efiyüdete'l-mühıbbīne* [10] *ve 'aleyhi 'akefet himmete'l-āşikīn*, andan soñra kātı ağladı anı [11] gördüm ki envār-ı zāhir olmağa başladı şöyle ki ol mescid içre [12] tamām nūrla münevver oldı. Güyā ki ayuñ on dördünci gicesidür. [13] Ba'dehū şeyh bunlara vedā'laşup mescidden çıkdı ol cemā'at baña [14] eytdiler ne tūrursun eger fevz ü necāt isteriseñ şeyhüñ ardınca [15] var fi'l-hāl şeyhüñ ardınca çıkdum. Gördüm ki yiryüzi şeyhüñ [16] ayağı altında kilim gibidür ve şeyh her adum ki iderdi Yā

Rabbi sen Hayāt'a [17] hayāt vir dirdi. Pes az müddet içinde şeh̄r dāne iriṣ̄düñ. [18] Henüz Müselmānlar ṣ̄abāḥ namāzına ṭurmuşdı. [19]

Seyyid Aḥmed Rufā'ī Ḳuddise Sırruhū [20]

Seyyid Aḥmed bin Ḥasan Rufā'ī'nüñ ḳuddise sırruhū kız ḳarındaşı oğlu Ebu'l-Ḥasan [21]

[13b]

ḫikāyet itmişdür ki bir gün ṭayim Seyyid Aḥmed Ḥazretlerinüñ ḫalveti [1] ḳapusunda oturmuşdum. İṣ̄itdüm ki Ḥazreti Şeyḫ içerüde bir kimesne [2] ile mükāleme eyler. Kimdür ola diyü içerü laẓī eyledüm. Gördüm vaḳār [3] u sekine ile bir kimse şeyḫüñ öñinde oturmuş. Ḥazret-i Şeyḫ anuñla [4] mükāleme ider ki ben hergiz ol kimesneyi görmüş degüldüm. Çok zamān [5] birbiriyle söyleşdiler ba'dehū ol şahş Ḥazret-i Şeyḫüñ ḫalveti [6] dīvārında olan rüzından ḳıḳup gitdi ṣ̄anasın bıraḳ ḫāṭıf [7] idi. Sür'atına gūzārumuzdı vaḳti kim ol ḫāli müşāhede itdüm. Ḥazret-i [8] Şeyḫüñ ḫuzūrına girdüm ve eytdüm. Yā Seyyidī bu şahş kimdür eytdi sen [9] gördün didüm. Gördüm eytdi ol kimsedür ki Ḥaḳḳ Sübhāne anı baḫr-ı [10] muḫīṭ üzerine ḫāfız ḳondı *bi-izni'llāhi Te'ālā* baḫr-ı muḫīṭüñ ṣ̄imdi [11] anuñ elindedür. Ricāl-i erba' anuñ birisidür ammā üç gündür ki [12] mehcūr olmuşdır. Lākin kendüsi bilmez eytdüm Yā Seyyidī mehcūrluḡına [13] sebep nedür eytdi ol kimesne baḫr-ı muḫīṭ cezīrlerinden muḳīmdür iken [14] ittifāḳ bir gün yağmur başladı. Gice vü gündüz üç gün ağır yağmur ḫāṭırına [15] geldi ki bu ḳadar yağmur ma'mūr yirlerde yağsa yine ḫāṭırında [16] istiḡfār itdi. Pes i'tirāz sebebiyle mehcūr olmuşdur. Ben eytdüm [17] Yā Seyyidī ana mehcūrluḡını bildürdigimi eytdi. Yok ṣ̄erm eyledüm. Eytdüm [18] eger buyurursañız aña i'lām ideyin. Eytdi Eyler misin. Eytdüm eylerüm [19] didi. Baṣuñ yaḳaña çek çekdüm ḳulaḡuma bir āvāz geldi. Yā 'Alī baṣuñu [20] ḳaldur baṣumu ḳaldurdum kendümi baḫr-ı muḫīṭ cezīrelerinde gördüm. Ḥālüme ḫayrān [21]

[14a]

ḳaldum yürüyüp ol cezīreyi gezdüm. Pes ol kimseyi görüp selām [1] virüp bu ḳıṣṣayı söyledüm baña and virdi. Eytdi ki ḳarındaşlık ol ki [2] her ne disem ṭutasın. Eytdüm söyle ṭutayum. Eytdi ḫırḳa mı al [3] boḡazıma ṭaḳ ve beni yiryüzini süründe eyle ki ol kimesnenüñ [4] cezāsıdur ki Ḥaḳ Te'ālāya isti'rāz

eyledi ben hırkasın boğazını [5] geçürdüm diledüm ki anı süreyüm. Hâtıfdan bir āvāz geldi ki Ey ‘Alī [6] andan ferāğat eyle ki esmānuñ melekleri anuñçün zār-ı yılğı eytdiler [7] ve giryān eytdiler ve Hüdā-yı müte‘āl andan hoşnūd oldu. Çün ol [8] āvāzı işitdüm bī-hūd oldum kendümi t̄ayim öñinde buldum bilmedüm nice geldüm. [9]

Şeyh ‘Abdu’l-Ḳādir Ḳuddise Sırruhū [10]

Ṭabaḳāt-ı Ḥāzret-i ‘Abdu’l-Ḳādir Geylānīden bir mürīdi Şeyh Ebu’l-Hüdā [11] nām naḳl ider. Ben şeyhe dāyimā gice gündüz ḫalvetinden mülāzım idim. Ekser [12] giceler uyanık olurdum. Nā-gāh şeyh bir ḫidmet buyura diyü ḫāzırlığa [13] bulunurdum. Bir gice şeyh ḫalvetinden taşra çıkdı. Şandım ki āb-dest [14] almak ister. Şu ibrıgını öñine ḳodum iltifāt eylemedi ve medrese [15] ḳapusına toğruldı. Çünkim ḳapuya ḳarīb varup ḳapu kendözinden [16] açıldı. Ḥāzret-i Şeyh çıḳup gitdi. Ben daḫı şeyhüñ ardına düşdüm [17] benüm zannum şöyle idi ki Ḥāzret-i Şeyh benüm kendünüñ ardınca gitdüm bilmez. [18] Çün Bağdād’uñ ḳapusına irişdük ḳapu açıldı andan daḫı Şeyh çıḳup [19] revāne oldu. Ben yine ardına düşdüm girü ḳapu bağlandı ve bir cüziyce [20] yol gitdük. Nā-gāh bir şehre irişdük ve hergiz ben ol şehri görmüş degüldür. [21]

[14b]

ve ne şehirdür bilmedüm Ḥāzret-i Şeyh sürüp bir ribāḫ geldi ve içerü girdi. [1] ribāḫtuñ içinde altı kişi otururdu. Ḳarşu geldi şeyhe selām [2] virdiler ben bir ‘umūd ki ardında gizlendüm. Ol ribāḫtuñ bir ḫarafından [3] birisi iñledi geldi. Bir zamān geçüp ol iñledi sākin oldu. Anı [4] gördüm ki bir kişi içerü geldi ol iñledi. Ṭarafına gitdi. Ba’dehū yine [5] geldi ve omuzunda bir meyyit varidi. Ol meyyiti ribāḫtuñ bir ḫarafını [6] ḳodı ve bu esnāda bir şahş daḫı içerü girdi. Başı ‘üryān bıyık [7] ları uzatmış şeyhüñ öñine oturdu. Ḥāzret-i Şeyh aña kelime-i şehādet [8] telḳin eyledi ve bıyıkların kesdi ve başına taḳye giydürdi ve adını [9] Muḫammed ḳodı ve ol altı kişiye eytdi ben şöyle māmūrum ki ol vefāt [10] olan kişinüñ yirine bedel eyleyüm. Anlar daḫı sem’an ve t̄a’aten didiler. [11] Pes anlara şeyh vedā’laḳup çıḳup gitdi. Ben daḫı şeyhüñ ‘aḳabince [12] çıḳdum. Bir sehl ḳadar yürüdük yine Bağdād ḳapusu geldük açıldı girdük [13] ḳapandı. Şeyh varup ḫānesinde girdi. Ḳaçan şabāḫ oldu ders [14] oḳumağçün şeyhüñ öñine oturdum. Benüm üzerüme

bir heybet müstevlî [15] oldu. Hergiz ders okumağa kâdir olmadum. Şeyh eytdi ey ferzend [16] oku çünkim şeyhüñ batnı gördüm. Kestâhânene beyâz idüp şeyhüñden [17] ol gice ahvâl şordum ve tazarru'la ilhâh idüp şeyhe and virdüm ki ol [18] kışşanuñ aşlını beyân ile şeyh didi Ey ferzend ol girdigin şehri nihâvend [19] idi ve ol altı kişi abdâl yedinci fevt oldu. Yirine kırklardan biri [20] koduk ve ol omuzunda götüren Hâzret-i Hızır (a.m) nakl itdi öyle bilesin. [21]

[15a]

Hâzret-i Muhammed bin 'Alîbin Ca'fer-i Şâdik Kıddise Sırruhü [1]

Selefdən biri dimişdür ki 'Irâk'da idüm işitdüm ki didiler Şâm'da [2] bir kimse peygamberlik da'vâsın eylemiş. Dimürleyüp bendle getürdiler.[3] Fülân yere hâbs itdiler. Pes ol kimseyi görmekçün sürüp ol [4] yire vardum ve kabucılara ba'zı nesnelere virüp içerü girdüm ve ol [5] kimseyi kemâl-i 'aql u fehim üzerinde buldum. Eytdüm ki senden ne şâdır [6] oldu ki bunda hâbs itdiler. Eytdi bir kimse idüm Şâm'da 'ibâdete [7] meşgûl mescidde ki İmâm Hüseyin'ün (radıya'llâhü 'anh) başını anda aşmışlardı. [8] Bir gice kıbleye müteveccih olup oturmuşdum ve Hâk Te'âlâ'nuñ zikrine [9] meşgûl idüm. Nâ-gâh gördüm ki karşımda bir kimesne zâhiroldı [10] ve baña eytdi tırup yukarı kalkdum benümle bir sehlece gitdi. Kendümi [11] Mescid-i Kûfe'de gördüm. Eytdi bu ne yirdür bilür misin eytdüm belî bilirüm [12] Mescid-i Kûfe'dür. Ol kimse namâza tırdı ben dağı namâza tırdum. [13] Çün namâzdan fâriğ oldu. Taşra çıkdı bile çıkdum berâber bakdum [14] kendümi Ravza-i Resûl'de buldum (şalla'llâhü 'aleyhi ve sellem) bile öyle selâm [15] virdük. Namâza tırduk soñra namâzdan fâriğ olduk. Taşra çıkduk [16] cüzvice gitdük. Mekke'ye irişdük tavâfa meşgûl oldu. Ben [17] dağı tavâf itdüm soñra taşra çıkdı. Ben ardınca bakdum gâyib [18] oldu ve kendümi Şâm'da buldum. Bu tefekkür üzere kaldum bir yıl geçdi [19] ve ol gördüğüm zamân geldi dağı ben mescidde iken ol şahş zâhir oldu [20] ve ol gice benümle gezer ol itdüğü mu'âmeleyi eyledi. Çünkim müfârağat [21]

[15b]

vağtı irişdi and virüp eytdim ki sen kimsin buyurdı ki Muhammed [1] ibn 'Alî bin Ca'fer-i Şâdik çün şabâh oldu bu kışşâyı baña gelüp [2] gidenlere hikâyet eyledüm. Şâmuñ vâlisine haber virdiler baña da'vâ [3] yire nübüvvet itdüñ diyü töhmet

itdiler ve beni bende çekdiler ve adam [4] koşup bunda gönderdiler. Şimdi aḥvālüm şöyledür ki görürsün. [5] Ol kimesne merḥamet gelüp bildigi ğadr olmuşdur bir ‘arz-ı ḥālīmüz bu [6] vākī’ ḥāl üzere ve ileyhi ‘arz idüp hem ıtlākına ricā itdi. [7] Çünkü vāli ‘arz-ı ḥāl okudu ardında yazdı. Ol kimesnenüñ [8] ki bir gicenüñ içinde Şāmdan Kūfeye ve Kūfeden Medīneye ve Medīneden [9] Mekkeye ilette söyle aña bizüm ḥabsimüzden ḥalāş eylesün. ‘Arz-ı ḥālī [10] girü baña virdiler bu cevābı okudum baña ziyāde ağır geldi. Mağmūm u maḥzūn [11] oldum. Çünkü şabāḥ oldu ḥaber virmeğün ḥabse gitdüm gördüm ki [12] bekçiler tamām muḫtaribler şaşmış ḳalmışlar. Şordum ne var didüm. Eytdiler [13] ol şaḫş ki nübüvvet iddi’ā ider bu gice ḥabsden ğāyib oldu. [14]

Hāzret-i İmām ‘Alī Hādī bin Muḫammed Üçüncü İmām Ḳuddise Sirruhū [15]

Naḳl iderler ki Hindden bir şa’bede ehl geldi ki ğarāyib ‘ilm-i simyādan [16] iş işlerdi her kim görse ḥayrān ḳalurdı. Bağdād ḥālīfesi benī [17] el-‘Abbāsdan Hārūn Reşīd şuyından ḥaber virdiler ki bir ‘ilm-i simyā [18] mālīk-i şa’bede geldi. Ḥālīfe tevekkül ol şa’bede ehline getürdi. Eytdi [19] eger şa’bede idüp ‘Ali bin Muḫammedi ki onuncı imāmdur laḳabı Hādīdür raḳıya’l [20] lāhü ‘anh anı ḥacīl idesin. Saña biñ altun vireyin şa’bede eytdi [21]

[16a]

Bunda gelüp öñine ta’ām getürüncek öñine üç dāne ḥafīf yufḳa [1] etmek ḳosınlar ve ben daḫı yanına oturayum. Emīrū’l-mü’minīn temāşā [2] eylesün. Pes didüğini eylediler. Vaḳti kim Hādī raḳıya’llāhü ‘anh [3] elin etmeklerden birine şundu ki illā şa’bede bir ‘amel eyledi. Etmek [4] ṫurduğı yirden uçup gitte üç yufḳa böyle oldu. Meclis [5] ehli güldiler. İttifāḳ ol meclisde bir yaşdıḳ varidi ki yüzinde [6] bir arslān şüreti vardur. Hāzret-i Muḫammed Hādī barmaḳ-ı şerīfi arslāna [7] işāret bu şa’bede yuṫ didi. Fi’l-ḥāl ol şüret yaşdıḳ yüzinden [8] gelüp şa’bede yuṫup yirine gine döndi. Kālāvel naḳş üzere [9] görünür ve hergiz ol şa’bede kimse eşer görmedi ve bu āyet okundu [10] *ve ḳul cā’el ḥaḳḳu vezeḥeḳa’l-bāṫilü inne’l-bāṫile kāne zehū ḳan*²⁶³ [11]

²⁶³ “De ki: “Hak geldi bāṫil yıkılıp gitti! Zāten bāṫil yıkılmaya mahkūmdur.” Kur’an-ı Kerim İsrā 17/81

İmām Şemmedī Muḥammed bin Ḥasan ‘Askerī Ḳuddise Sirruhū [12]

Bağdād ḥalīfesi muḳteşid ḥavāşından biri naql eylemişdür ki Emīrū’l- [13] Mü’minīn muḳteşid beni añı kimse ile ḥavāşından ṭaleb eyledi. [14] Çünkim ḥuzūruna girdük eytdi Ḥasan ‘Askerī bin ‘Alī Şermen rāyda [15] fevt oldu. Anda varup anuñ sarāyına girevüz ve sarāyında her kimi [16] bulursanız başını kesüp getüresüñüz. Pes muḳteşid emriyle sürüp [17] Şermen sarāy yirine varup ve anuñ yirine girüp gördük bir sarāydur ki [18] pākize ve ḥüylüze nazīri yok gūyā ki şimdi ‘imāret olmuşdur ve anda [19] bir perde aşılmış gördük perdeyi ḳaldırup nazar eyledük. Bir ‘azīm zīr-i zemīn [20] içerü girdük ol zīr-i zemīn atcı bir deryādur ve deryānuñ müntehāsında [21]

[16b]

şu üzerinde bir ḥaşır döşenmiş ol ḥaşıruñ üzerinde bir maḥbūb [1] şüretlü civān namāza ṭurmuş. Hergiz bize iltifāt itmedi ol iki [2] yoldaşlarımızdan biri illerü yürüdi ve diledigü ol civānuñ öñine [3] vara şuya ğark oldu. Eline yabışup biñ belā ile çıkardum ḥayrān [4] ḳalduk. Pes eytdüñ ey şāhib-ḥāne Allahü Te’ālādan ve senden meded [5] dilerüz ne ḳadar söyledüñ hiç bize iltifāt itmedi. Pes girü dönüp [6] muḳteşidüñ öñine geldük ve bu ḳışşayı söyledük. Müteḥayyir oldu ve eytdi [7] olmaya siz bu sözi kimseye keşf idesiz ve illā emr ideyüm ki boynuñuzı [8] ururlar. Lā-cerem mādem ki ol ḥayātda idi bu sırrı kimseye keşf itmedük. [9]

Rābi’a Ḥacı Ḥātūn Ḳuddise Sirruhū [10]

Şeyḫ Muḥyi’-d-dīn ‘Arabī Ḥazretlerinden menḳüldür ki didi evāyil-i ḥālümde [11] ehlü’llāhdan bir ḥātūn ḥizmetini eylerdüm ve ol ḥātūnuñ ‘aceb [12] taşarrufları vardı. Bir gün bir kişi geldi ḥātūnuñ ayağına düşüp [13] tazarru’u zārī eyledi ve eytdi Yā Seyyidetī oğlum ticārete gitmişdi [14] deryā yüzinde kāfire esīr olmuş eger meded olmazsa kendümi helāk [15] iderüm. Ol ḥātūn eytdi ğam degüldür fātihā-i şerīfe gönderelüm. [16] *Bi-izni’llāhi Te’ālā* varup getürsün. Pes mübārek elin ḳaldurup [17] fātihā oḳumağa ibtidā’ eyledi. Anı gördüm ki bir adam başı zāhir [18] oldu. Çünkim fātihā’-i tamām ol şahş tamām zūhūr eyledi. Pes ol [19] ḥātūn aña ḥiṭāb eytdi Ey fātihā bu kimesnenüñ oğlun var getür ol [20] şahş daḥı sem’an ve ṭā’aten diyü ğayib oldu ve ol kimesne eytdi yūri [21]

[17a]

var hāneñe git ve Hāḫḫ Sübhānenüñ ḳudretine muntazır ol. Fātiḫa senüñ [1] oña kifāyet id. Mesrūr pes ol kimesne hānesine gitdi bir [2] sehlce müddet geçmedin oğlını alup geldi ve şükürler idüp yüzi [3] yire sürdi ve eytdi Yā Seyyidetī çünkim hānem vardum oğlımı gelmiş [4] buldum ve andan şordum ki bunda ne vechle geldüñ. Eytdi ḳayd [5] bendle zindānda maḫbūs idüm nā-gāh şīr şıfatlu bir yigit içerü [6] girüp geldi ve bendümi fetḫ eyledi. Benüm elüme yabışdı taşra [7] çıkardı hemān bir sâ‘at içinde kendümi bunda buldum bilmezem ki ol [8] civān ḳanda gitdi. Şeyḫ Muḫyi‘d-dīn ziyādesiyle ol ḫātūna mürīd oldı. [9]

Şabī Medenī Ḳuddise Sirruhū [10]

Mālik bin Dinār raḫıya‘llāhü ‘anh **eydür**. Bir gün Medīne-i Münevverede iken [11] züḳāḳdan geçerken bir şabī tobrağla oynar buldum. Nefsüme didüm [12] ‘aceb bu küdek selām vireyüm. Lāzım degül soñra ḫāḫıruma geldi ki [13] Faḫr-ı Kāyināt (şallallahu ‘aleyhi ve sellem ḫab‘-ı şerīfi kebīrler olsun sağırlar olsun kim [14] rās gelürse selām virür. Pes ben daḫı ol şabīye selām [15] virdüm. Şabī yuḫaru yüzimi baḳdı ve ‘aleykü’s-selām ve raḫmetü‘llāh [16] ve berakātü Yā Mālik bin Dinār eytdüm neden benüm ismimi bilürsün. Didi [17] senüñ cānuñ benüm cānumla elest bir bekm zamānında muşāḫib oldı. Anuñ [18] için seni bildüm. Eytdüm ‘aḳılla nefis mābeynlerinde ne farḳ var. Eytdi [19] nefsüñ farḳı oluḳdur. Sen benüm üzerime selām virmegi men‘ itdi. [20] Daḫı ‘aḳluñ kemālünden saña ben selām virmegi emr itdi. ‘Aḳılla nefis mābeyni [21]

[17b]

farḳ budur. Soñra ağladı ağladı feryād oldı. Soñra güldi. [1] Didüm Ey Şabī niçün güldüñ. Didi cennet ḫāḫıruma geldi anuñçün [2] mesrūr oldum ve güldüm. Eytdüm ya niçün ağladuñ. Didi cehennemden [3] ağlarum zīra bek ḳorḳarum. Eytdüm sen daḫı küçükdür. Didi Ey [4] Mālik bin Dinār ben enām gördüm ḳaçan aḫaş yaḳar büyük ağaç yanmaz. [5] Küçügi ḳoma nice öyle bilesün zīra Allāhdan ḳorḳmayan delidür. [6]

Kerāmet Hacı Ḫātūn Ḳuddise Sirruhū [7]

İbrāḫīm ibn Edhem ḳuddise sirruhū eytdi. Ḫacca giderken bir ḳoca ḫātūn [8] ‘aşayla yaya ḫacca gidüp anuñçün şefḳat yüregime düşüp [9] cibümden bir ḳaç

altun çıkarup Ey Hātūn bir binek kirāsı tut. [10] Biñ Ka'beye var. Açdı gözini açdı baña baqdı. Didi sen cibden [11] baña nafaqa virürsün. Ben gaybdan nafaqa alurum. Eli açdı yukarı [12] havaya kapdı. Bir çubuk altun peydāh itdi. Kaçan ben gördüm [13] hayrān oldum. Ey Hātūn ne 'amel ile ve ne 'ibādetle nāyil oldun bu [14] rütbeğe. Ol arada gāyib oldı. Bulamadum kaçan Ka'beye gitdüm. [15] Tavāf itmeğe gördüm beyt-i şerīf ol hātūna tavāf idüp [16] didüm Ey Hātūn nedür bu hāl. Didi Yā İbrāhīm beyt-i şerīfi [17] kim tavāf itmek niyyet iderse gelür tavāf ider ve her kim beyt-i şerīfün [18] Rabbisi tavāf itmek niyyet iderse beyt-i şerīf oña tavāf ider. [19]

Bir Kul Kıddise Sirruhū [20]

'Abdu'l-Mübārek rahmetu'llāhi 'aleyh eytdi. Bir gün rüzgār çıkmış eser iken [21] [18a]

içinde Tengri kullarından bir kul seccāde rüzgārda sermiş [1] üzerinde oturdu. Geçerken eytdüm Tengri kulu dur. Fi'l-hāl [2] durdu ve baña selām virdi selāmını aldum. Didüm ben bu kadar [3] zamān seccādem üzerine otururken deryāda gezer iken hiç sencileyin [4] rāst gelmedi. Baqdı didi senün kerāmetün balık kerāmetidür [5] didüm. Beni irşād eyle. Eytdi beni baq baqđum didi ardına baq [6] arduma baqđum soñra oña doğru baqđum bulamadum bildüm ki benden [7] gizlendi. Eytdüm Ey Tengri kulu beni baq fi'l-hāl gördüm. Eytdüm beni [8] irşād eyle dedi seni irşād itdüm bilmedin. Eytdüm ne nik gibi [9] eytdi. Mādām ki beni görürsün bulursun eger gayrı yire görsen [10] bulmazsın. Buña göre kıyās eyle soñra gāyib oldı gitdi. [11]

Bende-i Sālik-i Tarik-i Haqdur [12]

E'uzü bi'llāhimine's-şeydāni'r-racīm ve men yetteķil'l-lāhe yec'al lehū [13] mahrecen ve yerzūkhū min hayşü lā yahtesib²⁶⁴ āyet-i kerīme buyurduğı ma'nāyı [14] İmām Nīsābūrī didi. Ya'nī her kim Tengriden korķar oña şübheden [15] ve müşkilātdan hālāş ider dağı ha'cesiz 'ilm öğredür. Dağı [16] tecrübesiz bildirür. İmām Kuşeyrī eytdi 'ilm-i ledünnī budur ki yürek [17] içinde bir sırr aşılır hāricden sebep olmaya zīrā yürek iki [18] kapusu vardır. Birisi hāricden havās-ı hamseden 'ilm

²⁶⁴ "Kim Allah'a saygısızlıktan sakınırsa, Allah ona bir çıkış yolu gösterir. Ve ona hiç beklemediği bir yerden rızık verir." Kur'an-ı Kerim Talāk 65/2-3

alur. Birisi [19] dāhilden ilhāmı alur. Oña feyz-i ilāhī dinür. Zīrā yürek kaynağından [20]

[18b]

zāhir olur. Erbāb-ı ma‘ārifüñ birisi eytdi. ‘İlm-i yaqīn için bir melek şordu Mişkātü’l-Envārdan. Bir iş huşuş için [1] şol yanıma melegi şordum. Eytdi bilmedüm *yerhamüke’llāh* soñra sağ [2] yanıma melegi şordum. Eytdi nedür sen bilmedüm *yerhamüke’llāh* soñra [3] yüregimi şordum. Bir hüb cevāb virdi. Bildüm ki ‘ilm-i ilhāmı ‘ālemüñ [4] olan meleklerden a’lemdür. Dağı bunda delīl vardır ki melāyike esrār-ı [5] kalbe muṭṭalı’ degüldür. Belī nūrānī yürek koñısı koñlarlar. Ebū [6] Yezīd Bistāmī eytdi ‘ālim ol ki ne zaman dilerse Tengri Te‘ālādan [7] alursın. Şeyḫ Zeyne’d-dīn Hāfī (ḳuddise sirruhū) eytdi ta‘accüb iderem [8] bir insāndan ehl-i ṭarīḫ oldı ḫaḳīḳate vāsil olmaḳ için andan [9] soñra kelāmu’llāha ve peygamberüñ eḫādīs-i şerīfeleri istiḫrāc olduğı [10] miḳdār için zıḳru’llāhla meşğül olmayup zīrā ol zıḳru’llāhuñ [11] sebebiyle yüregine ‘ulūm-i ledünniye naşb olunur eger biñ yıl ders-i [12] ‘ulūm oḳusa ol zıḳrūñ ‘ulūmı ḫāşıyyeti gibi bulmaz ve bu merātıb-ı [13] ‘aliyye şāhibleri aşḫāb-ı kirāmdan soñra Dāvūd Ṭā’ī ve Cüneyd-i Bağdādī ve [14] Sırrıyyü’d-dīn-i Saḳaṭī ve Zeynü’d-dīn Hāfī ve Beyāzıd Bıstāmi ve Ḥasan [15] Başrī ve Muḫyi’d-dīn ‘Arabī ve ‘Abdu’l-Ḳādir Geylānī ve Seyyid Aḫmed Rufā’ī [16] (Ḳaddese’llāhü esrārehun). Hem bunlar sebab-i ṭarīḫ-i Ḥaḳḳa irşād ve ḫalka hidāyet [17] ü inḳıyād ve her kim bu imāmlaruñ ṭarīḳini inkār iderse ve kerāmetleri [18] imān getürmezse hiç müslümānlıḳda ‘alāḳası yoḳdur. İmām-ı Ğazālī [19] ḳuddise sirruhū buyurdı her kim ṭarīḫ-i ḫaḳḳ inkār iderse zındıḳdur. Zīrā [20] evliyāu’llāha inkār iden münkirdür. Ṭarīḫ-i ḫaḳḳ sālīkleri ancak evliyādur²⁶⁵. [21]

[19a]

Bāb-ı Şānī ‘Ālem-i Ḥayāl Beyānında ‘Ālem-i Mişāl ile Ḳaruşup [1]

‘Ālem-i mişālüñ şol aḫvāli beyānındadır ki aşḫāb-ı istidrāc vāḳı’ [2] olur. Kimi muḫaḳḳaḳ kimi muḫteldür ve sāmī’ne bundan çok fevāyid-i ‘uzmā [3] ve ‘adāyid-i lā-tuḫşā vardır. **Rāvīler** naḳl iderler ki ḳadīmü’z-zamānda [4] diyār-ı Ḥorāsānda bir pādīşāh-ı nāmdār ve bir şehriyār-ı kāmḳār vardı. [5] Rüz u şeb pīşesi ‘adl-dāde

²⁶⁵ Derkenarda; ‘ilm-i yaqīn için iki melek şordı mişkatül envardan

ve endîşesi ta'mîr-i belâdaydı. [6] Bî-çârelere ve müsâfirlere dem-sâz ve ğarîblere dil-nüvâz idi. Ğarîb-i [7] menâkıb u rivâyetler ziyâde sürdi. Ol sebebden aşhâb-ı siyâdetle [8] ihtilâf ve erbâb-ı ticâretle irtibâf iderdi. Hülk gibi himmeti cemîl ve lütf [9] gibi ni'meti sebîl idi. Fuqarâ için 'imâret ü ribâtlar bünyâd ve ğurebâ için [10] kârbânsaray ve müsâfirhâneler itmişdi. Gelen müsâfirleri [11] ve ğurebâları anda konarlardı ve her birine bî-kıyâs ni'metler gönderür [12] ve anlarıñla müşâhabet idüp ser-güzeştini ve seyr-i ğüh u ħarîşetini [13] seyrinden ve gördükleri ğarâyibden ve işitdüğü 'acâyibden teftîş [14] iderdi. Rûzgârın bunuñla geçürürdi bu dünyâ-yı fânîde bu [15] yüzden kâmurânlıklar eylerdi. İttifâk bir kaç gün ol pâdişâhuñ [16] tab'-ı şerîfinde te'sîr ve mizâç-ı lafîfinde tağyîr görindi âhirü'l-emr zühd [17] ü şalâh şüretde gösterüp nâyib ve ħalvet-i erba'îne girüp ğâyib [18] oldu hiç kimse bilmedi ki kanda gitdi ve ne 'azm itdi müddet-i medîd [19] ve 'ahd-i ba'îd ândan ħaber ü eşer zâhir olmadı. Vilâyet ehli nâ-çâr cem' [20] olup oğlını yerine pâdişâh ve tahta geçürüp çok rûzgârdan soñra [21]

[19b]

bir gün yine ol pâdişâh geldi başdan ayaĝa dek dūd-ı âhı [1] gibi siyâhlara boyanmış ve ğurbet ü kürbet ü ħasret ü ħayret odına yanmış. [2] Server-i neşâf ğam u melâlete mübezzil olmuş 'ayş u 'işret gülistânı şolmuş. [3] vücūdın hevâya hava ve nâle mâl itmiş sevdâ-yı mihr ü muĥabbetle kâddin [4] hilâl ve tenin ħayâl itmiş. Oĝlı atasınuñ bu ħâlini görüp ayaĝına [5] düşdi ve şehruñ a'yânı ve kişverüñ erkânı gelüp başına uşdı [6] ve yine tahta teklîf eylediler ve salţanatı itsün diyü çok söylediler. [7] Kâbül eylemedi ve hergiz ħâlinden kimseye söz söylemedi. Bir 'uzlet-ĥâne [8] ihtiyâr idüp işini 'ibâdete ve işini tã'atle kodı ve dünyâdan el [9] çeküp oturdu ve ħalâyıkdan ihtilâfı götürdi ve kendü 'âleminde [10] ve kâr-deminde oldu. Her ne kadar kim ħâlinden teftîş itdiler ħaber virmeyüp [11] dinledi ve kimseye râzını keşf itmedi. Rûzgârla ħasete ve hevâdan [12] şikeste oldu meger bu pâdişâhuñ bir 'âķile kız karındaşı vardı. [13] Zâhide Bânü dirlerdi. Pâdişâh aña ziyâde severdi ve muĥabbet iderdi. [14] Ol daĝı pâdişâha cân u dilden rûz-ı şeb ħizmet eylerdi. [15] Adı gibi Zâhide ve şâdıķ-ı şafâ ile 'âbide idi. Ol sebebden pâdişâh [16] anı ħizmete kâbül idüp nâ-maĥrem irmemdim idinmiş idi. Çünkim Zâhide [17] Bânü pâdişâhuñ vaşfını görüp yanına gelüp pâyine yüzün

sürüp [18] ve tazarru' u niyâz idüp baña niçün râzuñı keşf eylemezsün ve aḥvâlüñi [19] söylemezsün ki senüñ derdüñden çigerüm şad-pâre ve yüregüm toptolu [20] yâredur. Şâyed ki derdüñe bir dermân ve zaḥmetiñe bir merhem ideydim ve şikeste [21]

[20a]

ligüne bir 'ilâc ve ḥastalığıñâ bir emsem kılaydum.

Nazm

[Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün]

1. Eyle aḥvâlüñ baña bir bir beyân
Söyle esrâr-ı nihânuñdan 'iyân
2. Kim ğamuñdan dilde yâğum kalmadı
Sinede nûr-ı çırağum kalmadı

Pâdişâh daḥı derûnından bir âh itdi kim kışsa-i pür-ğuşşam Ba'dehû [4] 'ş-şidde kışşasından uzundur ve derd-i derûnum hikâyeti Vamuğ u 'Azradan [5] füzündür. Çünkim bu kadar ilḥâḥ u ibrâm u iltimâs u iḳdâm eyledük saña [6] aḥvâl-i pür-melâyünden beyân idelüm ki bunca rûzgârdan berü kanda [7] seyrân eyledüm ve cânımı derd ü ğamla neden ḥayrân oldum ve niçe vâkı'aya [8] uğradum ve bağrum tiğ-i muḥabbetle ne resme toğradum.

Beyt

[Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün]

1. Âh ne kim derd-i derûnum kışşasın gelmez dile
Uğradum fâriğ yürürken bir devâsız müşkile

Ey Zâhide Bânu bilürsin benüm o ilde işim 'ayş u nüş idi. Müsafirlerle [11] başım hoş idi. Her cihân-ı dideyi ve rûzgâr-ı ezmüdeyi söyledi [12] degüldi. Misk-âsâlar pâ-siyâhlara ğarğ idi ve fikr ü ḥayâl deryâsına [13] müstağrak idi. Vücûdından gülzâr-ı muḥabbet qahvesi gelürdi ve [14] güftârlarından dil ü cân zülâl-i vecd-i ḥâlet şafâsın alurdu [15] ve her ne gelür kim aḥvâlini şordum söylemedi. Ne kadar

kim sergüzeştin [16] teftîş itdüm. Hikâyet eylemedi. Firāvân yalvardum ve her sözde önce [17] vardum ve bî-ḥad sîm ü zer ḥil'at ü kemer virdüm. Çäre olmadı [18] ve her derdi 'utkâdan nişân ve kimyâdan beyân istersin. [19] Ben ne diyeyim ve derd-i nihânımdan ne söyleyim ve ğuşşalar cānumdan [20] ne hikâyet eyleyim ki ser-â-ser miḥnet ü ḥırmāndur ve saña âfet-i cāndur [21]

[20b]

ve 'azîm-i ziyāndur. Göñlüñi olmaz sevdāya ve başuñı kıru ğavġāya [1] virem dirdi. 'ākıbetü'l-emr ilhāḥumdan bî-ḳarār ve ḥizmetimden şermsār [2] olup eytdi. Vilāyet-i Çinde bir şehir vardır. Aña şehir-i medhūşān [3] dirler ve ḥalkına siyeh-pūşān dirler egerçi cemî'-i ḥalk māh-ı ruḥsār [4] ve ḥurşid-i ḥal'atdır lakin şebāsā meyvesi miskîn küre ve siyāh [5] ḥil'atdır. Her kimse ki ol diyāra 'azîmet ve anuñ kavmiyle şoḥbet eylerem. [6] Benüm aḥvālümünden ḥaberdār olur ve derd-i mā-fî'l-bālümünden nişān bulur [7] ve ğuşşa-i dil ü cān ya vukūf ḥāşıl ider ve göñlinden şübhesin [8] zāyil ider ve illā yıllar söylesem size fāyide itmez ve her ne denlü kim şerḥ [9] eylesem şek ü şübhe görüñmez. Hemān ol dervîş bu kadar aḥvālını [10] beyân eyleyüp baña vedā' itdi ve raḥtın getürüp gitdi ve ol [11] sözden benüm içüme bir od düşdi ve dil ü cānum ol oda yandı ve [12] ser-â-ser ḥutuşdı ki *el-mer'ü ḥarîşu limā mene'a* bî-iḥtiyār ve bir miḳdār [13] cevherden miyānuma bağlayup bu aḥvālî kimseye dimeden 'azm-i Çin itdüm. [14] 'İyş ü nūşdur ve miḥnete tebdîl idüp devlet ü salṭanata tefrîḳ [15] eyledüm ve Çine gider bir ḳāfile buldum. Zād u rāḥla ḳaydını görüp [16] böyle refîk ve hem-ṭarîḳ oldum. Rūzgārum Çine ve ol ravza yir yirine [17] irdüm. Ve şehir-i medhūşānı şora şora buldum. Cān u dil maḳşūdın [18] ḥāşıl idüp murādum vāşıl oldum. Gördüm ol şehriñ kavmi ser-â-ser siyāh [19] içinde egerçi kim cümlesi ḳabā vü külāh içinde ol şehriñ bir ḳarbān [20] sarāyında ve bir behîşt-āyini mekânında nüzül eyledüm ve bir kaç gün ol şehri [21]

[21a]

teferrüc kıldum. Bir ḳaşşāb-ı yek-dile āşinā oldum ki ğarîbi nevāz-ı pür-süz [1]ü sāz idi. Ḥüsn-i ḥalk-ı bî-endāze ve cemāl-i liḳāsın gül gibi tāze idi. [2] Ğarîb idü kim bildi ve baña çok nevāzişler kıldı ve beni alup ḥānesine [3] ilettdi ve envā'-ı ziyāfetler ve dürlü dürlü ri'āyetler eyledi. Çünkim [4] anuñla yār ü hem-dem ve

ğam-h̄ār u mahrem oldum bir gün anuñ huzūrında [5] niyāz ü meskenet yüzün yirlere sürdüm bu şehriñ kavmi ser-ā-ser siyāhlar [6] giydüğinden şordum. Ğāyetde bī-huzūr oldu. Hātırı ğam u melāmetle [7] tıldı ve eytdi birāzer bu sevdādan ferāğat ü güzēr cān ü dilden hāzer [8] eyle ki bundan saña fāyide ve bilmekten ‘āyide yoğdur. Āhirü’l-emr bir ğuşşām [9] aña söyledüm ve bunuñ derdiyle pādīşahlığımın terk itdüğümü naql eyledüm. [10] çünkim ser-güzeştimi bildi hālüme yanup yakıldı ve eytdi bu ahvāl-i pür- [11] melāl taḫrīr-i zebān ile beyān ve taḫrīr ü tibyān ile ayān olmaz. [12] Tır yukarı senüñle şehirden taşra gidelüm ve bu murādın aşlına [13] seni vāqıf ideyin. Pes anuñla şehirden taşra gıtdük. Bir ‘aceb [14] beyābāna düşüp ḫayl-i menzil ḫaṭ’ itdük ‘ākıbet bir virāne yire [15] iriştük. Ger sevādından büm-ı nefret ve nihādından ğüle dehşet [16] gelürdi ve bir ḫubbenüñ içine girdük ol ḫubbenüñ orta yirinde [17] bir zenbīl ol zenbīl-i zencīre aşılış ve zencīrüñ ucı ol ḫubbenüñ [18] ucına berkitilmiş ol zenbīl aşığa indürdi ve baña bu zenbīlün içine [19] gir didi. Bir laḫza ārām eyle ki sırruñ künhine ve işbu deryānuñ [20] ğavrına vāqıf olasın diyü emr eyledi. Çünkim zenbīlün içine girdüm. [21]

[21b]

Kendümi havā yüzünden pervāz ururken gördüm. Şanasın ol zenbīl [1] bir murğ-ı tayyār veya bir seḫāb-ı bār-ı reftār idi. Şol kadar kendüm ki felekler [2] ucına ‘urüc itdüm zenbilden yiryüzini nazar eyledüm. Gördüm ki bir [3] noḫta gibi ve deryālarda ḫatre gibi görünür. Ḥayretten nā-tüvān ve kārımdan [4] peşīmān ve her işimden zār u giryān oldum. Ammā ne fā’ide kimden [5] yardım ṭaleb ideyim ve ḫanda gideyüm. Heman cānumdan el yudum başımı [6] teslīm dizine ḫodum. Nā-gāh ol zenbīl mināre gibi bir siyāh mile [7] irüp pervāzdan fāriğ oldu. Güyā ki bir murğ-ı āvāre idi [8] işānda buldu. Benüm mīl-i ḫatar-ı eflāk u miḫver küze-i ḫāk olmağa [9] yarar şanasın kim bir miskīn dütündür veya abnūsdan bir sütündür ki [10] başı çarḫ yirine ucı ‘illiyāne irmişdür. Anı gördüm ki ‘azīm [11] ḫuş hey’etde yile beñzer gelüp mīlün üzerine ḫondı ayakları [12] şankim bārça ‘amūdı ve yelekleri serendür ve ḫanādları yelken ve burnı [13] dū sendür. Ol mīl üzerine oturdı bir miḫdār ḫaşındı [14] ve dört ṭarafına nazar şaldı. Şoñra ḫanādların açup diledi ki [15] uça ve ol eşyāndan bir eşyāna daḫı küçe. Hemān

Hazret-i Hakka [16] tevekkül ü luḫ ve luḫ-ı Hudāya tevessül idüp ol kuşuñ ayağına [17] muḫkem yapışdum. Pes ol kuş uçup bir miḫdār hevā yüzinde [18] pervāz urdı. Güyā kim ayağında bir peşşe idüm. Hergiz benden ne uşandı [19] ne gördi. Ba‘dehü ebr-i ḫāyil ve maḫar-ı nāzenīn gibi āheste āheste süzilüp [20]

[22a]

yire ḫonmağa ḫarīb oldı. Vaḫti kim cānum bu ḫadar fırsat buldı. [1] Hemān şevḫle simī-i pür-tāb ve kendümi sāye-şıfat yiryüzine pür-tāb [2] eyledüm. İnüp ayağum üzerine düşdüm ve ḫürrem çayır çimen ḫıḫta-i [3] pür-nevīn imiş her ḫarafda keḫşer-i leben āb u revān ve her cānını cennet [4 gibi bağ u büstān ḫurşid-i şan‘at güller açılmış ve encüm-girdarı [5] yiryüzüne şaçılmış. Çünkim ol mevzi‘i gördüm şükr eyleyüp [6] yüzüm ḫobrağa sürdüm. Bir zamān aşığa yukaru seyrān ve murğ-ı [7] evbālinde ḫayrān eyledüm. Bir ‘ālī büstān u behiştāsā yir ve gülistāna [8] irdüm. Bī-teklīf iḫerü girdüm ne yāruna ağıyār bir ‘aceb dil-keşī mürğzār [9] orta yirinde deryā gibi ḫavz-ı zibāyā.

Nazm

[Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün]

1. Bāğ-ı feyzinden alurdı āb-ı rü
Vaşl iḫün sebzeler pür-cüst-i cū
2. Servler olup hevādārı anuñ
Zemzemiydi rüz-ı şeb kārı anuñ
3. Meş‘al-i sulḫān gibi tābende dil
ḫal‘at-ı cānān gibi ferhunde dil

Eḫrāfı gün-ā-gün bisātlarla döşenmiş kimi zerbeft kimi dībā ve ol [14] ḫavzuñ şadrında bir altun taḫt ḫurulmuş ve aḫlasdan üzerine [15] gömlekler örülmüş ve yir yir bādiyeler ḫonulmuş. Kimi memlū cüllāb-ı nāb [16] ve kimi ḫoḫtolu şarāb ve ol ağaḫlaruñ şāḫlarında süfrelar aşılmış. [17] İḫleri gün-ā-gün şeker ḫa‘amları çerb ve şirīn loḫmaları çün [18] iştihām-ı ğālib idi. Her birinde murādum olduḫça yedim ve ol şarābdan [19] iḫüp şükrini didüm ve aḫşāma dek anda ḫarār ve bir

serv dibini [20] ihtiyār itdüm çünkim. Vaqt-i şām irişüp berg altun yelegini mağrib
[21]

[22b]

deryāsına batdı ve murğ-ı mähî ārām eyleyüp yatdı. Anı gördüm ki [1] ol
bağçenüñ bir küşesinden yıldırım gibi şem'ler peydā oldu [2] ve ol felek şıfat-ı bāğ
içi gulğule ile taldı. Ne görsem ki bir [3] çok mäh-ıal'at dil-berler ve perī-peyker
semeniler ki her birinüñ kaşları [4] kurulmuş yaya beñzer ve tal'atları bedr
olmuş aya beñzer.

Nazm

[Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

1. Ruğları envārına tãbmuş felek
Şaçları zünnārına bağlu melek

Her dil-berüñ elinde şem'-i nürānī ve içlerinde bir kār u cānı aña nūr-ı cemāline
felekler tãbende ve melekler şermendedür. Hezārān 'izz [8] ü nāzla ve biñ dürlü
söz ü sāz ile gelüp ol altundan [9] taht üzerine oturdu. Hicāb u tekellüf berdesin
ortadan [10] götürdü ol perī-peykerler ihāle gibi dā'ire bağlayup ayağın [11]
turdılar ve ol āfet-i devrānuñ şükr-i güftārına gül gibi kulaç [12] urdılar. Şanasın
ki göğüñ yıldızları yiryüzine itdi ki [13] 'arşa-i zemīn çarğ-ı berīn gibi tondı. Bağ
içi bu resme münevver [14] oldu ki āfitāb-ı 'ālem-tāb hasret odına yandı. Pes ol [15]
gül gibi sofraları bir bir açdılar ve encüm gibi nağlleri yir yir saçdılar. [16] Sīm ü
zer tãbağlarla bezme şevketler ve mücevher bādiyelerle meclise [17] zīnet virdiler
ve semenilerle sākī şınayup kimi sākīlik idüp [18] bezm erbābını cūşa götürdiler
ve kimi maţrablık eyleyüp meclis aşhābını [19] fūrūşa götürdiler. Her biri eline bir
dürlü sāz alup āğāz gösterdi [20] ki felekde zührenüñ çengin ve şikestini ve
melekleri mest eyledi. Ol şāğ [21]

[23a]

hübān ve mäh-ı devrān ne gül gibi açıldı ve ne bülbül gibi zezeme kıldı. [1]
Şöyle edeb ü vağār üzerine oturup hāmüş oldu. Egerçi kim [2] hālet-i şarāb ve
tarab-ı ceng-i rebābla sīne pür-cüş idi. Hāşılı bir [3] zamāndan şoñra baş kaldırup

karşısında tura semenilerden birine [4] eytdi. Yüri bağı tavāf eyle ki nā-
maḥremlerden kimse vardır añlaram [5] ve bir kār-ı şıfat bu gülzārıdur ile bī-gāne
gizlenmiş ādem fehm eylemem. [6] Her kimi bulursañ ḥuzūrum getir murādına
fıkr-i nihādını teftiṣ idem [7] çünkü ol semenilerle yirine tırdı. Nigārınuñ öñinde
baş kōdı [8] nesīm-i şıfat-ı gül keşmet-i bāğ eyleyüp sürūd bende oturur gördi. [9]
Te'accüb eyleyüp parmağını ıırdı ve ilerü gelüp selām viridi ve eytdi. [10] Tır
yuḡaru ey ġarīb miḡnet göster ki ḡazret yanu ister. Pes [11] ol serv-i ḡurāmānuñ
öñine varup zemīn ḡizmetine yüz urdum. Ḳavuşrup [12] karşısında tırdum ve
şermendelikler izḡār eyleyüp başum aşığa şaldum [13] ve şöyle ḡayret
maḡāmında dem-beste kıldum. Ol kār-ı melāḡat-ı tūḡı [14] lebin şeker-ġüftāra
gelüp bī-ḡad melāmetler eyledi ve dil-nevāzlık yüzinden [15] çok lütf-engīz ve
leḡāfet-āmīz sözler söyledi āḡir şevḡü'l-ḡāḡ [16] ve ebrām u teklīf u iḡdām idüp
taḡt üzerine geḡirdi ve eytdi. [17] Biz miḡmānlara muḡıbbüz ve ġarībılere rāġıbuḡ
ḡuşuşān ki merdlerdi ve āşınā [18] naḡar ve 'āḡil ü lebbīb ḡünerver ola. Pes baña
kendü elinden ḡadeḡ tekellüf [19] kıldı. Alup nüş eyledüm ve geḡen miḡnetlerümi
ferāmüş eyledüm. Hemīn ol [20] maḡrablara emr eyledi ki gelüp oturdılar nāyları
cüşā ve defleri ḡurüşā [21]

[23b]

getürdiler. Rebāblara zārıġı ve cenglere yārııġı itdiler ve sākīler aña [1] ḡoldan
ġüneş gibi zerrīn ḡadeḡlerle şarābı tılandurup canları [2] bir şafā idüp 'aḡl
bulundurdılar. Māḡūlar ḡalkup ḡarḡa girdiler. [3] Birbirine iḡüb lü'le virdiler.

Nazm

[Mefā'īlün/mefā'īlün/fe'ülün]

1. Şarāḡlar tırup ḡekdi boyunlar
Şamanlar ḡalkup oynadı oyunlar
2. Güzeller ġiydi nārencī ḡabālar
İḡildi mey dinildi merḡabālar
3. Kec idüp serv-ḡadler zer külāḡı
Şikest itdi felekde mihr ü māḡı

giderek ŧeftālūnuñ bey'ı bir pula oldu. ŧevk ü zevk ile hāy [8] u hūyla meclis içre tıldı. Āhir ol ŧāh ser-firāz ol dil-ber-i [9] ŧannāzin ğarīb-i destmendinde dem-sāzlık ve dil-nevāzlık gösterüp [10] bir tılu içdi çünkim andan bu hey'et-i muhabeti gördüm. Öñinde yüzler [11] sürüp ayađına baŧ urdum ve kaŧd eyledüm ki elini öpem [12] ve bu yanmıŧ cigerüm odına bir pāre ŧu içeyüm gül gibi 'izārın [13] ve güneŧ gibi fūrüzān olup ruhsārın tıoy virdi. Teŧne [14] idüm fūrāta ve murāda idüm āb-ı hayāta uđradum ihtiyārum elümden [15] gitdi. ŧevk-i yāy ŧabrum harmanını tađıtdı gülyüp üzerine düŧdüm [16] ki gül gibi ruhsārına ve ğāh la'l-i ŧeker-bārına buse virdüm. Ğamzelerle [17] 'aqlumu ğāret ü ŧükr hakkında larla ŧabrumı hasāret eyledi. Küstāhāne [18] niyāza baŧladum ve eytdim Ey Sultān-ı hūbān vey ŧehr-yār-ı maħbūbān ki [19] vücūduñ luft-ı muŧavverdir ve mihr-i vefāyla muħammerdür. Nedür çek gevheri [20] ve ne bir çek aħteri sen melek misin peri misin yoksa mihr ü hāveri [21]

[24a]

misin çevğān-ı mürüvvet ve deryā-yı fütüvvetsin ne vārın bendeye [1] nām-ı ŧerifüñi beyān ve 'ünvān-ı luftuñı 'ayān eylesüñ. Pes biñ dürlü [2] luftla ğüftāra gelüp eytdi. Ey ğarīb-i bī-dil vey mestmende [3] lā-ya'kıl benüm adum nāz u dil-nevāz dirler ve lağabuma 'iŧve dem-sāz [4] oğurlar. Bu diyāruñ ŧehr-yāri duħteriyüm ve 'araf-ı saltanat [5] çarħınuñ uħteriyüm. İŧbu ğülistān seyrān-ğāhum hem de bu büstān [6] çevlān-ğāhumdır ve bu düŧize kızlar cümle pür-sitārum ve iŧbu [7] ŧamanlar ser-ā-ser hizmetkārılarımdır. ŧöyle ki her ħankı derler böyle ki [8] mīlūñ umūd-ı tekellüf degüldür. Senüñdür ŧoħbet ü mu'āŧeret ü tenhā bezm [9] ü 'iŧret ile cemālümden bu siyeh ħanı' olup cūd-kāmlık ve ħadden [10] geçüp bed-nāmlık itme. Eđer 'inān-ı ihtiyār elüñden gide ve nefsi-i nev seni [11] serkeŧtüñ ide. Bu kenizüñlerden ğöñlüñ tutduğıyla murāduñ ğör [12] ve bu perī düŧlerden cānuñ sevdüğiyle 'iŧretüñ sür-ı āteŧüñi anlardan [13] teskīn ve dil-i pür-iztirāb kimi temkīn viricek yine 'iŧretümle mihrmende [14] ve ŧoħbetümle ŧehrmende ol hāŧıl-ı kelām bildüm ki baħtum uyħudan uyandı [15] ve tālī'üm ŧem'ı yandı. Ol gice niŧfü'l-leyle dek bu üslüb üzerine [16] 'ıyŧ ü nūŧ eyledüm ve deryā-lebin derün-ı dilden cūŧ u ħurūŧ eyledüm. [17] Āhirü'l-emr mestlikler pāyāna irdi ve ol ŧāh-ı hūbān sākīlere [18] ve maħrablara destür virdi. Ol

pervān-şıfat güzeller benāt-ı na‘aş gibi [19] tağıldılar. Arada bezmi düşürdiler
güşelere ‘azîmet kıldılar ben dağı [20] emr-i ‘ālî mûcibince ol perî-ruhsârlarun
içinde bir ben ihtiyâr itdüm. [21]

[24b]

ve elin elüme alup yüz şevk ve biñ zevkle bir köşeye gitdüm. Şabâhdan [1] demler
sürüp ‘âlemler itdüm. Gâh cān gibi der-âgûş ve gâh ser-çeşme-i āb-ı [2] hay‘āt gibi
nüş itdüm ve katı kim enver-i sihrle ‘âlem tıldı. Yir nûrı [3] münevver oldu ve
nesīm-i şubhla cānlar şermsār oldu. Ol serviñün [4] endām-ı hā‘buña henden
kıyām eyledi ve ol semenlerle bir lahza bāğ içinde [5] hırām eyledi. Pes şabâh teyz
diyüp baña vedā’ itdi. İn-şā‘allāhü’r-Raḥmān [6] yine gelürüz aḥşām diyü gitdi.
ben bî-çāre ardınca nigerān oldum [7] ve bu hâlde hayrān kaldum. Gâh ol şarāb-ı
hoş-güvârlardan ve def-i [8] ḥumār eyledüm. Gâh hā‘b-ı nüşin idüp bir cüybār
kenārında karar eyledüm. [9] Ḥaḳīkatde nergis gibi gözlerüm yola diküp intizār
zür-ı zār oldum. [10] Ol cüy-ı dil-cüy gibi uzun uzak sevdalara düşüp bî-karār [11]
oldum. Aḥşām kaçan ola dir cānum kulaç kaldı ve ol dil-dār perî- [12] ruhsârün
hayālî gönli aldı. Gönüm eytdi leyletül-kadre irdüm. [13] Ḳadrini bilmedüm
genc-i bî-renc tüş oldum. Temettu’ kıldum ve devlet-i bî-dāra [14] uğradum hā‘bla
geçendüm şarāb-ı düş-güvāra irmişken serābla geçendüm. [15] Ve’l-hāşıl bu
maḳûle efsāneler söyleyüp aḥşama dek şabr kıldım [16] ve bu derdüñ devāsını
taḥammül bildüm çünkim aḥşam irişüp ‘âlem-i zulmet [17] çadırını yurdu girü
encüm gibi şem’leri rüşen olup qarşudan [18] göründiler. Yine ol melek-manzar
perîler zuhūr idüp ‘âlem-i şanemini [19] pür-nür itdiler ve katı kim bu ihtiyârlarun
içinde ol bedr-ayı gördüm [20] bî-ihtiyâr istikbāl eyleyüp ayağa yüzüm sürdüm
yine ḥadden ziyāde [21]

[25a]

bende-nevāzlıklar eyleyüp elümi elüme aldı ve luḫflar gösterüp [1] ḳulın bu
yönüme şaldı ve ol taht üzerine geçüp beni yanına [2] aldı. Yine şerbetler içilüp
ni‘metler yenildi.

Nazm

[Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ulün]

1. Girü nergisleyin başdan tütüp cān
Sürüldi devr açıldı rāḥ-ı gül-ḥām
2. Yürütdi sākīler kul [kul] ayağı
Getürdi ḥūblar baş baş çanağı
3. Güzeller sebze-püş olup melevār
Güneşler bezmi devr itdi felevār
4. Semenler serv-i kāmēt ü rubālar
Giyüp raş eyledi ceyb-i kabālar

yine maṭrablar ser-āğāz eyleyüp efsāneler dinledi girü defler düdükler [8] zebāne vü cengler fiğāna geldi ve rūḥ-efzālar gönül yağmalayup şeş-tālar [9] şış-i cihāna āvāzeler şaldı ki feleklerden melekler semā' eyleyüp [10] cürm-beste fā kaldı. Neyleri aňlatdılar defleri söyletdiler zilleri [11] depreşdiler kılları diritdiler. Zer şürāḥīler gerden-keş semenilere [12] boyun çeküp mübāḥīler gibi sücüd eyledi. Şarāb-nāb içildi geçe dimāğları [13] pür-düd ve cānları od eyledi. Yine ol māh olur birbirine tölular [14] şundu. Aña dek kim bezm ehli tölü urmuş döndi. Her biri bir yaña [15] durıldı ve 'ālem-i ağıyārda ḥālī oldu. Hemīn bir nigārın ve bir ben kaldum. [16] Fırşat-ı ğanīmetdür diyüp şabr metā'ını şuya şaldum. Bī-iḥtiyār ol [17] sürür ve anuñ öñinde baş urdum ve gül gibi yanına yüz sürdüm ve bağrum [18] çeküp cānum gibi der-āğüş itdüm ve bir zaman lā-ya'kıl olup kendümden [19] kaşd eyledüm ki ten tene oluşdurup cāna cān olam. Vaşl bağından her [20] vechle temettu' idüp kāmuranlık idem çünkim ol sitemkārından bu kaşd [21]

[25b]

ve ikdām buldı. Gül gibi yüzün yüzüme urdı ve tazarru' u zārī idüp [1] eytdi. Ey nān u nemek ḥaqqını bilmezdi peymān- imānına vefā kılmaz niçün [2] terk-i emānde ve kaşd-ı ḥıyānet idersin. Kanı 'ahd benümle ve peymānuñ [3] beñzer

bilā-ğış ol ĩmānuñ ile sen hem-dem ve yār-ı ğam-ğ̃ār idindüm ve bu [4] niçe perĩ-
 peykerleri saña ĩşār eyledüm ve seni şöhet-i hāmda ihtiyār eyledüm [5] senden
 būs u der-āğüş dirīğa itmedüm ve senüñle cevr ü cefā řarĩķine [6] gitmedüm revā
 mıdur ki ‘ismetüm ve dūr-çĩn ħarāb ve ‘iffetüm ber-çĩn yakmak [7] istersen ben
 eytdüm ey nigārĩ nāzenĩn vey dil-dār-güzĩn ben derdmend [8] ü bĩ-çāre-zār u
 ħasta ve rüzgārdan şikestesin řarāb-ı řāfĩ ben [9] müstemend-i āvāre dil-teşne vü
 ciger miĥnet elinden perveşnesin. [10] Zülāl-i řāfĩ hiç ola müstesķĩ āb-ı zülālden
 içüp ķana maĥmūr-ı pür [11] -nābuñ řarāb-nāb eline gire daĥı varup āteş-i
 ħırmāñla yana eytdi [12] Ey bĩ-inşāf niçün iĥsānlardan i’tirāf ve ‘azār māğından
 i’tirāf [13] eylemezsin. Senüñ cān-ı pür-ıztırābuña temķĩn ve dil-i pür-söz ü
 nābuña [14] tesķĩn virmek içün bunca dūşize vü pākize kızları saña fedā eyledüm.
 [15] Her birinüñ levn seyrān ve řarāb-nāb ve cemāl-i pür-tāb mānende-āfitābdur.
 [16] Eytdüm Ey ħabĩb-i dil-ğarĩb şek yokdur ki ĥüsnüñ gibi ĥulķuñuñ [17] bende
 sĩm ü luř ü iĥsānuñ şerminde sĩm-liķāsın daĥı bilürsen [18] ki āĥter āfitāba ve
 boncuķ-ı güher-nāba bedel olmaz. Melek ķanda perĩ ķanda [19] şem’ ķanda vü
 şems-i ħavārĩ ķanda senüñ ber ser-i müyun anlaruñ gibi çün [20] ĥüb-rüya ve
 icmālüñ āfitābını seyrān iden ārām-gülzārını neyler. [21]

[26a]

Ĥayātınuñ řarābını estin kevşer cüybārını bendir faķĩr ve mestmendür. [1] Ĥazret-
 i Sulřānum geldüm ğarĩbi ve derdmendüm ve şālik umüduyla cāna geldüm. [2]

Beyt

[Mefā’ ĩlün/mefā’ ĩlün/fe’ ũlün]

1. Mürüvvet kānısın iĥsān senüñdür
 Ğarĩb ü bĩ-kesem fermān senüñdür

Murādum ĥün iĥsānuñdan şey’ü’llāhdur. Ne ibrām ki ĩnneme’l-iĥsānü illā [5] bi’t-
 temām eytdüm imdi ey ğarĩbĩ ‘aşık eger ‘aşķumda şādık iseñ [6] fermānumdan baş
 çeker ve şura yirde iken taĥminĩ aña ruĥsārım eger la’l-i [7] nūşumdur ve eger
 büsemdür ve eger der-āğüşumdur ser-ā-ser öñüñde mebzöldür. [8] Lākin şol bir
 ĥilāf-ı emr ki ĥilāf-ı ma’ķıldür ki andan saña melāmet [9] ve baña ĥacālet vardur.

Her işüñ bir zamānı ve her işüñ nizadānı olur [10] diyü boynuma şalınup bī-ḥad yalvardı. Luṭf u melāmetle her sözde [11] öñümce vardı ḥüsn-i va'deler idüp çok sözler söyledi. Āḥir [12] beni zülf-i dil-ber gibi meftün eyledi. Pes ol nāzenīnlerden birinüñ [13] elini elüme virüp beni ol taḥt üzerinde ḳodı ve kendü biñ 'izz [14] ü nāzla revāne olup ve küşede uyudu. Ben yine şabāḥa dek [15] ol nāzenīnler ile 'ıyş ü 'işret ve bezm-i şoḥbetde oldum. Gāḥ şeker-i ḥaleb [16] birle ḳarışdurdum. Gāḥ āteşi āb ile yarışdurdum. Gāḥ büte-i sīm içre simāb-ı [17] naḳş ü nigār eyledüm. Gāḥ 'unnāb-ı lebinden tenaḳḳul ve gāḥ şeftālūlarından tenāvül [18] itdüm. Gāḥ sībe el urdum ve gāḥ turunc gāḥ gül ḥırmenine düşdüm. Gāḥ [19] genc ve ḳatı kim yine sultān seḫer-i ufḳdan nūr-efşān oldu. Ol māḥ-ı 'ālem [20] hemīn uḫterleriyle baña vedā' eyleyüp bī-nām u nişān oldu. Gūyā ki her [21]

[26b]

biri ḥayāl idi görindi āḫirü'l-emr yine bir dem içinde ben ḥayretle ol [1] bāğ içinde ḳaldum. Yine cānumı fikret deryāsına şaldum ki kevnümle eytdüm [2] ki yār-ı nāzenini bu gec ḳatı bī-ḥuzūr itdüm. Edebsizlikler eyleyüp ziyāde incitdüm. [3] 'Acebdür ki ol servervān bir daḫı bu gülistān gele ve ol āfitāb-ı 'ālem-tāb [4] girü bu diyār ḳudüm idüp ve yine itdüm ki ol āfitāb-ı devrānuñ şāyed [5] maḳşadı beni imtiḥān idi ki cemāline 'āşık olduğum ve da'vā-yı muḥabbeti [6] şādıḳ olduğum ve digerdı şimdi bildügi ben şūrīde vü ser-mest [7] ve ehl-i hevā ve şuhūt-perest imiş. Şek degüldür ki ḥālüme i'tirāz ve benden [8] a'rāz eylemişdür. Bilmeyüp ne ḫarafa iş itdüm ve işüm altun iken keş eytdüm. [9] Anuñ sözine alındım ve 'ışvesini gerçek şandım. Pes ḥayret eliyle [10] başumı döñdüm gāḥ iletüp kendümi gāḥ söñdüm bu ḥalle ol gün [11] aḫşāma dek intizār çekdüm ve göñül murḡa hüner erdür bu ḥayāl toḫmını [12] egdüm çünkim yine vaḳt-i şām ve hengām-ı zülām oldu. Felek burcına şem'ler [13] uyandı ve melek nūrānī ḳandilleri yandı. Anı gördüm ki rūḫāniyetlerine [14] şem'-i nūrīleri ḫaraf-ı gülistānuma zuhūr eylediler. Zemīn ü āsumānı māḥ [15] u encüm gibi pür-nūr eylediler. Ol serv-i nāz ve ol gülin ser-firāz ortalarında [16] ḫırāmān ve cemāl-i āfitābından 'ālem-i nūr-efşān pes iḫtiyārum olup elümden [17] gidüp varup pāyine baş urdum ve şu gibi yüzümü öñinde ḫāke [18] urdum. Sordum yine dil-nüvāzlıḳlar gösterüp beni ḫākden götürdi [19] ve elüm yapışup hezerān 'izz ü nāzla geçüp ol taḥt üzerine

oturdu [20] yine. Emr eyledi ki bezme bünyād urdılar ve ‘ıyş u nüş esbābını ortaya [21]

[27a]

getürüp bir ‘ālī meclis kıurdılar. Yine devrān rağmına sākīler la’l-i revānı [1] yürütdi ve maşar bilür sözünü ve sāzla zührenüñ hākına od döķüp [2] gücün kıurutdı. Berbaşlar kıanuna ve kıoparalar argula āhunuñ itdi ve mahrūm [3] gibi güzeller raķş urup feleklerde melekleri denk itdi. Her bülbül [4] hoş-nüvāz bana ve her tütī-i şeker hūbyāne gelüp tağrīd ve naķş ve terāne [5] başladı. Mihr ü dilberler nāb-ı şarābla şem’i gibi fūrüzān olup [6] ve naķl bezmiñe göğüñ yıldızların taşladı ve gönüller āyinesinden [7] reng-i ğam ve reng-i elem silinüp şāf u sāre oldılar.

Nazm [8]

[mefā’īlün/mefā’īlün/fe’ūlün]

1. Bümīler tañmı virse mürdeye cān
Ki sākī-yi Hızır idi mey āb-ı hayvān
2. Püser-tā bāzbān olup çemenler
Direydi çağrup el-‘ıyş-ı aħđar

Varduķça bezm ehlinüñ sözi ve şevķ ve sözi ziyāde oldı. Bu ki [11] tabānına dilber virdi destūr her biri ārām için bir köşeye ve her [12] biri yir cūybār kenārında kıarār itdi. Hemīn tenhā dildārıla ben kııldum. [13] Yine eski söz ü sāzumı elüme aldım ayağına düşüp zārlığ itdüm [14] ve elin öpüp yalvardum yaķarı söyledüm ki ey āfitāb şabāhda [15] vey deryā-yı melāhda şeker teniñe bir mūr ve şehed ırmağına bir [16] zembū ne kıadar ziyān eyler mürde itdüm. Āb-ı hayāt luţfla zinde eyledüñ [17] dutup tığ-ı hırāmanla ben ğarīb sitemendi helāk eyleme. Kıabülüñle kıadr-i [18] eflāka itmişken pişmān olup āteş-i redle zār ve derd-mendi hāk [19] eylemeye ihsān idüp murādum hāşıl ve cān maķşūdına tā tüvānı hāşıl [20] eyle. Eytdi Ey yār-ı bī-vefā niçün kārūnda isti’cāl ve kıaderini pāy-māl eylersin. [21]

[27b]

Saña bî-sebeeb yokdur. Luṭf u iḥsân ve şoḥbetden kâmrân iden [1] kimse senden hiçbir nesne dirîğ ider mi ve senüñle cûd u cefâ [2] ṭarîķine gider mi. Lâkin kâruñda müsta'cel ü te'hîrûñ ḥikmetden ġâfil [3] sen bir laḥz-ı 'ayş için işüñi ayaklara düşürem ve bir sâ'at-i [4] 'işret için belâ zenbûrların başuña doluşurum ḳo senüñle vaşl [5] itmez mâh u sâl u mihr muḥabbetümüz bî-zevâl olsun. Eytdüm ki Ey [6] nigârum ruḥsâruña bir ḳarâr ve fırşat-ı rûzgâr kâr-ı leyl ü nehâr olmaz [7] ve ṭâlî' her kişiyeye yâr ve baḥt-ı ḥâ'b-âlûd dayimâ beydâr olmaz. Bu [8] ġünkü işin yarına ḳomaḳ olmaz. 'Âķiller iş degüldür fırşatı elde iken [9] fevt eylemek cinsini degüldür. Ol va'deler kim buyurursan bu ġice [10] olsun bahâne itme ve baña cevâb-ı ḥarkûş virüp elümden alup [11] yabana atma. Rû-mâha sipehrûñ mekr ü ḥîlesi çokdur ve gerek dehrûñ [12] kimseye meyl ü amânı yokdur nâ-ġâh rûzgâr gergîndür bu fırşat [13] ḥarmanın bile şarudur. Efsâne ile cânum geçdi dermân eyle. Her ne [14] luṭfuñ varise şimdi iḥsân eyle ki daḥı intizâra ṭâķatüm [15] va şabra mecâlüm yokdur ki biñ başlı zülfüñ gibi cân ve gözlerüñüñ [16] efsûn u efsânesi çokdur hemîn böyle diyüp vuşlat 'âlemine [17] 'azîmet itüm ve eytdüm ki cehâletden beter fevt fırşat itdüm her ne [18] ḳadar ki yalvardı işitdüm ve her ne didüġi va'de ḳıldı. Ḳabûl itmedüm [19] zûr itdüm ol ġenç nihânu ağaçım ve sarây vaşlından kâmurânlık idüp [20] taḥtına geçem. Bildüm ki min-ba'd benden mecâl-i şabr u taḥammül muḥâldür [21]

[28a]

ve elümden ḥalâş olmaḳ ne iḥtimâldür. Diler dilemez maḳşûdumu görürüm [1] ve dil ü câñ nişânına murâd o ḳanı ir görürüm. Eytdi Ey ġaddâr-ı sitemkâr [2] ḥıyânetlik eyleme ve baña ḳalbazânlık 'arz eyleme. Ömrüñi ḳabûl ve murâduñı [3] mebzûl itdüm ve maḥz-ı luṭf u mürüvvet ü iḥsân u fütüvvet idüp gözüñ [4] yum ki ġenc-i nihân 'uḳdelerüñ ḥal ve kendümi ḥizmete maḥall ideyüm ki [5] herġiz senden dönüšem ve bir ġayra zülfi kimse ile ḳonuşam yokdur [6] çünkim ol yâr-ı dil-nüvâz yokdur. Niyâz itdi pes dermeninden ol [7] ġül berg ṭutup nergis gibi bir laḥz gözüm yumdum. Hemân-dem 'ıyş [8] ü 'işret ḥazînesin baña teslîm eyleye diyü o merdüm bir sâ'at geçmedin [9] eytdi ay aç çünkim iḥsânım ḥânına ṭoymaduñ gözüñ aç gözüm [10] açdım ki ol şâh-ı cihânuñ vişâli ni'metinden

kāmṛān olam ve gönül [11] ārzūsın bulup bir laḥz cāna cān olam. Kendümi hemān ol [12] zenbīlūñ içinde ser-gerdān buldum. Cān başuma şıçrayup kendü [13] kārumdan ḥayrān oldum. Ḥasret odına yandum. Ḥayret dūdına [14] boyandum. Ciger kanını gözümden seylān itdüm. Feryād u fiḡān eyleyüp [15] ol zenbīlūñ içinde ıztırāb itdüm. Anı gördüm ol zenbīl raḡş [16] idüp yiryüzine indi hemān o ḥarābe ḡubbenūñ içinde bulundu. [17] Felegūñ bāzūsına ḥayrān ḡaldum hemān-dem sepedden taşra geldüm. [18] Gördüm ki ol ḡaşşāb yekdi ḡurmuş ve ḥayret elin önüne urmuş. [19] Anı gördüm derūnum daḡı bedter cūş eyledi ve gözüm yaşı deryā vü fūrūş [20] eyledi. Pes ol yār-ı ḡamḡāʔr beni baḡrum başdı. Eytdi Ey şehr-i yār-ı sevdā-zāde [21]

[28b]

vey bī-ḡarār ḡamzede eger yelter bu aḡvāli saña taḡrīr eylesem i'tiḡād ve bu [1] esrārı tefsīr itsem i'timād kılmazduñ. Şimdi kendü gözünle görüp [2] bildūñ lācerem tiḡ-i ḡayretle baḡruñı şad-pāre kılduñ. Saña bu rāzı [3] içmedüḡüm buḡl ü haftumdan degüldür bu esrār beyān kılmadıḡım müntemden [4] degüldür ve bu esrārı belki bu kışşā ḡüftāra lāyık ve ḡazret-i şehr-i yāre [5] münāsib ü muvāfiḡ degül idi. Nā-ḡār ben mestem dīde ḡāmūş [6] oldum çünkim aḡvāli bildüm ol yār-ı ḡam-ḡāʔra vedā' idüp 'azm-i [7] vaḡan aşl kıldum ve cān u dil mezra'na derd ü miḡnet toḡmunı ekdüm [8] ve dünyā sevdālarından vazḡeçdüm. Ser-ā-ser el çekdüm üş söz-i dil [9] ü cānum ve derd-i nihānum budur ki 'ayān u beyān itdüm. Aşḡāb-ı riyāsete [10] bu kışşā oldur ki muşāḡabeti udbāyla ideler ḡurebāyla itmeyeler ki [11] bunlar sevdā-yı meşreb ve hevā-yı maḡlab olur çünkim şoḡbet-i müeşşerdür. [12] Şāyed sirāyet eyleyüp kişiyile olmaz sevdālara ve ḡaraf-ı hevālara [13] düşre ve bir murāda desīster ḡāşıl idüp kārend müsta'cīl [14] ve şoñra ḡāfil olmaya. Her zamānda şabr u taḡammül ve fikr ü ḡāḡıl üzerine ola [15] ki şoñ pişmānlık aşnı itmez öyle bileler. *Ve'l-ḡamdülillāḡ vaḡdehū* [16]

Eflāḡūn-ı Ḥakīm [17]

Erbāb-ı şerī'at ve ehl-i ḡarīḡat ve vāşıl-ı ḡaḡīḡat ḡatında kitābla sünnet [18] İskender-i Yunānī rub'-ı meskūnuñ sultānı ve zamānuñ şāḡib-i kır'ānı [19] idi. Maḡşūd idendi ki bir feylesof kāmil birle sultānı ve zamānuñ [20]

[29a]

muşāhabet idüp umūr-ı dīnde aña mürāca'at ve aḥvāl-i dūnyāsında [1] anuñla muşāveret eyleye ki dīn ü dūnyānuñ sa'ādeti ve iki cihānuñ [2] siyādeti mücāleset 'ulemā'-i mu'āmelet-i ḥükemāyla olur. Nitekim buyurılar [3] teraḳḳıyyü'l-'ulemā mücālesetü'l-'ulemā' bir şek yokdur ki irāde'llāh [4] münāsebet ve edānī birle muşāhabet sebeb-i sefāhet ve müceb-i ḳabāḥat [5] ve iḥtilāṭ-ı ulemā var tebāṭ-ı ḥükemā dīn ü devlet ve şeref ü sa'ādet isbātındur. [6] Pes bu emri İskenderī İskender murād idendi ki kiyāsetle ma'rūf [7] ve ferāsetle mevşūf bir ḥakīm-i zü-fünün ve bir 'alīm-i reh-nümün nedīm ḥazret [8] idinüp her zamānda dīn ü devletden beḥremend ve cihānda ḳadr [9] ü şevketle şehremend ola bu maḳūle bir şāḥib-i sa'ādenüñ fikrini [10] iş ve memleketde teftiş idendi. Ḥaber virdiler ki vilāyet-i Engürüse [11] ḳarīb bir nāḥiyede eser-i ḥikmete vuḳūf bulmuş. Ehl-i küşūf bir feylesof [12] vardır ki rüzgāruñ ve şaydı ve melek diyāruñ mürīdidür. Dūnyādan [13] inḳitā'-i küllī idüp bir şavma'ada rüz-ı şeb riyāzat u ṭā'at [14] ü 'ibādet üzredür. Ḳuvvet-i tezkiye ve ḳuvvet-i taşfiye birle 'ulūm-ı riyāzī [15] ve ilāḥiye ve esrār-ı nā-mütenāhiye mālīk olmuşdur. Adını Eflāṭūn-ı İlāhī [16] ve Fuzālā-i bī-Mütenāhī dirler re'isü'l- ḥükemā ve mercī'ü'l-ulemādur. İki bölük [17] şākir dilleri vardır ki andan taḥşīl-i ma'rifet ve tekmīl-i ṭarīḳat iderler. [18] Bir sınıfına eşrafyūn dirler ki leyl ü nehār pīşeleri 'uzlet ü ḥalvet [19] ü endişeleri keşf-i esrār-ı ḥaḳīḳatdır. Bunlar aşḫābı riyāzet ve erbāb-ı [20] istifāzetdür ve bir sınıfına müşşā'iyūn dirler ki şügūlleri gāḥ istifāde [21]

[29b]

ve gāḥ ḥizmetdür gāḥ iḥtilāṭ ve gāḥ 'uzletdür. Bunlar ḥilāf-ı dirāset [1] ve iḥvān-ı ferāsetdür. Ḥaşılı İskender Eflāṭūn-ı İlāhīnün şüretine [2] ve ḥizmetine rāḡib oldı. Pes ḥavāşından bir merd-i süḥan-dān ve bir [3] kāmīl ehl-i beyān bulup ān muḳarreblerinden raḡbet ü 'izzet kendü murādı [4] içün Eflāṭūna da'vet itdi. Risālete gönderdi tuḥfeler ve hediyeler [5] ve 'aṭıyyeler ve yelekler virüp tenezzülātla bir nāme yazup şikestelikler [6] ve bestelikler 'arz idüp ol resül nāmdār sürüp rüzgār [7] ile Eflāṭūn olduḡı diyāra geldi. Memleketi ḳavminden şorup [8] Eflāṭūnuñ ḥaberini aldı ki işbu güḥāruñ ardında āb u hevāsı laṭīf [9] ve şāḥrā-yı şerīf vardır ki felek-i āyīn bir yiri içinde ol şāḥrānuñ [10] kenārında 'uzlet

aşhâbı için birkaç şavâmi' ü halvet eri için [11] birkaç mecâmi' bünyâd olmuştur. Eflâṭūn-ı İlähî mürîdleri ile ser-[12] cümle müstefidleriyle ol hücrelerde sâkineler ve ol şavma'alarda [13] mütemekkinlerdür. İskenderüñ Resûli çünkim Eflâṭūn-ı İlähînüñ memleketi [14] kavminden haber aldı. Sürüp ol gühâruñ qarîne geldi. Aḥşam [15] irişüp ol gice anda haber ü sükün ve yârendaşı 'azm-i Eflâṭūn [16] itdi. Ol felek gibi tağdan 'ubūr u 'azm idüp âfitâb-ı 'âlem- [17] tâb gibi şahrâ-yı Eflâṭūnuñ üzerine pertev-i iḳbâl ve şu'le-i iclâl [18] şaldı. Ne görse ki ol şahrâ-yı ḥayül u merâ gibi ve sipâh u mevâ gibi [19] birine peyveste olmuş bir vechle virem elüm ve bir tavrum oturmadur [20] gelme gitmekdür ki seyr idenlere keşretinden ḥayret ü nazâr kılanlara şöhretinden [21]

[30a]

'ibret ḥâşıl olur. İskenderüñ Resûli anı görüp müteḥayyir kaldı. [1] Ol kişi yakın varup serhenglerden haber aldı ki işbu leşker-i [2] gerdün mü'eşşer ve bu tertîb ü tezeyyün-i encüm müfâḥir Eflâṭūn-ı İlähî [3] nüñdür ve bu âsumâna mânend sâybânlar anuñ bârgâh penâhınuñ [4] Resûl İskender ta'accüb itdi. Eytdi 'acîb ḥikâyet ve ğarîb rivâyet [5] İskender bunuñ için bir ḥakîm-i 'uzlet-güzîn ve bir 'alîm-i gûşe-nişîndür [6] didiler. Bu cüd-ı 'âlemüñ şâhı ve cihânuñ şâhib-külâhı imiş. [7] Senüñdür buña nev girü bende-i fermân bir olmağa. Yarın bunuñ ḥuzûrında [8] yüzden maḳâlet ve nice 'arz-ı risâlet ideyin diyüp bî-ḥuzûr oldı [9] ve bu ešnâda iken ḥâcibler bu girü şeb geldiler ol Resûl-i suḥandânu [10] ortaya aldılar ve şeref ü iclâl ü sa'âdet ü iḳbâl getürdiler. İzzet [11] ü ḥürmet itdiler ve öñine düşüp bir 'alî bârgâha ve bir dil-keşî [12] dergâhına getürdiler ki derünü ḳaşr-ı cinândan enver ve eyvânı keyvândan [13] bir terânda ḳondurup gün-â-gün nüzül ni'metlerle ziyâfetler ve ri'âyetler [14] eytdiler ve bir zamândan soñra pâdişâhumuz seni ister diyüp Eflâṭūn-ı [15] İlähînüñ ḥuzûrında alup geldiler. Bir Süleymân-ı dîvân seyr eyledi ki [16] ne işidilmiş ve ne görülmüş şadrgâh-ı dîvânda cevherlerle muraşşâ' bir [17] altun taḥt örülmüş ol taḥt üzerinde bir şehir-i yâr şâhib-fürü bir [18] pâdişâh-ı tâcdâr oturmuş ki cihâtından ḳahramanlaruñ 'aḳl gider [19] ve heybetinden nerimânlaruñ odı şadr-ı gerdün gibi muraşşâ' tâc ve öñinde [20]

[30b]

gün gibi t̄ama'-ı d̄ibāce kafasında per̄i-peyker dil-berler ve melek-manzar semen̄iler [1] kat kat olup t̄urmuşlar. Zer-beft ü aṭlaslara ġark olup [2] ellerin t̄iġ ü haṅcerlere örmişler ve karşıusunda erkān-ı devlet ve a'yān-ı [3] saltanat şaf şaf kollar bağlayup hayret ü dehşetden baş ayaġa [4] şalmuşlar. Sāyir m̄ir ü sipāhınıñ ve aşhāb-ı girügāhuñ ḥesābını Allah [5] bulur Resūl İskender bu tertīb ü āyīni göricek hayretten kaldı. [6] Bir zamān endīşe tefekkür deryāsına taldı bu resm-i şevket vuşūleti [7] hergiz ne İskenderde görmüşdi ve ne ġayrı yirde. Āḥirü'l-emr illerü [8] varup baş urdı ve zemīn ḥizmetine yüzün sürdi ve du'ā'-i [9] devām-ı devlet pādīşāhı ve şenā'-i kıvām-ı şavlet şāhı eyledi. Bir zerrīn [10] kürsī koyup işāret itdiler oturdı. Eflāṭūn su'āl ü eṭvārından [11] keşf-i ḥall eyledi ve seni bize göndermekden murād niger-nihādı nedür [12] didi. Resūl İskender daḥı ol taraftan taḥıyyatlar ve ḥizmetler 'arz eyleyüp [13] eytdi şehir-iyārımızuñ hemān maḫşūdunuz añla azhār-ı muḥāleşet ü müddete [14] ġayrı 'arz ve bende daḥı mülāḥaza ve teyḫīn yoḫdur didi. Sevḫ-i kelām ve 'arz-ı [15] merām bunuñ üzerine mütemādī ola. Bu işāret oldı. Ḥunlār çekildi kāseler konıldı ni'metler çekildi [16] degüldi şerītler şunıldı ki biñ [17] dil-berin cem' erler ol ni'metlerüñ biñde birin defter itmek mutaşavver ü müyesser [18] degüldür. Ba'dehū ol ki merāsım-i ziyāfet ve levāzım-ı ri'āyetdür āyīn-i sulṭānı [19] ve kānūn-ı şāḥib-i kır'ānı üzere yirine gelüp tamām oldı. Ni'metler yenildi [20] ve şerbetler içildi sofralar getirildi du'ālar dinildi Resūl İskendere [21]

[31a]

ḥil'at ü icāzet virilüp yine maḫāmına geldi. Lākin bu aḥvāl ü eṭvārda [1] dembeste ḫalup fikr deryāsına taldı ki 'arz-ı risālet ve murād-ı aṣlīden [2] maḫālet itmege mecāl olmadı. İskender varıcaḫ ne diyeyim ve ne yüzden [3] cevāb vireyim diyüp endīşelere yandı. 'Āḫıbet bu fikr ü ḫayalle [4] uyḫu ġālib olup tatdı çünkim aşār-ı seḫer zāḥir olup ḫehre'-i ālem-i [5] münevver ve nesīm-i şubḫ teneffüs eyleyüp meşām-ı cihān mu'aṭṭar oldı. Resūl [6] İskender yirinden ḫalkup eṭrāfına nazar şaldı ne görse ki ol şāḫra-yı [7] 'ālī şöyle bī-kes ü ḫālī ne tertīb şāhı ne tedbīr pādīşāhı ne [8] sipāh ve ne leşker ve ne ḫıyām ve ne sāyebānlar ve kendünüñ cāyġāhı bir [9] dıraḫt sāyedür. Ne ol var ve ne bu var leyse fi'd-dār ġayrunā

deyyār mütehayyir [10] olup eytdi. Bu ne ‘aceb hāl ve ne tırfe hayāldür. Bunuñ gibi encüm-i şumār-i leşker [11] ve gerdün-ı medār-ı haymelar bir gicenüñ içinde kanda gitdi ve ne yire‘azm [12] itdi ki andan hergiz eşer ve kimesne haber yoqdur ve sitemde ki çerğāh-ı felek-i [13] menāhī illālar haberdār olmayım ve altumdaki serīr-i gerdün nazarı çekeler [14] bī-dār olmaya diyüp mütehayyir tırurken gördi ki qarşudan bir za‘īf [15] ü nahīf kimesne kendüye toğrılup gelür gönliyle eytdi. Ümīddür ki [16] bundan haber alam ve kışşanuñ aşlını bilem. Pes ol kimse yaqın irdi [17] ve gelüp selām virdi ve eytdi sizleri pīrümüz Eflāṭūn-ı İlähī ister [18] buyuruñ ve her ne kim risālet hıdmetdür ‘arz eyleyüp cevāben görüñ Resül [19] İskender eytdi Eflāṭūn-ı İlähī kãdadur ol kimse eytdi uşda şunda [20] şavma‘aları olduğı mekãndadır. Pes rehberlik idüp bir miqđār [21]

[31b]

gıtdiler. Şavma‘a Eflāṭūn ne irüp indiler gördi ki dervīşāne [1] bir kāşāne ve faqīrāne bir hāne işāret olup iđerü girüp kaddin hamīd [2] idüp selām virdi. Ne görse bir karañu bucaqda bir pīr-i fānī mānend [3] şem‘-i nūrānī bir siyah şāl içinde hoş-hāl ve fāriğū‘l-bāl-i vücūd-ı hayāl [4] ü kāmety helāle dönmüş āfitāb-ı ‘ālem-tāb gibi nūr-ı cemāl-i dıraşşān [5] ve deryā-yı ifāzat nişābı gibi hūsn-i maqālī dūr-feşān Resül İskenderi [6] yanına alup luṭfla söyledi ve risāletden ğarazındur diyüp teftīş [7] eyledi. Resül İskender dağı nāme öñinde koyup İskender dilinden [8] du‘ālar kıldı çünkü nāme okuyup mazmūnını bildi. Eytdi İskendere [9] benden selām eyle ve benüm lisānumdan aña söyle ki ben bir pīr-i ‘uzlet-güzīn [10] ve bir faqīr-i halvet- nişīnüm. Kārum hamūl u inzivā ve şuğlüm ferāğ u ihtimādur. Kuvvet-i [11] lā-yemūta kãnı‘ ve dūnyā devletine ğayrı tãmı‘ ol. Bir şehr-i yār-ı kāmğār ve bir pādişāh-ı [12] şāhib-iftihārdur pīşesi dār u kebr ve darb u harbdur ve endīşesi [13] salṭanat-ı mülk-i şarq u ğarbdur. Rūze-şeb bu fānī ‘izzete tãlib ve işbu [14] fer hark-ı devlete rāğibdür ve ol ki ehl-i mevlādur. Erbāb-ı ‘izz ü cāhile [15] ve aşhāb-ı taht u külāhla muşāḥabet itmez ve ol ki ehl-i dūnyādur kimse [16] naşīhat idemez. Zīrā kişi kendü ef‘ālinden muttaşif olduğı aḥvālden [17] söylemek gerekdür ki nüfūsda taşırı ve kulūbda yiri olalar İskendere [18] di ki dāyimā aşhāb-ı ensābı ve her zamān erbāb-ı aḥsābı ri‘āyet eylesün. [19] Şunlaruñ kadīmū‘l-eyyāmdan hānedān şāhibleridür ve ‘izzet ü hürmetle gelmişdür. [20]

Anlara himmet eylesün eger memleketde zulüm dahı iderlerse halâyıkuñ anlaru inkiyâdı [21]

[32a]

ve etbâ'ı sebep ile kişver-âlûde olur. Dertgânu ri'âyâ-yı nizâm u intizâm [1] bulur ve ger âhîret-i ahvâlini müzekker bir vezîr [2] isterse şâkirlerümden dâniş ü ma'rifet ü kemâl ü hikmet ehl çokdur. [3] 'Arz-ı ahvâl ideyüm kim kabûl u ihtiyâr iderse senüñle bile irsâl [4] ideyüm. İskenderüñ Resûli Eflâţun-ı İlähîñüñ bu cevâb u imtinâ'ını te'ellül [5] ve qadr-i İskendere noşşân ve tenezzül fehm idüp aqdâm ile eytdi ki ey [6] pîr-i dâñâ ve ey hakîm-i tüvânâ İskender-i qahramân-ı zaman ve şâhib-ı kır'ân-ı devrândur. [7] Anuñla bu yüzden mu'âmelet gerekmez ki kelâmü'l-mülûkdur ve ulü'l-emrûñ hükmine [8] itâ'at zevî'l-qadrüñ şöhetine rağbet gerekdür. Eflâţun eytdi ey [9] civân-hüşmendinüñ seni dâniş ü hikmetden behremend şanurdum ki Resûl-i [10] İskender olanlar mürselenüñ fesânı ve dâniş ü hikmet tercümânı olur. [11] Dün benümle ne yüzden muşâhabet eyledüñ. Qadrümüzliğı ne yüzden [12] bildüñ. Ol gördüğüñ âyîn-i pâdişâhî ve tertibât-ı nâ-mütenâhî [13] hod cümle benüm idi. Anı kûzâk ve tâ hayr ve bir hayâl-i şa'bede ümîzi [14] zan itdüñ. Bâzen Allahu Te'âlâ *kâdirümüke müdâ eddehür ve'l-e'sâr* [15] ol tertib ü âyîn ile leyl ü nehâr taht-ı salţanatda kâmrânlıklar ve cihân- [16] bânlıklar eyleyem. Lâkin bu fâni devlete memkür ve bu fer harq-ı salţanat ile [17] haqqdan devr olmağ itmezem. Pes bir kimseye ki Hâzret-i Hâkq Sübhânehü bu kudret-i [18] mertebet ve bu deñlü menzilet ve yire anuñ salâţın dünyâya meyl ü rağbeti [19] mi olur ve Hâkq Te'âlânüñ hizmetinde gayrı qaşd u 'azîmeti mi olur. [20] Resûl-i İskender bildi ki dünki tertib şâhı ve tezyîn pâdişâhı [21]

[32b]

ne imiş. Pes lev m ü hacîl olup eytdi fermân-ı cenâb-ı fazîlet [1] pes Eflâţun-ı İlähî şâkirdlerini da'vet eyleyüp cümle cem' oldılar [2] ve kendü bir bir kışsa-i beyânla zebâne geldi. Onlar sem' oldılar kimsesi [3] İskenderüñ hizmetini ve Eflâţun-ı İlähîñüñ fûrkatını ihtiyâr itmedi. [4] Âhirü'l-emr Aristo ki reyisü'l-müşşâyün idi. Aña aqdâm ve hizmet [5] İskendere ibrâm eylediler. Üstâdınüñ emrine muhâlefet itmege kâdir [6] olmayup nâ-çâr kabul itdi ve ol maşlahat-güzâr koşulup bile gitdi. [7] Bu kışsadan hişşe oldur ki pâdişâhlar hikmet aşhâbını ve ma'rifet [8] erbâbını

nedīm-i H̄azret ve celīs-i ōh̄bet idinmek gerekdür ki sa'ādet-i [9] dūnyā ve dīn ü rızā Rabbü'l-'Ālemīn taḥṣīl ideler ve Eflātūnuñ [10] bend-i sūdmenini ve derd-i evkāt eyleyüp h̄andān ōāhiblerini [11] ve inṣāb-ı ōeref-i niṣāb re'islerini eyler ve çekeler ve bunu daḥı yakīn [12] bileler ve taḥkīk k̄alalar anlar ki ḥaḥk̄la āṣinā olmuṣlardur ve nūr-ı 'irfānla [13] rūṣenā bulmuṣlardur. Selāṭīn ṭapusından k̄arār iderler ve eger ibrām [14] u aḥdām uḡrasalar i'tizār iderler

Nazm

[Mefā'ülün/mefā'ülün/fe'ülün]

1. Mezellet ḥārına hiç eylemez anlar

Selāṭīn ṭapusın kılmaz anlar

2. Yuyup dilden ḡubār-ı māsivāy'

Ṭutarlar elde cām-ı ḥaḥk̄ nümāy

3. Olaruñ ḥızmeti dilden du'ādur

Olar dün-i gün nedīm-i kibriyādur

Bāzergān-zāde [19]

Naḥle-i aḥbār ve ḥafze-i āṣār böyle yazmuṣlar ki diyār-ı Yunānda bir [20] bāzergān vardı. ōāhib-miknet ve bir tācir-i pür-ḥaṣmet ki sālihan baḥr ü berre [21]

[33a]

sefer ü ḥuṣk u terkdār eylemiṣdi ve 'acāyib-i aḥvāl-i 'āleme ve ḡarayīb-i [1] eṭvār-ı benī ādeme 'ayn-ı naḡar-ı 'ibretle naḡar itmiṣdi. Mekremet bisāṭın 'āleme [2] yaydı. Süfre-i ni'metinüñ fuḡarādan ḡül gibi hezār bende-i ḥil'at-ı begūṣ ve kāse-i [3] ōerbetinüñ ḡurebādan piyāz-ṣıfat yüz biñ çāker-i cūr'a-nūṣı vardı. [4] Mürūr-ı eyyām 'ubūr-ı ōühūr-ı a'vāmla ḡāyetde p̄ir olup seferden ḡalmıṣdı. [5] Erbāb-ı ticāret için ve aṣḥāb-ı seyāḥat için ḡonup ḡöçmege ve ḡelüp [6] ḡeçmege ōehrüñ ucında baḡlar içinde bir nice cennet-ṣıfat-kāṣāne [7] ve behiṣt-āsā müsāfirḥāne yapmıṣdı. ōehrüñ gelen müsāfirlerini anda da'vet [8] idüp rüz-ı ōeb-i 'ömrini 'ıyṣ ü

nüş-1 'işretle ve bezm ü şoĥbet ile geurüdi [9] ve anları seyr ü seferlerinden ve seyhâhat-i pür-'ibretlerinden söyleyüp ve envâ'-ı nevâdir [10] eyledikleri.

Müfred

[Mefâ'îlün/mefâ'îlün/fe'ülün]

1. Kıla çün bir 'amelden âdemi zâd
Semâ'ından olur cân u dili şâd

Ol Bâzergānuñ cevān-ı bü'l-heves ü 'işret-dost [12] şāĥib-i nefis ferzend-i dilbendi ve bir püser-i hüşmendi irmişdi ki [13] nāhid-şifat dün ü gün 'ıyş-ruĥsār ve ĥurşid- 'izār dilberlerle āyīn [14] ve kīş-i 'işret-i bī-teşvīş idi ve anuñ daĥı atası gibi hevesi ve cihāndan [15] müsliķası müsāfirler ve kimi nūket-i ġarībe vü rivāyet-i 'acībesin istimā' idi. [16] İttifāk bir gün ol müsāfirĥāneye bir müsāfir-i nemed-püş ve bir cevān-ı şāĥib-heves [17] geldi. Bir nice gün ol miĥmānĥānede iķāmet bisātın şaldı. Bâzergān- [18] zāde her gice gelüp ol ġarīb-i edīb ve ol civān-ı lebīb ile şarāb u kebāb [19] ve çeng ü rebāb getürdi şabāĥlara dek 'ıyş ü 'işret ve bezm ü şoĥbet eylerdi. [20] Ol cevān daĥı esnā'-i şoĥbetde ser-güzeştinden seyr-i kūh u deştinden rivāyetler [21]

[33b]

söylerdi bir gice nüş-ı şarāb-ı erġuvānīden derūnī bī-ĥadd ĥurüş [1] idüp bülbül gibi zebāne ve tūṭī lebi şeker beyāne gelüp eytdi. Akşā-yı [2] Diyār-ı Firenkde bir sevād-ı a'zam ve şehir-i mu'azzam vardur ki cümle kavmi pür-söz [3] ü sâz ve cemī'-i merdīleri müsāfir dost ve ġarīb nevāzdır egerçi kim [4] cümlesi şāĥib-hüş benefşe-şifat kebūd-püşdur ve lākin nışf-ı bülbül [5] gibi gūyā ve nışf-ı ĥamüşdur. Gūyā sözden elĥāh ü ibrām ve hezār-ı aĥdāmla bu [6] kadar ĥaber aldım ki ol diyārda felek-i eṭbāk bir ĥammām ne ṭāk var imiş. [7] Ĥāk kimyāsını ṭılsım-ı kimyā üzere taķsīm ve bünyād-ı felek nihādı eṭvār-ı [8] ĥikmet birle tersīm olmuşdur her kim şoyunup ol ĥammām gire ve temāşāsına [9] göñül vire bā-miĥmān dem-i ĥayātdan el yur ve derd ü ĥasretle yüzün topraġa [10] ġor yā bilir anuñ temāşāsından ve seyrānından yüz 'ibret ve biñ ĥayretle [11] ġalur. Göñül āyinesi cām-ı cihān-nümā gibi ĥikmet ġalur bī-ĥadd ve 'acāyibe ve bī- [12] 'add

ğarāyibe vākıf olur. Tamām on yıla degin bī-zebān ve meste alur [13] ve lāl ü dil-
haste olup ve ele ayrān ve zāre ser-gerdān gezer on yıldan Őoŕra [14] ol
hāmūŕlu gıdūp zebāne ve ol bī-hūŕlu def’ olup beyāne gelir. ‘Aceb [15] kıŕŕa-i
hıkāyet eyler ve arīb azıyeler rivāyet eyler ki semā’ı gōŕli ayrete [16] ve cānları
‘ibrete ayallerinūŕn bī-ser ü pā ve iŕtiğata rābūk bu seferde nisbeti [17] cān ü
dilden ‘azīmet ānuŕn hevāsı ve ol ammāmuŕn temāŕsası idi. Līk ‘aql [18] hevesi bāz-
ı avf ve her iŕinden ve el yuma ‘azm itmege hem-sāz ü cān [19] bir sūz u
gūdāzımla enbār ve hem-āvāz olmadı. Setr-i dilinūŕn kūl idūp [20] ar gibi kūlde
aldı. Őöyle ki ol arzūnuŕn sevdāsı damağında [21]

[34a]

ve ol hevesinūŕn hevāsı dilde almadı ve atı kim Bāzergān-zāde [1] mūsāfirden ol
nağme-i gūŕ itdi. Derūn-ı dilden deryālīn-i cūŕ [2] itdi ki cānında hevā gālib ve bu
maūle temāŕalara tālīb idi [3] ve ticāret bahānesiyle keŕf-i cihān ve ıtlā’-ı avāl
ins ü cān [4] itmek avfden murādı idi. Pes ol mūsāfire eytdi ey Bāzergān [5] eger
her uvāllı idūp ol simyā hāneden baŕna delīl ve mūrŕid-i sebīl [6] olasın ki
dimiŕlerdir *ed-delīl ŕümme’s-sebīli ve’r-refīk ŕümme’t-ṭarīk* [7] ŕek yokdur ki benden
envā’-ı ri’āyet gōrūp bī-ıyās u bī-addūr [8] ızmetler bulasın. Uŕda esbāb-ı sefer
ser-cümle hāzır u ızmetkārlar [9] vāfir u ālūmde hāl-i bī-esāb var ve dilimde
kemāl-i ŕev ve tābım var [10] ve ol civāŕn mūsāfir daı fermān-ı udāvend bir
serv-i eŕm diyūp ol [11] gice ŕabaa dek ŕeviyle ‘ıyŕ-i ŕeb-gīr ve ‘azīmet ü
seferiyetine [12] gōnūl bir itdiler. ŕeherden ṭurup atası pīrūŕn atına geldi. Ticāret
[13] iūn ‘azm-i diyār-ı Rūm itmege icāzet aldı. Pes bī-add-i ıŕm ü adem [14]
ve bī-add-ı erbāb-ı adem uydurdu. azīneler adılar yār hāne na’lebendi [15] od
gōzlü aŕtırılan envā’-ı zīnetlerü biŕn ayaklu astarlara biŕn [16] dūrlü ŕöhretler idūp
ūnūn dībālar ve musarra umaŕlar yüklendi. [17] Peder pīrūŕn ayr du’āsın alup
rāh-ı maŕŕūdına revāne oldu. ‘Āŕı-ı [18] bī-dil gibi ‘azm-i kūt-ı cānāne oldu. ūn
bu ŕslūb ile ŕehr-i meŕhūruŕn [19] ey gezdiler ve ol ŕehr-i ma’mūruŕn sırr-ı addine
yetdiler. Bāzergān-zāde nazar [20] ılıp Irādan bir sevād-ı a’zam ve ŕehr-i
mu’azzam gōrdi ki temāŕsasında [21]

[34b]

cānlar mesrūr ü seyrāndan dīdeler pūr-nūr olur ve'l-hāşıl sürüp [1] şehre geldiler ve her cānibini seyrān idüp nazār şaldılar. Kavmini [2] felek girdār kebūd-pūş ve ekşerini şöyle hāmūş buldılar. Ol [3] hamūşlardan remz ve ne imā ve ne de kimsenüñ kelāmını ışgā gelür. [4] Çünkü bir kaç gün anda tırdılar şehriñ güyālarından ol simyā [5] hānenüñ rāh u nişānın şordılar. Eytidiler uş bu şehriñ üsti [6] yanında şol kūh-ı pūr-şekve ki görünür ve her şubh-dem ki sipehr-āsā [7] güneşden eklīl-i zerā ve enver ānuñ cānib ğarībesi huld berīn gibi [8] pūr-cürm cāy-ı dil-keşā ve sāhir deryādur. Ol hammām bir hayāl ki u'cūbe [9] -nümā olmağda felek-mişāldür ve zamāne-mişāldür. Andadır yer āfetden [10] dūd-ı hāri ve kubbe-i tācdārınuñ farkında güher-i tābdārı sebze [11] reh-ber olur. Ammā eger 'ağıldan behredār ve hayātdan ümīdvār ise [12] göz ol cānibe dönüp bakma göz ve miñnet hānelerine bir yanup [13] cānuñızı peşimānlık āteşlerine ni'metim göz ki ol hammām simyā bünyāduñ [14] ve ol kerem āba āteş-i nihāduñ der-güşādesi dehān ejderkine der gibi [15] hüvelnāk ve maħal-i helākdir ve nā-tābdārı baṭn-ı neheng miñnet-i [16] āhınuñ gibi bir kere kār ve 'uğde vārdur ve ānuñ kaşāra nıkbātından [17] biñde bir cāna rāh-ı ihlāş u necāt yoğdur. Lākin sevdā-zedeye naşīhat [18] dānā-yede ve dil- dādeye telefden ne 'ayede olur.

Beyt [Müfred]

Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1. Çünkü sevdāda ola cān ber-gezend
Pend olmaz sūdmend olmasa bend

Lā-cerem ol nāşihlarıñ pendı Bāzergān-zādenüñ kulağına girmeyüp dağı bedd-i [21]

[35a]

berri karar ve āşğata rüzgār oldı. Hemān ol kavm vedā' idüp [1] çok nām u cān u dilden kūy-ı ihtimāmla hammām yarağın gördi. Añı [2] gün gitdiler üçüncü gün ol münezzile tebdīl ne görseler ki ol [3] cebelüñ dibinde ki mürti' cedī ve haml-i gülşen cennetden yoldur. Āsmān [4] girdār toğuz kubbelü hammām-ı nāmdār

yapılmışdır ki tavāf edvālinde [5] hürşīd-i tābdār hayrān ve zār u siper-i ʔılsım pür-kārında ʔutb-i [6] eflāk ve merkez hāk-ı dem-beste ve giriftārdır.

Nazm

[Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

1. Hānesinüñ dūdı mānend-i sipihr
 ʔubbesinüñ iki yanı māh u mihr
2. ʔün ber-bād şayd ider ol şīşe-bāz
 Şīşe āyīn muhkemi ʔılsa dīde-bāz
3. Pür-cem-i miskīn gibi başında dūd
 Tāb-ı gerdūnuñ dilin ʔılmışdı dūd

Ne gelincinde bir zerre od var ammā dil-i 'uşşāk derūn-ı tābdār ve sīne-i [10] yir ehl-i mızrāk dibi firunu pār pār yanar ne şadırvānunda bir ʔatre mā [11] ammā baħr-ı mi'rāc var gibi māhīleri āşinā ve nehr-i nāmdār gibi şaħnı āyine-i [12] 'ālemi nümā levlāları ʔesm-i mehcūrān gibi bir āb ve şafları sīne-i miħrūrān [13] gibi āteş-nāb cāme kanı şaħn-ı eflāk gibi tābnāk ve şāħib-cennet [14] gibi dil-keş ve pāk bāzergān-zāde ol resm-i zīnet emīz ü ʔılsım-ı [15] hayret-engīzi görüp ihtiyārı ve cān u dilden şabra ʔarār 'aqlımdı [16] hizmetkārlarına ve perestārlarına itdi. Ol evvel ay ve yıllar miħnet ü derd [17] ve gice gündüz kerem ve serd ʔekmedigümden murād işbu hāmmām cennet nihādı [18] idi Muħammedu'llāh yeter. Maşşūd-ı nişāne ve aşl u ümīz dil ü cān hāşıl [19] oldı. Bu 'ışret-sarāy pür-sencide ya genc-i hāşıl idem yā renc yā miħnet-i hāşıl [20]

[35b]

idem ya bu hāmmām-ı felek-timşālūñ ʔılsımında cān virem ya temāşā-yı [1] cihān eyleyüp cān u dil murādına irem gerekddür ki siz bu arada bir yıl [2] ʔarār ve benüm ʔudūmum intizār göstere. Siz eger şıħhat ile mürā'ca'at-ı müyesser [3] ü selāmetle 'avdet-i miħdār ola yine sizüñle muvāsā vü muvāfaḫat idüp [4] 'azm-i vaḫan-ı işāl ve ʔaşd-ı mesken-i vişāl idem ve ger devlet-i yāri ve baħt-ı [5] devlet-i

derd-kârı itmeye başı ne yazıldıysa görem ve işbu yolın cân-ı [6] şirîn virüp derd-i hasretle tobrağa yüzüm u ram yâr u nigâhumı pîr atam [7] libâs-ı mâtem ve belâ'-i derd ü ğamla alup iltesüz hergiz sitemden ve seyr-i kûh [8] u deştümden haber vire siz beni hayr birle yâd u cân nâ-murâdumı zîkr-i cemîl [9] ile şâd ide çün kullar efendilerinden bu güftârı güş itdiler. [10] Cigerden cüş u hurûş idüp bunca dîvânelik ve 'ağıldan bîgânelik [11] dür diyü damağına yapışdılar ve göz yaşların revân idüp ayağına [12] düşdiler. Her ne kadar ki tazarru' u zârî kıldılar çâre olmadı ve gülhan- [13] şıfat her ne denlü kim yandılar ve hammâm-ı girdâr göz yaşların revân [14] idüp kıldılar. Eşer itmedi âhirü'l-emr miyânını bir mîzerini tutup [15] hammâm ortasından bulundu. Âfitâb-ı 'âlem-tâb deryâ-yı mağrib [16] zemine ğurûb ider gibi ol mağribi hammâmda belki mağribden dolandı [17] çün içerü girdi. Ne görse ki bir hammâmdur kubbeleri Bağdâdı [18] şafâları Şeddâdı tabakât-ı dîde ve şebkâra sene gibi birbiri içinde [19] nûrânî haceler ve sulţânî halvet-serâlar ve tovalu tolayu derbendi [20] yollar ve ğarîb dehlizler dil-keş mâvîler her halvet-hâneye ki girdi bir 'âlem

[36a]

gördi. Felekler seyr eyledi bir bir içinde yıldızlar temâşâ kıldı. [1] Mihr-i hâveri içre 'ibret 'ibret üzere efzûn ol pür-sihr ü şu'bede [2] tılsımlardan cân u dil pür-füsûn oldı. Her dehlîze ki yüz tıtdı. [3] Bir hücreye nümûn oldı ve her hücreye ki girdi. Râhın kim kılup [4] aşüfte vü mecnûn oldı. Ne kez yire ihtimâl ve ne sitîze mecâl kılmadı. [5] Bir hafta miqdâr şöyle ser-gerdân ve aşüfte-hâl oldı. Bî-tedbîr [6] ü rây işlerine peşimân ve sevdâ-yı hevâ-pümây hışlarından peşimân [7] perişân oldı. Hayâtından el yuyup ol meydân gibi hammâm başına [8] t̄arûzından dil-ġîr ve ġâr-ı pür-tâb olup âhirü'l-emr mihtaħü'l-ebvâbdan [9] 'inâyet ü hidâyet irdi. Halâş ü necât kapusın açup bir yol [10] virdi. Bî-çâre ser ve bî-had ü 'ubûr-ı bî-'adle taşra geldi. Dehşet [11] ü vahşet eyleyüp etrâfına nazar şaldı. Gördi ki bir bostân-ı dilistân [12] ve bir gülistân-ı cennet-nişândur. Lâle açılmış jâleler saçılmış çiçekler hamîr [13] riħne yemişler budaklarda âvîhte şuları zemzem gibi zemzemeler [14] ve kuşları kamerî-i hürrem gibi na'meler kalur.

Nazm

[Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

1. İyād ol vechle kuşlar nāleler
Bile def-keşlik ider şan baḥr ü berr
2. Sürmek için 'işret ü dünyā demin
Anda cem' olmuş tıyur-ı 'ālemīn

Seyr-i nesimī dil-cūşımımı hoş bu ağaçları rakḳāş-ı riyāz mähileri ğavvāş-ı [18] ḥiyāz ḥaḳka şükr eyleyüp ol şükr gibi meyvelerden virüp yedi ve ol [19] kevşerler gibi şulardan içüp şükrīn didi. Çün sinesi pür-tāb ve dīdesi [20] bī-ḥaḥb idi cūy kenārında bir dıraḥt-ı sāye-medār altında yatup uyudu. [21]

[36b]

Çünkü bir-i meded ārām ve bir sā'at ḥuzūr-ı tām eyledi bād-ı sebükbār gibi [1] yirinden tırdı ve ol cūybār-ı 'ömr-i reftārdan yüzine gözine şu [2] urdı ve bir kaç kadem gel geşt idüp ol bağı seyrān ve gönli [3] kuş her yaña tayrān eyledi giderken bir 'anberīn-tāk ve bir müşkīn- [4] revāka irdi *lem yühlaḳ mişlühā fi'l-āfāk*²⁶⁶ derünü ve bīrünü çarḥ-ı [5] pür-aḥter gibi mücevher künküreleri rif'atde keyvāna ber-ā-berdür. Tāk-ı kaşr [6] kavv-i gerdündan bülend çarḥ-ı me'men gibi sakfī naḳş-bend.

Nazm [7]

[fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün-fā'lün]

1. Aşılan zenciler ü kūy zer-feşān
Gösterür devr-i teselsülden nişān
2. Tırresi açmış melek mülkünden per
Kubbesi şanmış felekveş āşiyān

²⁶⁶. "Beldeler içinde onun bir benzeri yaratılmadı." Ayet-i Kerim'de "fi'l-bilād" ibāresi geçmektedir. Eserde bu kelime yerine "āfāk" yani "Gözle görülen bütün yerler içinde onun bir benzeri yaratılmadı." Şeklinde kullanılmıştır. Kur'an-ı Kerim Fecr 89/8

Bāzergān-zāde miskīn ol k̄utb-ı āsmān-medāruñ derūnı pür-kār [10] var tolanup nerdübānın bulur. Pāye pāye ‘urūc idüp ve hücreden [11] hücreye dühül ü hurūc idüp t̄abaķa t̄abaķa temāšā k̄ılır. Leyse [12] fi’l-dār ğayr-i nā-diyār her kenārı şöyle hāl̄ine yāruna ağyār. Ammā [13] mūnaķķaş hāl̄i üzerine zer-beft nihāl̄iler ve renk-ām̄iz nemedler naķş [14] olmuş ve dilāvezir maķa‘adlar ve muşadder şeyler ve başlar yine şadr- [15] gāh z̄inet olmuş hūnlar aşılmış nānlar kesilmiş şerbetler azalmış [16] çanaklar dizilmiş çorbalar çevrilmiş kavurma kavrulmuş herise [17] dökilmiş nuķl u ni‘metlere nihāyet ve şarāb u şerbetlere ğāyet t̄abaķ t̄abaķa [18] çanaķ çanaķa bir t̄arafda k̄ubūrlaruñ k̄ulaķları burınmış ve bir yakada [19] şūrāh̄ileruñ boyunları örilmüş nāylaruñ s̄ineleri delinmiş şeştālaruñ [20] bağrı delinmiş yatur. Lākin ne k̄āyim var ne k̄ā‘ide var Bāzergān-zāde bir zamān [21]

[37a]

bu tertib-i şāhāneye ve bu meclis-i pādīšāha niye hayrān kaldı. [1] Kendünüñ bezm-i şoĥbetin ve ‘ıyş ü ‘işretin tezk̄ir itdi ve bu meclis [2] bādeleruñ ve ol şofralaruñ tertibini nehy degüldür ve bu meclis dil- [3] karib bu tertib s̄az u söz-güzāf ve b̄i-reh̄i degüldür diyüp tefekkür [4] itdi. Yayıldı bu bezm-i dil-keşuñ bir şehr-i yāri ve işbu taht mehveşuñ [5] bir tādārıdur çün iştihā vāfir ü ni‘metler hāzır idi. Bu sofrā [6] yir-i celil ve hā‘n-ı halil ve şerbetler mānend-i sebil sebilidür diyüp [7] bir sofrā kenārında geçüp oturdu. Havf-ı herāsı gönülden götürüp [8] meclis-i kethüda’l-ğayn idüp bir miķdār kesüp biçdi murādınca ol [9] ni‘metlerden yiyüp ol şerbetlerden içdi. Aña dek kim felek-i miskīn [10] libāsı yüzindi ve kamer zerrin̄i tacinı urındı. Nā-gāh k̄ulağına ādem sesi [11] geldi. Ol manzarlaruñ yirinden aşığa kaķr şaldı. Ne görse bir niçe [12] melek-manzar per̄i-peyker düşize ve aķterler her birinüñ elinde bir şem‘-i [13] münevver ve her birinüñ dilinde bir şir çün şeker kaşra toğrulup gelür. [14] Gül gibi gelüp bülbüller gibi zemzemler k̄ılırlar. Açlarında bir āfet-i cān [15] ve āşüb-ı cihān bir āfitāb-ı ruḥşān ve bir nūr-ı dıraḥşān var ki cemāl̄i [16] pertevinden ol şem‘lerini ziyā ve bu t̄abında manzarlar māh ön̄inde [17] mānend-i şehā ve b̄i-h̄üsni b̄i-bahādur. Meger ki ol yüzi gül saçı s̄ünbül [18] yañağı lāle bedr-i t̄abāndı dāyiresinde bu yıldızlar mānend-i yūhāle [19] el-kışsa çün Bāzergān-zāde ve ol aşğata ve dil-dāde bu hūrileri [20] ve ol melek-manzar per̄ileruñ seyrān eyledi. Hirās u ihtirās idüp [21]

[37b]

kendözin köşede pinhân eyledi. Pes ol melek-manzar dil-berler bu [1] peri-peykerlerle yukarı çıkup gelüp şadr-ı meclise geçdi. Gevherinden [2] mübâhat ve şükrinden velâhat ‘arz idüp her yüzden söz açup [3] ve eytdi ey yârânı vefâ ve ey gam-hâ’rlarun pür-şafâ baña bu kaşr-ı müşkînüñ [4] hevâsı hoş demi büy-ı nefes hoş-âden birle âmihte ve bu ni’mete sofrâ-i [5] dil-keşlere ve hâ’n-ı hüslara hâtır-ı insânî uhte olmuş görindi. [6] Cümle baş urup eytdiler her ne kim şâh-ı hübân buyurdı râstdur [7] ve her ne kim pâdişâh-ı dil-ğarîbân söyledi ney kim ve kâsedür hemân ol [8] zülf-i tarâ ve çeşm-i sahhâr çep çevre meclisden yaña nazâr ve pür-şeş [9] haber kıldı. Anı gördüm ki ol kaşrda olan sofralara hân açup [10] şem’ler zebâne ve nâylar âvâze idüp ve rebâblar beyâna geldi. Şürâhîler [11] tütî-lebin tekellüm ve şeştâlar bülbül-lebin terennüm idenler kânûnlar engüşt [12] ü kemânceler ebrüyla imâ itdiler. Cengüñ tende her kılı bir dîl oldı. [13] Ve’l-hâşıl her taraftan bî-had ü kâl ü kabl oldı ve cümle ağız açup [14] eytdiler sizden muqaddem bunda bir âdemî-zâde ve harem-nihâd geldi. [15] Küstâhâne bu nağllerden tenkıl ve bu ni’metlerden tenâvül itdi. Uşda [16] fülân hücrede perde ardında hufte vü sehâb içinde meh gibi [17] didiler. Bâzergân-zâde eytdi çünkim ben aşhâb-ı bezmden ol imâ’ [18] remzi var bâb-ı meclisden ol beyân ve gamzî gördüm işitdüm havf [19] ü haşmetden ve her ins ü dehşetümden kendümden gitdüm gördüm ki ol [20] nâzenîn-hübân ve ol mihrübân zühre-i cebînden biri şem’-i fîrûzân ile [21]

[38a]

şaklandıgum hücreye gelüp girdi. Yüz eltâfla tebessüm ve biñ zarâfetle [1] tekellüm idüp elüm eline aldı ve eytdi ey garîb âvâre ve fakîr-i [2] bî-çâre tur yukarusını sulţân-ı mihrübân sa’âdet göster. [3] Şâhumuz peri-hübân ister nâ-çâr ben dahı medhüş u âvâre vü dîvâne [4] girdâr yüz şerm ve biñ âzürüm ile gadrgüyân ve şefâ’at-cübân [5] gelüp ol şâh-ı hübân öñinde baş kodum ve karşusunda el [6] kavuşurup turdum. Pes ol serv-i ser-firâz ‘azm idüp ‘izz [7] ü nâzla ve hezâr luğla Hâkda zebân-ı güftâre gelüp eytdi ey âdemî [8] bizden vahşet ve meclisimizden dehşet itme. Biz bir kavm ü dil-cü vü tayife [9] hoş-hüyüz cümlemüz mihmân dost u garîb-nevâzdur halk [10] mekremet ıssı ehl-i niyâzdur.

Rûz-ı şebkârımız mihrîbânlık ve mihmânlar [11] ve ğarîblere cân-feşânlıktur yerden aña mazarrat u ziyân yokdur. [12] Ammâ menfa'at ü ihsân yokdur. Pes gel taht üzerine çık diyü [13] işâret ve envâ'-ı 'izz ü ikrâmla yanına da'vet eyledi. Ben dahı tevâzu' [14] gösterüp yine baş urdum ve tahtuñ qarîbinde bir yirde oturdum. [15] İlhâh ü ibrâm ve aqdâm-ı elzâm yukaru çıkup yanına aldı. Nüvâzişler [16] ve mülâyemetler gösterüp kûlın boynına şaldı işâret eyledi. [17] Simâtlar çekildi ni'metler dökildü.

Nazm

[Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün]

1. Bir 'aceb tertîb-i şâhî kıldılar
Kurş-ı meclis mihr ü mâhı kıldılar
2. Dâneler kurdı gümüşden haymeler
Zerdeler kıldı zemîn-i şahını zer
3. Tâbe büryân murğlar kâhî gibi
Bağ içinde yüzdiler mâhî gibi

[38b]

4. Şîr-i sermâdan lüb lüb kâseler
Dil şoqar halk ağzına senbûseler

Bismi'llâh dinilüp ta'am şala olındı. Ve'l-hâşıl murâdumca yiyüp içüp [2] sofralar götürüldi. Du'âlar kılındı sâkîler altun şürâhîler ve gümüş bâdiye [3] lerle gelüp meclisde altun üsküflü ve 'anber zülflü lâle-semenîler [4] ve sebz tonlu hûbluk boyunlu serv-i kad dil-berler şem'-i tırâz ve şür-ı [5] dil-nevâz gibi dizin ayağ üzre gelüp derdiler. Şâhîn bakışlu kara [6] gözlüler hümâ-çal'atlu perestârlar kebüter topuklu turna boyunlu favûs [7] zînetlü hizmetkârlar âlât-ı 'ıyş ü 'işret ve esbâb-ı bezm-i şohbeti götürüp [8] gidermekde pervâz urdılar.

Nazm

[fā'ilātün/ fā'ilātün/fā'ilün]

1. Zer kadehle içilür la'l-i müzāb
Oldı rüyīn-çehreler yāķūt-ı nāb

Ba'dehū hoş-āvāz hā'nendeleri berbať-ñuvāz güyendeler bülbül gibi efgānları kumrī gibi hoş-elhānlar kopardılar.

2. Āh-ı feryād-ı ney ü çeng ü rebāb
Sīneler deldi idüp diller kebāb

Nazm

[Fā'ilātün/ fā'ilātün/fā'ilün]

1. Çeng olur kaķnūsveş nağme ger
Āteşinden yaķdı bezm-i ehl-i kiler
2. Yandı diller sūz-ı rūh-efzāyla
Ergānūn miħnet demin virdi yile
3. Şevķ-i şeştādan erenler 'āleme
Çār-tekbīr oķudı dūd u ğama
4. Māh-rūlar çarħ urup ħurşīdvār
Cilvelerden kıldılar řāvūsvar
5. Düşdi bezm içinde bir vechle od
Sīneler yanup felekler řoldı dūd
6. Yaķalar çāk eylediler gül gibi
Kıldılar feryādlar bülbül gibi

Güzeller birbirine tolu içmege ve göz itmege dil-berler birbirine harf atup söz [20] itmege başladılar. Zerrîn güller habâb simîn piyâle gibi âvâre şevâ'ib her yaña [21]

[39a]

perrân oldı ve la'l-i pür-câmeler gül ü lâle gibi âlüde mey-nâb oldı. [1] Giribânlarınuñ çâk-i tâb-dâmân oldı meclis-i şürür şügîle toldı. [2] İyügi tende destür oldı. Her biri bir hücre-i mâvî ve bir manzar-ı bî-melce' [3] idendi. Şahn-ı meclis tolu uruş meyve-zâra ve harmanı şavrilmuş sebze- [4] zâra döndi. Gördüm ki yıldızlar tağilup ol tenhâ vü bî-agyâr u leşker [5] gidüp pâdişâh vahîd ü bî-yâr kaldı. Benüm dağı âteş çok dildâr [6] cigerüm yakmışdı ve düd-ı bihârum şarâb-ı hoş-güvâr şakf-ı dimâğum [7] çıkmışdı. Pes şabrum câmesin gül gibi çâk ve yüzüm ol mâhuñ [8] öñinde şu gibi hâk idüp ayağına baş urdum ve küstâhâne [9] elin öpüp gözlerüm sürdüm çün bağı bağbândan ve kaş-ı [10] pâsbândan hâlî buldum. Câretüm hârete müvî ola didüm. Nehb [11] ü gârete kaşd itdüm. Bağ-ı ruhsârından şuylu şeftâlüler tenâvül [12] itmege ve la'l-i şeker-bârından tatlu tatlu senübâlar tefennün itmege başladum. [13] Ol dil-ber dağı varduqça mülâyemetin ve ben âşüfte-dimâğuñ şür-ı hâletini [14] olurdı. Bî-tekellüf ol gül harmanın bağrum çeküp der-âgüş itdüm. [15] Bir vechle şevk ü zevk hâşıl eyledüm ki kendümi ferâmüş oldum. [16] Âhirü'l-emr istedüm ki gencîne-i nihânı kufline el uram ve taht-ı sulţâna [17] geçüp 'ıyş ü 'işret sürem. Ol semenîler lâledür ve yâsemîn 'izâr [18] ser ü kad çün benüm bu hâletüm gördi. Gül gibi yüzün yüzime sözüm [19] sürdü niyâz idüp eytdi ki ey civâ-i bu'l-heves ve ey gârib-i [20] bî-kes nedür bu olmaz mültemis ger murâduñ zevk ü 'işret öpse bu [21]

[39b]

hâletler. Pes luţfla rübûda olup dâmenüñ âlüde vaşlumla 'anüde [1] idüp cânuñ fersüde itme. Bu gülüñ hârı ve meşklik humârı [2] vardur gerekmez. Kim ola mihmân-ı fuzülî şöyle ki cânuña cebr ve nefsüne şabr idemezsek bu mahyâlardan ve şem'-i ruhsârelerden her kanğı [3] sen dilersen kenâr ile bucağ bucağ halvet-hâneler ve bir selvet [4] kâşânelerdür ve taraf taraf gülşenlerdür ve sâhat çemenlerdür eger [5] kenâr-ı cüybâr ve ger sâye-i mürğzârdur her ne yerde murâd idersen [6] karar ve 'ıyş-ı hoş-güvâr benümle rûhânî şöhetine ve pâkîze 'işrete [7]

ķāni' ol dedi. Eytdim ey ŗāh-ı mürüvvet ve māh-ı fütüvvet teŗne ciger āb-ı [8] ĥayāta ve mustesķi Nehr-i Firāta ire. Taĥammül ü ŗāķati ve ŗabra mecāl ü ķudreti mi [9] olur. Baņa çeŗm-i saĥhāruñ gibi ķarīb efsün idüp ve zülf-i ŗirāzuñ [10] gibi destān ve füsün idüp elümden alup yabānlara atmaga isterseñ [11] her tīre cānuñ ki ey āfitāba ire. ŗem' ü aĥteri neyler ve hevni cān [12] u mānuñ ayađı gence geće fül-s-i aĥmeri bilür.

Beyt

[Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ulün]

1. Döyimezden ķapuñ ikrāma geldüm

Gedāyam ŗāha ŗey'en lillāha geldüm

Tīr-i ġamze-i dil-düz gele yeter bağrumı ķān eyle. Cānlar ŗabībisin lebüñ [15] ŗerbetiyle derdüm dermān ile mürdeyüm. Vaŗluñ mā'ü'l-ĥayātından [16] faķirüm. Ĥüsnuñ zekātından iĥsān eyle. Ben böyle zārī ve 'arz-ı [17] ŗalebkārī idicinüñ. Ne ol nihāl-i gül ve ol ŗūĥ-ı ŗengül bir ķulını boynuma [18] ŗalup bir ķulın bilüm ŗolayup sünbül ŗaçları gibi sivri birbirine [19] ulayup ve ŗeker-beyānla ŗatlu ve dil döküp eytdi ādem-i bī-vefā ve nān-ı nemek [20]

[40a]

Ĥaķķın bilmez pür-cefā elümden yidüğüñ ni'metlerüñ cezāsı ve dilden [1] içdüğüñ ŗerbetlerüñ ĥün-ı behāsın bu ŗaydur. Saña luŗ ü kerem [2] bābında söz dimelü. Senüñle ŗuz etmek yimelü degül imiŗ ben seni [3] bir ŗādık-ı pāk [yaz] ve bir 'aŗıķ-ı pür-süz ü güdāz ve ŗāhbāz-ı hümā-pervāz [4] ve bir 'anķa-yı ser-firāz ŗan iderdüm. Sen ĥod murād nefsine tābī' ve ġayruñ [5] loķmasına ŗāmī' murğ-ı hevā-yı bir ŗāvus-hercāyi imiŗsin. Yeter zār ve ben [6] süĥte-i mürde cānımı sengsār ile lebüñ cāmından āb-ı ĥayāt ŗunmuş [7] iken fihr-āmiz sözler ile zehr-i memāt virmek gerekmez. Benüm ŗāķatüm ŗaķ [8] ve ŗabra mecālüm muĥāl oldu. Pes beni 'iŗvelerle helāk ve bağrumı ciger [9] itmek dilersen diyüp hemān iki dizüm üstine geldüm ve dilber-i zür [10] eyleyüp altuma aldum. Gördi ki pençemden ĥalāŗ çāre vü dermān ölümden [11] necāta bir laĥza emān yokdur. Pes girye vü zārī zenān ve lābe kenān eytdi [12] ey civān-ı be-dest ve ey bī-ŗabr ve

hevā-perest nola saña hilālī kaşlarum [13] gibi yayum şundum. Öyle kuvvet-i bāzū ki tayanup zorla kemān gibi beni çeküp [14] ve kāmētüm aña bükme olmaz ve tīr-endāzlığuña atanup vücūdumı şadef [15] gibi melāhat ve nişān-ı garāmet idüp miḥnet oklar sen urmaḵ [16] ve la'net seyri yerine dökme olmaz. Bir laḥz ārām ve nevsen ṭab'uhnı ārām [17] ile zūr-ı miḥnetle olacaḵ iş ḥüsn-i rızāyla ve ğam u küdüretle baḵacak [18] kār-ı luṭf u şafāyla olsun. Saña oldun yoḵdur mülātafet iden kimse [19] āḥiresinden kaşan firār idecekdür ve saña ol bu deñlü ārām-ı cān olan [20] kişi şoñra seni niçün bī-kaşār eyleyecekdür.

Beyt

[40b]

[Mefā'īlün/mefā'īlün/fe'ūlün]

1. Kişi uyumakdan itmez hergiz işşı
Olur mı kaşı taş dökmele yaşşı

Taḥammülümüz ki bir kaş kaḵeḵ şarābumuz kaşdı. Nüş idem şāyed ki perestār [2] larınıñ içinde dādebānī ve ḥizmetkārılu ārāstde nükhābī ola [3] vāḵıf-ı rāz ve ṭa'ne ile seng-endāz olmasunlar. Uşda ḥücre-i ḥāşım [4] vardur. Behişt-āyīn sindi ve istibraḵ gibi cām-ḥā'blarla pūr-tezyīn [5] senüñle anda cām-ḥā'ba girüp yatalum boynumu diken gül ḥarmanlarına [6] yatayım. Göñlüñ aḡyārılıḵ iderse ḵolından yabana atalum. Balı yaḡa ve şīri şekere ḵatalum ve çünkim ol cādū-şemāyil bu efsūnı oḵurdi. [7] tazarru' u zārī idüp başın ayaḡa ḵodı. Bildüm ki ol āḥū gerdenkeş [8] şürāḥi gibi boyun virdi. Miḥnet-engīz ve ḥasret-āmīz kelimātla tamām [9] göñlüm girdi. Tefrīb-i güftārına maḡrüb pūr-füsün girdārından memkür [10] oldum. Min-ba'd zūr itmegi mürüvvetdendür ve fütüvvetden mehcür gördüm. [11] Murādumu ḥāşıl bildüm. Ol bir kaş kaḵeḵ şarāb içilince dek taḥammül ḵıldum. [12] Bilmezem ol şarāb-ı bāḵī afyon ile muḥammer yoḵsa dār vey ḥuşber mi [13] andı ki iki kaḵeḵ içümden baḵılmışım ve 'aḵlum gidüp kendümi [14] yavuklamışam bir zamāndan şoñra ki kendüm geldüm ve gözüm açup eṭrāfuma [15] naḵar ḵıldum. Ne ol kaşr-ı cennet var ne ḥürīlerine ol behişt-āyīn murḡzār-ı güzīn açup yumunca nergis-i müstaṭil içilmiş. Yirinden yiller [16] eser. Ḥāşılı hergiz ol güleşen-i ḥoş-hevādan ve ol murḡzār-ı şī'rīn- [17] nevādan ḥaber yoḵ. Bir

birr-i bî-âb ve berîte-i pür-tâbdur. Sevâdından havle [18] dehşet ve nihâdından dîve vahşet gelür. Berķ urur her yaña od [19]

[41a]

gibi serâb-ı mihr-teb tutmuş. Ol evetden çarhı tâb düdü lebi huşk [1] ve zemîn-i sîne çâk cümle yanmış renk idi bî-âb-yâb bî-çâre yine [2] uğraduğın bildi çeküp yakasın dâmene dek pâre pâre kıldı. [3] Kendözine sökmege ve taşlarla başın dökmege başladı. Gözinden [4] akan yaşlar seyl-âba döndi la'l-i serâb gibi teni kızıl kanlara boyandı. [5] *Âhîr Innâ lillâhi ve innâ ileyhi râci'üne*²⁶⁷ diyüp oldu beyâbân-ı bî-pâyân [6] seyl-i revân ve bād-ı devân gibi yüz urdı. Ol berk cân [7] u dilini yakmağa ve kefi pâ-yı pür-âbla olup şuları aqmağa başladı. [8] Cigeri şusuzluqdan dutuşdı hayâtı harmanına ser-â-ser od düşdi. [9] Eşk-i hünîn ile cânından el yudı derd ü hayretle ve âh-ı pür-hasretle [10] başın yere qodı nâle vü zârî ve âyîn ü hunîn iderek nazarı ırâqdan [11] bir püşte-i aqdar ve bir tüll-i melek-mağzara doqındı ve âb u teskîn-tâb [12] üzerine hezerân miğnetle ol püştenüñ dâmenine irdi. Güyâ ki cânı [13] çıqmış idi yine göğsine götürdi gördi ki birisinüñ sipâhuñ [14] şikâfından sirişk-i 'ayn-ı 'aşık gibi bir pâre şu çıqmış şızup ol [15] ara bî-ter ü dâyiresin behişt-manzar eylemiş. Bâzergân-zâde miskîn [16] sîne-i pür-tâb ve dîde-i pür-âb ile bî-ihtiyâr üzerine düşdi [17] ve ol şuya yüzün gözün sürüp ölmüşken hayâta ve yanmışken Fırâta [18] irdi. Sîne-i pür-tâmına teskîn ve cân-ı bî-ârâmına mağat bir lağz temkîn [19] virdi. Çünkim cânı yirine geldi ol püştenüñ üzerine çıkup etrâfına [20] nazâr şaldı. Muqâbelesinde devrin bir kend-i ma'mûr ve bir qarye-i pür-nûr [21]

[41b]

görindi. Cân atup öñinde irdi ve mağallenüñ içine girdi gördi [1] bir pîre-zen kapûs içinde oturmuş hicâb u niqâbın yüzünden [2] götürmüş çıkar şâğırına âvâzını aydurup Hâķ zıkr ve hâline şükr eyler. [3]

²⁶⁷.“Doğrusu biz Allah’a aidiz ve kuşkusuz O’na döneceğiz.” Kur’ân-ı Kerim Bakara 2/156

Nazm

[Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

1. Gözi yaşın olmuşdı behlüsi gibi²⁶⁸
Başını egmişdi ebrüsü gibi
2. 'ıyş-ı nüş hoş-güvārın neki var
Cümle burnından getürmiş rüzgār
3. Kim seni mehtāb kılmış nūr-ı haķ
Çehresinden zāhirā āşār haķ
4. Dīdesi olmuş remedden şīşe var
Çeşmin itmiş intizār-ı mevte çār
5. Alnınuñ cibini tellinüñ rekleri
Rāh-ı şıdķ u istikāmet mışarı
6. Geşt-zārı 'ömri olmuş berķ-ı zār
İçi sırsız ve birünü zer u zār
7. Çenber itmiş kāmētini halkāveş
Raķş ider çarhı şafirān güneş
8. Şubh-ı rüşen penpesinden tābdār
Mihver-i gerdün igenden şermsār
9. Oturup tesbīh ider zārī ile
Hūr şūr-ı devrān gibi kārī ile

²⁶⁸ Bu beyit vezine uymamaktadır.

Vaḳti kim Bāzergān-zāde ol pire-zeni gördi. Ḳad-i ḥamīdi idüp selām [13] virüp ve eytdi ki ey māder-i müşfik ben bī-dil-i ‘aşık bir ğarībdür. [14] Nūru ve bir esīr-i miḥnet ve derd-i ber-giriftār āşüb-ı kerem ve serd ü ber-i [15] mestmendzār ve derdüm eger raḥm ü şefḳat ü meyl ü merḥamet idüp [16] ben miskīne bir küşe-i iḥsān ve derdüm dermāñ eylesüñ. Neng yoḳdur ki [17] ecr-i bī-ḥesāb u şevāb bir şavlet-fāze nürsın. Pīre-zen daḫı başını [18] ḳaldırup luṭfle ve ‘arz-ı beşāşetle Bāzergān-zādeye ‘izzet [19] ve envā’-ı ri‘āyetler eyledi delīl olup bir ḫücreye ilettdi ve öñine ta‘ām getürüp [20]

[42a]

‘özr itdi. Çünküm sen bizi analığa ḳabül eyledük biz daḫı seni oğul [1] ḳabül eyledüñ dedi ve eytdi benüm daḫı cihān sarayında bir duḫterinüñ [2] uḫterüm vardır. Ḥüsne ‘ālemde güneş gibi ferd ü naḫıl cennet gibi ḳad-ı [3] şimşadı şāye pervārdur sen daḫı anı ḳabulluğa ḳabül eyle [4] zāhir ḫürrem ve cān müftenem birle insimiz bir küşe-i dervīş ābādda [5] ḳaç gün celīsimiz ol ki rüzğardı ki senüñ gibi bir civān [6] ‘azīmet dīde ve miḥnet-i‘aşīde murādum ve ṭabīñ gibi ğurbet ve kurbet [7] güzīde fikr ü nihādem idi. Bi-ḥamdi’l-lāh elüm girdi ve ol ki [8] yıllarla aña göz ṭutmuşidüm el virdi ve pür-ğam göñlümi güftār-ı cān [9] bir ver ile öndi ve bir laḫz benümle oturduğdan soñra ḳalkup [10] gitdi. Ba‘dehü anı gördüm ki bir perī peyker melek-manḫar lāle ḫad ü serv-i ḳad. [11]

Beyit

[Fā’ilātün/fā’ilātün/fā’ilün-fā’lün]

1. Yañağı gül sözi şīrīn dili şeker lebi bal

Alnı ay ü yüzi gün saçları şeb ḳaşı hilāl

Dil-ber semenberlerüñ eline yapışup iḳerü girdi ve min ba’d oğlumsın ve cānum [14] sın ben pās-bān ḫānuñ ve bu çārinüñ diyüp o nigāruñ elin elüme [15] virdi ve adını şorar şol dil-i ğarībdür ve ğāyetde ḫizmetkār idüpdür [16] rüz u şeb ḫizmetüñde ve dün ü gün şoḫbetinde olsun ḳademüñde [17] māl ü menāle iḫtiyācım ve kimseye bu recm-i ḫarcım ve edā’-i dīn ü ḳaza [18] ve idicek bāc ü ḫarācım yoḳdur didi. Çünkim māzer-pīreden bu [19] luṭf ü nevāziş gördüm

hizmetler ve minnetler idüp ayağum üzerine tırdum. [20] Geçmiş miñnetleri bād u hātır bir ānımı ābād itdüm. Baht-ı huftem uyandı. [21]

[42b]

Ayağım gence geçüp ser-firāz oldum ve yabanda kân-ı güher bulup [1] hālāyıkdan bî-niyāz oldum. Ve ba'dehū 'ıyş-ı perīdür dīdüm pes māder [2] pīrūñ hānesine niyyetini ikāmet ü emānet ü istikāmet üzerine [3] tırdum. Günde gündüzüm 'abd ve gicem kadar ü sa'īd oldı. Ammā [4] fırsat müyesser olmayup ol nāzenīnūñ vaşında kirışme-i çeşm ve ebrūyla [5] şöhet eylerdüm. Ve rindāne eline yapışup ve dizdāne bir būsesin [6] almağa cūr'et iderdüm ki her zamānda pīre-zen ser [...] hāzır [7] ve müşāhabetime nāzır idi. Bir gün fi'l-cümle fırsat bulup eytdüm [8] Ey yār-ı vefādār vey dildār-ı gānzekār bu hāset ü intizār fi'l-leyl [9] ve'n-nehār niçeye dek olıyardur ki bağrum ümīdle şuya ve cānum nār-ı [10] müye döndi. Vaşla dermān ve kenāra çāre eyle yoħsa terk-i [11] diyār ve 'uzlet-i ihtiyār iderim. Miñnet iklīmlerine başım alup giderim. [12] Nigārın eytdi eger gül-i bī-hār ve genc-i bīmār bu derde tīmār istersen [13] naşihatle 'amel it. Didügūñ maşlahat bu tengşāyda māder yanında [14] müyesser degüldür. Beni bir günde daħı alup gide bu dāyiremizde bir kendü [15] bir kavm bī-gezendir. Uşda şol peştenūñ orta yüzinde perkend [16] hürrem nihādvārdur. Vaşl-ı ābāddurlar *İrāmezāte'l-'imādi elletī lem yüħlak* [17] *mişlühā fi'l-bilād*²⁶⁹ andan kināyetdür. Hevāsı dil-güşād anı rūh-ı efrādı [18] rüz u şeb varup anda olalım heftede bir kerre māder pīrūñ [19] yanına geledüm māder māni' olursa ikdām ile tebdīl-i āb u hevā [20] itmek dilerim. Dīv-i ibrām ile bunuñ hevāsı dil-gīrdür ve anuñ tamām [21]

[43a]

mu'tedil-i kerem ve servdür ve eṭrafı bağlu bağçelü bayırdur. Pes bunuñ [1] üzerine ittifāk ve 'ahd ü mişāk idüp işnā'-ı kelāmda māder-i pīre [2] zenimiz acından şikāyet idüp eytdi. Ey māder-i muhterem rüzgār [3] dir ki lütfuñla muğtenem ve ihsānuñla şād u hürrem ammā bu kendüñ hevāsıyla [4] alışamadım ve āb-ı pūr-şafāsıyla barışamadım. Gün geldikçe za'fım ziyāde [5] mizācım muhtell oldı. Başım döner gözüm kararur istihām tıtuldu. [6] Niçe ger çekmişim bu derdi cānā 'ilācım şu döküşmekdir. Hemān [7] eger analık yüzünden şefkat ve

²⁶⁹ Kur'an-ı Kerim Fecr 89/7-8 " Ülkeler içinde benzeri yaratılmamış olan, sütunlarla dolu İrem'e"

ben dil-ḥaste cāna merḥamet idüp icāzet-i [8] iḥsān eylersüñ. Şol kend-i ḥurrem-nihāduñ aña vaşl eylerdürler. Dil-i ğarīb [9] ile bir kaç gün anda varup tebdīl-i āb u hevā ve kesb-i lütf u şafā [10] idem. Şek yokdur ki taḥşīl-i kuvvete ve temkīn-i kudrete sebep olur [11] ḥastalıqdan yarı cānum qalması yār-ı cānum bile himmet it. Māder bunu [12] işitdi eytdi Beñzer ki size sözümden nefret ve yüzümden zücret [13] gelmişdür. Bir miḥnet-i ābādda ke'l-'anīn gönlü āb u hevā bahānesine [14] seyr-i şāhra ve cūy-ı yār ve temāşā-yı kend ü şehrü diyār istersiz sizden [15] bir laḫz-ı mehcūr ve şoḥbetlerüñüzde dūr olmağa rāzı degülüm. Ve dil-i ğarībün [16] görem sözi ve gönlüm sürūr-ı dersinden ayırmağa tākātım yokdur [17] ki ben emīr ü kāḏī degülüm. Bildüm ki bu sözler bahāne degül benüm āh-ı pūr [18]-dūdımı ve sirişk-i ḥūn-ālūdemi alam ki saña andan fāyide ve ğāyetde [19] gözümüz belki ziyān ve bīm-i cāndur. Yok alanına giderüm ve gönlüm şöyle [20] ister dirseñ kaydunu ve maşlahatuñı gör uşda āḫūrda ki ḥarlardan [21]

[43b]

kanqı sen ihtiyār idersüñ. Bir miqdār yük ur ve ol kende varup [1] hoş zindegānī ve'ıyş ü kāmranı sever eger ben daḫı cānum cebr [2] ü gönlüme şabr idersem hoş ve illā terk-i vaṭan ve vedā'-ı deşt demin [3] eyleyüp arduñuza düşem. Bāzergān-zāde ve kimin çünkim bu qadr-i icāzet [4] ve ruḫşat buldı. Hemān sefer yarağında cidd ü cehd üzerine oldı. [5] Sürüp āḫüre geldi ve merkebün birini ihtiyār eyleyüp üzerine bālān [6] şaldı. Ve ardına tolandı ki bi'l-demin on vesāyir-i maşlahat her ne [7] ise göre. Hemīn merkeb sīne sīne bir çifte urup kafası üzerine [8] bağladı ve kendözin bir zamān yāv kıldı. Bir zamāndan ki kendüye geldi. [9] Ve eṭrāfına nazar kıldı. Gördi ki bir kuhsāruñ dibinde kafası üzerinde yatur [10]

[Nazm]

[Mefā'īlün/mefā'īlün/fe'ülün]

1. Ne kūh irmiş zi-ḥayl-i māfīh yaşı
Şikest itmiş mehūñ cāmın taşu
2. Zemīn üstinde çarḫ-ı bī-sütündür
Felek yanında toñmuş bir devnündür

Bî-çāre hayretten yandesin ve kaçarcu gidesin bilmedi faşl-ı temmūz [13] ve nîme-i ūz idi. ‘Ulŭvvler zemînden āsumāna peyveste vardı. Hevāsın [14] āteşiyile beste idi ve ne bir dirāht-ı sāyedār ne penāh için bir [15] divār vardı. Bî-çāre bu miḥnetle dil-figār ve bu hayretle zār ü bî-ķarār [16] iken nā-gāh gözine ķarşudan bir ķubbe-i ‘ālî ve şaffa-i me‘ālî ve bir şavmi‘a-i [17] behişt-mevālî göründi. Dīde-i pūr-āb sīne-i pūr-tāb ile sürüp ol [18] şavmî‘aya geldi. Ve dīvār-ı sāyedārı dibinde bir sebze-zār üzerinde [19] ārām-ı cān için bir laḫz-ı ķarār ve eşk-i ḫūnbārını cūybār eyledi. Anı [20] gördi ki ol şavmi‘anuñ ķapusu açılıp libāsı āsmānı içinde bir pīr-i [21]

[44a]

nūrānî gün gibi zūhūr eyledi. Bāzergān-zāde miskīn ol nūrānî [1] pīrūñ gözi gördüğü ḫātırı mesrūr ü selvetle tōldı.

Müfred

[Mefā‘ilün/mefā‘ilün/fā‘ilün]

1. Didi bu Ḥızrdur yā Ḥızra yoldaş
Varup pāyına urdı ağlayup yaş

Pes ol pīr hezār lütfle andan su‘āl şikāyet eyledi. Bāzergān-zāde [4] daḫı sergüzeştinin bir hikāyet eyledi. Pīr eytdi ey derd-mend vey [5] mest-mend ve āvāre ne ‘aceb belālara uğramışsın ve tīg-i miḥnet baḫruñ [6] tōgramışsın. Gāh ejdehālar kāmına ve gāh dīvler dāmına ve pīriler dāmına [7] düşmüşsün. Ḥaķķuñ ‘ināyeti senüñle bile imiş ki cān-ı teşrif bu telḫ [8] ü şūr işler içinde anlaruñ ellerinden ķurtarmışsın.

Nazm

[Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün]

1. Bāḡ u eyvān kaçır u ‘iyş u țarab
Kār-ı dīvār simyā idi heb
2. Ol ‘arūs-ı cevān ü māder-i pīr
Ġül-i deşt idi dīv-i merdüm-gīr

Ḥayātdan daḥı bahruñ s̄ir ü ner gibi zehrüñ varmış ki bu yolda helāk [12] ve senüñ şad çāk olmuş ve ger sen ba'd ümīd-i ḥayāt ve bu belālardan [13] necāt dilersüñ. Benüm gibi bu şavmī'ada bir küşe ve berk-i kiyāhdan tüşe [14] ihtiyār ile ve terk-i 'ıyş-ı hoş-güvār ve ferāğ-ı hevā-yı diyār ile ve illā bu dāyire [15] den taşra gidemezsin ve kebl-i cānuñ olursa bir ben ḥalāş idemezsin [16] ki şavmī'a tılsım-ı Süleymāndur ve Ḥaşan Yezdāndur ve bu küh-ı pür-şekve ser-ā-ser [17] bend ü ğārdur ve toptolu merdüm-ḥā'rdur ki biri bir fīl-i loḫma ve cāmūsı [18] tu'me ider. Ol sebebden bu yirde kuş uçmaz kuluñ bu kerem ne ejdehālara [19] ve şīr u nerlere bunda reftār vardur. Bāzergān-zāde miskīn-i nā-çār [20] pīre mütābe'at ve ol şavmī'ada iḫāmete niyyet idüp kerem pīle gibi kuvvet [21]

[44b]

içün berk-i sebze ḫanā'at ve bir küşede ferāğat eyledi. Ve merdüm-i [1] yedüñ nefsi tiziñünden ve naẓar-ı mübārekinden envā'-ı istifāde ve gāh gāh [2] aḥvāl-i güzeştesinden ḫikāyet ü şikāyet yüzünden i'āde eylerdi. [3] Bir gün ittifāk şöyle ki āyīn-i ğaflet ve muḫtezā-yı beşeriyetdür. Ol [4] pīrüñ nüzhetgāhına ve sebzezarını tam' idüp ayağın dāyireden [5] taşra başar. Nitekim atalar dimişdir ḫazā gelicek vaşf-ı başar hemān ḫanda [6] ise bir 'uḫāb pīl rübā-cū hevādan belki üç semādan ḫanat bu kevb-i [7] ḫazā-yı āsmānı ve belā-yı nāgehānı gibi eytdi. Bāzergān-zāde miskīn bir [8] serçe gibi bahçesine alup ol küh felek-i şekveden yaña 'anḫālīn perān [9] oldu. Ya'nī şikār eline girdi. Ḥānesinden yaña fürs-rāh oldu. Meger [10] bir ğār-ı pür-tebāh içinde āşiyānı ve bir çāh-ı dil-siyāh ḫoltuğında mekānı [11] varmış

[Nazm]

[Mefā'ülün/mefā'ülün/fe'ülün]

1. Ne çāh andan 'adem iḫlimine rāh
Düşüp irmiye yilter ḫa'rına māh
2. Tam'ah ehl gibi açuḫ dehānı
Ḥased erbābı gibi şīre cānı

3. Dili ŧeb gibi hālī mihr
Yirün қа'rina geçmiş
4. İrir anı görenüñ bağı yağı
Bağar nār-ı cehennemden çerāğı

Tā kim anda iletüp yāverīlerine ta'me ve niçelerine loğma ŧuna Bāzergān-zāde [15] miskīn ider. Anı gördüm ki niçe 'uğāb-ı āhın çengeller hevā yüzinden [16] per ü bāl açup 'anqā-mi᧑āl irdiler. Ol beni qābın 'uğābuñ elinden ŧikārın [17] itmeğe qaşd idüp birbirine girdiler hevā yüzinden ol qadar buluşdılar [18] ki döğüşdiler barışdılar ve her taraftan ben bī-çāre yapışdılar ve bir [19] birinden qapışdılar ve birbirinden almak istediler nā-gāh pençelerinden ve ol [20]

[45a]

hun-hürelerüñ işkencelerinden hālāş olup ol mu'allaklar āvāre āvāre ol [1] gārlardan birinüñ içine girdüm. Bir zamāndan ŧoñra ol cehennem gibi gāruñ [2] dibine yitdüm. İnüp miyānıma dek balçıqa gömüldüm. Çok zamān [3] serāsem ü mütehayyir oldum. Bir pāre 'aqlım yirine geldi e᧑rāfıma nazar kıldum [4] dem-beste qaldum. Yine uğradığım bildüm nā-gāh sūrāhdan birin ejdehā [5] girdār ve bir sūsmār-ı ŧīr girdār başın çıkarup baña havāle ve tālib-i [6] nevāle olmuş. ᧑urur biñ cehdle ol balçıqdan bir küşeye firār ve bir [7] qurça bulusıya istizhār idendüm. Nā-gāh gözüm bir ŧikāf-ı dehlīzden [8] elif gibi bir ziyā vü ŧem' heft bir rūšenā toğundı. Güyā ki cān-ı [9] zārıma ve sīne-i bir kenārıma cehennemden āzādlik āyet oğundı. Ol [10] ŧikāfa yüz urdum. ᧑aşrası bir fezā'-i rūšen imiş gördüm. Ol cāh [11] bir beqāhuñ ve ol yār-ı pūr-siyāhuñ dibinde bī-ħad ü bī-ħisāb 'uğāb-ı [12] muħlibleri vardı ki her biri bir gelenüñ tīr-i minqār ve bir metīn bend-i [13] pūr-kirdār. Anlaruñ birin elüme alup mezherüş ŧalmağa ve ol ŧikāfı [14] delmege meşğül oldum. Bir hefte çalışup bī-tāğ ü bī-mecāl [15] dem-beste ve lāle qaldım. 'Aqıbet ᧑āzret-i ᧑āğ celle ve 'alā 'ināyet idüp [16] rāh-ı hālāş müyesser oldu. ᧑afā'-i hā᧑ır ta᧑şīl eyleyüp nesīm-i sūrūrla [17] toğdı. Mār-ı girdār ol delükden ᧑aşra geldüm. E᧑rāfıma nazar ŧaldım. [18] Yolum bir vādi bir bī-pāyāna indi.

Nazm

[Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

1. Her bir aḥcārı kılup pülâdı mûm
Her bir eşcārı ider bād-ı semûm
2. Otları varidi merg-i şüy-yı sem
Uramız bir laḥza ef'î anda ḥarm

[45b]

Pes ol vādî bir tıutup kendüm miḥnet-i bî-ḥad çeküp nihâyetine [1] yitdüm. Bir kaza-yı hoş ve şaḥra-yı dil-keşe çıka vardum.

Nazm

[Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

1. Serv-i dil-cü gülleri ḥüb rüy idi
Anda şirîn ḥâki 'anber bûy idi
2. Başmamış şaḥnına hergiz yâd ayak
Bâğ-ı cennetden yaratmış anı Ḥaḥ

Şükr-i Ḥaḥ eyleyüp yüzüm yirlere sürdüm ve ol küh şabâḥdan vaḥt-i [5] zuḥâya dek ve ol şaḥrâda pervâz urdum. Ve ol yolum bir maşâr âsmân-ı [6] medâra ḥısn-ı üstüvâra irdi ki ol pelle-i şaḥrâda bir şaḥra-i [7] şammānuñ farkında ve ol telle-i ḥaşrâda bir püşte-i samānuñ fevḳinde [8] ḳal'a-i zātü'l-bürüc hem serv-i felek aḥlasla ber-â-ber âsmân-ı ḥurücü âsmân-ı [9] keyvân burücü melâmet-i zebân uzatmış şevâḳıba ta'neler taşın atmış. [10] Müzâḥame-i nüfûs ve taḥtana-i taḥl ü kûs ve bu taḥḳ-ı âbnûs ve revâḳ-ı [11] senderûs çıḳmış.

Nazm

[Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

1. Ejdehâ kirdâr çekmiş çarḥa ser
Ḳal'a-i ḳâf üzere 'anḳâdur meger

2. Elf hūbānveş rehī pür-penç ü tāb
Dāmenin itmiş dağı gerdūn-nikāb
3. Seglerinin ūn ‘ar‘arından gögde şīr
Kelb-i ekber birle olmuş kūşe-gīr
4. Her tarafından pāsbānlar pür-nidā
Ol nidā kūhsārı kılmış pür-şadā

Pes ol al‘adan yaña sŭrdŭm ve ol ejdehā avgā arafına yŭz urdum. [17]
Memerin bulup ol al‘a-i felek-i burŭca ‘urŭc ve adem adem hŭrŭc itdŭm. [18]
ŭn dervāzesi ōnĭne geldŭm nezīr-i bālā nazār ŗaldım. ŗafha-i levhasında [19]
yazılmış ki *Ūdhŭlŭhā biselāmin emīn*²⁷⁰ vař-ı mermerden azılmış ki *Hāzihī* [20]
*cennātŭ ‘adnin fed hŭlŭ hā hālidīn*²⁷¹ ammā ol dervāze-i bŭlend-āvāze hāır-ı am
[21]

[46a]

dīdeler gibi mesdŭd ve dil-i miħnet-keřīdeler gibi meřdŭd idi. [1] Bu hāli gŭricek
zamān tefekkŭr ve deryāsına aldım ve taħayyŭr ‘āleminde [2] aldım. Anı
gŭrdŭm ki ol apudur raħmet gibi aıldı ve ūzerime [3] niřār-ı ‘izzet ū hŭrmet
řaıldı. Ve hiřār iinde mŭkerrem ū muħteřem [4] hayl-i mŭkellef-i ādem hŭrŭc
idŭp ayađım dŭřdiler. Du‘ā‘-i řenālar eyleyŭp [5] ūzerime ūřdiler. Ve eytdiler
bizŭm ā‘ide-i dīnimŭz oldur ki aan [6] řehriyārımız olan kimesne dŭnyādan
irtihāl eyleye. Memleketimiz bī-sŭrŭr [7] ve ırāđ-ı sa‘ādetimiz bī-nŭr ve fŭrāle
aħřāmdan bu hiřāruñ apusın [8] bađlayup gŭnŭl bīr ū řabāħa dek nāle-i řeb-gīr
iderŭz ve řabāħ [9] apuyı aup urebādan her kimi bulursa ver anı mŭlke haħer
ideriz. [10] ŗimdi mŭlkŭñ pādīřāhı ve bu hiřāruñ řāhı sen diyŭp başuma [11]
gŭneř gibi bir zerre tāc ōrdiler ve ōnŭme gŭl gibi at at la‘līn [12] dībāc
giydŭrdiler. Neřā-ı tāze ve sŭrŭr-ı bī-endāze gŭsterŭp bize [13] bir bād-ı pāy-ı

²⁷⁰ “Esenlikle, gŭvenle girin oraya.” Kur’an-ı Kerim, Hicr 15/46.

²⁷¹ “Artık ebedi kalmak ūzere girin buraya, derler.” Kur’an-ı Kerim, Zŭmer 39/73.

cihān peymāye-i süvār atdırılar ve yine üzerime cevāhir-i zevāhir [14] nişār eyleyüp ser-ā-ser öñümce rehberler oldılar ve beni bir sarāya iletdiler. [15]

Nazm

[Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

1. İçi taşu meh gibi kâşu nūr idi
Tel zer-i mihrānda gerdün-ı lācverdi²⁷²
2. Levhası dervāzesinüñ āfitāb
Şem'ası eyvānınuñ gerdün kubbāb
3. Ravzası tūbā-şifat şahnu behişt
Şuyı kevşer toprağı 'anber sirişt
4. Girse çıkmāğa istemez cān u gönül
Resminüñ hayrān ü zārı 'aql-ı kül

Ve on iki pāye mücevher taht-ı zer üzerine geçirdiler. Nukūş-ı zemīn ü āsmān [21]
[46b]

ve rūsūm-ı gūn ü mekān ser-cümle anda yazılmış ve tığ-ı pūlād elmās-nihādla
kızılmış. [1]

Nazm [2]

[Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

1. Pāygāhu ser-be-ser gevherle zeyn
Nitekim sāde felek ahtarla zeyn
2. Kürsi-i zerrīn ki eyler şümār
İki cānibde dizilmiş necm vār

²⁷² Bu beyitte vezin uymamaktadır.

3. Ferş-i gülşen gibi gūn-ā-gūn bisāt
Çerh seyründen irişmiş inbisāt
4. Zer nihāliler peleng hufte vār
Eylemiş yüzler sürüp yir yir qarār
5. Müttekālar mesned-i gerdūn gibi
Şadra geçmiş berķ ururlar gūn gibi

‘azīm toplar ve ‘izzetlerü ğarīb ziyāfetler tehniyeler eyleyüp mübārek [8] bādlar diyüp koyup kendiler ba’d azān hademeler gelüp baña delīl [9] ü mürşid sebep oldılar ve içerüden içerüye alup kendiler bir ravza-i [10] behişt-āsā yir ve bir şahn-ı dil-keşāya iletdiler. Havrā gibi dūşize [11] semeniler ve dürr-i beyzā gibi pākize dil-berler qarşu gelüp ayağıma düşdiler [12] ve hayr-ı muqaddem ey şāh-ı mükerrrem diyüp bir sarāy-ı hāşsa reh-numūn oldılar. [13] Ve bu duhter çün ahterlerüñ içinde seb’a-i seyyāre gibi yedi pākize güher [14] her biri bir iqlīm-i pādişāhuñ duhteri ve şabāhat yir ceng-i sa’ādetlü [15] ahteri imiş ve içārında resm ü ‘ādet evvel imiş ki biri bir gice [16] serirüñ tādārı ve mülk-i şehriyārı olan kimesne ile bir sarāy-ı [17] hāşda şabāha dek halvet-sāz ve maħrem-rāz olup bezm ü şöhet ve ‘ıyş [18] ü ‘işret idermiş. Pes sīm-i kadīmleri ve ‘ādet-i kerīmeleri muktezasınca [19] ol yedi uhterden nevbet var olan gelüp elüm eline aldı ve kolın [20] boynuma şaldı. Biñ dürlü derdle cān ü dilden servedle kendünüñ [21]

[47a]

halvet-hānesine ve cennet şıfat-ı kāşānesine iletdi ve sāyirleri [1] taħıyyatlar eyleyüp kapudan dönüp gitdi ve katı kim ol dil-ber-i ra’nāyla [2] tenhā kıldum. Cān u dilden cūş u hurūş idüp bir niçe büsen aldum. [3] ve ol dil-ber eytdi ey Şāh-ı kāyināt ve ey pādişāhān-ı sa’ādet-i nişāb [4] bu diyār behişt-i āşārda resm-i şāhān-ı kadīm ve kānūn-ı sultān-ı kerīm [5] oldur ki kaçan bizden birimizle şöhet-i hāş murād idinse evvelā bu [6] sarāyuñ hamāmına girüp tīnin alāyiş-i kerd ü ‘ırqdan pāk ve āyine-i [7] tāb-nāk eyler. Ve envā’-ı tayyib ve biħūr ve küllābla ve edhān-ı ‘anber-sārā [8] ve müşk-i tābnāk mezheb ü muṭayyib ider.

Ba'dehü ol ki maḳşüd [9] cānı ve fikr-i nihānı ve vedād-ı şādmānı ve māye-i kāmranı dirliğe [10] mübārek olurlar. Ben eytdim her ne kim didüñ maḳbül ve edā-i ma'ḳüle [11] huşuşā rüzgāra kim tenim ālüde-i kerd ve giriftār-ı kerem ve servdür. [12] Pes muḳaddemā beni dārü's-selām gibi ḥammām iletüp ḥicāb ü perdemi bir [13] yaña ḳodı. Tenümi müşk şabun ile ve sidre küllābla yudı [14] ve envā'-ı ḥizmetler ve ḥürmetler eyledi. Neşāṭ-āmiz ve inbisāṭ-engiz [15] sözler söyledi. Çün ḥammāmdan çıḳdum gördüm buğça ile nāzuñ [16] ve ter ü mu'anberüñ ve biḥar-ı gül yaprağı ne beñzerdir pīrehenler dirliklerde [17] çenber imiş getirüp bir bir giderdi ve ḥizmet maḳāmında cāriye gibi dururdu. [18] Āḥirine öñüme düşüp ol sarāy-ı maḥşūşa getirüp bī-ḥad ü bī-ḳıyās [19] mülāyemet ü istikbāl ü iştibāḥ ḥicābı getürdi mā-ḥaşal şabāḥa dek [20] sebātından baġbānlıklar ve ḥadden bīrūn-ı ḳamranlıklar eyledüm. Gāḥ terbiḥ [21]

[47b]

zeneḥdānıyla gāḥ anār sebānıyla el oyunun oynadum gāḥ çeşme-i ḥāndan [1] āb-ı ḥayvān nūş itdüm. Ve gāḥ temāşā-yı bāġ-ı cānāndan bülbül gibi ḥurūş [2] itdüm. Gāḥ cāme-i ḥā'ba ayaklar altında *'ihni menfūş* itdüm. Pes vaşl-ı [3] sarāyında bir laḥz ḥā'ba varup teskīn-i ḥoş itdüm.

Beyt

[*Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün*]

1. Cān u dilden olmuşam ser-mest ḥā'ba

Aña dek kim baş götürdi āfitāb

Çün şabāḥ oldı şaḥn-ı cihān nūr-ı āfitāb 'ālem tābla ṭoldı. Şükr-i [6] firāvān ve ḥamd-ı bī-pāyān eyledüm. Yine ḥādimler gelüp ol dīvān-ı şāḥı [7] ve taḥt-ı pādīşāḥiye ilettiler vüzerā vü ümerā ṭapuya ve salāt-ı 'ülemā [8] ḳapuya gelüp 'arz-ı aḥvāl-i memleket ve tedbīr-i dīn ü millet eytdiler. [9] Sāyir ḥizmet her ne ise yirine getirüp gitdiler ve ḥādimler öñüme [10] düşüp iç sarāya rehber ve du'ā'-i medḥle zebān-āver ve şafā-güster [11] oldılar aḥşama dek 'ıyş ü nūş ü zevḳ ü şādī olındı. Çünkim [12] gündüz şebābı 'azm-i ḥalvet serā idüp kūh-ı maġrib ardında ṭolandı. [13] Kethüdā-yı ḥarem yine ḥalvet-ḥāne-i muḥterem iletip nevbeti olan

semeniler [14] lāle-ḥaddūn ve dil-berler ve ḳaddūn elin elüme virdi revān oldı. Ne [15] ḳışṣā-i dirāz idelüm ve ne taṭvīl söz ü sāz idelüm. Bu üslūbla altı gün [16] ol yedi duḫter-i ‘iṣret ve uḫterūn altısında behredār ve giceler ṣabāḥa dek [17] kāmkar oldum. Ve her ṣeb bir māh-ı nevāyla der-kenār oldum. Gündüzler taḫt-ı [18] sultānide a’yān-ı memleket ve erkān-ı devlet ile tedbīr-i mümellikde eylerdüm. [19] Ve giceler biri bir ol ḫūr-i ‘ayn ile ve ol altı nāzenin ile ‘ıyṣ ü ‘iṣret [20] ve bezm ü ṣoḫbet iderdüm. Çünkim nevbet yedinci dil-berūn ‘iṣretine irdi. [21]

[48a]

Sultān rüz-ı ‘ıyṣ ü ‘iṣret esbābını virdi ve gice perde-sāzlıklar [1] idüp ‘ıyṣ-i nihāniden ve bezm-i cānumdan ḫaberlere virdi. Gördüm [2] ketḫüdā-yı ḫürrem yir öpüp serv-i ḳısm girdi. Du’ālar idüp eytdi Ey [3] ṣāh-ı kāmkar vey pādiṣāh-ı baḫt-ı yār çün cihān sarāyında müdām-ı ṣarāb [4] bī-ḫumār ve ‘ıyṣ-ı ḫoṣ-güvār ile ‘ömr-i devlet ḫūr-ı gün gibi baḫt-ı ḫümāyūnla pīrüz [5] ve ṭālī’-i meymūnla aḫter-i sūr olur. Rüz u ṣeb devletūn bārgāḫı ḳurulsun [6] ve ṣubḫ ü ṣām sa’ādetūn neveti örülsün. Uṣda tamām altı gicedür ki [7] sen māha reh-nümālık ve perde-güṣālīk eylerüm. Şimdi ki yedinci perde [8] den sırr-ı āgāz ḳaşd iderüm. Derün-ı dilden çok söz ü sāz ve keṣf-i [9] rāze ḳaşd iderüm. Egerçi ki bu āhın kim hevā-yı sultāna muṭābīk ve nevā-yı [10] ḫāne muvāfīk degüldür. Ve bī-yirde sāz-ı āsmān ḫoḳḳabāz-ı cihāndur. Egerçi [11] ki def-i pūr-zīver ile oynar. Ammā bu maḳāmda muḫālif çenberle oynar. [12] Rāst-ı söz budur ki ṣāh-ı ‘ālem bir perdeden güzer ve perde-bāzlıktan [13] ḫazer eylesün. Nitekim bu muḳdem ṣehr-i yārlaruñ ve sābıḳdağı kāmkarlar [14] müṣtāk-i ‘ıyṣ ü ‘iṣret ve ‘uṣṣāk-ı bezm-i ṣoḫbet iken bu perde açmadılar ve bu [15] maḳāmdan öte geçdiler. Ben eytdüm ey ketḫüdā-yı ḫürrem ve ey reh-nümā-yı muḫterem [16] sözi perde ile söylemek ve maḳṣūdı beyān eylemekde rumüz u kināyet ne [17] ḫācet-i ṣāḫn-ı ṣarīḫ ve rāst-ı ṣāḫīḫini kim ve kāst gerekdür. Mekr ü ḫileden [18] ḳaçmak ve bu perde-i ser-beste açmak geredür. Eytdi vallah ben daḫı bu sırta [19] vāḳıf ve bu perde-i kāṣif degülim. Şu ḳadar bilürüm ki evvelki ṣāḫımız bu [20] perdeden ḡāyet ḫavf ü ḫaṣyet ve nihāyetde ḫazer ü dehṣet üzerine [21]

[48b]

olurdu ve bu perdeyi keşf itmezdi. Ve bu perdeden içerü gitmezdi. Edeb-i [1] ri'ayet idüp sırrından su'âl ve keşf-i ahvâl itmezdi. Mağşudum [2] sen şehri-yâr-ı nebîye hâldür. Ne mücerred kıyl ü kâldür. Bâkî rây ü ferâset [3] ve hükmi hükümet pâdişâhındur didi. Hâşıl-ı kelâm *El mer'ü harîşü limâ* [4] *mene'a*²⁷³ muktezâsınca benüm ol perdeyi keşfe ve ol nükte-i fetâ muhtem dahı [5] ziyâde oldı. Yazılmışda bulunmuş ve muqadderde fevt olmuş yokdur. [6] Herçi yâd yâd diyüp ol serâ perdeyi açup içerü girdüm. Bir hürrem [7] dil-güşâ-i mâvi ve bir cennet gibi yir gördüm gülzârı deryâ ve hezârı [8] destân-serâ

Müfred

[*Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün*]

1. Kubbesi gerdün gibi 'âlî-nihâd
Şuffesi mişl idem zâtü'l-'imâd

Şuffenüñ şadr-gâhında âfet-i devrân ve açup cihân bir şanem olurmuş. [11] Şehâb-ı nikâbını gün gibi yüzünden götürmüş. Şem'-i cemâli bir vechle fûrüzân [12] ki şa'sa'asından âfitâbuñ vücûdı ser-â-ser lertzân çünkü beni gördi. [13] Yirinden kalkup karşı yir girdi ve melûk edâsınca uzaqdan baş [14] urdu. Ve yakın gelüp yüzün ayağıma sürdi. Sihr-âmîz 'işvelerle vaktini [15] engîz şîvelerle gönlüm murğın uçurdu. Fi'l-hâl önüme sükkeri [16] naql ve cüvâriş ve envâ'-ı fen-i hürşen getürdi. Yüz urup ve sūr u şegâb [17] birle karşıma oturdu. Benüm dahı ihtiyârum qalmayup ol nâzenin yanuma belki [18] sene bir yanıma çekdüm. Ve ol naql ü cüvâriş koyup la'l-i şeker bârinden naql [19] ü evvelimize ve hürîş terk idüp şeftâlûleri âbdârından tenâvül itmege başladum. [20]

[49a]

Âhîr şabra ve cânım cebre mecâlüm qalmayup qaşd eyledüm ki hemân câna cân [1] ve 'işret-i nefsanî birle kâmrân olam. Eytdi Ey Şâh cihân *el-'aceletü mine* [2] 'ş-şeytân *ve'lte'ennî mine'r-rahman*²⁷⁴ yirdüm taḥammül ü ârâm ve ṭab'-ı tûş nihâdîñi

²⁷³ İnsan yasak edilen şeye hırs duyar.

²⁷⁴ Hadis-i Şerif "Acele şeytandan dikkatli davranmak Rahmandandır."

[3] rām eyle. Evvelā işimiz virsem dīnimüz üzere hāmmāma girüp andan şoñra [4] cānib-i eşyāna pervāz eyleyüp vaşl u arzū şāhsārına kon ki [5] gibi kenār idesin revā degüldür ki ğubār-ı bedenüñden nāzik tenümi fikār [6] idesin ki benüm adımı merdüm-i dīdedür dīdeye ğubār irişmek [7] nā-pesendīdedür. Böyle diyüp bī-ḥad ‘işveler ve kirişme itdi. Efsāne-[8] ğüyān ve bahāne-cüyān benümle hāmmāma gitdi. Çünkü hāmmāma irdik. [9] Perde açup içerü girdi. Hemān o serv-i gül bedeni ğonca gibi bir yir [10] tarāfından çıkup şoyunmağa başladı.

Nazm

[Fā’ilātün/fā’ilātüm/fā’ilün]

1. Okuyup dilden muḥabbet-nāmesin
El urup bir bir çıkardı cāmesin
2. Şaf bulutdan zāhir oldı āfitāb
Ṭal’atı hāmmāma virdi fer ü tāb
3. Aldı başından revān tāj zerrīn
‘Anber efşān eyledi sünbüllerin

Ne gördüm bir bedendür şafā vü leḫāfetden ḫüsn-i dürr-i ‘adendür.

Nazm

[Fā’ilātün/fā’ilātüm/fā’ilün]

1. Ol iki büstāne çün kıldum nazar
Çesm-i cāndur şandum ol iki güher
2. Yāḫud iki māhīdür ḫürşīd-i fer
Āb-ı şirīnden çıkarmuş taşra ser
3. Nāḫını yurduñda kıldum deng ü lāl
Dilde şabrum tende kalmadı mecāl

Gül gibi temgâ-yi sulţānīdür ol teni penbe mişāl kāfūrī şīşe-i hayāl [19] idi. Yā zerzende sīm-āb veyā o haşend-i sīm-nāb idi. Hıl'ate nāfe-i gūmun helvā [20] sükkeri idi. Zīr-i nāfī harīr-i pūr-şiken yā dībā hıţā' vü hoten idi. [21]

[49b]

Ol sākılar hod muşavvir-i nūr idi. Yā māhī saķankūr idi.

Müfred

[Mefā'ülün/mefā'ülün/fe'ülün]

1. Dil urşañ yār yelü şol resm-i nāzik

Velī nāzikligiyle hoş çeker yük

Ki hasretten āfitāb-ı cihān tāb gibi şehāb-ı meskīn niķāb gibi başın [3] nil ü ceyhūn ve sīnesini pūr hūn eylemiş nār itdūñ. Didüm ki beñzerdür [4] kamerdür hūsn-i şehāb içre gurūb itmişdi. [5] Nışfı güneşdir ya toĝar şimdi yaķar [6] ve ķatı kim ol ser ü sīm endāme ve ol şimşādı şanu ber hırām sertāba [7] nāzar ķıldum. 'İnāñ-ı ihtiyārum elümden gidüp muħkem şarıldum şol [8] cennet gül gibi diyü şermeñle dönmez būselerin dirmege yine vech-i [9] şöhetini şitāb idüp cān virmege başladum. Tā hayr u tuħammil ve şabr [10] u temeyyül diyü gördi. Fā'ide itmedi ķo laħz-ı ĝasl idüp kerd ve [11] 'ıraķdan pāk u hırşīdveş ānīse-i tābnāk olalım didi. Muķayyed [12] olmadum eytdi Ey şāh-ı güzīn vey pādişāh-ı bī-ĝangīn şoñra pişmān [13] ve hūş 'aķıldan perişān olursan egerçe ħammām şüretde ħald berīn [14] ammā ħaķīķay dārü'l-şeyātīn anuñçün bunuñ adı āyād şudur [15] her ne deñlü dil-cū siyeh bedħūdur. Şol 'aferīn ħod ki anlaruñ [16] adı şara' ve devvārdur. Sersāmdur ekşer ya menzilleri āyād şular [17] ve çok ħammāmdur ve ol diyü bed-nihād ve menba'-ı 'inād ve fesād li adı [18] siz debāddur. Anuñ daħı meķānı mu'ayyen mevāzı'-ı āteş ve bāddur. [19] Hāşıl-ı kelām bu maķşūdla her ne ķadar ki söyledi ve neşh ü pend eyledi [20] ve mev'iz eyledi ķulaĝ urmadum ve laħz tā hayr ve tevķıf-i cāyiz görmedüm. [21] Hemān ķullarımı boynuna şaldum ne niĝārını döküp büküp altuma aldum. [22]

[50a]

Ki maşlahat her ne ise görem ve tîr-i endâzlık idüp nişân-ı maşşûda [1] murâd okuyan urum bilmezem ağzında ħubbe'l-mesen mi vardı yoĥsa karşı-ı [2] 'anber mi tıtrup işfâdan yukaru burnum ok virdi. Şandım ki [3] ĥayâtum vücûdı şem'ine yoĥ dedi çünküm ol bû-yı dilâver burnuma [4] girdi. Hemândem aĥşâ-yı dimaĥıma irdi oldum yanâ yetti mest ü velâ [5] ya'kul olup 'aĥlım gitdi. Bir zamândan şoñra kendüm geldim. Gördüm [6] bir zulmet içinde bulup ĥayretten ĥaldım. Anı gördüm ki karşıdan [7] ĥalvetden bir od şu'lesi göründi biraĥ ĥâţif gibi gâĥ açıldı [8] gâĥ yürindi cân itüp andan yürüdüm illerü varup gördüm. [9] Meger bir 'ifrit ağzından odlar şaçar. Şöyle ki ĥançere-i çîn yüzün [10] görse bir yıllık yol kaçır anı göricek serâsem oldum. Kendümi daĥı [11] beter yâd kıldım hemîn ĥammâmdan çıĥup gitmek ardınca ve ĥoşınca cânımı [12] ĥalâş itmek ardınca oldum. Her ne deñlü ki ced ü cehd itdüm. Bir [13] dehlîzden gitdüm ĥamamuñ ĥapusu bulunmaĥ müyesser degül ve başım ĥurtarmaĥa [14] râĥ-ı necât ele girmedi. Şabaĥa dek zarü ser-gerdâñ bî-ĥoş ĥayrân [15] döndüm yürüdüm. Çün ĥâlık illâ şabaĥ şabaĥ şabaĥ yaĥup [16] 'âlem-i rüşen ve cihâna nür ü ziyâ virdi ve ĥâtıf dan *Ĥay 'ale'l-felâĥ* [17] cân ĥulaĥına irgürdi. Mürde bedenlere ve efrede tenlere tâze cân [18] ü ĥayat baĥışladı ĥammâmuñ ĥapusu gün gibi gördüm. Rüşen ve râĥ-ı [19] necât ve ĥalâş karşıdan mu'ayyen görindi. Şoñra da taşra geldüm. [20] Ol ĥoyup gitdü kim ĥizmetkârlarmı görüp deste kıldım ki cümlesi [21]

[50b]

câmekânda ĥazır ve baña müntazır tırurlar. Çünküm beni şıĥhatle gördiler [1] cümle gelüp ayaĥıma başın urdılar câmelerimi getürdiler ve aĥvâlimi ĥuyurdılar. [2] Esbâb-ı sefer ĥâzır idüp hemân dem 'azm-i vaţan olındı ve mesken-i aşlı [3] ya gelindi on yıla dek baña ĥâmuşluk ve mest ü medĥüşlük ĥalbe [4] itdi. Kimse zâr u nihânumdan ve süz-ı canumdan ĥaber virmege ĥudurtum [5] olmadı. Çünküm on yıl tamâm oldı. Mihr-i güftârım kevşer ve leb-i zibâne' [6] ve 'aĥde lisânım ĥal olup beyâna geldüm. Ser-güzeştimi istima' idendiler [7] ĥayrân ĥalurdı. 'Âlem-i ĥayâl bu ĥâlet üzredür gerçek 'âlemi mişâl ve 'âlem-i [8] ĥayâl iĥtilâţ itmek şübhe yoĥdur. Ĥatta aşĥâb-ı kirâmdan Ebu'd-Derdâ [9] (raziyallahü 'anhü) yedi yıl

‘alem-i hayâlde muhteliğ oldu ve ğarâyib-i ahvâl [10] ve ‘acâyib-i etvâr görüp nakl itdi. Pes bunların rivâyetleri bir duğtesi [11] beyânında i‘âret kavâfî ve iscâ‘ ve himâyet-i tenâsüb iktâ‘ oldu. [12] Aşşab-ı keremden mütevekkâ‘ var. Bâb şimdin mütezarri’dür ki ‘ayubuna [13] nâzır olup ıslâhundan i‘tirâz ve zıkr bi’l-hayırdan ağmağ itmeyeler. [14] *İnne min şeym el-kirâmi’r-râfetü limen kâne kerîmâ ve men ‘âdete’s-sâdâti* [15] *sâdâti’l-âdâti ve hazreti rabbi’l-‘ibâd yahtim lenâ bi husni’s-sü’âd.* [16] Bu huşûşda hazret pür mükremetiñe dimezem ki *Lâ tü’âhiznâ innesînâ ev* [17] *eğta’nâ*²⁷⁵ ve bî-i’tizâm eyleyüp minnetdârım ki *lâ tühammilnâ mâlâ tâ kate* [18] *Lenâ bihî ve’fü ‘annâ veğfirlenâ*²⁷⁶ *bi rahmetike* [19] *vekeramike yâ erhame’r-râhimîne* [20] *ve’l-hamdülilâhi rabbi’* [21] *l-‘âlemîn* [22]

²⁷⁵ “...Rabbimiz! Unutur veya yanlış yaparsak, bizi sorumlu tutma...” Bakara Suresi 2/286

²⁷⁶ “...Rabbimiz! Bize gücümüzün üzerinde bir sorumluluk yükleme. Bizi affet, bizi bağışla...” Bakara Suresi 2/286

SONUÇ

Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr başlığını taşıyan yüksek lisans tezimiz, tasavvufi muhtevaya sahip bir yazma eserdir. 18. yy.'da kaleme alındığı anlaşılan, müellifi ve müstensihi hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadığımız eser devlet büyüklerinden olan Mevlânâ İsmail Paşa'ya sunulmuştur. Eserin öncelikle çeviriyazısı yapılmış ve daha sonrada tasavvufi çerçevede bir incelemeye tabi tutulmuştur.

Tezimize konu olan Mazhar-ı Envâr içerisinde ne kadar manzum parçalar bulunsada genel itibariyle mensur bir eserdir. Genel olarak mensur bir eser olduğundan secili bir anlatımın tercih edildiği görülmüştür. Üzerinde çalıştığımız bu eser dilinin ve secilerinin çok ağır olmaması, Arapça ve Farsça tamlamaların uzun olmaması yönünden orta nesire örnek oluşturabilecek bir eserdir. Ayrıca giriş bölümü dışında eserin tamamında bulunan menkıbeler, bu eserin menakıb-nâme türüne de örnek oluşturması açısından önem taşımaktadır.

Eserde tasavvufun soyut bir konusu olan âlemler bahsi açıklanmaya çalışılmış ve önemli mutasavvıfların menkıbeleri bu konunun açıklanmasında bir kaynak olarak verilmiştir. Ayrıca kaynak kişi ve isimlerin tanık gösterilmesinin eserin genelinde kullanılan bir yöntem olduğu görülmektedir ve eserde geçen kaynak isimleri ve eserleri şu şekildedir; Muhyiddin Arabî/Fütûhât-8.Bâb, Gavs Zehad Ebu'l-Fazlî'l-Hasan/Kitâb-ı Keşfi't-Tecvîde, Kuşeyrî/Risâle. Bunların yanı sıra eserin birinci bölümünde bulunan 14 menkıbede de evliya isimleri geçmektedir. Eserde toplamda 45 kişi ismi geçmekte ve bunlar arasında Aristo ve Eflâtun dikkat çekmektedir. Kuşeyrî ve eserini kaynak olarak gösteren yazar eserini de Kuşeyrî Risâlesi'nin tertibine benzer bir şekilde düzenlemiştir. Yazarın bu tür tasavvufî bir eser kaleme alması ve tasavvufi bazı girift konuları açıklığa kavuşturmak istemesi onun tasavvufla yakından ilgili bir kişiliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Âlemlerin ve kutbü'l-gavs, evtâd, bûdelâ vs. tasavvufî şahsiyetlerin isimleri, görevleri ve vasıfları üzerinde duran eser konu bütünlüğüne sahiptir. İncelemede yer açtığımız muhteva bölümünde özellikle adı zikredilen ve eserin bütününe oluşturan şehâdet, gayb, misâl, hayal, nâhût ve lâhût âlemleri detaylı olarak incelenmiştir. Yazarın bu âlemleri sınıflandırma ve delillendirmede Eski Türk edebiyatında kaynakları arasında yer alan âyet ve hadîslerden yararlandığı görülmektedir. Açıkladığı her konunun kaynaklarını belirtmesi yazarın konuya vakıf olduğunu da göstermektedir. Yazarın belirttiği kaynaklar

ayrıca incelenerek eserle paralellik gösterdiği ve toplamda 10 tasavvufi şahsiyetten bahsedildiği tespit edilmiştir. Birinci bölümde yer verilen 14 menkıbenin rivayet kaynağı özellikle belirtilmiştir. Menkıbeler eserin mukaddime kısmında da belirtildiği üzere tayy-i zaman ve tayy-i mekâna örnek olacak mahiyettedir. Bu kısımda yazar manzumelere yer vermemiştir. Eserin devamında yer alan menkıbelerin birinci bölümden farkı ise rivayet edenlerin ve anlatılan kişilere dair net bir bilginin olmamasıdır. Ayrıca manzumeler en fazla bu bölümde bulunmaktadır ve müellifin olaylar hakkındaki yorumlarının bu bölümde yoğunlaştığı görülmektedir.

Eser içerisinde toplamda 45 tane manzume bulunmaktadır. Bunların 23 tanesi mesnevi, 2 tanesi kaside ve 1 tanesi rubai nazım şekliyle yazılmıştır. Ayrıca bunların yanında 19 tanede müfred bulunmaktadır. Yaptığımız inceleme sonucunda eser içerisinde yer alan manzumelerin bir kısmının farklı şairlere, bir kısmının ise müellife ait olduğu anlaşılmaktadır. Bu manzumelerin 5 tanesi Farsça ve 1 tanesi Arapça'dır. Yazarın eser içerisinde Arapça ve Farsça şiirlere yer vermiş olması bu dillere karşı ilgi ve alakasının olduğunu göstermektedir. Müellifin eserinde yer yer çeşitli manzumeler kullanmasının nedenini düşüncelerini pekiştirmek ve anlatımı güçlendirmek olduğunu söyleyebiliriz.

Mazhar-ı Envâr'ı dil ve üslup yönünden incelendiğinde içerisinde âyet, hadis, atasözleri, deyimler ve arkaik kelimelerin bulunduğu tespit edilmiştir. Bunlardan âyetler hadislere göre, deyimler ise atasözlerine nazaran daha zengindir. Ayrıca bunlar arasında "el oyunu oynamak" şeklinde deyimlerde, "katı taş vurmakla yassı olmaz" şeklinde de atasözlerinde nadir farklı kullanımlar da görülmektedir. Bu kaynaklar anlatımı güçlendirmek için kullanılmıştır. Eserin dil bakımından zengin bir eser olduğunu söyleyebiliriz.

Mazhar-ı Envâr Eski Türk edebiyatının kaynakları arasında bulunan tasavvufa örnek oluşturması bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca eserin başlangıcı geleneğe uygun olarak besmele, hamdele ve salvele ile başlamıştır. Müellifin eserde geçen hurilerin ve meleklerin kaşlarının hilale, alın ve yüzünün aya, dudaklarının şekere ve yanaklarının güle benzetilmesi gibi vasıfların, Eski Türk edebiyatındaki sevgili ve güzellik anlayışına uygun tertip ettiği anlaşılmaktadır. Ayrıca yazarın eserinde sanatlı bir üslup kullanması ve manzum parçalardan faydalanması şiir alanındaki tecrübesini eserine de yansıttığını göstermektedir. Arapça Farsça terkipleri ve seciyi kullanmada oldukça başarılı olan yazar anlatımda akıcılığı ve ahengi yakalamış eseri estetik hâle getirmiştir.

Yapılan incelemeler sonucunda *Mazhar-ı Envâr*'ın tasavvuf ilmiyle ilgilenen ve belirli bir bilgi birikimi bulunanların istifade edecekleri bir eser olduğu düşünülmektedir. Ayrıca üzerinde çok az bir çalışma yapılan misâl âlemi hakkında vermiş olduğu bilgiler çok önemlidir. Çalışmamızda temel amacımız, yapılan araştırmalar sonucunda müellifi hakkında bilgiye ulaşamayan kaynak mahiyetinde ki tasavvufî bir eseri ilim dünyasına kazandırmak olmuştur. Tezimiz tasavvuf alanında çalışma yapanların işine yarayabilecek ve Eski Türk edebiyatının kaynakları arasında bulunan tasavvufa örnek oluşturabilecek bir çalışma olmuştur. Ayrıca eserin tamamını oluşturan âlemler bahsi hakkında ilim dünyasına yeni katkılar sağlayabilecek bir mahiyettedir.

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

- 'Abdu'l-Kādir Geylānī, 18, 19, 33
'Abdu'l-Mübārek, 31
'Alī, 5, 25, 26
'Irāk, 13, 27
'Osmān, 7
'Ömer, 22, 23
A'rābī, 18
Abdulullāh, 7
Ādem, 3
Aḥmede'r-Rufā'ī, 25, 33
ālem-i [2] ma'nā, 12
ālem-i ceberūt, 12
ālem-i emr, 12
ālem-i ervāḥ, 12
ālem-i ḥissī, 12
ālem-i mişāl, 12, 15
ālem-i muḥakḳāk, 12
ālem-i rabbāni, 15
ālem-i rūḥāniyye, 15
ālem-i şüret, 12, 16
ālem-i şehādet, 11
Allah, 1, 16, 32, 52
Aristo, 55
aşḫāb-ı kirām, 2
Aydarūs, 24
Ba'dehū [4] 'ş-şidde, 35
Bağdād, 19, 20, 21, 26, 27, 28, 29, 61
bāzergān, 63, 65, 73, 75, 76, 77, 78
Bāzergān-zāde, 56, 58, 63, 64, 71
Beyāzıd Biştāmi, 33
beyt-i şerīf, 31
büdelā, 14
Cenāb-ı Ḥaḳ, 11
cennet, 16, 24, 31, 38, 56, 60, 62, 70, 73, 83, 86, 88
Cüneyd-i Bağdādī, 33
Çin, 36
Dāvūd Tā'ī, 33
Dicle Irmağ, 20
Dicle Irmağı, 20, 21
Ebu'd-Derdā, 90
Ebu'l-Fazlū el-Ḥasan, 13
Ebu'l-Ḥasan, 25
Ebū'l-Hüseyn, 5
Ebu'l-Hüdā, 26
Ebū'l-Ḳasım, 5
Ebu'l-Me'ālī, 19
Eflāṭun-ı İlähī, 50, 51, 53, 55
Ehremen, 4
el-'Abbās, 28
Engürüs, 50
Faḫr-ı Kāyināt, 30
Fātiḫa, 30
Ferīdün-Reşīt, 7
Firāvān, 35
Fużālā-i bī-Mütenāhī, 50
Ḥabeş, 5
ḥacc, 22
Ḥacı Ḥātūn, 31
ḥadīs, 6, 13
Ḥaḳ, 1, 13, 14, 16, 21, 26, 27, 71, 79, 80
Ḥaḳḳ Sübhāne, 22, 25
Ḥaḳḳ Sübhāne ve Te'alā, 22
Ḥaḳḳ Te'alā, 55
ḥarem-i şerīf, 23
Ḥasan [15] Başrī, 33
Ḥasan 'Askerī bin 'Alī Şermen, 29
Ḥaşan Yezdān, 77
ğavş, 14
Ğavşü'z-Zühhād, 13
ḫazret, 45, 49, 50, 90
Ḥazret-i Adem, 16
Ḥazret-i Fa'al, 11
Ḥazreti Ḥātem, 10
Ḥazret-i Hızır, 27
Ḥazret-i Muştafā, 14
Ḥazret-i Şeyḫ, 19, 20, 25, 26
Ḥazret-i Şeyḫ 'Alā'addīn, 14
Ḥicāz, 22
Hādī, 28
Ḥāk, 57
Hārūn Reşid, 28
Ḥızır, 47
Ḥızır, 76
Hind, 24, 28
Hindistān, 13
Ḥorasān, 13
Ḥudā, 7, 9

Hüdâ, 5, 26
 Irâk, 13
 İbn Fâriż, 22
 İbn-i Sekîne, 20
 İbrâhîm ibn Edhem, 31
 ihvân, 11
 İlbasan, 2
 İmâm 'Alî Hâdî bin Muḥammed, 28
 İmâm Hüseyn, 27
 İmâm Husrevî, 2
 İmâm-ı Ğazâlî, 33
 İskender-i Yunânî, 50
 İsmâ'îl, 9
 Ka'be, 18
 Kâhir, 7
 Kazîbü'l-Beyân, 18
 Kemâle'd-dîn Muḥammed, 22
 Kıddise Sırrühü, 18
 Kûfe, 27
 Kur'an, 6, 7, 8, 14
 Kürd, 18
 lâhût, 1
 Lâmi'i, 6
 Mâlik bin Dinâr, 30, 31
 Medîne, 30
 Mekke, 22, 27
 melek, 16, 33
 Mevlânâ İsmâ'îl Paşa, 8
 Mışır, 13, 20, 21, 22, 23
 Mişkâtü'l-Envâr, 32
 Muḥammed, 6, 8, 10, 26, 60
 Muḥammed bin 'Alîbin Ca'fer-i
 Şâdıķ, 27
 Muḥyi'd-dîn 'Arabî, 33
 Mustafaviyye, 13
 Muşul, 18
 Muşuliyye, 18
 Mülkü'llâh, 11
 nâsut, 1
 Nehr-i Fırât, 68
 Nerîmân, 4
 Nil, 20, 21
 nuķabâ, 14
 Pîr Baķķâl, 22
 Rab, 1, 24
 rabbâniyye, 10
 Rabbü'l-'Alemîn, 55
 Râbi'a Hacı Hâtûn, 30
 Ravza-i Resûl, 27
 Resûl, 51, 52, 53, 54, 55
 ricâlü'l-ğayb, 14
 Rûm, 13, 58
 Şabî Medenî, 30
 Sâam, 4
 Sâmi Mevlânâ, 11
 şâyife-i bûdelâ, 13
 şıfâtu'llâh, 11
 Sırrıyyü'd-dîn-i Saķaṭî, 33
 Sübhân, 15
 Süleymân, 4, 52, 77
 Şâm, 3, 13, 27
 Şems-i Tebrîz, 14
 Şeyḫ Evḫadü'd-dîn Kirmânî, 17
 Şeyḫ 'Abdullah Yâfi'i, 18
 Şeyḫ Hayât, 24
 Şeyḫ Muḥyi [12] 'd-dîn 'Arabî, 13
 Şeyḫ Muḥyi'd-dîn 'Arabî, 15, 30
 Şeyḫ Şâzelî, 24
 Şeyḫ Zeyne'd-dîn Hâfî, 32
 Şeyḫü'l-'Ubbâd, 13
 Şeyṭân, 6
 Tengri, 9, 10, 31, 32
 Türkistân, 13
 Vâdiyyü'l-'Abbâs, 23
 Vamuķ u 'Azra, 35
 Veys el-Ķarânî, 5
 Yâ Seyyidetî, 30
 Yâ Seyyidî, 22, 25
 Ya'ķub, 3
 Yusûf, 4
 Zâhide, 34, 35
 Zâhide Bânu, 35
 zâtu'llâh, 11
 Zeliḫâ, 4
 Zeynü'd-dîn Hâfî, 33

KAYNAKLAR

- Abdülkadir Geylani, (2021). *Fütuhu'l-Gayb Alemlerin Keşfi*. Çeviren Mehmet Bilal Yamak. İstanbul: Sufi Kitap Yayıncılık.
- Aksoy, Ömer Asım, (1988). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Akün, Ömer Faruk, (1994), "Divan Edebiyatı." *TDV İslam Ansiklopedisi* 9: 389-427.
- Altıntaş, Hayrani, (1991). *Tasavvuf Tarihi*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları No: 190.
- Atâullah İskenderî, (2021). *Letâifü'l-Minen*. Çeviren Mustafa Yüce. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Bayraktar, Nail, (1992). Hediye-tü'l-Ârifin, Esmâü'l-Müellifin ve Âsaru'l-Musannifin, İstanbul: MEB.
- Beşer, Faruk, "Ve Alem-i Misal Denen Bir Dünya" *yenişafak.com.tr*. 22 Mayıs 2016. <http://www.yenişafak.com> (Kasım 2023 tarihinde erişilmiştir).
- Çelebi, İlyas, (1996). "Gayb." *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.13: 404-409.
- Devellioğlu, Ferit, (2017). *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Dilçin, Cem, (2018). *Yeni Tarama Sözlüğü*. İstanbul : Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eraydın, Selçuk, (1995) "Feyiz." *TDV İslam Ansiklopedisi*. C.12: 513-514.
- Ercilasun, Ahmet B, (2017). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Erginli, Zafer, (2006). *Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kalem Yayınevi.
- Eyboğlu, E. Kemal, (1973). *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*. Cilt 1-2. İstanbul: Yok.
- . *Sırr'ül-Esrar*. (1964). Çeviren Abdülkadir Akçiçek. İstanbul: Çınar Matbaası.
- Horata, Osman. "Evliya Çelebi Seyahatnamesi'ndeki Manzum Kısımlar." *Türk Bilig*, 2002/3: 34-44.
- İpekten, Haluk, (2018). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kanar, Mehmet, (2018). *Farsça-Türkçe Türkçe-Farsça Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları.
- Kara, Mustafa. "Evrad." *TDV İslam Ansiklopedisi* 11 (1995): 533-535.
- Kılıç, Mahmut Erol, (2014). *Sufi ve Şiir Osmanlı Tasavvuf Şiirinin Poetikası*. İstanbul: İnsan Yayınları.

- Köprülü, Mehmed Fuad, (2018). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Kur'an-I Kerim Meali*. (2017). İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kuşeyri, Abdülkerim, (1978). *Kuşeyri Risalesi*. Düzenleyen Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Mazhar-I Envār Ve Keşf-İ Esrār* : Topkapı Sarayı Emanet Hazinesi, Yazma, 1754. 50 vr. 1. Tasavvuf.
- Mermer, Ahmet, (2018). *Üniversitelerİçin Eski Türk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Muhyiddin İbni Arabi, (2013). *Füsusul-Hikem Tercüme ve Şerhi*. www.terzibaba13.org.tr.
- . *Fütūhat-ı Mekkiye*, (1971). (Çev. Selahaddin Alpay), İstanbul: Esmâ Yayınları.
- Mutçalı, Serdar, (2014). *Arapça-Türkçe Türkçe-Arapça Sözlük*. İstanbul: Dağarcık Yayınları.
- Naci, Muallim, (1995). *Lügat-ı Naci*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Okuyucu, Cihan, Ahmet Kartal, Fatih Köksal, (2011). *Klasik Dönem Osmanlı Nesri*. Kesit Yayınları.
- Öngören, Reşat. "Tasavvuf." *TDV İslam Ansiklopedisi* 40 (2011): 119-126.
- Öngören, Reşat. "Zıkr." *TDV İslam Ansiklopedisi* 44 (2013): 409-412.
- Öztürk, Mürsel, (2020). *Farsça Dil Bilgisi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Pala, İskender, (2017). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Remzi, Hüseyin, (2018). *Lügat-ı Remzi*. Düzenleyen Ali Birinci. Cilt 1-2. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları: 101.
- Rusuhi, İsmail Ankaravi, (2008). *Osmanlı Tasavvuf Düşüncesi (Makasid-ı Aliyye Fi Şerhi't-Taiyye)*. (Düz. Mehmet Demirci), İstanbul: Vefa Yayınları.
- Eşrefoğlu Rumi, (1976). *Tam Müzekkin Nüfus*. İstanbul: Arslan Yayınları.
- Saraç, Yekta. (2019). *Eski Türk Edebiyatına Giriş: Söz Sanatları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şentürk, Ahmet Atiila ve Kartal, Ahmet (2018). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Süreyya, Mehmed, (1997). *Sicill-i Osmanî IV*, (Yay. Haz. Mustafa Keskin, Ayhan Öztürk, Hamdi Savaş, Havva Kurt.) İstanbul: Sebil Yayınevi.
- Tahir, Mehmed, (2016). *Osmanlı Müellifleri*, (Haz. Yekta Saraç), Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Taş, Bünyamin. "Divan Şiirinin Alemleri." *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü*, 2013: 81-101.

- Taşköprülüzade, Ahmed Efendi, (2019). *Eş-Şakaiku'n-Numaniyye Fi Ulema'i-d-Devleti'l-Osmaniyye*. Düzenleyen Muhammet Hekimoğlu. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Topaloğlu, Bekir. "İrşad." *TDV İslam Ansiklopedisi* 22 (2020): 454-455.
- Topaloğlu, Bekir ve Süleyman Uludağ. "Tövbe." *TDV İslam Ansiklopedisi* 41 (2012): 279-283; 284-285.
- Tosun, Necdet. "Silsile." *TDV İslam Ansiklopedisi* 37 (2009): 206-207.
- Uludağ, Süleyman. "Keramet." *TDV İslam Ansiklopedisi* 25 (2022): 265-268.
- Uludağ, Süleyman. "Marifet." *TDV İslam Ansiklopedisi* 28 (2003): 54-56.
- Uludağ, Süleyman. "Tasfiye." *TDV İslam Ansiklopedisi* 40 (2011): 127-128.
- Üstüner, Kaplan. "Divan Şiirinde Tasavvuf (14-15. Yüzyıllar)." *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı Yayınlanmış Doktora Tezi*, 2007.
- Yavuz, Yusuf Şevki. "Hidayet." *TDV İslam Ansiklopedisi* 17 (1998): 473-478.
- Yılmaz, Ahmet, (2000). *Mecelletü'n-Nisâb Fihristi*, Konya: Sel-ün Yayınları.
- Yılmaz, Mehmet. (2008). *Kültürümüzde Arapça Farsça Asıllı Veciz Sözlükü*. İzmir: Sütun Yayınları.
- Kazıcı, Ziya, Halis Ayhan. "Talim ve Terbiye." *TDV İslam Ansiklopedisi* 39 (2010): 515-523.

EK-1: Mazhar-ı Envâr ve Keşf-i Esrâr Yazma Nüshaların Fotoğrafları

ماله و در قلوب محرومه متقطع و موقوف اولی عقل و نفع لاجاز
دکلمه هرانده بلبل خوش الحان کی توصیف مناقب دولت
باهره سلیمانیه توتم و هر زمانه طویلی شکریان کی ما شو
سلطنت ناهر خاقانیه تکلم ایلم کی ربیب ربیب کافرین زمین
و عن فیض ملک جهان الی انهاء الدوران یاد کا حضرت باقر

قصه دوم

چو فیض طبعه سندن بود در مساک غلوب غوسلق الگوهر پاک
نار مقدم صاحب قرانت قیل بسوزدن درت اتاج جهان قیل
ایدوب دل پر سندن کفر کی سبک شه دوران ادیله ایله مسکوک
شک یوقدر که حضرت شهر با گردون اقتدارک نام مشرف ایاب
وسعدت ضافی برله سرنامه منقبت شعاریک معنون امود
پادشاه انجرا حضرت ایلم کتاب نلک سما و ملاک صفاتی برله هر
رساله محمدت و تارک قرین امود مقبول افاضل عالمیان
و محسود بلغای انش و جان اولوب اعیان کرامه تذکره بلاغت
و ارکان عظامه نصیرة بوعت اولوشاه ادم الله بقاء
بوعید دائمی دروغده بنوع و فکرده توسع ایدوب بر منج
و شایه مطلق مظهر انوار و کشف السیریه بازوب حضرت دستور
مکرم مشیر مخفی مدبور اولمال و وزیر الوزیره العظام کبیر
اکبرایه الفیام سحابی اعز و الیاه و الیال مشدرا کات
الدوله و الاقبال نسل الوزیره العظام و نجل الاحراه الهیام
حضرت مولانا اسمعیل باشا سترکه له من جمیع اللینک ما یثا

عزله

هدیه و بروب ان الهدایا علی مقدار شهید بها
بسم الله الرحمن الرحیم و ان ذکر فی الکتاب اسمعیل

قصه

ای کمال کو کیک صد سعادت سعید شیب کفهر پرتاده خلد و زک
دولت زمزم سعید فستریک سین دلایا اول کو کیک پرتاده خلد و زک
سکا بکریم اوله کاشن ایلم ایلم
عقله فاینده ما نلدا اولین بجر سعید
زات باکک له بولور سعادت کلمه شملین حاصلی پر دور زین
شعبه کلم کر کارن سیف خلد اهل حق تشکیلی بر عرفی خلد شهید
کون بکلی و ج سعادت سعادت سکین اوله دم
دوشنک صلیه صفت ناکه شوب اوله بریل
پر وجود ک هر غمد ناره از ادب انبار مشه لطفه کالیق سعید
کجه مدحیه بحال اوله قیام بر لیک شانه سوزم اول کتک لوزیره
شان عالی شان فاضل بولم تارنجی
یا اولی اسمعیل زرتصدیر شاهای سعید
مدفحسته و لیکری بولور نانی و حسن نظر لوزیره نانی
جمله منجیح اولیدر این سیر بری ای محمد قیامت کلام جمیع سعید

انقاید

بوتکاب مستجاب مظهر انوار کشف اسرار غیب الشال و نادر
الانقاید معروض حضرت حاتم زما مشاریه اوله وضعه محفوظ

X

و مقبول بین و احوال و سعادت و اجمال له کلک نشان ظفر
موام انجمن برحق دانه غره سرشام سوار کیمیا جواهر زواهر
انجمن تابلو عرض نشان عبودت و اعلا نخلوی عبودت اختصام
خدمت ایدم چون اول رتبه نلک انوار اولجام جهان نای
تا بدان طوقتمش یکا د زینها ایضی برقم مسسه ناکه در کلمی نوز
آینا و قمش اول آینه برتک غلباتی بر وجهه فلکده مرآت
انجمن جهانی تاب مات ایدوب اولعید داعی حقیقین مقدار
خاطری حکاکم نظر عاطفت خیرالاکرام بختار بختار به مطلع
انوار وضع نوار و لیش بسوغات الما مول و نهات السؤل
اولد که تکی تماییدن هدایت امود شعیف فی زبان بلبل
خوش بیان و طویلی شکری لسان سندان اولا کو کلک صفتدن
تساول و خیال مثال صفا بندن استخار موهبت توسل قلام
الهام بنشایت اعلام اولد کی نجای عالی شال دن وغرایب عالی
خیال دن کشف استار امیز ندیره الانشال انکدر ککراتل
ومصادر احوال و برایش انشا ایلم افترا اولمندن مراد
اظهار خواریمات ربانیه و کرامات برالهامات قدسیه
اصحاب حضرت بنوعی بنیا و علیه افضل الصلوة والسلام بسونامه
مظهر انوار کشف اسرار یو ایکی باب و خاتمه فرخنده قسم ایدم

قصه سوم کتاب

خلات اصفا و اخوان انقیام معلومدر که اهل شریعه و طریقت

لسانه

لسانته هر نسته که ذات الهیک وصفات الهیک غیری در اکا
عالم در لبر وانک عدد نجات حقدن و حضرت تعالی خلقدن
غیر کسسته واقف و عالم دکلمه کوجه کم السن ناسده اون
سکر بیک عالم در لوشهور و معین در نسته کم خندوم سالی بولکنا
جایی رحمة الله علیه جمله لک حروف عالیاتی و نکات سعادت
ایاتی برله و بشدر **م** نورده هر قست که هنزده هزار
عالم از لویاقت فیض جمیع و بواون سکر بیک عالم تکلیف اتندن
عوا المخصه در حکله معروف و معتبر بشوعالم مشتهر اهل کشف
و عیان قاتندن صبر و معین در کور بیک بیانه شروع اولنه
بو بحرینی با بانه و فی شان دخی و شلوب و الماصلهم و ارونک
تجر بر و تقر برنده یوز بیک باره معرفت و کتاب حکمت اچلو که عمر
نوح اولورسه اول فوجک اجالته بولقیه و فخر سینه اشارت
اولقیه نلک الهیک نهات غایت بوقدر و عقول اچله کارنک
احاطه سندن بوز بیک اهر تو قدر کن مالا یذکره لاکه لاکه
کله موجیه عو لاک بعضندن علی سبیل الاجال براسلوب بیان اهل
حال بو کتاب مستطاب ذکر ایدیه اوله عالم شهادت و فانی عالم
غیب دولر ایکی عالم و ادر که برینه ظلت و نور و سراب انقاید
کی تمام مقابل بر عام شهادت بولینده اولدوغز عالم در که جسمانیت
و نکات عالم در بوک عالم ملک بر و عالم حشر و عالم صورت و عالم
خلق و عالم کون و فساد دخی در لبر عالم غیب بو عالم شهادت نهار

تمام مقابل بر که کمال اختفا و کون و مزید تمدد و بطون او در برینه در
وانو که لطافت نهایت و نظافت غایت بود قدر اکامال جویوت و عالم
معنی و عالم امر دخی در بر نور آینه عالم غیب و کنونی و عالم شهادت
لطیف در هر آنست که بود که بود عالم حسی و وجودی اول عالم مثالی دخی
وجودی اول و بود عالم دخی عالم غیب که لیل و پرهان عیان و بشود
اولی و هر عالم مثالی اولان عالم حسی و اولی لازم دکلر و عالم
مثالی عالم صورتی ملازم دکلر رستباری عموم و خصوص مطلق در
آخی دخی عالم محقق و امر صدق در بر سوسیدن و مشتمل که عالم
شهادت عالم مثالی نسبت بر عظیم صراحت برکت و حلقه و بر وسیع
دایره آنچه بر نقطه مشابیه سنده هر چن که نمودن اشاف نفوس
هیولا هندن تذکیر و قلوب آدمی علقی حیوانی زنده تصفیه حاصل
ایدوب مطهر و منور اول و روحه تجلیه و سوره تجلیه کله اکامال ابراهیم
و عیندن مدد و عنایت و مزید قدرت و کمال قوت و انواع موهبت
پوشش و ابراج مجرد و عقول مؤید ایله تمام مناسب حاصل اولی
قلوب پس اول کسه صفای و نور آینه مقدار بینه مراتب هیولایندن
و اطوار کانیه حقا که ارا تیله تصرف ایدوب صورت مختلفه ایله
و ایندن متنوعه ایله ظهور نمک قدرت کلونته که چن و ملک و منور
مجرد و ابراهیم مقدسه عالم ملک و شهادت نه مناسب تری اولدی
کی صورتی کبر و بخت اولوب ظهور ایدوب و بود عالم کون و شهادت
نور شود و عرفا نله دیده لری مفتوح و سین لری مشروح در اولی
اولان مجردی کور بر اول و لکلر که مناسب و مصاحبت قبول و اولد

استفاده لری

استفاده لری تربیت لری و هدایت و عنایت لری بود اولی هر آنست که
متعدده ابراهیم بر بد نله و کاد کاه ابدان مختلفه ایله و اشکال غیریه
و اوضاع عجیبه ایله کور نور لری و دایره رجال الفیه که طایفه بدلا
در که اکثر کما لری بود یوزدن اولدی و چن جهتدن بدلا اسمیه قیمت
اولدی لری اولیاه تحت کما لری لری فهم غیری حقیقه بود کمال
اختفایله و مزید استتار لری لیا سیریت آنچه در معاد اولدی بلو حدیث
مصطفوی بدی علی قالیها تحت جنات وارد در که بدلا امیر المؤمنین
انتمی محترقی انعام و ثمانیه و عشرين فی الراقی مشایخ عظام قدس
اسرارهم بود حدیث حلیه شوبله بیور مشرک پیغمبر صلعم دنیا لری
قسم الهک در نصف غریبه شام و نصف شرقیه عراق برسم مشدر
خراسان و هندستان و ترکستان و سایر بلاد شرقی عرقده داخلدر
مصر و مغرب و برهم و سایر بلاد غریب شامده داخلدر شیخ محی
الذوق غری قدس سوره بعضی رسالت لری بوله برمشدر که بواسطه
بعضی بر کور ک که صور جسمانی متغیله مثلین لری و حاکم تری صور
مختلفه ایله متشدد و متشکل اولدی اولی صوبت بدی لری ایکن
احوال و افعال نونک جسمانی سنده ظهور کلاهی بسوا بدی لری نلان
کسه کور در که شوبله ایله حال بودی که اول کسبه بود لری
ایند و ک افعال و احوال دن نوری بدی اولدی بد کلری و نسبت
اند و کلری سنده اندن قطعاً صادر و ظاهر و اشکلاهی وینه بود لری
یا زمست که بدرستی بود موقله قضیه لری و بواسطه اوزره قصه لری
بواسطه چوغندن دفعا نله برمشاهده ایند و ک معاینه کور ک

کرد که بود کانا کاد و لویه و هو القادر علی ما یشاء قدیر
شیخ العباد و غوث الزهاد ابو الفضل الحسن الشیرازی قدس سره
کتاب کشف التجربده بویله باذکر که حق سبحانه بر اهنی بود بیفت
و شواهد مصطفویه فی الالمساعده باقی قلوب مرمانه اولیاه
انوک اظهار تری سبب قلمشدر تا حضرت مصطفی صلعم عروق آیاتی
و حقیقت نبیانی دایما ظاهر نمود اسماندن بقور بود نلرک علوه نبیا
نازل اولی و زمیندن اتلر بود نلرک اولدی بر کاتیله حاصل اولی
کنازل اولی و زمینده مومتلر بود نلرک معاوتیله نصرت بود لری جهانیک
جمادی و کون و مکاتلک اوتادی بود لری حل و عقد امور و عزله
و نصب جمهور بود نلرک الذمه در عالم ملک و سکوت و ملک
سلیمان و اربونلر زبونکین در که بود لری وی زمین ده امین
بود نلرک ایچنده عدد ده و درت بیک نفر بر جماعت وارد کملر
مکتومون دیولر بر بری بلر لری کندر لری حال روحان فهم فغزلر
بجیم احوالده کند ولردن و خلافتدن مستور در اخبار و یکا وارد
و کلام اولیا مویدر و یکا خود سجده بویان عیان المشدر
اما انلرک سر هتک بار کاه کبر یادم و یو اب اخبار در بر لری انلرک
ترتبه بدلا دیولر وید سسه ابراهیم و در و در بد اوتاد و اوجه
نقش دیولر و برته قطب الغوث دیولر سیرت الله و انا کرمشاهده
لنا ینهم و متقنمین بوکات و جودیم و بقاییم و بود نلرک سببه لری التی
امشور لری جهانیک قطب الغوث دایره سنده در عدد سنده
ششده عدد در موافق اوج یوز التی لری تقریباً تحقیقا وینه اول

عقله

صله حضرت شیخ علاء الدین باذکر که قطب بدلا مشاهده کلمه عیانیه
اند و ک کما لری ابراهیم و کوبوسر عظیم صودن عبور و سفینه سن
تجدیدن مروری و اعین ناسدن اختفا و مکاتلک ضیق ده خلافتله
مملو ایکن حاضر اولوب و صوت عالیله ایله قران او قنویسکنسه
اشتمک لری دیولرک لری خوار بقا عادات حق تعالی ک افراد
عالمده و احادیثی آمده اسرار بدیعه سنده و آثار بدیعه سنده حص
و حد و غایت عدو بودر شمس تریزدن در سینه سینه موقله ک
درمشدر که اکامال واردر برینه روحانی و برینه ربانی دیولر و بو
ایکی عالمک اطوار بر برینه قریب و متشابه در اکثر باب سلوک
انوک فرقه و آلم در اکسینه داخی مالک اوللردن انواع تشکلات
و اصناف تشکلات واقع اولور لکن عالم روحانیه فکر و استدراج
داخل اولور یعنی انوک قوی کرامت اولی لازم دکلر اصحاب
کفر و ضلالدن دخی صدور بود لوب و عالم ربانی بو افاندن سالدر
زیرا بود عالمک صاجی عملده عاملدر علم روحانیتک حالی قریندر
زیاده و نقصان قابلدر علم ربانیتک حالی شمسیده بر بقران کمال
کاه اولور که عالم مثال و هم خیا لیله مخلوط اولور یا خود ضعف
احواله مربوط اولور شولوا ضغاث و احلام اولان بر ویاتیلندن
معدود اولور اما عالم پائینده ظهور اید نلرک جمله حقیقت اوزرینه
انف غیظ و خطا و غلط و خفا اولوز اول مقامک صاجی شولوا نقیبه
عظام نفسلرین تزکیه و قلب لری تصفیه و ابراهیم تجلیه و
سیر لری تجلیه ملذ قد ناکره اخلاق ربانی ایله محتاق احکام

سجا نیله متحقق اولشولدر امور شرعهده دقیقه فوت انزل
وینه شیخ علی الدین عرف قدس سره فوجا تک سکرته باند
بویله یازده حق جل و علاه قوی کیم آدم صفی علیه السلام اول
جسم انسا نیدر اجسام انسانیه وجود تک اصلدر **منبر**
چو آدم لاف ستاوم بیرون ● جمال خدیو بر صیقل نهادم
● سبحان من انظرنا سوتیه ● سه سنا کاهوته الناقب
● فم بدای خلقه ظاهر ● فی صوره الکمال الشائب
حضرت آدم کجه سن خمیوسندن بریاره فضله قلدی تخله
کریمه یعنی خرما اعاجی بر تدی ● پیر اول خرما اعاجی بر تدی
علیه السلام فرزنداشی و بزم عمته مز اولدی لسان شرع بوکا
ناطق و حدیث نبوی شاهد صاد قدس ● پس تخله خلق اولد قد
ضکره طینه دن بر شمه مقداری قالدی حق سبحان و تقالی
اول شکر دن برارین و اسعه الفضا بر تدی که اگر عرش و کرسی
آنوک دایره سنده اولد و سعت سبع ویدی قات بر اولنده
اولان مخلوقات و سکر جت ویدی جهنم آنوک وسعتنه نسبت اولنه
بوستاده بر قلعه شانده در ● و علماء ربانین لساننده اول
ارضه ارضی حقیقت در لیر اولد ارضی و اسعه قدرت حق سبحان اول
تدر عجایب و غریب خلق بر تشکر که بیا نکلمک میسره کل و دفتر
اولق متصوره کله چن اهل معارف و شهرد اولد ارضی مقدسه دخول
آنک دیلر سه لر بو عالم سورته قویوب ارواح مقدسه ایله دخول لیل
دیوارین مقدسک حساب اولد اهر باه باه حد دن بیرون بر این حقا

له

۸
وار بر در محلا نشا اغزنده عددن ارتوق عجب الحلقه و غریب الهیسه
منو کله ای و معتدلی وار بر در روز شب انده حاضر لردن اولد ارض
شریفه داخل اولد ارض احواله ناظر در بچن انور چندن و مالک
اهل جنتند نهیا کلنی وار بر دیاده خلق ایلیوب ارواح مجرد لر ایله
اکا دخول آنک دلسه لر لطیف و نظیف حله لر له قشوکلو در هر
کشیه مقابله خلعه کیده لر لر و اللویه یا بشوب اولد ارضی قدس
سیران اندور لر بر نه برده دیلر سه نزول قدر لر لر اولد پروک
آد اینی و شرایطی بلد و بر لر ● بر اول کسه حق سبحان تک مصیوق
سیوندن حیوان قوی و قدرت اللہک عجایبینه مظم اولور عیبت
الود ● هم جردن و مدبر دن و اخبار و نبیا نامدن و هر شیئه مرور و عبور
ایدر کن انسا تک روحی اولد لر له تکلم آنک استسه سوز اولد تکلم
ایدر لر نه تکم بولدا شی و قدر نداشی ایله تکلم ایله ● و اولد ارضی شریفه
لغات مختلفه سی وار بر در خارجدن داخل اولد لر و فهم ایتد و کلمات
مختلفه تک جمله سی عطا اولور ● و اولد ارضک خاصه سی بچن داخل
اولان حاجتی متوب قضا و تایدوب چقی مراد ایدر اولد ارضی و اولد
اکا برفیق بیله کوب قویوب تک و د اعلیوب و اولد کید و کجه یه
الشدن بچاروب دور کیدر ● و اولد کسه بوشا هده سنده
بقی اقات شیخ احمد الدین کرمانی قدس سره ارباب معارفدن بیوری
و قوی اولد ارضی قدس سره داخل اولد انده بر بر کوریم فی کلیمه مشک
مطهر ایدی و بر بر تی کوریم که جمله سی قرآن الودن ایدی و آنک
انجاری و انجاری سراسر الودن ایدی و بر بر تی کوریم که جمله کوشد

و بر بر تی کوریم که زعفران دن ایدی و بر بر کوریم که خالصر مرد دن
و کوشکاری یا کوشدن انجاری الودن الودی کوشدن بر کوشدن
زمر دن بشملری لعل و یا قوت شوقی کوشدن اولد ارضک اهلی
مسافر و کوشدن و بر بر تی کوشدن و بر بر تی کوشدن و بر بر تی کوشدن
استقبال ایدر لر ● و آنک مطمو ما تک بجای سدن در حق بشملری تک
برینه قوی بر سگ فی الحال برینه بر بر تی کوشدن مشرو باقی لبندن
اصفا و احلا ● مرا کبی بنو لور و نه دیلر سه سیران ایندور لر اول
برده و جدمعادن کوریم که التونم بکتر و اجار و یا قوت و لولو شیب
لکن شیخ بوی دکله و شهر لر بکتر قاپور ای اوزنده اجار یا قوت
وضو اولد کوشکه هر بر بکتر مقداری سوز بر اعد و عجایب سلط
احمالی که وصفه صغیر و شراب دن بر کوشدن کوریم صوکی جا بر بر
و بر کله اوزنده شهر لر سیر ایلم ● ارضیات الیه الی که
مخالفه نلها فی البلاد ● آنک شانده نازل اولد بر ایندور
دخی بو ارض حقیقت عجایبینه نقیبات و غرابینه غایت بو قدر
عقلا محال عدتد کوشک و امتناعنه دلیل قامت اندوک و کوشک
اشیا انده وجود و محقق در سکنا الله و اناکر المظنق ارضاد
وسیرنا الله و اناکر مشاهده ذلك المقام والاشراد ●
باب اول کرامات اولیاد و مناقب اصفا و توفیق اسلام
مشایخ عظام و اولیای کر آمدن بسط زمان و حق مکان و صون
مختلفه ایله و مجالس تعدده بر آنده حضور کین ظاهر و صادر اولان
مناقبک بیاننده در هر کلام بو مناقبک فرایدی بخد و عوایدی

له

۹
لاخصیولا تقدیر ● جمله سنندن بری معراج رسولده صلح
واحوال قیامت و تدر اید نلر و ک شهبه سن دفع و سوه ظنق
رفع ایدر اعتقاد اید نلر و ک یقینی زیاده ایوب (بر اینی منور
بو کاله رجهه مظهر ایدر بخلی عیان و تصدیق بوشا نلر اولور
قضیب البیان قدس سره
شیخ عبد الله یا فخر جهانه دشدر که قضیب البیان موصلیه
قدس سره موصل قاضی سنک انکاری وار بر دی و ایزدن صادر اولان
احوال و خوارق عاداتی بدعت و ضلالته نسبت ایدر دی ● اتفاق
بو کون اول قاضی موصل شهر تک بعضی سواقنده کدر کن کور سه
قضیب البیان قشودن کلور ک کلیده ایتدی تمام فرصت و قدر
ایوا لومه کیدری و مراد خوشی ال و بر دی هین بونی طوبی حکم
الوقت او کده ایلمته م و لحوال بیه سنه و افعال فیضه سن عرض
ایلیوب سیاست اندوریم ● چونک قاضی بر شیتله بر بچن قدم ایلور
واروب کور دی اول قشودن کلن قضیب البیان دکله بر کور دی
کشی سیدس بر مقدار دخی ایلور وار بر دی کور دی بر اهر ایبر دخی
ایلور واروب کور دی شهر ک بر معینت قدس لر ندن بر بر دخی قاضی
تخت اولدی چونک سورب آنک یا نند کلوب قضیب البیان اندر
ای قاضی قشوق قضیب البیان حاکم ایلیوب سیاست اندوریم قاضی
تخت اولد و لوپ انکار نه توبه ایلیدی ● شیخ عبد القادر بیلانی قدس سره
ایتد بلر قضیب البیان غار قلمز بیوردی ایله ده کور که هیوشه آنک
سری کعبه قیوسته جودده در او مید و که زمانغز شیکاری بو کله

تمسك ابقه ل... بحاله انلما اكلمه كه علايق شيرتدن كال
تصفيه بولمشا لالار هر قضيه عنوانندن ومهدى برهانندن
معاودن ارباب قلوب ياننده كون كيدرا شمشاه اولمز
شيخ عبدالقادر كلابي قدس سره
ابوالعالي در برابر بغداد ده برآزكان واردي مشايخ و فقرا به
محبت و خدمتكار ايدى بركون عبدالقادر كلابي قدس سره
جامع بغداد ده منبر اوزنده خلافت و عظم نصيحت ايلدى
و خلافت زياده از حرام ايدوب بربرى اوزرينه نعلشدى ابو
المعالى و كلارى بازكان منبره قوب او نورمشدى حضرت شيخدن
استماع و عظم نصيحت ايلدى اكا عظم قضاء حاجت واقع اولوب
صبر و بجا ايلدى خلافت مجلس هر طرفدن احاطه اتمشدى چوقب
كلامه خذ زياده دشوار ايدى ابوالعالي كورچيكه رسولى عالم اولوا
هين بوندن غيبرى چارك بولمادى كه كوكلندن حضرت شيخ عبد
القادر استقامت ايلدى ومدد طلب ايلدى و درون جانتدن نياز
قلاى قالمال كورچيكه حضرت شيخ منبردن بوقدم اشعه ائدى
شيخك ارم نده برآدم ظاهر اولدى همان شيخه بكنر شيخ بويابيه
دخلى ايدى اول تخمى كوكلنده لك ظهور ائدى و لاصل شيخ نزول
اولوب اول شخصك ظهور ايلدى زياده اولدى حضرت شيخك قام مقامى
ايلدى و خلافت و عظم ايلدى و شيخك كلابى كى سو بيلدى پس
حضرت شيخ خلافت چنده بوربو ابوالعالي نيك باقى اوزرينه
كلدى ميزرف ابوالعالي نيك باشى اوردى ابوالعالي كوزن اچوب

كردى

كردى بر كفا ده صواد كوردى كه اول صحابه بر عظيم ايرى اوردى
وعالى انجمن بتمشدى پس ابوالعالي ايلار و واروب قضاء حاجت
كوردى و اولار مئدن طهارت ايدوب ابدست الدى و بلانده بر
دست مفتاحى واردي اول انجمن و كورينه صه قردى و ايكى كيت
نماز قلاى و سلام و پردي حضرت شيخ همان دم ميزرف ابوالعالي
باشندن كوردى ابوالعالي كندوز زيننه اولكي كانده شيخك
بجلسنده كوردى اول نفلت وجود نندن كتمش و تمام استراحت كلنى
حاصل اولمق و ابدست صونندن هنوز اعضا سندن انق واردي
و مفتاح لرف بوقلاى بيله شيخه بولدى و حضرت شيخ زيننه
منبر اوزرينه دو رب خلافت و عظم نصيحت ايلدى كورچيكه باهر كز
اشعه ابقه مش پس ابوالعالي حاله شكر و سپاس ايلدى و
وكسه بو حاله ديوب بر زمانه نضكمه ابوالعالي بچ طرفنه سفر
دوشدى اون دورت كون كندو كند نضكمه بر حرم ايدى كه
انده بوعظم صواب و ايردى روان ديلد بيه ائدن ابدست
الاي كوردى كه اول صحابه شيخك كو ستر و كرامت صحابه در ظاهر
او نوبك مفتاح لرف ده انجمن كلدى واردي عاجز يو قلاى
بقدى مفتاح لرف اصلى و رب الدى شاه مانه بغداد و كلارى
واردي شيخك حضور نندن ديلد بوقصه سويليه اول سر
كز لسبت حكايه ايليه حضرت شيخ ابوالعالي نيك قولا ننه يابنده
ايلدى كه مادامكه بزحانه اوليا كم بوكا كسيه سويليه سن
ابن سكينه قدس سره

شيخ المصنف ابن سكينه حضرت لرى ذك قدس سره بوقب ايردى واردي
اولك خدمتده در جمع كورينه صوفيكه مجاده لرف جامع الوب
دوشدى و نماز قلند قد نضكمه يه دوشوردي خانقاه ايلتور
اتفاق بر جمع كون عاده مهموده سوا و زرينه صوفيكه سياهه لرف
بنفلى كه جامعه ايلتوب دوشيه كوكليله ايلدى كه هنوز وقت
واسع در واروب دجله ايرى كورينه جمه غسلنى بو بيمده
كلوب سياهه لرى سياهه ايلتوب مدي پس واروب دجله كورينه
صويندى دست عورت اچون ميز طوشدى و صوبه كورچيكه بوقاج
كزه فالدى چونك صودن طشره چقدى كورچيكه اول ايرد جلد
كنارى كلاله و جامه سخي بوقب ايلدى ائز بوكلسته بولوب
صوردى كورچيكه بو برتور بر بوسو نر صودر اول كسته ايلدى بو
صوبه بارك صوبدر ديو بر نيكلنا ريدر در و رشك تخيرى
زياده اولدى ائدى سيمان اتقون بغداده دجله ايردم شدى
مصره كورينه نر طر فخر خيال و نم عجب حال اولور بو تخير ايله سوب
مصره كلدى همان بلنده بويين واردي شافق بو تار و كوردى
ناكاه بولى قوبچي كاننده اوغراى كورچيكه اهلست اوزرينه
بو بركى قوبچي ايدوب او تور بر بوقار شوشنده دوردي
قوبچي بوقراست ايله بلدى كه بودر رشق صنعتندن حافل واردي
هم درده اوغراى بسور و وشله بيمك تخير ميم اوردى كورچيكه
در رشق صنعتنده ماهر كلمات و حكايت ادب و و كار اوزرينه
قوبچي بودر رشق تمام بابه بجه ايلدى برك قوزي كاجل و بورد

دكانه

وكانت او تورچى ايدى بيل بيل خان سندن بيله طوردى اول
قيزدن اوچ فرزندى بركون نيمبارك كاننده كلوب
خاطر نه صوبه كورچيكه كلدى بلنه ميزر طوب نيله كوردى
بر قاج كزه طابو طشره چقدى كورچيكه كند و دجله ايرمانى
كاننده چقدى و جامه لرى بجه اول قورديسه اويله طوبر
قلاى كينوب خانقاه كلدى و سياهه لرف دخي بنفله يسه حال
اوزرينه بولدى اصحاب خانقاه دن برى ايلدى سياهه لرف
ابلتك ايرديجه اول كه بعضى جماعت مسجد كتمش لرف در رشق
دخي سياهه لرى كورچيكه سياهه كندى عاداته اوزرينه بولوب
صاندى و نماز ادا اولوز قد نضكمه بنه خانقاهه كورچيكه
تخير ايدرك خان سنده كلدى اهل بيتى ايلدى هما نلرا اچون باقى
بشك امر ايتك ايدى باقى بنفلى هما نلر قافى در رشق اير
هما نلر كوردى او تور بوالقى بديلر و شكربن ديد بيلر
هما نلر بويينه كندى در رشق سوب شيخ بن سكه
حضرت لرى نيك اول كند كلدى و كند وسنه واقع اولان حالى سويلدى
وسر كشتنى بر حكايت ايلدى و مصرده قلاى اولان عرض ايدوب
اظهار رشوق كو ستردي شيخ دخي در وشله بولاشق قوشوب
مصره كورچيكه خاقان اچ فرزندى ايله ابوب بغداده كورچيكه
و شيخك حضور نندن واروب دعا ايلدى شيخ بيورده كورچيكه رشق
اول كندونى كون دجله صوفى كورچيكه اول خاطر نه وسوسه
حاصل اولدى در رشق دى خاطر نه كلدى كورچيكه حق سبحان و تعالى

حکایت آمدند که بر کون طام سید احمد حضرت تونیک خلوف
قبوسند او تو رمشدم اشتدم که حضرت شیخ ایچر و ده بر کسند
ایله مکالمه ایله کرد اولاد و او ایچر و نظر ایلم کوردم وقار
وسکینه ایله بر کسه شیخ او کده او تو رمش حضرت شیخ انیکله
سکاله ایله که بن کز اول کسند کورمش کلام چوق زمان
بوریله سوبلشد یار بعد اول شخص حضرت شیخ خلوف
دو بار زده اولان روز ندن چغوب کدی صناسن برق خاطر
ایدی سخته کورمزدی وقتی کم اول حال مشاهده اندم حضرت
شیخ حضوره کوردم دایتم یاسیدی بو شخص کدر اندی سن
کوردم دیدم کوردم ایندی اول کسه در که حق سبحان آن بحر
محیط اوزرینه حافظ توندی باذن الله تعالی بحیطک شری
انزل کله در رجالی ارمه تک برسیدم اما اوچ کدر که
مهیور اولمشدر لکن کدی سوبلزم ایتم یاسیدی مهیور لغت
سبب ندر ایندی اول کسه بحیط جزیرلر نده مقید لکن
اشفاق بو کون لغت یاشلدی کیم کون ندر اوچ کون لغت یاشلدی
کله بکه بو قدر یغور یوزده باغسه بنه خاطر نده
استغفار اتدی پس اعتراض سبیله مهیور اولمشدر بن ایتم
یاسیدی انه مهیور لغت یاشلدی کیم ایندی یوق شرم ایلم ایتم
اگر سوسر سکر انا اعلام ایله بن ایندی ایلم بن ایتم ایلم
ددی باشک یا فکه چک چکم قولانمه بر او ز کلدی یا علی باشک
قله باشی قللم کوردم و بی محیط جزیره لر نده کوردم حال چون

قالم

قالدم بوروب اول جزیره کوردم پس اول کسه کوروب سلام
و بوروب بو قصه سوبلدم بکاندو بردی ایتم کله فریاد شک اولد
هر نه دیم طوته سن ایتم سوبله طوته م ایتم خرقه ری اول
بو غازی طاق وینی بو خرقه سور و ندا ایله که اول کسند تک
جزاسیدر که حق تعالی به استر ایلیدی بن خرقه سن بو غازی
چوردم درلدم که آن سورم هاتندن بر او ز کلدی کدی ای علی
اندن فراغت ایله که اسبانک مکملری اویچون زار یغولاندیلر
و کربان ایتم یار و خدای متعالا ندن خشنود اولدی چون اول
اوازی اشتدم بجمود اولدم کده مو طام او کده بو لدم بلدم بجه کلام

سنة عمر الفاروقه سوسه

طلمتا حضرت سید عبدالقادر کلانیدن بر مریدی شیخ ابوالهدی
نام نقل ایلم بن شیشه دایم کوردم ندر خلوت نده ملازم ایدی اکثر
یکه لرا و یاقین اولوردم ناکاه شیخ بر خدمت بیورم دیو حاضر لغت
بولوردم بر کیه شیخ خلوت نده طمشه چقدی صاندم که ایست
المق استصواب رفیق اولکته قوردم التعات ایلمدی و مدرسه
قبوسند طوطو غزلی چون کیم قویب واروب قیو کوند و زندی
ایلمدی حضرت شیخ چغوب کندی بن داخی شیخ کله ارده ندر دوشدم
بنم نظم شوبله ایدی که حضرت شیخ بنم کندی و ناکاه ایتم کوردم بلزم
چون بغداد کقبوسند ارشد کقبو ایچلدی اندن داخی شیخ چغوب
روانه اولدی بن نه ارده ندر دوشدم کوردم قیو یغولندی و بر جزو یجم
یول کدولک ناکاه بر شهره ابرشد کوه کز بن اول شهری کوردم شکر کلام

دنه شهره بر لدم حضرت شیخ سورب بر باط کلدی و ایچر کوردم
ربالک ایچنده الی کتی او تو بر دی تار شو کلدی شیخه سلام
ووردیلر بن بر عمو که ارنده کزلدم اولر بالک بر طرفت
برسی ایچلدی کلدی بر زمان کچوب اولر ایچلدی ساکن اولدی اف
کوردم که بر کتی ایچر کلدی اول ایچلدی طرفه کدی بعد بنه
کلدی و اوموز نده بر میت واریدی اول میتی مر باطک بر طرفتی
تودی و دیوان نده بر شخص داخی ایچر کلدی باشی عربان بیق
لری او ناکاه شیخ او کده او تو بر دی حضرت شیخ انا کله شهادت
تلقین ایلمدی و بیقلر بن کدی و باشنه تقیه کدر دی و او دینی
محمد تودی و اول انج کتیبه ایندی بن شوبله مامورم که اول و قفا
اولان کنتک بر نه بدل ایلم ایلدی شیخ معا و طاعة دیدیلر
پس ندر شیخ و داعلی چغوب کندی بن داخی شیخ عقیقه
چقدم بر سهل قدر یوزده کینه بندا قیو کلد کله ایچلدی کوردم
قیانندی شیخ و اروب خان سنده کوردی چن صباح اولدی بهی
او تو ماغین شیخ او کده او تو بر دم بنم اوزر نده بر حیت مستوی
اولدیم هر کز در سن و قومه قاد اولدم شیخ ایندی ای فرزند
او تو چونک شیخک بطنی کوردم کستانه نه بیازایدوب سجدن
اول کیم لجال صوردم قننه لاله الطاح ایله و ب شیشه اندوردم کراول
قننه تک اصلی بیان ایله شیخ ددی فرزند اول کوردم شهر یغواند
ایدی و اول انج ایله بدیچ فرقت اولدی برینه ققلردن بری
تودی و اول اوموز نده کوردم ان حضرت خنرم نقل ایدی اوله بیله سن

حضره عیوب علی بن محمد صادق قورمده

سلفدن بری برمشدر که عرا قده ایلم اشتدم که ددر بلر شامده
بر کسه سیم بریق دعوا سن ایشش دیور لیوب بندله کتور دی یار
فلان برده حیسب ایتم یار پس اول کسه کورم کچون سورب اول
بره واردم و قفا بوجیلره بعضی سنه له و بوروب ایچر کوردم اول
کسند کاله عقل و فهم اوزر نده بولدم ایتم که سندن نه صادر
اولدی که بو نده حیسب تدیلر ایندی بر کسه ایلم شامه عبادت
مشغول مسیده که امام حسینک رحی الله عنه باشی زده اصغر
بر کیه قلیبه شوجه اولوب او تو رمشدم و حق تعالی نیک زکون
مشغول ایلم ناکاه کوردم که قوشومده بر کسند ظاه اولدی
و بکا ایندی طور بو قار و ققدم بغله بر سهلیه کدی کندی
مسید کورده کوردم ایندی بو ندر بلور سن ایتم بلدی بوم
مسید کوردم در اول کسه نمازه طور دی بن داخی نمازه طوردم
چون نمازدن فارغ اولد عیش چقدی بله چقدم بر ابر ققدم
کدی و می و صبر سولده بولدم صلی الله علیه و سلم ایله سلام
و بوردم نمازه طور دک صکر نمازدن فارغ اولدق طمشه چقد
بر جزو یجه کدولک مکبه اوشدک طواف مشغول اولدی بن
داخی طواف ایتم صکر طمشه چقدی بن ابر بجه ققدم غایب
اولدی و کده و یوشامده بولدم بو نکر اوزره قلدیم بر سیل کدی
داول کوردم زمان کلدی بن سید ده ایکن اول شخصی ظاهر اولد
واولر کیه بغله کز اول اندو کله عالمه ایله ایچر چونک مشارقت

وقتی برسدی اند و بروی ایتم که سن کمسن بیورجی که حق
این علی بن جعفر صادق چون صباح اولدی بوقصه بکا کلوب
یکد ناره حکایت ایلمد غامک والی سنه خبر و بود یلر کاد دعوا
بود نبوت اندوک دیوقت ادبیلر و بیعتی چند یلر و آدم
قوشوب بونده کوندر یلر شدی احوالم شویله در که کور سن
اول کسه رحمت کلوب بلدی که غدر و لشکر بر عین حال مزبور
واقع حال او زره والیه عرض ایدی هم اطلاقه چها ایتمدی
چونکه والی عرض حال او قودی ارج نه یازدی اول کسنه نک
که بر کجه ناکشچیم شامدن کوفیه و کور دن مدینه و مدینه دن
مکه ایتمدی سویله که نروم جسمیون خلاصا یلسون عرض حال
کرو بکا و بود یلر بوجو ای وقتوم بکا زیاده آفر کادی مغرم و مخرب
اولدم چونم صباح اولدی خبر و بر میچون جسمه کدوم کور
بکیچر تمام مضطر یلر شامش قشکر صورم نروارد یدم ایتمدی
اولخصی نبوت ادعا ایلر یو کجه جسمدن غایب اولدی

حضرت امام علی علیه السلام در سوره

نقل ایلمد که همدن بر شعیبه اهل کله بکه غریب علم سیمیا
ایشی بشاردی هر کم کور سحرین قانوردی بغداد خلیفه سی سی
العیاسدن هارن شید سویندن خبر و بود یلر که بر علم سیمیا
مالک شعیبه ده کادی خلیفه موشکل اول شعیبه اهله کتردی ایتمدی
اگر شعیبه ایدوب علی بن محمدی که او بنی امام در لغوی هارینه ایتمدی
الله عنه آتی جمیل اید سن سکا بیک النون و برین شعیبه ایتمدی

بونده کلوب او کله طام کور بیک او کله اوچ دانه خلیفه بوقته
ایتمک قوسنلر و بن دخی یا بنه او توریم امیر المؤمنین نماشا
ایلسون بسوید و کنی ایلمدی یلر و قتی کم هادی بنی اینه عتسه
الن ایتمک لردن بر نروندی که الاشعبد بر علی ایلمدی اتمک
طوری دخی بودن اچوب کندی اوچ بوقته بویله اولدی مجلس
اهلی کوله یلر اتفاق اول مجلسی بویله با صدق و اربیدی که بوزنه
بواسرسلان صورتی وارن حضرت محمد هادی بروق شریعی اسرسلان
اشارت بوشعیبه بویله کده دندی کاله لال نقش اوتورنه
کلوب شعیبه بویله بویله کده دندی کاله لال نقش اوتورنه
کونر و زهر کز اول شعیبه کسه اتمک کورمدی دیو آینه او قندی
وقتی جاه لقی و ذهو الباطل ان الباطل کان زهو قنا

امام محمد بن حسن عسکری در سوره

بعد اذ خلیفه سیمیه مقصد خواصندن بری نقل ایلمد که اسیر
المؤمنین مقصد بنی کسه ایله خواصندن طلب ایلمدی
چونکم حضور نه کبر ک ایتمدی حسن عسکری بن علی شریعی
قوت اولدی اند و ارب اتمک سرینه کیره و زور سلاننده هر کی
بولور سنوز باشق کلوب کوره سکن پس مقصد امر یله سووید
شرین ساری برینه و ارب و اتمک برینه کور و ک بر سولر که
یا کیره و خویلو زه نظیری بوقه یا کسه شمدی عمارت اولمشد و اولن
بر پرده اصلتی کور ک بود قلدروب نظر ایلمد ک بر عظیم بزونی
ایچر و کبر ک اولر بزونی ایچر و در یلر و در یا نک منتقا سنه

صواد زنده بر حصیر و شمشیر و ل حصیر او زنده بر حصیر
صورتلو جوان نماز طور مس هر کوزنه التفات اتمدی اول ایلی
بولد شامزندن بری ایلمد و یورده و دیلر ک اولجوانک او کله
وار صوبه غرق اولدی الله یا شوب بیک بلا ایله چقرم حیران
قلدک بسولر و ک ای صاحب خانم الله تعالی دن وسندن مدد
دیلمز نه قدر بویلدک هم بزه التفات ایتمدی بسولر و دووئوب
مقصد ک او کله کلدک و بوقصه سویلدک حضرت اولدی ایتمدی
اولیاس بزوزی کسمیه کشف اید سز و اول امر اید یکه بویلدک
اورولر کلام ماد اتمک اولحیاته ایدی بوسر کسمیه کشف ایتمدی

راوی حاجی خاتون در سوره

شیخ محمد بن عیسی بن حمزه نقل ایلمد که ددی و ایلمد حالمده
اهل الله دن برخا تونو ک خدمتی ایلمد و اول خاتونک عجب
تصرفی و اربدی بر کون بر کتی کادی خاتونک ایغنه دوشون
تصرف و وزاری ایلمدی و ایتمدی با سیدف اولم تجارت کتمشدی
دریا بوزنده کافه اسپر و لشکر مدد اولمزه کند و می جهلاک
ایلمد اول خاتون ایتمدی غم دکلامه فاعله شریفه کونده ایلمد
با دن الله تعالی واروب کونر بون پس مبارک ابن قاله رب
فاعله و قومه ایتمدی ایلمدی اتمی کورم که بر آدم باشق ظاهر
اولدی چونک فاعله تمام اول شخص تمام ظهیر ایلمدی پس اول
خاتون کله خطا ایتمدی ای فاعله بوسر نک اوغلن وار کتور اول
شخصی حق و صفا طاعت دیو غایب اولدی اول کسنه ایتمدی بوری

وار چنانکه کیت و حق سبحانک قدر بنه منتظر اول فاتحه سنوک
او که کفایت ایلمد هر یسول و لکسنه خانم سته کندی بر
سهلیه مدد کجیدن او غلی اوب کادی و شکر ارب ایدوب بوزی
بره سووردی و ایتمدی با سیدف چونک خاتم وارم او غلی کلمش
بولدم و اتمد صورم که فونده نه وجهله کلدک ایتمدی قید
بندله زندانده هم سوویدم تاکاه شیرو صفتلو بر کیت ایچر
کیر و بکادی و بند و می فتح ایلمدی بنم الومه یا بشدی طشره
چقرم هان بر ساعت ایچر کندی بونده بولدم بلزم ک اول
جان قده کندی شیخ محمد بن عیسی بن حمزه سینه اول خاتون نه بر اولد

صیقلی در سوره

مالک بن دینار بنی اینه عتسه ایدر بر کون مدینه سوره ایکن
برز قاندر کچر کن بر صبی تو بر اغلا و بتو بولدم نفسم دیم
عجبه بو کور ک سلام و بوه لازم دکل صکره خاطر به کلد بکه
فی کاینات صلح طبع شری کی بولر اولسون صغیر ل اولسون کم
راس کورسه سلام و بوسر پس بن دخی اول صوبه سلام
و بود صبی بو قانر بوزی بقدی و علیک السلام و رحمت الله
و بوزکا تر یا مالک بن دینار ایتمد نه دن بن اسم بولور سن ددی
سنت جانک بنم جاتمه الست بر کم زماننده مصاحبه اولد ایلمد
ایچون سن بلدم ایتمد عقلا نفسم ایلمد نه فرق وار ایتمدی
نفسک فرقی اتمد بر سن بنم اوردیم سلام و بر مکه معن اتمدی
دخی عقلا کاندن سکا بیک سلام و برده امر اتمدی عقلا نفسم ایچر

فوق بود هر صکره اغلدی اغلدی فریاد اولدی صکره کلدی
 دیدم ای صبی بچون کولدک دیدی جنت خاطریم کلدی ایچون
 سرور اولدم کولدم ایتمدم یا ایچون اغلذک ددی جهنم
 اغلورم زبولک فور قام ایتمدم سن دخی کوچکدردی ای
 مالک بن دنیار بن انام کوردم چن الماش یغور بولک غایب یماز
 کوچکی قومر بیخه اولبه بیله سن زبولم دن فور بیان داییدر

کرامت حاجی جان بزرگ شاه

ابراهیم بن ادهم قدس سره ایتمدی چه کیدرکت بروجه خاتون
 عصا بله بیایچه کیدوب آنکچون شفقت یوریکه دوشوب
 جیبیدن بوغ التون چقروپ ای خاتون آل برینک کراسی طوت
 بیک کعبه به وار اچدی کوزینه بکا بقدی ددی سن جیبیدن
 ککافقم و برسون بن غیبدن نفقه الورم ایلی اچدی یوقار
 هوا به قیدی بر جیق التوند بیله ایتمدی چن بن کوردم
 حیران اولدم ای خاتون نه علایله و نه عیادله نابل اولد بو
 رتبه اولار ابراهیم اولدی اولدم بچی کعبه به کدور
 طواف ایتمکه کوردم بیت شریف اول خاتون طواف ایدوب
 دیدم ای خاتون ندر بحال ددی یا ابراهیم هر کیم بیت شریف
 طواف ایتمک بیت ایدر سه کلور طواف ایدر و هر کیم بیت شریف
 شریفی طواف ایتمک بیت ایدر سه بیت شریف ادا کا طواف ایدر

موقوفه

عبدالمبارک رحمة الله علیه ایتمدی برون روزگار جهنم سرین

بجن

ایچند بکولورلرین بول بول سجاده روزگار ده سر صفت
 اوزر نه او تور دی کچر کز ایتمدی تکی قولی دور و الخالب
 دور دی و بکاسلام و بر دی سلاخی ادم دیدم بن بوقدر
 زمان سجادم اوزر نه اوزر کین در یاده کز کین هم بخلین
 راست کلدی بقدی ددی سنک کرامتک باق کرامتیدر
 ددم بنار شاد ایله ایتمدی بنی باق بقدم ددی ارم نه بق
 ارمه بقدم صکره اوکا دوعری بقدم بولادم بلدمک بن
 کز لندی اتم ای تکی قولی بنی باق و الخالب کوردم ایتمدم بنی
 ابرشا دایله ددی سنی ابرشا اتمدم بلدن اتمدم نه نیک کی
 اتمدی مادامکه بنی کورسون بولورسون او عیور بیوه کورسون
 بولماز سن کچی اوکا کوره فاسر ایله صکره غایب اولدی کندی

سیده سالک خدیجه

اعوذ بالله من الشیطان الرجیم ومن یبق الله جملة له
 حججه و برزقه من حیث لا یحسب ایتار کیم یور دیکه معنای
 امام انیسابوری ددی یعنی هر کیم تکریدن فورش اوکا شهیدن
 و مشکلا تندن خلاص ایدر دخی خوجه سز علم او کوردر دخی
 تجویز سز بلدرس امام قشیری ایتمدی علم لدق بودر کیم بولر
 ایچند بو سز آشور خار جیدن سبب اولیه زبولورک ایکی
 قیوسی واردر بر خوار جیدن حواس خشدن علم الوی برسی
 دلخندن اهل صله علم الوی اوکا فیض الوی یغور زبولورک فیضندن

ظاهر بود ارباب معارفک برسی ایتمدی بر این بچو صی چون
 سول یا نیمه مالک صوردم ایتمدی بلدم بر صک الله صکره صانع
 یا نیمه ملک صوردم ایتمدی ندر سن بلدم بر صک الله صکره
 یور بیتی صوردم بر خوب جواب و بر دی بلدمکه علم الوی و عالی
 اولان ملکدرن اعلدر دخی یونه دلداره برکه ملائکه کورسرا
 قلبه مطلع کلدرس بلی بفرافی بولرک قوخی قو قدر ابو
 یزید بسطامی ایتمدی عالم اولدی ندر زمن دیلوسه تکی تعالی
 اورسن شیخ زین الدین حافی قدس سره ایتمدی تعالی ایدرم
 برانساندن اهل طریق اولدی حقیقت واصل اولق ایچون اندن
 صکره کلام الله و پیغمبرک احادیث شریفه لری استیراج اولدی
 مقدر ایچون ذکر اللهله مشغول اولوب زبولور ذکر اللهک
 سببیلر یوریکه علوم لدنیه نصبا اولور اگر بیک سیکر سی
 علوم اوقسه اول ذکرک علوی خاصیتی کیم بولماز و بومر ایتب
 علیه صاحب لری اصحاب کرامد صکره داود طافی و جنید نهد
 و سر محمد بن سقفی و زین الدین حافی و ابا بربید بسطامی و حسن
 بصری و جعیل لدین عربی و عبدالقادر گیلانی و سید احمد غازی
 قدس سره الله اسرار هم بونلر سبب طریقه حقه ابرشا و خلقه هدیه
 و انقیاد دهر کیم بوا مالک طریق طریقی انکار ایدر سه و کرامت لری
 ایمان کورماز سه هم مسلما نطقه علاقری یوقدر امام غزالی
 قدس سره یور دی هر کیم طریق حق انکار ایدر سه زند بقدم زبول
 اولیه الله انکار ایدن مستکر در طریق حق ساکلی ایچون اولیای

بایر

باب ناک عالم خیال بیان عالم شایله قاشیر
 عالم مثالک شولحوالی بیانده در که اصحاب استدر اج واقع
 اولور کیم محقق و کیم مختلر بر رسامعه یونندن چرون فایدعنی
 و عداید لا تخصی واردر **راویلر** نملایدر لکه قدیم الزمانده
 دیار خراسانده بر باد شاه نامدار و بر شهر یازکا تکرار وار دی
 روز شب پیشه س عدل داده و اندر دنده سیغیر بیلادیدی
 بیچاره لره و مسافر لره دمساز و غریبلره دلواز ایدی غریب
 مناقب و درویشلر زیاده سور دی اول سیدن اصحاب سیدانله
 اختلاط و ارباب تجارتله ارتباط ایدر دخی کیم همی جیلد لطف
 کیمی تعقی سبیل ایدی فقا ایچون عماره و رباطلر بنیاد و غزبا ایچون
 کلر بان ساری و مسافر خانن لری ایتشدی کلن مسافر لری
 و غریبالر انده قوزلردی و هر برینه و قیاسی نختلر کوندور
 و انداره کله مصاحبت ایدوب سرکز شستی و سیرکون و حریفیتی
 سیرندن و کوردر کلری غریبیدن و اشد و کیم عیابیدن نفقش
 ایدر دی روزگارن بونکله کچور و بر دی بود نیای فانیده جو
 یوزدن کامرانلق لرایلردی اتفاق بوخ کون اول یادی شاهک
 طبع نرینده تا نیر و مزاج لطیفنده نغیر کورندی آخر الامر عهد
 و صلاح صورتده کورستروب نایب و خلوق اربعینه کیروب غایب
 اولدی هیچ کسه بلدی که فاندی کندی و نه عزم اتمدی مدد دی
 و عهد بهید ایدن خیر و اثر ظاهر اولدی ولایت اهل نیاچار جمع
 اولوب اوغلتی برینه پادشاه و خسته کچور بچون روزگار دینکر

بر کون بنه اول باد شاه کلدی باشدن اباغه دک دود آهی
 کی سیاهاره بو باغش وغربت و کربت وحسرت و حیرت اودن باغش
 سر بر نشاطم و ملاک مسد ل اولمش عیش و عشرت کلشاق صوفش
 وجودن هوبه هوی و ناله مال انش سوای مهر و محبت له قدین
 هلال و تین خیال انش اول انا سنک بو حالی بی کوروب اباغنه
 دوشدی وشهره ک اعیان و کثورک ارکانی کلوب باشنه اوشده
 وینه تخته تکلیف ایلدیلر و سلطنتی انسون دیو جوق سویلدیلر
 قبول ایلدی و هرگز حاندن کسبه سوز سویلدی بر عزت خانه
 اختیار ایدوب اشقی عیادت و رواشقی طاعتله قوی و دنیادن ال
 چکوب اوتوردی و خلافتدن اختلاطی کوردی و کند و علتده
 و کار دمنه اولدی هر بن قدر کم جالندن تفتیش ایدیلر خیر و بریت
 دکلدی و کسبه راز بی کشف اتمدی روزگار له حسنه و هوادن
 شکسته اولدی مکر بو باد شاهک بر عاقله قرق نداشتی واریدی
 ظاهر یانز دیوردی باد شاه که زیاده سوردی و محبت ایدردی
 اولدخی باد شاهه جان و دلدن روز شب خدمت ایدردی
 آدی کی زاهد و صدق صفا له عابدی اول سیدن باد شاه
 ان خدمت قبول ایدوب با عزم ایدقتل ایدی چونک زاهد
 یانز باد شاهک و صفتی کوروب یا بنه کلوب یا بنه بوزن سورب
 و تضرع و نیای زایدوب تکلیف رازو کشف ایلمز سن و احوالی
 سوبه سن که سنک در کلدن حکم صد یاره و یورج که طویلو
 یاره درشاید که دره که بودر مان و زحمتک بر مرهم ایدیدم و شکسته

کوک

نظم
 لکون بر علاج و خسته لغو کمر بر اسم قلام
 ایله احوال کیک بر برسیان سویله لر نهانکدن عیان
 کم عکدن دلده باغ قلدی سینه ده نوره بر باغ قلدی
 باد شاه دخی درونندن بر آه اشدی کم قصه پر غصم فوج بعد
 اندر قصه سندن اوزندهر و در دردم حکایتی و رومق و عذر این
 فزوندر چونک بو قدر الحاح و ابرام و التماس و اقدام ایلدوک سکا
 انوار بر صلا لدن بیان ایدم که بو بخیر و در کار دن برو خنده
 سیران ایلم و جانم زرد و غله ندن حیران اولدم و بخته واقعه
 او غرامد بغرم تیغ بختله نر سینه طغرامد
 اهنگم در دردم قصه سن کلزده و غرامد فاع یورکین بودر
 ای زاهد با نوبلور سن بن او ایله ایشم عیش و عشرت نیش ایدی مسافری
 لر له باشم خوش ایدی هر جهان دیر و روزگار از موده سویلد
 دکلدی مسک اسار با سیاه له غرق ایدی و فکر و خیالدر بیان
 مستغرق ایدی وجود ندن کلزار محبت قوی کلوردی و
 کنتار لر نندن دل و جان زلال وجد حالت صفا سن ایزدی
 هر نه کلور کم احوالی صوردم سویلدی و نقد هر کم سر کوشتن
 تفتیش ایدم حکایت ایددی روان بلوار دم و هر سوزده اویغنه
 واردم و فی حد سیم و ذر و خلقت و کور و بر دم چار اولدی
 و هر پاردردی عقاد ن نشان و کیا دن بیان استرسن
 بز نر دیرین و در در فغا غدن نر سولین و غصه لر جا آمدن
 نه حکایت ایلمین که سر سرحمت و صفا ندر و سکا آت جاندر

و عظیم زباندی کولور اولمز سودایه و با شوکی قو و غوغایه
 و یوم بروردی عاقبت الامر للاحیدن فی قرار و خدمتدن شکر
 اولوب اشدی و کلایت چینه بر شهر واردر که شهر مدهوشان
 دیورلر دخلفته سیه پوشان دیورلر اگر چه جمیع خلق ماه رخسار
 و خورشید طلعت در ایکن شب اسامی بی سگین کور و سیاه
 خلعت در هر کسه که اول دیار عزیمت و انوک قوسیه صحت ایدم
 بنم احوال دن خیر دار اولور و در عاق ایلمدن نشان بولدر
 و غصه دل و جان بیر و قوف حاصل ایدر و کولندن شیه ترین
 زایل ایدر و اکلایلو سویله سم سزه فایده اتمز و هر بکلور کم شرح
 ایلمش شک و شیشه کور کفر همان اولدر و پیش بو قدر احوالی
 بیان ایلیوب بکا و داغ ایددی در حق کوقور ب کندی و اول
 سوزدن بنم پنجه بر او دوشدی و دل و جان اول اولای ایدی و
 سراسر طوقشدی که اکثره خرفی لمانع و اختیار بر مقدم
 جوهر دن میانم بغلیوب بولحوالی کسه و معدن عزم چین ایدم
 عیش و نوش دس و خسته تبدیل ایدوب دولت و سلطنته تقریب
 ایدم و چینه کدر بر فایده بولدم زاد و راهله قیدی کوروب
 سیله بریق و هم طریق اولدم روزگار چینه و اول روضه بر برینه
 ایدم و شهر مدهوشاق صوره صور بولدم جانزدم مقصودن
 حاصل ایدوب مرادم و اصل اولدم کوردم اول شهرک قوی سر سیه
 اینه که چه کماله سیاق و کلاه اینه اول شهر و ک بر کار بان
 سزای نه و بر بهشت آیی مکانده نزل ایدم و برچ کون اول شهر

توق

تفرح قلام بر قصا بیکد بله آشنا اولدم که غریبی نواز و پرسوز
 و سا زایدی حسن خلق نفا نواز و جمال لافسان کلر بی تازه ایدی
 غریب ایدوم بکدی و بکا جوق نواز شلو قلدی و بنی لوب خاسته
 ایدندی و انواع ضیا قتلر و در لور لور بر عا شلرای ایدی چونک
 انکله بار صدم و غمخور محرم اولدم برون انوک حضور نده
 نیاز و مسکنت یوزن برله سوردم و پوشهرک قوی سر سیه
 کید و کندن صوردم غایبده حضور اولدی و خاطر ختم و ملا
 طولدی و اشدی بر اذر بوسودادن فراقت و کدر جان و دلدن حذر
 ایله که بوندن سکا فایده و بلکدن عابد بو عذر آخر الامر بر غصه
 اکا سویلدم و بونک در بیه باد شاه لغن نوزک اندوی نقل ایدم
 چونک سر کزخی بلدی حاله یا نوب یا قلدی و اشدی و احوال بر
 خلال تقر بر زبان ایله بیان و بحر بر و تبیان ایله عیان اولمز
 طور بو قاروسونکله شهر دن طشه کیه لوم و بومرادن اصله
 سخی واقف ایدم بصل نوله شهره ن طشه کندوک بر مجیب
 بیایانده و شوب حیل منزل قطع ایدوک عاقبتی بر ویرانه بر
 ایشد و ک ک سواد ندن نوم نفرت و نهاد ندن غوله دهشت
 کلوردی و بوقیه نکه اینه کیردک اولد قیه نوزک او بر تار بند
 بر نسیل اولد نسیل زنجیره اصلش و زنجیرک اوچی اولد قیه نکه
 اوچنه بر کتیش اولد نسیل اشعه اندردی و بکا بوز نسیلک اینه
 کوردی بکدی بر خط آرام ایله که سروک کهنه و اشبو دریا نوزک
 غورینه واقف اولاسن دیوار ایدی چونک نسیلک اینه کیرد

کدوی هوایوزندن بودا در آن کوردم حسنا سن اول زنبیل
 برومغ طیار و یا بوسحاب بار رقتا ایدی شوقدر کدوم که نکال
 او حنجره و ج ایتدم زنبیل ن بر یوزی نظر ایدم کوردم کی بر
 نقطه کی در باره قطره کی کورنر حیرتدن ناتوان و کاکوش
 پشیمان و هرا بیهوشن زار و کورمان اولدم اتا ز فانه کدن
 بوزم طلب ایدم و قدده کدیم همان جاندن ال بودم باشی
 تسلیم دزبینه قودم ناکاه اول زنبیل مناره کی بوسیا ه میله
 بروب پروازدن فایغ اولدی که یا که برومغ آواره ایدی
 ایشانده بولدی بتم میل قطرا فلاک و محور کوزه خاک اولغه
 برار صنا سن کم بر مسکین د تو ندر و یا ابنوسدن برستوندر کم
 باشی بچ یوزینه و اوچی عیینه ابروشدر ان کوردم که عظیم
 قوش هیستک سینه بکدر کلوب میلک اوزرینه قوندی ایاقاز
 صانکم بارچه عمودی و یلکوری سرندر رقتا در ی بلکن و پوروش
 دوسن در اول میل اوزرینه او تور ی بر مقدار قاشندی
 و دورت طرفنه نظر صادی صکره قناد لوبن اچوب دبلدک
 اوجه اولد ایشاندن بر ایشاندن دخی کچه همان حضرت حقه
 توکل و لطف و لطف خدایه توسل ایدوب اول قوشک ایاغنه
 حکم باشدم بنزله قوش اچوب بر مقدار هوا یوزنده
 پرواز اوردی که یا که ایاغنده بر پشه ایدم هرگز بندن نه اوصد
 نه کوری بعده ابر سایل و مطر نازنین کجی آهسته آهسته سوزیلدی

برو قوشه ژیب اولدی وقتی کم جانم بو قدر فرصت بولدی
 همان شوقله سخی بر تاب و کندوی سایه صفت بر یوزینه بر تاب
 ایدم اینوب ایام اوزرینه دوشدم و حرم چارچین و حطه
 بر یوزین ایش هر طرفده کورنر آب و بر یوان و هر جان بیچت
 کی باغ و بوستان خورشید صنعت کلرا اچلش و ایش کور داری
 بر یوزینه صاحبش چونکم اول موصنی کوردم شکر ایلوب
 یوزم طبر افره سوردم بر زمان اشاعه یوقر و اسپران و مرغ
 او بالنده طبران ایدم بر عالی بوستان و بهشت آسار گلستان
 ایدم فی تکلیف اچرو کوردم نیارونه اعیان بر عجب دکشتری غزا
 او تر برنده در پایکی بر حوجن زبیا **نظم**
 • باغ فیضندن الوردی آب رو • وصل اچون سینه لر کشت جو
 • سرور اولوب هر ادمی آنوک • زمزمیدی بر زشب کار آنوک
 • مشعل سلطان کی تابنده دل • طلعت جانان کی فرجنده دل
 • اطراق کوناگون بساط لاله دوشمش کی زبیرت کی دیبا اول
 • حوضک صدر بنده برالون تحت قوشون واطلسدن اوزرینه
 • کونکله اولوش و بر بر یادیه لوقوش کی مملو جلاب ناب
 • و لوطی طبلو شراب و اول ایشلر وک شاخدر نه سفره لر ایش
 • ایشلری کوناگون شکر طعم لری و چرب و شیرین لفته لری چن
 • اشتهام غالب ایدی هر بنده مرادم اولد یقچه بدم اولد شلر
 • اچوب شکری دیدم و ایشامدک ایزده قرار و بر سرورد بخی
 • اختیار ایدم چونکم وقت شام ایشوب برک لرون بلکنی مغز

دریا سینه باتدی و مرغ ماهی ایدم ایلوب باتدی آبی کوردم که
 اول باغچنک بر کوشه سندن ایدم کی شمع لر پیدا اولدی
 اول فلاک صفت باغ ایشلر ایلله اولدی نه کوردم که بر
 چوق ماه طلعت دلبر لر بری بیکر سمینلر که هر برینک قاتل
 قوشش یا به بکزی و طلعت لری بد اولوش آیه بکزی **نظم**
 • زحمری کوناورنه نطه مشرق لک • صبحاری ز نارتی نطه مملک
 • هر دلبر لک المده شمع بوتلکی • و ایشلر بنده بر کاز و جان ا که
 نور جاننه فکر تاننده و مکلر شرمنده در هزاران عذر
 و نازله و بیک در لوسو زوسازله کلوب اول التوتندت
 تخت اوزرته او تور ی حجاب و تکلف برده سن اورنادن
 کنوردی اول بری بیکر لرها له کی دائره بغلیوب ایاغن
 طور یلر اولد آفت دورنک شکر کتارنده کلر کی قولاغ
 او بر یلر صنا سن کم کونک بلدر لری بر یوزینه ایدی که
 عرصه زمین چرخ بری کی طوناندی باغ اچی بوسیه منور
 اولدی که آفتاب عالم تاب حسرت اودینه یا نوبی • پس اول
 کلر کی سفره لری بر بر ایدیلر و ایش کی نقل لری بر بر ایدیلر
 سیم و در طبع لره بومه شوکتلر و میوه بادیه لره مجلسه
 زینت و در یلر و سمینلر له ساق صنایوب کی سابق ایدوب
 بزم اربابی چوشه کتور یلر و کی مطرب لری ایلوب مجلس اچایی
 فروشه کتور یلر هر بری الینه بر در لوسا ز اولوب بر آغا کتور
 که کلکله زهر نیک چکنین و شکستنی و مکلری مست ایلدی اول شام

خوبان و ماه دوران نکل کی اچلدی و نه بیلک کی نزمه قلدی
 شویله ادب و وقار اوزرینه او تور یب خاموشی اولدی اگر چه کم
 حالت شراب و طرب چنک با به سینه بوجوش ایدی حاصلی بر
 زمان دتصکم باش قلدردوب قوشو سنده طوره سمینلر دزبینه
 ایتدی بوری باغی طواف ایلد که نامحروردن کسه وارد ایدم
 و بر کار صفت بوکلاری در ایلله بیکانه لردن کیزلر ایدم فهم ایدم
 هر کی بولور سیک حضورم کتور مرادم و فکر نهادی تمیشت ایدم
 چونکی اول سمینلر لر برینه طور دی نکار نیک او کنده باش قود
 نسیم صفت کل کشت باغ ایلوب بی سورو دینه او تور کوردی
 تعجب ایلوب بو ماغی اصردی و ایلر و کلوب سلام و پردی و ایشدی
 طور یوقار وای غریب محنت کوستکه سن حضرت یا نوا استوبس
 اول سر و خراما ناکه واروب ز میتم خذ متم یوز ایدم قوش
 قارشو سنده طور بدم و شرمنده کلرا اظهار ایلوب باقم آشفه صالحه
 و شویله حیرت مقامند و دبسته قلم اولکان ملاحظه طوطی
 لاین شکر کتارنده کلوب و چند مایه لری ایلدی و دل نوازین یوزندن
 چون لطف انکیز و لطافت آمیز سوز لر سو یلدی آخر شوقه للاح
 و ابوام و تکلیف و اقدام ایدوب تحت اوزرینه کجوردی و ایشدی
 بزمها ندره مجبوز غریبه مر اغنر خصوصکم مرد لردی و ایشنا
 نظر و عاقل و لیب هیز اوله پس بیکتد و لاندن قبح تکلف
 قلدی اوب نوش ایدم و لیکن مختلرو فی فراموش ایدم همین اول
 مطرب لره اهر ایلدی که کلوب او تور یلر نایدی چوشه و دکلر مختلر

کتور دیلور با بلره نزارای و چنگ لره یاریلق آندریلر و ساقیلرکه
قولن کونش کهنه نین قد حله شره اولوند و روبر جانلری
بوصفا ایدوب عقل بوند و دیلور ما هور قاقوب چرشمه کوریلر
برورینه اچوب لوله و بر دیلر
نظ
صاحلو طوره چکدی بوینلو ● صملر قاقوب اونادریلر
کونلر کیدی ناز و نغز قیالر ● اچلیدی بیلدی مرجار
کج ایدوب سر قدر زنگلای ● شکست آندی غلگده مهر مای
کیدرک شفتا لوتنگ بیکی بو یوله اولدی شوق و ذوق ایله های
وهویله مجلس اچره طولدی آخر اول شاه سرفراز اول دلبر
طنازین غریب مستمنده دمسازلق و دلوانلق کوستروب
برطلو اچدی چونک آندن بو هیئت محبتی کورچم او کیده بو زلر
سوروب اباغنه باغ اوردم و قصد ایلدم که آلتی اوم ●
بو باغش حکرم اودنه بر پارچه صواجم کلی عذارین ●
و کونش کی فروزان اولوب رخسارین طرفی بودی تشنه
ایدم و ایتسه و مراده ایدم آب حیات او غرام اختیاردم المدن
کدی شوق یا صبرم خرمنی نغندی کولیوب اوز نه دوشدا
که کلکی رخسار نه و کاه لعل شکر بارنه بوسه و پر دم غمز له
عقلی غارت و شکر حقد له صبرم رخسار ت ایلدی کستانه
نیازه باشلدم و ایتدم ای سلطان خوبان وی شهر یار محبو با نه
وجود ک لطف بصورده و وفا یله محزون درنه در چک کوهی
ونه بر چک اختاری سن ملک مین بری مینن بو قسه مهر رخاورد

میس

29
میسن چون کون مروت و درباری فتوت سن نه وارین بنده به
نام شرمکی بیان و عنوان لطفکی میان ایلسک بسپک درلو
لطفله کفنا ره کلوب ایتدی ای غریب بی دل وی مستمنده
لا یعقل بتم آدم ناز و دلناز دیلور و لقبه عشوه دمساز
او قورلر بود یازک شهر یاری دختری م و عرف سلطنت
چرخک او خترم اشبو کاستان سولنا کاهم دیو بوستان
چولان کاهم در و دوشیزه قیزلر جمله بو ستارم و اشبو
صنلر سرا سر خدمتکارلرم در شوبله که هر قفق دیلر بایله که
میلاک امو ککلف و کادر سنکدر بخت و معاشرت و نغنا بزم
و عشرت ایله جامدن بوسیه قانع اولوب جو دکاملق و حدون
چکوب بد ناملق اتمه اگر عنان اختیار اکنده کیده و نغز غسینی
سرکشک ایه بو کیزلر ک لردن ک کلاک طوند و غیله مراد ک کور
و بو پری و شلردن جانک سو دیکله عشرتک سور آتکلی بلدن
تسکین و دل بر اضطراب کی تمکین و بریچک نه عشرتله مهر مند
د صیغه شهزاده اول حاصل کلام بلد سکی ختم او بقودن او یاند
وطالم شعی با ندکی اول کجه ضضا اللیده دک بو اسلوب اوزنه
عشره فوش ایلدم و دریا لین درون دلدن جوش و خروش ایلدم
آخر الامر مست کله با یانه اوردی اول شاخ خوبان ساقیلره
و مطربلره دستور اوردی اول پر و صفت کوز لاریات نغز اچی
طاغدی بلر اراده بزوی و شره بلر کوشه لره عزیت قلدیلر بن داخی
امر عالی مو ججه اول پری رخسار ابروک اچندن برین اختیار اتم

و اقدام بولدی کی کل بویوزین یوزمه او ری و قشعر و زاری ایوب
 ایتدی ای نان و نیک حقی یلزدی بجان ایمانه وفا قنر چوبن
 ترک اما نده و قصد خجانت ایدرسن قانی عهد بومله و پیمانک
 بکزر بلاخشن اولر اما نیک ایله سن همدم و یار و غمی ایدیدیم و بو
 چم بوی بیکورلی سکا ایشا ایلیم و سنجیت خاوه اختیار ایلیم
 سندن بوسور دروغوشه ریغه اتمدم و سونکله جور و جفا ایتدنه
 کتدم هر ایدیدر که عصم و در چین خراب و عذم بوجین یغین
 استوسن بن ایتدم ای نکاری نازنین وی دلدار کوزین بن در بند
 و چخاره زار و خسته و روزگار دن شکسته سن شراب صافی بن
 مستمند آواره دل تشنه و جگر محنت اندن پرویشنه سن
 زکال صافی جمع اولما مستسقی آب ذکال دن ایوب کانه بجزیر پر
 نایک شراب ناب الهه کبوه دخی واروب آشور خمانله بانر ایتدی
 ای فاضلی بیچون احسانم اعراف و عذار ماغدن اعراف
 ایلمسن سنک جان پراضطراب که تمکین و دل بسوز و نایکه
 تمکین و پر پیچیت بوچمه و شایع و پاکیزه نورلی سکا فل ایلیم
 هر بونک لون سیوان شراب ناب و جالی ایتاب ماندا افتاب در
 ایتدم ای حبیب دل غریب شک بو قدر که حسنه کی خلقو کک
 بنده سم و لطف و احسانک شهنشده سم لقا سن دخی بیلور سن
 که اختراقی ایه و بو یوقا کوه تابه بدله اولر ملک قد بوی خده
 شمع خنده و شمس چاوری خنده سنک برسور بویک انلرک کی چون
 خوب سرور و اجمالک افتا بی سیوان ایدن ارم کلزار فی نیل

و جگر

ظلمتک شرب بقی استین کو فوجی یاری بندر فقیر و مستند
 حضرت سلطانی کلام غریب و دردمندم و صالک اومز یله جان
 کلام

● مروت کا فاسد احسان سکنده غریب و فاسم قران سکنده
 مرادیم خون احسان کنن شیئی ایددر بنر ابرام که انا ایحسان ایا
 بالقام ایتدم ● امدی ای بی عی عاشق اگر عشقه ده صادق ایسک
 فرما نمدن باش چکر و شوهر بوده ایمن تختی که رخسارم اگر لعل
 نوشتم ویر و اگر بوسمدر و اگر دروغوشم در سراسر او کنگه و مبد و له
 لکن شول بر خلاف امر که خلاف معتدلدر که اندن سکاملاحت
 و بکا خجالت وارم هر هرایشک بو زمانه و هرایشک نژاد افلاک
 در بو بوینه صالونوب و جعد بلوار ری لطف و ملائمتله هر سوزده
 او کوجی وار دی حسن و عدل لرایدوب چوق سوز لر سوبیلد آخر
 بنی زلف دلبر کی مفتون ایلدی ● بی اول نازنین لردن بونک
 الخ لوجه و بروب بی اول نخت او زنده قودی و کند و بیک عفت
 و نازله روانه اولوب و کوشته ده او بودی بنینه صباحه ک
 اول نازنین لر یله عشق و عشق و بزم صحبت و اولم که شکر قلب
 بوله قرشد و درم که آفتاب ایلله بارشدرم که بو ترم سچو سآت
 نعتق و نکار ایلدم که عاب لبیدن تنقل و کاه شفا اولور ندن تاز
 اتمدم که سینه ال او درم که کاه کاه کاه کاه کاه کاه کاه کاه
 کبوه قتی کم بنه سلطان صراقتدن نور افشان اولدی اولر اما عالم
 همین اوختور لریله نکادع ایلیوب و تمام و نشان اولدی کوباکه هر

بری خیالی ایدی کورندی آخر ایشیه بر دم بچند عین حیوتله اول
 باغ اچنده قالدیم بنه جانی کورکرت در بایسته صالدم که کوغله ایتدم
 که بار نازنین بوک قتی بضمهور ایدم واد بستر کنگر ایلیوب زیاده ایتدم
 عجبدر که اول سرور روان بر دخی بوکستان کله اولر افتاب عالرتاب
 کبوه بود یارم قدوم ایوب وینه اتمدم که اولر افتاب دور ایتک شاید
 مقصدی بی اجماعان ایدی که جامله عاشق اولدوغم و دعوی مجبی
 صادق اولدوغم و کردی شمدی بلد بیک بن شور بزم و سرمست
 و اهل هوا و شهوت پرست ایشیشک دکادر که حاله اعرافین ویندن
 اعراض ایلشدر ایلیوب نظر فر ایش ایتدم و ایشم لئون اینک کتیر ایتدم
 انوک سوز نیر ایدم و عشوه سنی کرجک صاندم بسو حیوت ایلله
 باشدی و کدم که ایلوب کتدی و کاه سولدم بو حاله اول کورک
 اشقام دکانتظار چلدم و کولر مرغه هنر ارب ر بوخالی تختی
 اتم چوکم بنه وقت شام و هنگام ظلام اولدی فلک بوجنه شمیر
 او یا ندی و ملک نوزاری شند بیلرک یا ندی ائی کوردم که روحانی بینه
 شمع نور لی طرف کلساننده ظهیر ایلد بیلر یغین و اسحاق ماه
 و اچم کی بر نور ایلد بیلر اولسر ناز اول کلین سر نوز اولر تار ایلد
 خرامان و جلال ایتدند عالم نوز افشان پس ایتیدم اولوب الدن
 کبوه واروب پاینه باشی اوردیم و صولکی بوزومی اوکده کاه
 اوردیم سوردم بنه دنوازلتله کورک سوروب بنی خاکن کوردی
 و ایلدیم بشتوب هزار اینه ناز و ناله مجرب اولخت او زینه او توری
 یغنه امر ایلدی که بزم بنیاد اورد بیلر و عیش و نوش سب ایلر تابه

کتیر

کوب بر عالی مجلس چور دیلور بنه دوران رعنه ساقی لعلداری
 پورتدی و مطر بیلر سوزون و ساز زله زهره نیک خاکنه او در قوب
 کوجن تور تیدی بر بطلر قافله و قوبوره لار قوله اهنک ایدی و هم
 کبی کوز لدر قصر واروب فکلورده ملک لری دنک ایدی هر بلبل
 خوش نواز بانه دهر طوطی شکر خویبانه کلوب تفرید و نقش ترانه
 باشدی ای مهر و دلبر لرناب شرابله شعی کبی فروزان اولوب
 و نقل بونک کولک بلد زلرین طاشلدی و کولکلر اینه سندن
 رنک تخم ورنک الم سسلنوب صاف و ساره اولد بیلر **نظر**
 بومی لر طکی و پر سه مرد به جان ● که ساقی بخری می اب حیوان
 بسوتا بازبان اولوب چمیلر ● در بیدی جازوب العیش اخض
 وار بچیز بزم اهلنوک سوزی و شوق و سوزی زیاده اولدی بوک
 تیاننده دلبر و پردی دستور هم بر کار ام اچون بر کوشیه و هر
 بری بر جویبار کتارنده قار ایدی همین تنهاد لدار له بن قلدیم
 یته اسکی سوز و ساز می لومه الیجا باغنه دوشوب زار ایل اتم
 والین او یوب بیلور ارم یتاری سولدم که ای افتاب صباحه
 وی در یای ملاحه و شکر تنکته بر مور و بر شهید ابر ماغنه بر
 ذبوره نیه قدر زیان ایلر مرده اتم آب حیات لطفله زنده ایلدک
 دوتب تیغ خرامانله بن غریب دستمدی هلاک ایلله قهولکل قدر
 افلاک ایششکن پشیمان اولر آب آتش رله زار و دره مندی خاکن
 ایلمه احسان ایدوب مرادم حاصل و جان مقصود بن بن تاوان حاصل
 ایلد ایتدی ای یاری وفا چمن کار کده اسحق اورددر فی باعلا ایلرسن

سکای سبب بود قدر لطف و احسان و بجزیدن کامران ایدت
 کسه سندن هر پوخته در این ایدر می رسو سوله جور و جفا
 طریقه کیدر می کن کار کن مستعمل و تأخیر کسکندن غافل
 سن بر لفظ عینت چون ایشو ک ایقله دو شرم و بساعت
 عشرت ایچون بلا زینو برین باشکه دلو شرم قوسو کله وصل
 ایتمز ماه و سال و هم محبتی ز ذوال اوسون ایددم که ای
 انکارم رخسار کار برقرار و فرصت روز کار کار لیل و نهار اولز
 و طاع هر کشفه بار و بخت خواب آود دایم ایدار اولماز بو
 کونکی ایشن یار نه قویق اولز عاقله ایش کدر فرصتی اده لیکن
 فوت ایلیک جنستی کدر اول و عده لری کم بیور برین بویجه
 اوسون بهانه ایتمه و یکا جواب خرگوش و بیوب اومدن اوزب
 بیانه اتمه روماهه سپهر ک مکر و حیله می چو قدر و کز کده ک
 کسبه میل فاعالی پو قدر ناکاه روز کار کین دور پو فرصت
 خرمین سله صار و در افسانه ایله جا تم کیدی در ما ایله هر نه
 لطفک واریسه شدی احسان ایله که در انتظاره طاقت
 و صبر و مجال بود که سیک باغ لوز لطفک بی جان و کوز لوز و کلا
 افسون و افسانه سو چو قدر همین بویله دیوب و صلت هالنده
 عزیمت ایدم و ایدم که جهانندن بر قوت فرصت ایدم هر نه
 قدر که یلوار دی ایشتم و هر نه دیدی کویسه قلدی قبول ایدم
 زود ایدم کی اول کوننهانی انجم و سرای وصلندن کامرانق ایوب
 ختنه کچ بیلدم که من بعد سندن مجال صبر و تحمل مجالدر

ولادن

والادن خلاص اولمونه احتیالده دیلر دیلر مقصود می کور و دم
 و دل و جان نشانه مراد او قنای ایدر کور و دم ایدر ای غدار کنگار
 خیانتلق ایلمه و یکا قلبرنا نوقم یز ایلمه امر و قبول و مراد کی
 میدول ایدم و محظ لطف و مروت و احسان و قنوت ایدوب کوزنه
 یوم که کچ نهان عقده لری حل و کند وی خدمت محلی ایدم هر که
 هرگز سندن دو شتم و بر عیوه زلفی کسه ایله قونیشم یو قدر
 چونم اول یار د لوزا یو قدر نیاز ایدر پس و مرشدن اول
 کلا برک طوتوب نرکس کی بر لفظ کوزم یومدم هما ندیم عشق
 و عشرت خزینه سن یکا تسلیم ایلمه دیو او مردم بر ساعت کجه
 ایدر کی ایچ چونم احسان خواجه طومیدک کوزک ایچ کوزم
 ایدم که اول شاه جهانک و صالی نعمتندن کامران اولام و کولا
 اریز و سن بولوب بر لفظ جانم جان اولام کند و می همان اول
 زنیسلاک ایچنده سر کردن بولدم جان باشه سچو ایوب کیدر
 کامردن حیران اولدم حسرت او دینه بندم و حسرت دو دونه
 بویا ندیم چکوقا نخی کوزم دن سیلان ایدم فریاد و فغان ایلیوب
 اول زنیسلاک ایچنده اضطراب ایدم کوزم اول زنیسلاک ایلیوب
 اید و بیرو دینه اندی و دهان او خرابه قبه ناک ایچنده بولندی
 نکلک باز و سته حیران قلمر همان دم سید درن طغری کلام
 کوزم مکه اول قصاص بیکدی طر مشر و حسرت ایلیک اکتبه او مشق
 ان کوزم در و مده خدی بد نر جوئی ایلیک کوزم یاشی نه یالیق و زوش
 ایلی پس ول یار نخی ایدی نهم بصدی ایدر کی شمر یار کس بودزه

وی قورم زده اگر بلدی بوالحالی سکا تقریر ایلمه اعتقاد و بو
 امر ای نفس بر اسم اعتقاد قلمر ک شمدی کند و کوز کلا کوز
 بلد کلاجرم تیغ خور تله بغزه کصد باره قلدک سکا بوزاری
 اچدم و غم عقل و خفتندن کلا در و بوسا ساری بیان قلد و غم منمندن
 دکلا در و بوسا ساری بلکه بوقصه کتلا و کلا یق و حضرت شهریار
 عیناسب و موافق کلا ایدی ناچارین مستم د یده خاموش
 اولدم چونم احوالی بیلدم اول یار نخی اید و داغ ایدوب عزم
 وطن اصل قلدم و جان و دل مزینم در د و بخت نخی کدم و
 و دنیا سوزالردن و انجدم سراسر لچکدم او نوسوز دل
 و جانم و در در نهانم بودر که عیان و بیان ایدم اصحاب ریاسته
 بوقصه اولدر که مصاحبی ایدایله ایدر لغریایله اتمه لریکه
 بونلر سودای مشرب و هوای طلب اولور چونم بخت موثر در
 شاید که ساریت ایلیوب کشفه اولور سودا اله و طریقه هواره
 دوشم و بر مراده دسیسته بر حاصل ایدوب کارند مستعین
 و صکم غافل اولیه هر زمانه صبر و تحمل و فکر و تأمل و ذر نه اول
 کسوک پشیمانلق اصحاقر اولیله بلر و نلید نه و حده

انلا طون حکیم

ارباب شریعت و اهل طریقت و اصل حقیقت قنیه کابله سنت
 اسکندر یونانی مع مسکونک سلطان و زمانک صاحب قرانی
 ایلی مقصود ایدن کاکه بر فیلسوف کامل بره سلطان و زمانک

مصلحت

مصاحبت ایدوب امور دینه که مر اجعت و احوال دینا سنده
 انوکله مشا و ریت ایلمه که دین و دنیا نیک سعادتق و ایکی جهانک
 سیاق و سیمایست علماء و معاملت حکمایله اولور نتم کم بیویس
 ترقی العلماء مجالست العلماء و کتابرشک یو قدر که اراده ●
 مناسبت و ادا برله مصاحبت سبب سفاقت و عوجب قیامت
 و اختلاط علماء و ارباب طحکا دین و دولت و شرف و سعادت اسبابند
 پس یواسری اسکندر اسکندر مراد ایدندی که کاستله معروف
 و فاستله موصوف بر حکیم ذوقنون و بر علم هممون ایدم حضرت
 ایدنیوب هر زمانه دین و دولتدن هر مند و جهانه قدر
 و شونکله شهر مند اولور بوقوله بر صاحب سعاده نرک کذرف
 ایش و مملکتده تقمیش ایدندی خبر و بود یلر که ولایت انکوسر
 قریب بر ناحیه ده اسرحکنه و قوف بولمق اهل کثوف بر قرا لاشو
 واردر که روزگارک و صیدی و مملک دیارک مریدیدر نیادن
 انقطاع کلی ایدوب بر صومعه ده روز شب ریاضت و طاعت
 و عبادت اوزره در قوت تزکیه و قدریت تصفیه بولره علوم رایج
 و الهی به و اسرار نامتناهی مالک اولمشیر آدق افلاطون الهی
 و فضایل و متناهی بر لرر شولکما و مرجع العلماء در لری بولرک
 شاکر لری و وارر که اندن تحصیل هر فیت و تکمیل طریقت ایدر لر
 بر صنفه اشرفیون در لریکه لیلر و نهار ریشه لری عزلت و خلوت
 و اندیشه لری کشف اسرار حقیقت در بونلر اصحاب ریاضت و ریاض
 استقامت در و بر صنفه مشایخون در لریکه شغل لری کاستفاده

وگاه خدمت درگاه اختلاط و گاه عزلتند بر بونلر خلاف در است
 و اخوان فر استدر حاصلی اسکندر فلاطون الهی که صورتی
 و خذ مسمه را بنام اولدی بیو خا صندن بر مرد سندن و بر
 کامل اهل بیان بولوب آن مفر بلندن رحمت و عزت کند و مراد
 اچون فلاطون دعوت ایتدی رسالته کو ندردی تحفه لر و هدیه لر
 و عطیه لر و بیک لر و بوروب تنگ ناله بر نامه یازوب شکسته کلر
 و بسته کلر عرض ایدوب اولر رسول نامه دار سورب روزگار
 ایله فلاطون اولدوغی یا رخ کلدی جمله کئی قومندن صورب
 انلاطونک خیرین الدی که اشوب کهارک ایدنه آب و هوا سولطین
 و صحرا کئی طرف وارده رکه فلک آیین بر بری اجدد اولر اجمارنک
 کارنده عزت اصحابی اچون بر بخ صوامع و خلوت اری اچون
 بر بخ جمیع بنیاد اولمشدر فلاطون الهی بریدری ایله و سر
 جمله مستفید لر ایله اولر جمع لده ساکنلر و اولر صومعه لده
 متکون لدر اسکندر اری بولوبنم انلاطون الهی ک ملکتی
 قومندن خیر الدی سورب اولر کهارک قرینه کلدی اخصام
 اری بوشوب اولر کجه اندخ خبر و سکون و ایداسی بزم فلاطون
 ایتدی اولر فلک کئی طاقعدن عبور و عزم ایدوب افتاب عالم
 تاب کئی صحرای انلاطونک اوزنه بر تو اقبال و شفاة اجلال
 صادی نکره که اولر صحرای خولدمر اکی و سیاه و موالی
 برینه بیوسته اولمش و وجهه ورم الم و بر طومر اوتوم در
 کلمه کلمه در کمره سواد نلوه کوشندن سعادت و نظر قلندره شهنشندن

عبرت حاصل اولور اسکندر رسولی آتی کوروب تحفه لر قالدی
 اولر کئی یقین واروب سرهنکلر دن خیر الدی که اشوب اولر کس
 کردون ماء قر و بوتوبیت و تزویین اجم مفاخر انلاطون الهی
 نکر در و بو اطمینان اسمانه مانند سایبیا نلر انوک بارگاه بناهنگر
 رسول اسکندر بنعب ایتدی ایتدی عجیب حکایت و عجیب روایت
 اسکندر بونلر اچون بر حکیم عزلت کرین و بر علم کوشه نشیندر
 و دیلر بو وجود عالمک شاهجهانک صاحب کلاه عیش
 سکندر بو که نوکر و بنده فرمان بر اولغنه یا برین بونلر حضور
 یوزدن مقاتل و بجز عرض رسالت ایدن بر دیوب حضور اولدی
 و بو اشتهاده ایکن حاجیلر بوکر و شب کلدیلر اولر بول بختیاری
 اورتیه الدی لر و شرف و اجلال و سعادت و اقبال کتور دیلر عزت
 و حرمت ایدیلر و او کمنه و شب بر عالی بارگاهه و بر دلکشی
 درگاهنده کتور دیلر که دره فی قصر چناندن انور و ابوالی کواندن
 بر تانده قوندر ب کونا که نزل و لغت لر له ضیا قتلور و بر کتور
 ایتدی لر و بر زماندن صرکم بادشاهه سنی استر دیوب انلاطون
 الهی ک حضور نده اولر کلدیلر بر سلیمان دیوان سپر ایددی که
 نه اشیدمش و نه کولوش صدرگاه دیوانده چهره لرله خرمصم بر
 النون تحت اولمش اولر لخت اوزرنده بر شرم بار صاحب فرو بر
 بادشاه تاجدار او قریشی که جهانشندن قهرمانک عقل کیده
 و هیبتندن تر نلر و ک اودی صدر کردون کچی مرتض تاج اولندن

عبروت

کون کئی طبع دیباچه قفا سنده بری بیکر د لبر و ملک منظر عینل
 قات قات اولوب طور مشلر زبرفت و المسلر عرق اولوب
 اللدین نیم و خنجر لره اورمشلر و قار شرسنده ارکان دولت و ایمان
 سلطنت صفت قوللر باغلیوب حیرت و دهشتنک با اثر یاغ
 صالمشلسر ساریمو سیاهنک و اصحاب کور و گاه ک حسابی الله
 بلور رسول اسکندر بو توتیب و ایچی کو درجک حیرتدن قالدی
 بر زمان ایتدیشه و تفکر در یاسته طالدی بو هم شوکت وصولتی
 هرگز نه اسکندره کورمشدی و نه غیری برده آخر کلام ایلدو
 واروب باقی اوردی و زمین خذ مسمه یوزین سوردی و دعاه
 دوام دولت بادشاهی و شاه قوام صولت شاه ایلدی برزترین
 کور بختوب اشارت ایدیلر او توردی انلاطون سوال و اطویندن
 کشف حل ایلدی و سنی یزده کوفه ر مکن مرادی و کونهای ندی
 ددی رسول اسکندر رخ اولر طرفدن تخت لر و خذ منظر عین ایلوب
 ایتدی شهر یاریز که همان مقصودی تراکله اظهار بخل صفت و مودت
 غیری غرض و بنده دخیلا حظه و تیقن بو تدر پدی سوک کلاو عین
 مرام بونلر اوزرنه متمادی اولر بو اشارت اولدی خنلر چکلدی
 کاسه لر قونلدی نعل چکلدی کلدی شرتلر صولدی که بیک
 دلبرین جمع اولر اولر نعل و ک بیکه برین دفتر اتمک منصور و میسر
 دکلدی بعد اولر که مراسم ضیافت و لوازم رعایتد آیین سلطان
 و قانون صاحب قرائی اوزره برینه کلوب تمام اولدی نعلنر شلدی
 و شرتلر اچاری سفر لر کتورلدی دعاه و بیلدی رسول اسکندر

خلعت و اجازت و بریلوب بنه مقامته کلدی کنن بر اولر و اطوین
 د میسته قالدی کدر یاسته طالدی که عین رسالت و مراد اصلدی
 مقاتل ایتکه مجال اولدی اسکندر وارم حق نه دیدیم و نه یوزدن
 جواب و بریم دیوب ایتدیشه لره یا ندی عاقبت بو فکر و خیال
 او بخت غالب اولوب تا ندی چونک انار صحر ظاهر اولوب جهنم عالم
 منور و نسیم صبح نفس ایلوب مشام جهان معطر اولدی رسول
 اسکندر برندن قانقوب اطرافنه نظر صادی نه کورسه که اولر صحر
 عالی شویله و کس و خیال نه تزویب شاه و نه تدبیر بادشاهی نه
 سیاه و نه لشکر نه خیام و نه سایبیا نلر و کندونک جا کاهی بر
 درخت سایه درنه اولداری و نه بو اریس فی الذکر غیر نادیار اختیار
 اولوب ایتدی بو نه عجب حال و نه طریقه خیالدر بونلر کچی اجم شرفلر
 کردون مداد خیم لر بر کیم نلر اچنده قنده کندی و نه بره عزم
 ایتدی که اندن هر کرا تو کسسته خبر بو قدره ستمده کچرگاه فلک
 مناهل الاخر خبر دار اولیم و التمه کچی بر کردون نظر چکه لر
 بیدار اولیم دیوب تحفه طور کن کوردی که قوشودن بر وضع
 و خیف کسسته کندوبه طوغر اولوب کلور کولر کلدی ایتدی او میدر
 بوندن خیرالم و قصه نلر اصلقن بیلم بسوا لکسه یقین اوردی
 و کلوب سلام و یودی ایتدی سوزلری بر مرزا انلاطون الهی استر
 بیورک و هر بنه کرسالت خدمتد عرض ایلوب جوان کورک رسول
 اسکندر ایتدی انلاطون الهی مقدمه در اولر که ایتدی اوشه شونده
 صومعه لری اولدوغی مکانده در پسر هر بیک ایدوب بر مقدراس

خلعت

کتب صومعه افلاطون نه اروپا ایندیگر کوریکه درویشانه
برکاشانه و فتاویانه برخانه اشاعت اولوب ایچر لوب قدین خید
ایدوب سلام بودی نه کورسه برقر کو بوجده بریوفانی مانند
شم نورانی برسیه شال بجزه خرخرچالو فارغ البال وجود خیال
وقامت هلا له دوغمتی آفتاب عالم تاب کی نور جالد درخشان
در ریای فاضل صافی ای حسن مقال در فشان رسول اسکندری
یا ننه اوب لطفله سوبلدی در سالتدن غریز بندر دیوب تفتیش
ایلدی رسول اسکندر دخی نامه او کده قیوب اسکندر دلدن
دعالم کلدی چونک نامه او قیوب مضمون خیلدی ایلدی اسکندر
بندن سلام ایله و بنی لسان تمدن اکا سوبله که بن بریو عزت کرین
و برقی و خلوت نشیم کلام جمیل وانزوا و شغل فراغ و احترام قوت
لا یومته قانع و دنیا د لستة نظام اول بر شهر باز کامکار و بریادش
صاحب اختیار در پیشه بیضی دار کبر و در ب و صوب در و اندیشه
سلطنت ملک شرق و غرب در روز شب بوفانی عزت طالب و اشیر
خرخرق دولت بر غلب در و اول که اهل اولی در ارباب عز و حاصله
و احیاب تحت و کلاهه مصاحبت انزوا و له اهل دنیا در کسه
تقیبیت ایوب من زو کاشی کند و افاضل اندن متصف اولد و خلیفان دند
سولیک کر که که نغسه ناشوی و تلو بیه یولی اوله لوسکندر
دی که با اصحاب انسانی و هر زمان ارباب اصحابی رعایت ایلسو
شونلرک قدیم ایلامدن خان دان صاحب بدم و عزت و حرمتله کاشد
انده ت ایلسون اکومکنده ظلم دخی بدم لرسه خلافتک انار و انیاد

دانی

و اتباع سبب ایله کشودا لوده اولورد مرگان در عا بانظام و انتظام
بولور و کر آخرت احوالنه شبر و قیامت احوالی مذکر بوزیر
استرسه شاکر لومدن دانش و معرفت و کمال و حکمت اهل چوقدر
عز و احوال ایوب هم کیم قبول و اختیار ایدر سه سنو کله بیله ارباب
ایوب هم اسکندر ک رسولی افلاطون الهی تک بوجواب و امتناع غفل
وقدر اسکندر نقصان و تنزل فهم ایدوب اقدام ایله ایستدی که ای
پیروانا و ایچیکم توانا اسکندر قهرمان زمان و صاحب قرآن و درلند
آنو کله بو یوزدن معاملت کر که کلام الملوک در و اولو لاله حکمت
الماعت و ذوق لقدم ک صحیته رغبت کر که افلاطون ایستدی ای
جوان خوشنمدن کسخیا انش و حکمتدن به من دستور هم که رسول
اسکندر اولنلر مسلتک فسان و دانش و حکمت تو جانی اولور
دون بنومله نه یوزدن مصاحبت ایلد و ک و قدر و مزلق نه یوزدن
سیلد و ک اول کوریک آیین پادشاهی و ترتیبات نامتناهی
خود جمله هم ایلدی ای کو ذاق و تاخیر و برخال شعوره امیزی
ظنر اندوله باذن الله تعالی قادر بیکه مدالت تهویر و الاخصار
اول ترتیب و این ایله لیل و نهار تحت سلطنت ده کار ملن لر و جهان
یا نقل بر ایلم لکن بوفانی دولت مگور و بوفخرق سلطنت ایله
خقدن دور اولق انترم بس برکسیه که حضرت حق سبحانو و قدریت
مرتبت و بود کالونزلت و بره آنو ک سلطنت دنیا یامیل و بر جنت
می اولور و حق تعالی کس خذ متده غیری قصد و غرض می اولور
رسول اسکندر سیلدی که د و نکه ترتیب شاهای ترتیب پادشاهی

نه انش ● پیلوب و جمیل اولوب ایستدی فرمان جناب فضیلت مایک کور
بسن افلاطون الهی شاکر لری دن دعوت ایلیوب جم اولدی لر
و کده و بر بر قصه بیات له زمانه کلدی انلر سم اولدی لر کسه
اسکندر ک خدمتین و افلاطون له نیک فرقتی اختیار اتمدی
آخر الامر سلطو که بر بسو لمتشایون ایدی اکا اقدام و خدمت
اسکندر ابرام ایله بیلر اوستاد نوزک امرینه غفلت اتمکله قادر
اولیوب ناچار قبول ایدی اول مصیلت کنار قوشلوب بله کتد
بو قصه دن حصه اولدی که پادشاه حرکت اصحابی و معرفت
اربابی ندیم حضرت و جلسی محبت ایدنک کر که که سعادت
دنیا و دین و رضای رب العالمین تحصیل ایله لر و افلاطونک
بند سو مندنی و دره اوقات ایلیوب خاندان صاحب لر
و انصاف شرف نصاب بر شلورف ایله و چکه لر بوقدی خیقین
بله لر و تحقیق قائلار انلر که حقله آشنا اولنلر در و نوز عرفانه
روشنا بولنلر در سلطین طیبوسندن قرار ایدر لر و اکر ابرام
و اقدام او غزه سلرا عتذار ایدر لر
مذلت خار نه هم ایلمز انلر ● سلطین طابوسین قیلمز انلر
یوبوب دلدن عیار مساوی ● طو تر لرا لده جام حق نما ی
اولار ک خدمتین لدن دعاه ● اولار دن کون ندیم کور یا در
بازرگان زاده
نقله اخبار و حفظه انار بوبله باز مشرکله دیار بونانده بر
بازرگان و اردی صاحب مکت و بر تاجر بر حثت که سالها کور و بره

سن

سفر و خشک و تو کدر ایلشدی و عجایب احوال عالمه و غراب
الطوار بیاد مرعین نظر هم طه نظر اتمشدی حکمت بساطین عالم
یا بدی سفره نعمتک فرادن کل کی هزار بیغ خلعه کور کور کاسه
شریبت نک غربادن بسا ز صفت یوزنیک چاکر جرعه نوشی واردی
مور و ایام و عیور شهر ابرام له غایتده بیلر اولوب سفر دن تفتشد
ارباب تجارت ایچون و احیاب سیاحت ایچون قیوب کوچکه و کلوب
کچکه شهر و ک او چنده باغلا بجزده بر نیت جنت صفت کاشانه
و بهشت اسامه فرخان بایمشدی قهر و کلن مساز رف اندر دعوت
ایدوب روز شب عمری عشرت نوش عشرتله و دنم و صحت ایله کچور و ردی
واناری سبر و سفر لرندن و سیاحت بر عر تلرندن سوبلیوب و انوار نور
ایله بکلری **مفسر** تلاجون بر عدلن ادوی زاد ● سماعدن اولور
جان و دل شاد ● اول بازگان نک جوان بولور و عشرت د دوست
و صاحب نفسون بر فرزند دلندی و بر پسر هوشمنددی اومشدی که
ناهد صفت دون کون عیق م بر خسار و فرزند عذار بیلر لر لر آیین
و کیش عشرت قیشوشینی لیدی وانوک دخی تا می کور هوس و جهاندن
مسلق مساز لروکی نک غریبه و روایت عیبه سن استماع ایدی
اتفاق بر کون اول مساز خانه نه بر مساز فرزند بوش بر جوان صاحب کور
کلدی بر نیت کون اوله همان خاندانه اقامت بساطین صالیدی بازگان
زاده هر کجه کلوب اول غریب اوب اولو لاجوان ایلیب یله شرب و کباب
و چلک و بر با کور دی صبا طره دک عین و عشرت و بریم و صحت ایلد
اولیجان دخی انشاء صیده سر کشتدن و سر کوه و دشمندن روایتلر

سویلدی بر کجه نونوشراب ارغوانیدن دروین فیدجرویش
ایدوب بلبل کبی با نه و طوی این شک میان کلوب ایندی اقصای
دیام فرنگده بوسواد اعظم و شهر معظم و ادریس که جمله قومی پرسوز
وساز و جمیع مردی مسافر دوست و غربی نواز در اکبر کم
جمله صاحب هوش بفتنه صفت کبود پو تر و لوکن نصف بلبل
کبی کویا و نصف خوشدر کویا سوزنن الحاح و ابرام و هزال و اقله بو
قدر خیرالم که اولدی ایدره فلک اقیاق بر حام نه طاق و اریش
خاله کیمیا سظم سیمیا اوزر تقسیم و بنیاد فلک قهاری اطوار
سکت برله ترمیم اولمشدر هر کم صوبوب اول حجام کیره و نما شاسنه
کولک و بره با هممان دم خاندن الیور و در و حرمتک یوزین طریقه
تورر یا بیلدانه تماشا سندن و سیرا سندن یوز عیبت و برک چیرتله
تلور کولک آینه سی جام جهان نما کی حکمت قلب زیند و عیابیه و دی
عد غرابیه و اقصا و لوس تمام اون بیلده دکن فی زبان و مسته قالدور
ولال و دلخته اولوب و الحیران و زاره سرگردان کوزل و ن بیلد نسکر
اول خاموشی کیدوب زبان و اولد هوش لید و اولوب بیانه کلور کعب
تصه حکایت ایرو و غربی قضیه لر زیارت الیگر سماعی کولک چیرت
و چالدر کعبه ته خیال لیک فی سرب و یا شفته سرب ک بوسوزده نسق
جان و دلدن عزت آنکه هراسی اول حجامک تماشا سیدی لیک نقل
همی با زخوف و هرا بشندن و ال یومه عزم آنکه هساز و جان
برسوز و کد زینغله انبار و هم اواز اولدی شترک لیک کلک الیور
خر کبی کلداه قالدی شویله که اولد لر زونک سودا سید مساعنده

داول

34
اولد هوسک هواسی دله قالدی و قیق کم بازرگان زاده
مسافر دن اولد نغفه کوشن تندی درون دلدن دریا لیل جوش
اندی که جاننده هوا غالب و بوقوله تماشا لک طالب ایدی
تجارت بهانه سبیله کشت جهان و اطلاع احوال سفر و جان
آنک خوقدن مراد کایدی بس اول مسافره ایندی عای بازرگان
اکره خوالق ایدوب اول مسیما بنامه دن کمال دلیل و مرشد سبیل
اوله سن که در محفل در الدلیل **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ**
شک یوقدر که بدن انواع رحمت کوروب فی قیاس و فی حد در
خند مترا بولک سین اوشده اسباب سفر سرحله حاضر و خند مترا
لر وافر و اکومده مال فی حساب و ارب و دلمده کمال شوق و تمام وار
اولد جان مسافر دخی فرمان خداوند بر سر و چشم زوب اول
کجه صباحه دک بوشوشیله عیش و شکر و عزیمت و سفر یکنه
کولک براتدی لر سحر دن طوب اناسی بولک قاننه کلدی تجارت
ایچون عزم دیار روم آنکله اجازت الدی بس فی حد چشم و خدم
و فی حد ارباب قدم اویدر دخی خون لر اجد یلر ار جانده نعلند
اود کوزلو اشترن انواع زینت لر و بیلک یقولو استرلو بیلک
در لوشهر تملر ایدوب چنین دیار لر مصری قاشلر یولکلر
پدر بولک خنرده عاسن الوب و له مقصود نه رهانه اولدی عاشق
بی دل کجه عزم کوی جانانه اولدی چون بولسولب ایله شهر شهر
ای کزدیلر اول شهر معبر ک سرچند نه تملر بازرگان زاده نظر
قلوب ابراقدن بوسواد اعظم و برشهر معظم کوردی که تماشا سنده

جانلر سرور و سیرا نندن دیده لر برنور اولور و الحاصل سورب
شهره کله یلر و هر جانین سیران ایدوب نظر صالدیلور قومی
فلک کدرا کبود بوش و اکثر فی شویله خاموش بولد یلر اول
خاموشلردن نه هر چه و نه ایما و نه کسه نک کلامتی اصفا کله
چونک بر قیاق کون انده طور دیلر شهر ک کوزلرندن اول سیمیا
خان نه تلک راه و نشانن صور دیلر ایدیلر اوش بوشه لک اوستی
یا ننده شول کوه پر شکوه کور بوشهر هم صیدم که سپهر اسما
کوشندن آکیل نرا و انور انوک جانش غریب و خلد برین کبی
برچرم جای دکنک و اسامه در دیار اول حجام بر خیا کد کعبه
غالا و لنده فلک مثاله و زمانه مثاله لر ایدره در بر اشدن
دود عشقاری و قبه تاجدار کی نک فر قنده کوه تا بداری سیزه
رهبر اولور اما اگر عقلمدن بهر داس و حیاتدن امید و ادا سیه
کوز اولد جانیه دویوب بقعه کوز و محنت خان لر نه بریا نوب
جانکزی بشما نلق آفتلرینه نعم کوز که اول حجام سیمیا بنیاد ک
اول کرم آبه آفتی نهاد ک در کشاده سی دهان از در کشنه در کبی
هولناک و عیاهلاک در و در و نانا بداری بطن فتنک محنت
اهنگ کبی بر که کار و عقده و ادر و انوک قضا رح نکبا سندن
بیکده بر جان نه راه اخلاصی و بیخده یوقدر کن سودا زده بی نفعیت
دایانه و دل داده بی تلفدن نه رعایه اولور
چونک سودا ده او جان بوزند **بند اولوز سودا مند اوله سینه بند**
لاجر اولد اصحار کندی بازرگان زاده تلک قوشنه کور بوب دخی بد

برق

35
برق قزاق و اشغنه روز کارد اولدی همان اول قوم و ده ایندی بوب
چون نام و جان و دلدن قوی اهماق لر حجام برین کوردی کبی
کون کدی بولر اوچی کون اول منزله تبدیله کورسه لور کد اول
جبلک د بند کی مرتع جدی و حکم کلشن چنندن بولدر آسمان
کردار طغوز شه لوه حجام نامدار با بیلشد که طواف ادا و لنده
خرشید تا بدار جیران و زار و سپهر طلمس پوکار نده قطب
افلاک و مرکز خاک دمیسته و گرفتار در **نظم**
خانه سنک دوی مانند سپهر • قبه سنک ایکی یاق ماه و مهر
چون بر یاد صید ایدر اولد شیشه ریاز شیشه آبن محکم قلسه دینه
برجم مسکین کبی باشنده دود • تاب کردونک دل قشند و دود
نه کشفنده برزم اورد و ابرام اول عشاق درون تا بدار و سینه
براهله مزاق کبی فروق باور بار بار ندر شاد و انده بر قطعه ما
آماج مخرج و اهر کبی های اری اشتا و نهر امدار کبی صحنی آینه
عالم ناولا کوی چشم صحرای کبی براب و صفه لری سینه سحر در
کبی آفتن ناب جان کانی صحرای فلک کبی تابناک و ساحت چننت
کبی دلکش و پاک بازرگان زاده اولر رسم زینت امیر و طلمس
حیرت آنکوزی کوروب اختیار ی و جان و دلدن صبره قزاق کفله
خند مترا لر سینه و برستار لر سینه ایندی اولای و سبیل محنت و درد
و کجه کوند کرم و سرچ چکده و کدن مراد اشو حجام چننت نهادی
ایدی سحر دانه و مائه بله مقصود نشان و اصل امید و دل و جان حاصل
اولدی بو عشرت سزای بر سینه ده یا کج حاصل ایدم یا کج یا کج حاصل

ایدم یا بوحام فلک تئالک طلسمنده جان ویرم یا تماشای
 جهان ایلیوب جان و دل مراد نام ککر که سیزه یار ادم بریل
 قرار و بنم قدوم انتظار کوسنه سزا کجست ایله مراجعت دیتس
 وسلامتله عودت مقدر اولکایینه سیزکله مواساد موافقت ایدوب
 عنم وطن اصال و قصد مسکن وصال ایدم و کر دولت یاوی و تحت
 دولت ورد کارک ایتمی باغی نریاز لیدسه کورم واشبو یون جان
 شربن و پروب درن حیرتله طبعه نوزم ویرم یارونیکاهه پیرا نام
 لیا سو ماتم و بلائی زد و دم ایله الواب التمس هرگز ستمدن و سیرکوه
 و دشمنن خیر ویرم سز بی خبر بر له یاد و جان نامرادی کرجیل
 ایله شاه ایدم چون قوللر اشد بلندن بو کفنتاری کوشاید یار
 جگورن جوشن و خروش ایدوب بو نیم دیوانه لکر و عقلمن بیکا ناله
 در دیوانه ایتمه یا یاشد یار و کوز یا شلرین روان ایدوب ایغانه
 دو شند یار هر نه قدر که تضرع و زاری قله بلر چاره اولدی و کلن
 صفت هر بند کلام یا ند یار و حاکم کرد ارکوز یا شلرین روات
 ایدوب قله بلرا اشدی آخر الامر میساق بر میز ریختی توپ
 حاکم او بر تاسند ک بولندی افتاب لرب تاب در یای مغرب
 زمین مغرب ایدم کجی اول مغرب حاکم ده بلکه مغربند دولت
 چون ایچم و لیدی نه کورسه که بر حاکم در قیتمه لری بقادی
 صف لری شدی طمقات دینه و تشکله و ستمه کجی بر یکی ایچده
 نوزای چره لور و سلطانی خلوت سر لور و لوطا کولور بودندی
 بولور و غریب ده لزلر ککش مادی لره شلوت خانه ک کیردی بر عالم

کوردی

کوردی فلک لری سیر ایلدی بر بایچنده بلد زلر تماشای قلدی
 مر خاوری ایچم عبرت عبرت اوزم افرون اول بر سحر شوم
 طلسم لردن جان و دل بر ضون اولدی هر ده لیزه که بو ز طوبه
 بر چره یه نمون اولدی و هر چره که کیردی رهن کیم قلوب
 اشغنه و مجنون اولدی نه کز بره احتمال و نه سزیه مجال قلدی
 بو هفتنه مقدری شو بیه سرگردان و شغنه حال اولدی فی بدیدر
 درای اشلریم دشمنان و سو دای هوا بای خنلریدن پشیمان
 بریشان اولدی حیانتدن الوب اول میدان کجی حاکم باشنه
 طار و زندان و لکیر و غار بو تال اولوب آخر الامر شیخه لایوبیدن
 عنایت و هدایت ابردی خلاص و نجات تا بو سن آجوب بر اول
 و بودی بچاره سیر و حد و عبور نی عده له طشر کلدی دهشت
 و خستیت ایلیوب اطرافه نظر صالدی کوردیکه بر بوستان و لسان
 و کولستان جنت نشاند کاله اجیش زلاله صلیفش چکلر بو
 ریخته میشلر بود اقلر ده اوخته صوری زخم کجی نزمه لر
 و قوشلری قری حرم کجی بقعه لر کلس

نظم
 ایاد اولد وجهله قوشلر ناله لر بیلده دکنک ایله یه نیکو
 سور میکت عشت و دنیا دین آن جمع و لیش طوبه عالین
 سیر لشیخ لچو شیخ چوش بو اخیل عی قاصر باض ماهی ریختن
 حیاض حقه شکر ایلیوب اول شکر کجی میوه لردن و پروب بدی اول
 کوز لری صولردن ایچم شکرین دیدی چون سنه سی پوزاب و بدید
 و خواب ایدی جوی کارنده و بردخت سایه مدار اشدن یا توپ ایدوب

چونک بر دت آرام و بر ساعت حضور تام ایلدی باه سبکی ایدی
 بوندن طوری اولدول جویار عمر رفتار دن بو ز نه کوز نه صو
 اوردی و بر قاج قدم کل کشت ایدوب اول باغی سیوان و کواکی
 قوش هر یکا طیران ایلدی کدر لک بو عین طاق و بر مشکن
 رواقه اوردی تم حقایق مثلها فی الایاق درونی و بیرون چرخ
 بر اختر کجی چوهر کتکه لری بر عتده کوانه بر اوردی طاق قصر
 قوس کرد و نندن بلند چرخ ما من کجی سقی نقشند

نظم

اصلن زنجیلر و کوی نرفشان کوسرور و در تسلسلون نشان
 طره سبکی چشملک کلکند نیر قبه صفت فیک و غولشیان
 بازرگان زاده مسکن اول قطب اسمان مدارک درونی بو کار
 وادو لوب نوب نوبان بولور باه باه عروج ایدوب و چره دن
 حجره دخول و خروج ایدوب طبقه طبقه تماشای قیلور لیس
 فی الدار عینار یا باره کناری شویله خالی نریارونه اغیار اما
 نقش حالی اوزندن زینت نهالی لوزنک آمیز عدل نقش
 اولمش و دلاز بر معقد لره مصدق بشیلر و باشلر من صدر
 کاه زینت اولمش خونلر اصلمش نایر کس مشمش نزلر اولمش
 چقلر اولمش چور بر لچو لیش قاوریمه قاور لیش هر سده
 دو کلش نقل و نقل و نهائیت و شراب و شرابله غایت طوبه طبقه
 و چن چنقه بو طرفه قیور لک قوللاری بو نقش و بر یکا ده
 حیا لری کجی بولیدی اولمش نایر ک سینه لری و نقش و شکر لری
 بنمید نقش یا توپ ککن نه قاج وارنه قاعد و اریاز کان زاده بر زمان

بو ترتیب شاهانه و بویچلس یاد شاهانه حیران قلدی
 کند و نیک بزم صحبت و عیش و عشرت نیک کواستی و بویچلس
 باه مارک اولد صفره لوک ترتیبی ای کلدن و بویچلس اول
 قریب بو ترتیب ساز و سوز کداف و قریبی کلدن دیوب تفکر
 اشدی ییلدی بو بزم دلکشک بر شهر یاری و اشوبخت موهبت
 بر تاجداری در چون اشتها و از و نعتلر حاضر ایدی بو سزیه
 بر جلیل و خوان خلیل و شتر مانتد سیبل سیبله دیوب
 بو سزیه کارنده کجوب او توردی خوف هر سی کلدن کور ووب
 مجلس کجی الصیغ ایدوب بر مقدر کسوب پیوی مرادین اول
 نعتلر دیوب اول شتر بلندن اجدی اکاد ک فاک مسکن
 لیا سی پوزندی و قریب ریختن تاجی اوزندی ناکاه کواخته آدم سی
 کلدی اول منظر لری بوندن اشغه نظر صالدی نه کورسه بر چیه
 ملک منظر بوی بکر و شیخه و اشقر لهر بونیک لنده بر ستم
 منور دهر بونیک دنده بر شچون شکر قصر طوغر لوب کولور
 کل کجی کلوب بلبلر کجی نزم لور قیلور لری اچلر نده بر آفت جان
 و اشوب جهان بر آفتاب رخشان و بر نور رخشان و ارک جالی
 بوندن اول شمع لری ضیا و بو تانیده منظر لره او کنده
 مانند شها و حسن و عیاد کرم اولدی کلسا سبیل
 یکا غیاله بدر تابانندی دایوسنده بویله زلر مانند یوهاله
 القصه چون بازرگان زاده اول اشغه و دلاده بو حور لری
 اول ملک منظر بر لری سیوان ایلدی هر اس و احتراس ایدوب

کند و زین گوشه ده بنهان ایلدی بسراول ملک منظره لبرلر سو
 بوی بیکر لاله یوقا و چوقوب کلوب صدر مجلسه کید کوه نین
 مساحت و شکرتدن و کلاحت عوچا ایدوب هر بوزدن سوزا چوب
 و ایلدی ای بارانی و قافای عوچا ایلرین بوی صفا کابا بو قصر شکرت
 هوای خوش دی بوی نفس خوش ایلرین بوله اخیخته و بونته سفره
 دکلتلر و خونه هوشلر خاطر اضافی او یخته اولمش کورندی
 جمله باش اوردوب ایتدی بلور بزم شاه خویبان بیوردی راستدر
 و هر بزم بادشاه دلتز بیان سوبیلدی کم و کاسدر همان اول
 نالغ طرا و چشمی عوچا چوب جوسه مجلسدن یکا نظر و پریشش
 خبر قلدی ائی کوردم که اول قصره اولان سفره لدها ن اچوب
 شعلر زبانه و نایلر او ازه ایدوب ورنایلر بیانه کلای صراحیار
 طوی لینی تکلم و ششستار لیللین توتم اید تلر قانولر انکت
 و کایتلر ابرو بله اما ایدیلر جنکک تنده هم تلی بر دیل ایدی
 و الحاصل هر طرفدن بوزجد و قال و قیل اولدی و جمله اغز اچوب
 ایتدی بلسردن مقدم بونده بوردی زاده و خرم نهاد کلدی ●
 کستا خانه بو نقل لردن تنقل دیونع ملردن تناول ایدی اوشه
 فلان چرم ده برده ایدنده حفته و حساب اچنده مکی بقصد
 دیدیلر باز کازانه ایتدی چونکم بن اصحاب بزم دن اول ایلر
 و زبزی واریاب مجلسدن اول بیان و عوچا کوردم ایتدی خوف
 و خشمندن و هانسی و دهشتندن کئدمدن کئدم کوردم که اول
 تاز بیغ خویبان اولور و بوزان زهر جیفین دن بیغ قوزان ایلر

منظره

صقلند و غم چریه کلوب کوردی روز الما قلله بسم بیکر نظر ایتدی
 تکلم ایدوب الوم النالیدی ایتدی غایب اولور و فغیر
 بچاره طور یوقا و سستی سلطان مهر و بیان سعادت کستور
 شاهزادی خویبان استور ناچار بن دخی مد هوش و او اوره و دیو
 کردار بوز شرم و بیکر ازم ایلده غدر کویبان و شفاعت جویبان
 کلوب اول شاه خویبان او کئده باش قوردم و قر شوشنده الوم
 قاشورب طور دم ● بسول و لرس و سمن فر ازم عزم ایدوب عوچا
 و نازله و هتار لطفله حقدن زمان کتار کلوب ایتدی ای ایدی
 بزدن و وحشت و مجلسدن دهنشت اتمه بوز یوقم و لوجو طایم
 خوش خو بوز جمله مزه همان دوست و غریب بوز در و خلق
 مکرمت استی اهل شازدر و زوشب کار مزه مریانلق و مهران
 و عوچا بیلر جان فشا نلق در بزدن که مصرت و زیان یوقدر
 اما منفعت و احسان چوقدر بسو کل تحت او زبانه چوقدیو
 ایشارت و افواغ عوچا و اکو امله یا ننه دعوت ایلدی بنده اخی تو اتم
 کور کور بزمه باش اوردوب و تحکک قوینده بر بوردی او تور دم
 للحاح و ابرام و اقدام الزام قو ایدوب چوقوب یا ننه ایدی تاز اشل
 و مایلر ایتدی کور بوز بولین بویشته صادی ایشارت ایلدی
 سما طر کلای نعل لرد و کلایک
 بر عجب ترتیب شاه قلدیلر ● قرص مجلس هر مایه قیلدی یار
 دانه لور قوردی کشدن خیره لر زرده لر نلدی زمین صحنی دن
 تاپیر بوزان هر فکر کا می کی ● باغ اچنده بوزد بلر مایه کی

شیر مردان لب کاسه لر ● دل صور خلق اغز نزه سنوسه لر
 بسم الله دینلوب طمام صلا اولندی و الحاصل مرادجه بیوب اچوب
 سفره کور کوردی و عالر قلندی ساقلر لئون صراحیلر و کشتی ایدوب
 لوله کلوب مجلسده التون اوسکو فالو و عوچا زلف لولا له سمیلر
 و سبیلر نلو خوبلق بوینلو سرور قد لبر لرشم طراز و شور
 دلتوا زکی و بوزین باغ اوزر کلوب در دیلر شاهین بقش لوقرا
 کوز لور هاملعلتو پرستار کور کور طوطو قلو طو باو بیلو طاوس
 زینتلو خنک لار کالات عیش و عشرت و اسباب بزم صحتی کورتب
 کیدر هر کله پرو ازا اوردیلر ●
 زرقه قد حله اچیلور اهل عزاب اولدی و دین چهره لریا قوت نایب
 ایدوب خوش اوز خونیوم لره ● بر بله نواز کوینده لر بلبل کجی اف انازه
 قری کور خوش طالع اولور قور بیلر ایه فریادی و جنک در باب سینه لر دکه
 ایدوب دل کویاب ●
 چنک اولور قوش و سن تخم کور آتشدن بقدی بزم اهل کیلر
 یا ندی دلر سوز روح افزار ایلر ● اریغتون بخت دین و پردیله
 شوق ششندان ارنلر عالمه ● چا و تکیه اوقودی دود و غم
 ماه و لرحرچ اوردوب خورشید وار ایلر لردن قلدیلر طاوس وار
 دوشدی بزم اچنده بر وجهله اوده ● سینه لر یا بون فکلر طلدی
 باقر اچیک ایلدی بلر کل کی ● قلدیلر فریاد لر بلبل کی ●
 کوزلر بزمیت طلال اچیک کوزا تکمه د لبر لر بزمیت حرف اتوب سوز
 اتمک باشلدی بزم نین کله لر حباب سین بیلمه کئی وار و شواب هر یکا

بزم

بستان اولدی و لعلین جامه لکلر ولا کئی اوده می نایب اولدی
 کویبا نلر نیش چاک تا بیدمان اولدی مجلسه و بر شیلر طولدی
 اوی کنته دستور اولدی هر بوی بوز حیره مایه و برینظرین علیا
 ایدندی صحن مجلسه طواورش بویه ناره و خرم صوفی صولش سبزه
 زارح دوندی کوردم که یلدر لر طالع لوب اولتنها و بی اغیار و لشکر
 کدوب بادشاه وحید و بی بار قالدی بتم باغ ایشاق چوق دلده
 حکرم بقشدی و دودی جامع شراب خوشکوار سققت دما تم
 حقیقشدی بس صبرم جام سن کل کی چاک و بوزم اولما هاک
 او کده صوبگی خا کلا ایدوب ایاغنه با نورا اوردوم و کستا خانه
 الین او بوب کوز لورم سوردم چون باغی باغبار ن و قصری
 با ساندن خالی بولدم جار تم حار تم مووی اوله دیدم نایب
 و غار بته قصد اتم باغ رخسار ندن صوبلوشفتا لور لنتا اول
 اتمک و لعل شکر بار زدن طلو طلو سنوبالر تغین اتمک باشلدم
 اولد لبر دخی وار دقچه ملائمتن وین آشفته و ما عکله نور حالته
 اولور دی فی تکلف اول کلر خلق بزم کویب در اغوش اتم
 بر وجهله شوق و ذوق حاصل ایلدم که کئدوی فراموش اولدم
 آخر الامر استدم که کینه نهانی قلمنه لاورم و تخت سلطنت
 کویب عش و عشرت سورم اول سمن لولدر و با سمن غدار
 سرور قد چون بتم بوحالتم کوردی کل کی بوزین بوزیمه سوزیم
 سوردم و نینا زایدوب ایتدی کی اوجوان بولور بوی ایدی غریب
 و کس ندر بواولر ملتس کرمه کذوق و عشرت اینه سو

حالتی که درین لحظه روده او لوب دامنگ آلوده و صدمه عتوده
ایدوب جانک فرسوده ایتم بولک حاری و مشکله بخار
و ایدوب کز کرم اولامان فضولی شویله که جانک جهیره نفسوس
صبرایره مز سک بومهاره لردن و شمع رخساره لردن هر قتی
سن د بلسک کنارایله بوجی بوجی خلوت خان لرو برسلوت
کا شان لردن و طرف طرف کلشن لردن و ساحت حملو دراکر
کنار جویبار و کرسایه هر غزادر هر نه برده مراد ایدرسک
قرار و عیش خوشگوار بمله رخانی صحت و پاکیزه عشرت
قانع اولدی ایتم ای شاه مروت و ماه قنوت نشنه جکاب
حیات و مستسقی هر فراتر ابرو و جلا قتی و صبره چار و قدر
اوله بک چشم سحر که کی قریب افسون ایدوب و زلف طراز
کی دستان و فسون ایدوب الودن الوب بیانه انغه استرسک
هر یوز جانک که ای افتاب ابرو شمع و اختری نیلر و هون جان
و مانک ایاتی کتبه کجه فلسو لجر ییلر
دو یزدن قاپوک آرا م کلام کلام شاه رخ لاله کلام
تربو غزوه دل و زکله بیدری قان ایله جانل طبیعت لوبک
شریبتله دردم در مان ایله مردم و صلاک ماه لیا تنده
تقریب حسنه زو تنده لسان ایله بن بویه زاری و عرض
طلک لری ایدیک نه اول نه اول کل اول شوق شکل بر قوی بویه
صاوب بوقلین بیوم طویوب سنبیل چیلری کی سوری بر برن
اولوب و شکریا نله طلو و دل و کب استدی ادینی و فادان نله

حقین

حقین بلن بر جفا الودن بید و کک نعتلک جزای و دیلن
ایحد و کک شرتلک خون بهمان بومیدر کا لطف و کرم
با بنده سوز و غم و سوز کله طوزا تک بیلر و کلا پیش سنستی
برصادق پاک باز و بر عاشق برسوز و کوز و بر شاهان چهاروز
و بر عفتای سر زارین ایدرم سن خود مراد نفسه تابع و غیره
لقه سنه طامع مرغ هوای بر طاهر های امیشن بتوز ابروین
سوخته مرده جانی کسکسار ایله لبک جانندن اب حیات صفت
ایکین فخر ایز سوز لرایله زهر مات و بر مک کوز بتم خاتمه لاق
و صبره بجالم محال اولدی بسین عشوه لاله هلاک و بتم چیکر
اتمک دلرسن دیوب همان ایکی دینم اوستنه کلام و دایره زوی
ایلیوب التوبه الهم کور کی که پیچندن خلاص چاره و در بان اولدی
جانن بر لحظ امان بوقدر پس کتبه و زاری نان و لایه کتان اید
ای جوان بدست وای صبر و هوا پرست نولسکا هلاک قتلیم
کی یا یم صوندم ایله قوت باز که طایوب زوله کان کی بی چکت
و قامت که بولک اولم و تیر انداز لگو که آنا نوب وجود و صدف
کی ملاحه و نشان غرامت ایدوب محنت اولتار سن اورو
و لعنت سیری بوشه دیک اولم بر لحظ ارام و نوسن طبیعت ارام
ایله زور محنته اولاجق ایتم حسن رضایله و غم و دل و بر تله تک
کار لطف و صفایله اولسون سکا اولدن بوقدر ملاطت ایدن کسه
اخرسندن چین زار ایدیه جیک در سکا اولد بود کلوا ارام جان اولان
کشی صکره سنی بیخون فی قرار یلیه جلدی

کشی ایومکدن اتم هر کز ایتی الوری قاقی طاشره و ککله بصی
تخلو چیل کبوتاج قیح سزاغز قالدی توغلی بدم شاید کبوتار
لرونک ایچنده دیده بائی و خنکار و کور و کلا راسده نکهار اوله
وا قفرا ز و طعنه ایله سنک انار از اولسونلر اولده جوع خاص
وار بر بهشت آیین سندی واستیوق کی جام خوا بلرله پوزیین
سنکله انده جام خوابه کیوب یا تهر لوم بونیوی کن کلخمر لرنه
یا اتم کولک اغیارلق ایدرسه اولندن بیانه اتم لوم بائی یا غه
و شیوی شکره قاتالوم چونک اولجاد و شایل بو افسون او قوی
تضرع و زاری ایدوب باشین یا غه قودی بدم که اوله او کورده کشت
صراحی کی بوین و بریدی محنت آنکیز و حسرت آمین کلماته تمام
کوکولم کردی و تغریب کفترانه مغز و بر فسون کردارندن مگور
اولدم من بعد زور انکور و تندن در قوتندن مجبور کوردم
مراد می حاصل بدم اول بر قاج قیح شراب ایچلمه دک تخلو بدم
بایتم اول شراب باقی ایون ایله بخر بوخسه داری هر شربتی
اندی که ایکی قیح ایچمدن نغمه شمع و عقم لیدوب کندوی
یا و قلمش بر زمانه صکره که کندوم کلام و کوزم آجوب اطراف
نظر قدم نه اول قصر جنت و ارنه حوریلر و نه اول بهشت آیین
مرغزار کوزین آجوب بو بجه ترکس طلی ایلمش برنده بلر
اسر حاصلی هر کز اول کلشن خوش هوادن اول مرغزار شمعین
نوادن خبر بوق بر بوقی آب و برسته بر تابد سواد تندن خوله
دهشت و نهاد تندن دیره و حشت کلور بوق ادر هم پاکه اود

کی

کی سرب مهرت طوتمش اولد تندن چرتی تاب دودی کیوشک
دو زمین سیننه چاکش جمله باشین نک ایدی قیاب یاب بیچاره بین
اوغزاد و غیب بیلدی چکوب بقه سن دامنه دک باهه یاره قادی
کدو زنه سو ککله و طاشلرله باشین دو ککله باشدی کوزندن
لقن باشلر سیلایه دندی لمل سرب کی تی قزل قانلر بوینده
آخر آتایله وانا ایله کچون دیوب اولدی بیابانی پاریان
سیلروان و باددان کی بو زوارچی اولد برک سموی جان
دلنی یا قغه و کف پای بر ایله اولوب صولری آغزه باشدی
چکری صوسزلقدن و دقتدی حیا قخر مننه سز سر اورد و دقت
اشک خونین ایله جانندن الی بودی درد و حیرتکله واه و حیرتکله
باشین پوه قودی مال و زاری و آیین و حین ایدر ک نظر یارلاق
بر پشتت اخضر بر تل ملک محضره دو قندی آب و نسکین تاب
اوز بینه هزاران محنتله اولد بشته تک دانسته ایدری کویا کچان
چشمق ایدی منیم کسه کتور چی کوردی که بر سنک سپاهک
شکافندن سر بشک عین عاشق کی بو یاره صوجقین صیرو ب اول
آرا تی و زو دایره سن بهشت منظر ایلمش بازرگان زاده مسکین
سینت پر تاب و دیده یوآب ایله و اختیار کویو ک اوزر بینه دوشد
اول صوی بو زین کوزین سوروب اولمشک جانته و یا تمشکن قاتله
ایردی سینت پوتامنه نسکین و جاننی ارامنه محط بر لحظ تمکین
ایردی چونک چاقی بوینه کادی اولد بشته نکل اوزر بینه چوقوب اطراف
نظر صادی مقابله سنده دورن بو کدمو بر برتر بونوس

گورهدی جان آتوب او کده ایدی و جملاتک ایچنه کردی کورده
بر پوره زن قیوس ایچنده اوتورمش حجاب و نقابن یوزندن
کتورمش چیغصا غیورنه اوازی ایدر و حب حق ذکرو حالن شکر ایله
نظم
کوزی بسین اولشدی بهلوی کبی باشقا کشدی ابروسی کبی
عینش یوزغوش کوارین نکه وار ● جمله یوزندن کتورمش روزگار
کم سن مهتاب قاش فور حق ● جهن سندن ظاهر ا قار حق
دیده سی اولش مرددن شیشه وار ● چشم آتقی انتظار بوت چار
آلتوک جیبی تلک دکلری ● راه صدق واستقامت مسطری
کشت زاری عی اولش بق ناس ● ایچی رسیده بروف زرو زار
چنبولتوق قاشی فی خلعة وش ● رخص ایله چرخ صغیران کشتش
جیح روشن پنی سندن تا ایدر ● محور کرون اکندن شرمسار
آتوب نیسج ایله زاری ایله ● خوشورد و ران کبی کاری ایله
دوقم باز رکان زاده اولر یوزدی قدخدی ایدوب سلام
ویزوب و ایندی که ای ماد مرشقیق بنی دل عاشق بوغز بیدر
نور و براسر محنت و درد برکفتار آشوب کم و سر و سر
مستند زاره دردم اگر کم و شفقت و میل و محبت ایدوب
بن منسکینه برکوشه احسان و دردم در جان ایلسک نکلر قدر
اجز حساب و ثواب برصوت فازه نور من بهره زن دخی باشی
قاله روب لطفله و عرض نشاشسته باز رکان زاده به عزت
واو اع بر عیلتلر ایدی دلیل اولوب برجه به ایلمدی و او کده طعام کونم

۴۷
عذر ایدی چونکم بزی ابالغه قبول ایلمد که بزدخی سنی اوغل
قبول ایلمد که دی و ایندی بنم داخی جهان سرا بیده بر دختون
او ختم واردر حسنه عالمه کتشی بزی فرد و تحیل کشت کبی قد
شهادی صایه پروردس سن دخی ان قبولوغه قبول ایلم
ظاهر حرم و جان مفتعم برله اینسیز و برکوشه در وقتا باده
قاج کون جلیسیمز اول که روزگار دی که سنوک کبی بر جوان
عزیزت دیده و محنت عشیده مرادم و طابک کبی بقرت و کربت
کوزید فکر نهادم ایدی محمد الله والمته الموم کبودی و اول که
بیلار له اکا کوز طو تشیدم الود بیدی و پرغم کولی کتار جان
بر و رایله او ندی و بر لحظ بنمله او تورد قد نصکم قالعوب
کندی بعد آتی کوردم که بر بوی بیکر ملک منظر لاله خدوسر
نظم
بناغی کویسوزی شیبون دل شکر ایلی ال الخای یوزدی کون بیلر قاش
دلبر حیدرک الله یا آشوب ایچدی یومن بعد اولم سن و جانم
سن بن با سبان خانک و بو چار نیک ایدوب او کارک الله الوهم
ویزدی و ادقی صور رشک دلغز بیدر و عایینه خذت کار ایدوب
برو زشب خذ منکده و دون کون صمیمتک اولسون و دمکده
مال و مناله ختیاج و کسبه بو چرخ و اولدین و قضا
و ایدر عیك باج و خراجم بودردی چونکم مانر پوره دن بو
لطف و نوازی کوردم خذ مندر و مندر ایدوب ایانم اوزر زه نونم
بچشم محنتلی بار و حاطر بو باغی ا a

ایانم کینه کجوب سر فرزا اولدم و یا بانده کان کور بولوب
خلایقه دن فی نیاز اولدم و بدعه عش پریدم دیدم بیسوا ذر
پیرک خانم سته بیستی قامت و امانت واستقامت اوزر سینه
ظهورم کونده کوند و زم عید و کیم قدر و سعید اولدی اما
فرست میسر اولوب اول ناز نینک وصلنه کوشه چشم وار و بیل
صحت ایلردم و رندانه الله یا پیشوب و در دانه بر یوسه سیف
المع جرات ایدردم که هر زمانه بهره زن سر و فتوزه حاضر
و مصاحبتزه ناظر ایدی برونق قیلهله فرصت بولوب ایتم
ای یار و فاداری دلداره رهنم کار بو حیرت و انتظار فی اللیل
والنهار خیمه دک اولیسر که بغرم امید له صویه و جانم ناس
مویه در و ندی وصله در مان و کنار چاره ایله بو خسه تونک
دیار و عزلت اختیار ایدرم محنت اقلیم لوزنه باش اوب کیده
نکار فی ایندی اگر کلر فحار و کج بو مار بودر چه نیما راستک
نصیحه عمل ایت دیده و کلک صلیحت بو نکتشای ده مایر یاند
میستر کلا ریجی برونک بدم دخا لوب کیده بودایره مزده بر کندی
بر قونم کی کز ندرا او شده شول بشته نکل او تیر یوزده بر کندی
خرم نهاد واردر وصل آباد در له ارموات العباد الی محنت
منظما فی البلاء ● اذن کنایتدر هوا سجد کشتا و ان روح افزادی
رو زشب واروب انده اوله لم هفت ده بر که مادر پیرک
یا نکلله لوم مادر مانع اولور سه اقدام ایله تبدیلاب و هوا
اتکده بدم دیو ابرام ایله بونک هوا سجد کیدی و اوانک تمام

معتدل کم و سرور در اطراف باغلو باغچه لو بیور پس یونک
اوزر سینه اتفاق و عهد و میثاق ایدوب اشته کلامده مادر بهره
زینهار ایچندن شکایت ایدوب ایتمدی ای مادر محترم روزگار
در که لطفکلمه مفتعم واحسانکله شاد و خرم اما بو کندی که هوسلم
الشیادم و آب بر صفا سیله با شادم کون کلاجه ضعه زبانه
و مزایم محنت اولدی باشم و بر کونم قرار در اشتها طوتلدی
بتم کچشم بودردی جانا ● علاجم سو و کشته کدر همان ●
اگر انا لق یوزندن شفقت و بن دلخسته جانم رحمت ایدوب اجازت
احسان ایلسک شول کتد خرم نهاد کم اکا وصل ایلردر اولدیز
ایله بر قاج کون انده واروب تبدیلاب و هوا کسب لطف و صفا
ایدم مشک یوزده که تحصیل قوت و تمکین قدر نه سبب اولور ●
خسته لقدن باری جانم قلدی بار جانم بله حمت ایت مادر بو فی
اشتمدی ایندی بکتر که سزه سوز مدن نفرت و یوز مدن محبت
کاشند بر محنت ابادده کالعتین کولاب و هوا بهانه سسته
سیور صحرای جوی باره تماشا ای کتدو شهر و دیار سوسر سوزدن
بر لحظ میجو و صحت کز دن در اولغه راضی کولم و دلغز بیکه
کورم سوزی و کولوم سرور می در سندن ابرو مغه طاقیم یوقه
کیر بن امیر و قاضی کولم بدم که بوسوز لر بهانه دکلامه پر
درد می و سرشک خون آلود می الم کسکا اذن فایده و غایبده
کوزیم بکلر زبان و بیج جاندر بو قی المنة کیدرم و کولم شولیه
استود بوسک قید و وصلحتی کولور او شده آخر ده کی خردن

قتی من اختیار ایدرسک بر مقدس پوک اور اول کوزه واروب
خوش زنده کانی و عیش و کامران سوراکرین در خجایوم چیر
و کولوم صبر ایدرسم خوش واک ترک وطن و وداع دشت دین
ایلیوب ایرد کوزه دو شم بازرگان زاده و کین چونک بو قدر اجازت
و برخصت بولدی همان سفر بر افند جزد و جهد او زرنه اولدی
سورب آخوم کلدی و مرکب برین اختیار ایلیوب او زرنه بالان
صالدی واربد نه طولندی که بالدمین اون و سایر برصحت هر نه
ایسه کوره هین مرکب سینه بر جفته اورب ففاسی و زین
بغادی و کندی و زین بوزمان یا و قلدی بوزمانده که کندی ویرکلدی
و اطرافه نظر قلدی کورد یکه بر کلسا و ک دینده قفاسی او زرنه بلده
زین ایرمش و جلا افر یاغی • شکست ایتمک عکس جلا این یاغی
ایستاده جرح فستوندر • فلک بائنه طوکش بر دو فوندر
پنجام دیورتدن بند سن و قیصر و کیده سن بلدی فصل موز
و نیمه اوز ایدی علو کوز زمیندن اسمانه پیوسته و ردی هوسن
آشمله بسته ایدی و نه بر دخت سایه دار نه بنام ایچون بر
دوار وار دی بچاره بوختله دلفکار و دیویمرته زار و بوقلم
لیکن ناکاه کوزنه قوشون بوقیه عالی و صفة معالی و بر صوة
بهشت والی کورندی دیده بواب سینه بوزتاب ایله سورب اول
صومعه میرکلدی و دیوار سایه دار کدی و بنده بوسینه زار و زین
انم جان ایچون بوخلطتار و اشک خونباری چیور ایلیدی ایت
کوردی که او ایصومعه ناکه بویچی ایلیوب ایلیاسانی ایچنده بویبار

نورانی

نورانی کون کبی نلهور ایلمدی بازرگان زاده مسکین اولونورانی
بیرک کوزی کوردی کبک خاطر سرور و سلطانه طولدی **مغرد**
ردی بو خضم بر یا خضرم بولمش • واروب باینه اور پی غلبه باش
پس اولدی و هر هزار لطفله اندن سؤال شکایت ایلمدی بازرگان زاده
دخی سرکین شستین بر بر حکایت ایلمدی بپراشدی ای دردمندی
سستند و او ار نه عجب بلاره او غلامش سن و تیغ محنته بفرود
طوغرا مش سن کاه ازدها لکامنه و کاه دیوردمنه و پیریلده منه
دو شمش سن حقیق عینیک مستوکله بله ایتمک جان قشربق بو تلخ
مشور باشل ایچنده انلر واک الازندن قور ترمش سن **نظم**
باغ ایوان قصر و عیش و طرب کار و یوار سیماییدی هب
اول عمر بوس جوان و مادر پیر غول دشت ایدی دیومردم کبر
حیاتدن دخی هرک و سبور و فکری هرک و اریشتیکه بو یوله هلاک
و سنلک صد چاک اولمش و کرسن بعد امید حیات و بو بلالردت
نجات دیلر سیک بتم کبی بوسومعه ده برکوشه و برک کیم اهدن نوشته
اختیار ایله و ترک عمرش خوشکار و فراغ هوای دیار ایله و الاچورده
دن طشر کیم مژس و کل چای ناک اولور سه برین خلاص ایچون مرس
که صومعه طلسم سلیمان بر حصن بزاندرو بو کوب پرشکوه سراسر
بند و غار بر و وطیلو مردم خار نه بری بری بوقیل لقمه و جاموسی
طعمه ایدر اول سیدن بو بونده قوش ایچمز قوراک بوزم نه ازدها
و نه شیر و نرک بونده رفتار وار بزرگان زاده مسکین ناچاس
پروستاعت اول صومعه ده قائمه نیت ایدوب کیم بیله کبی قوت

پس اول وادی بر طوبی کندم محنت و جد جکوب نهایته
 یتدم بر قضا خوش و صحرای دلکشه چینه واردم **نظم**
 سرود بلور کو لاری خوبه ویدی انده شریف خاکه بنیر یویدی
 بصه مش محنته هر که یاد ابق باغ جنتدن بر عشق اف حق
 شکو حق ایلیوب یوزم یوزم سوردم داو لکوه صباحدن وقت
 صفایه دک اول سجاده پرواز اوردم و اولیوم بر حصنا و ایسان
 صداره حصن او ستواره ایرد که اول بینه صحراده بر صحره
 صمانک فرقه و اول تله حصرا ده بر پشته سمانک فرقه
 قلعه ذات البروج همسره فلک اطلسه بر او اسان خروجه صفا
 کیوان بروچی ملالت زبان اوزنمش و نواقره طوند لرطاشن اتمش
 مزاجه نفوس و مضطه طبل و کوس و بو طاق آبوس و وواق
 سنه روس چغش **نظم**
 اژدها کردار چکش خرسه قلعه قافا اوزم عنقاری مکر
 الف خوبان و غم برچی برنج و تاب دامین اتمش دی کردن نقاب
 سکارینک بر بندن کوه شکر کلین کبر برله اولش کوشه کبر
 هر چرفدن با سبنا نل برندا اول ندها ساری قلمش بر صدا
 پس اول قلعه دن یکا سوردم اول اژدها و غوغا فرخه یوز اوزدم
 عمرت بولوب اول قلعه فلک بر وجه تروج و قدم قدم خروچ اندم
 چون در وازه سجا و کده کلام زری بالا نظر صادم صفحه لوح سنده
 یا زلمش که اذخا هوا کسله امین و صفة مردن قان لشکر هذم
 جنت عدن قان خا هوا خالین اما اول دروازه بلند اوزه خاطریم

نظم
 بچ طاشیم بوی کاشی نوری
 لوحی دروازه سنک آفتاب
 روضه سطلون صفت صحنه هفت
 کوه کوه نوبه بوغی بنیر سرت
 کوه جفا غم استر جان و کوه
 داوون ایکی پایه مجرحت لرا اوزر تکرید بر لغوش زمین و آسفات

دیده لریکی صدود و دل محنت کشیده لریکی مشدود ایدی
 بو حال کور بچک زمان تفکر و در با سنه خالدم و خیر عالنده
 قالمه فی کوردم که اول قابود بر رحمت کجی چلدی و اوزریم
 نثار عزت و حرمت صاحب لدی و حصرا چینه مکر و محنتم
 حبل کف ادم خروچ ایدوب ایانم دوشد بیلر دعاه شالایلیه
 اوزرم اوشد بیلر و ایشد بیلر بزم قاعده دینت اولدر کجین
 شهرت اوزر اولن کسسه دینان ارجا لایلیه مملکتن سوسرور
 و چراغ سعادت نوز دفتر قاله اخشامدن بوحصار کف و قون
 بغلیوب کول بیلر و صباحم دک ناله شیکر بر ایزر و صباح
 قیوی آچوب غی با دن هر کی بولور سه و رانی ملکه اصرا این روز
 شدی ملکک باد شاهی و بوحصار ک شاه سن دیوب با شومه
 کنتی کی بر در تاج اور دیلر ا کومه کل کی قات قات لولین
 دیناچ کور د بیلر نشاط تازه و سرور نما ندازه کوستوب بیزه
 بو باد با ی جهان بیامیم سوارا اندر بیلر وینه اوزریم جواهر زینم
 نثار ایلیوب سراسر او کجی هر اولدی بیلر وینی بر سراسر ایلمدین

نظم
 بچ طاشیم بوی کاشی نوری
 لوحی دروازه سنک آفتاب
 روضه سطلون صفت صحنه هفت
 کوه کوه نوبه بوغی بنیر سرت
 کوه جفا غم استر جان و کوه
 داوون ایکی پایه مجرحت لرا اوزر تکرید بر لغوش زمین و آسفات

دیده لریکی صدود و دل محنت کشیده لریکی مشدود ایدی
 بو حال کور بچک زمان تفکر و در با سنه خالدم و خیر عالنده
 قالمه فی کوردم که اول قابود بر رحمت کجی چلدی و اوزریم
 نثار عزت و حرمت صاحب لدی و حصرا چینه مکر و محنتم
 حبل کف ادم خروچ ایدوب ایانم دوشد بیلر دعاه شالایلیه
 اوزرم اوشد بیلر و ایشد بیلر بزم قاعده دینت اولدر کجین
 شهرت اوزر اولن کسسه دینان ارجا لایلیه مملکتن سوسرور
 و چراغ سعادت نوز دفتر قاله اخشامدن بوحصار کف و قون
 بغلیوب کول بیلر و صباحم دک ناله شیکر بر ایزر و صباح
 قیوی آچوب غی با دن هر کی بولور سه و رانی ملکه اصرا این روز
 شدی ملکک باد شاهی و بوحصار ک شاه سن دیوب با شومه
 کنتی کی بر در تاج اور دیلر ا کومه کل کی قات قات لولین
 دیناچ کور د بیلر نشاط تازه و سرور نما ندازه کوستوب بیزه
 بو باد با ی جهان بیامیم سوارا اندر بیلر وینه اوزریم جواهر زینم
 نثار ایلیوب سراسر او کجی هر اولدی بیلر وینی بر سراسر ایلمدین

نظم
 بچ طاشیم بوی کاشی نوری
 لوحی دروازه سنک آفتاب
 روضه سطلون صفت صحنه هفت
 کوه کوه نوبه بوغی بنیر سرت
 کوه جفا غم استر جان و کوه
 داوون ایکی پایه مجرحت لرا اوزر تکرید بر لغوش زمین و آسفات

دیده لریکی صدود و دل محنت کشیده لریکی مشدود ایدی
 بو حال کور بچک زمان تفکر و در با سنه خالدم و خیر عالنده
 قالمه فی کوردم که اول قابود بر رحمت کجی چلدی و اوزریم
 نثار عزت و حرمت صاحب لدی و حصرا چینه مکر و محنتم
 حبل کف ادم خروچ ایدوب ایانم دوشد بیلر دعاه شالایلیه
 اوزرم اوشد بیلر و ایشد بیلر بزم قاعده دینت اولدر کجین
 شهرت اوزر اولن کسسه دینان ارجا لایلیه مملکتن سوسرور
 و چراغ سعادت نوز دفتر قاله اخشامدن بوحصار کف و قون
 بغلیوب کول بیلر و صباحم دک ناله شیکر بر ایزر و صباح
 قیوی آچوب غی با دن هر کی بولور سه و رانی ملکه اصرا این روز
 شدی ملکک باد شاهی و بوحصار ک شاه سن دیوب با شومه
 کنتی کی بر در تاج اور دیلر ا کومه کل کی قات قات لولین
 دیناچ کور د بیلر نشاط تازه و سرور نما ندازه کوستوب بیزه
 بو باد با ی جهان بیامیم سوارا اندر بیلر وینه اوزریم جواهر زینم
 نثار ایلیوب سراسر او کجی هر اولدی بیلر وینی بر سراسر ایلمدین

نظم
 بچ طاشیم بوی کاشی نوری
 لوحی دروازه سنک آفتاب
 روضه سطلون صفت صحنه هفت
 کوه کوه نوبه بوغی بنیر سرت
 کوه جفا غم استر جان و کوه
 داوون ایکی پایه مجرحت لرا اوزر تکرید بر لغوش زمین و آسفات

ز عدلیله گاه انارسیانیده ال او یون اونا دم گاه چشمه جان
آب حیوان نویش ادم و گاه تاشای باغ چناندن بلبل کج و
آدم گاه جامه خورای آبقلا لندن عین منقوش ادم پس وصل
سر اینده بو لحظ خوابه واروب تسکین خوش ادم
چان دلدن اولشم هست خواب اگر دمک باغ کوردی آفتاب
چون صلیح اولدی عین جهان نور آفتاب عالم تابله طولدی شکر
فراوان و حمدی با یان ایلدم بنه خاد ملر کلوب اول دیوان شای
وخت یاده شاهی ایلدی بیلر و زرا و امر اطاپویم و سلوت علما
تا چویم کلوب عرض احوال مملکت و تدبیر دین و ملت ایلدی
سایر خدمت هر بنه ایسه بوسینه کورب کندیلر و خاد ملر او کور
دوشوب ایلر سر بر هر و دعاه مدخله زبان آورده صفا کسرت
اولدی لاشقام دک عیش و نوش و ذوق و رشاد اولدی چو تکیم
کودن ذوق عزم خلوت سوا ایدوب کور معرب ارم ذوق طولندی
کتدی خرم نینه بر خلوت خانه محترم ایلوب نوبت اولان سنبلر
لاله خدک و دلبر لر و قدک الین لوبه و بری روان اولدی نینه
قصه دلدن ایلدی لم و نه تطویل سوز و سواد ایلدی بو اولوبله ایکن
اولدی دست عیش و لذت که الی سندی بهرم وار و کجی لاصحه
کار میکان اولدم در هفت برباه نوبله در کنار اولدم کوز لر خست
سلطانیه اعیان مملکت و امر کان دولت ایلده تدبیر مملکت ایلدی
و کجی لر بر بر اولور عینله اولدی ناز نیشله عیش و عشرت
وزیم و صحبت ایلدی دم چونک نوبت یدخی دلدن عیش ایلدی

سلطان

سلطان روز عشر و عشرت اسبابی و بریدی و کجی برده ساز اقل
ایدوب عیش و نهای دن و بزم جانیدن خمبلره و بریدی کوردم
کتدی خرم بیلر و بوب سرو قسم کوردی دعا لای ایدوب ایلدی
شاه کامکار روی باه شاه نخت یار چون جهان سر اینده ملام شراب
بوغار و عیش خوش کور لر عمره و ولت مور کون کجی نخت های یونله برده
و طالع میهنه اخت سورا اولور و زشب دولتک بار کاهی یولرسون
و صبح و شام سعادتک نوبت اولور لیسون اوشده تمام الی کجی برده
سن ماهه رهناق و برده کشف ایلدی شیدی که یدخی برده
دن سر آغاز قصد ایلدی درون دلدن سوز و ساز و کشف
برازه قصد ایلدی رم اگر چه کم یوا همک هر ای سلطان سلطان و نوبی
خانه موافق دکله برده سوز سوز سوز سوز سوز سوز سوز سوز
که در ف پر زبور اله او نار انا بو مقامده مخاف چنبره اوسنار
راست سوز بودی که شاه عالم برده دن کدر برده باز لقلدن
حذر ایلسون ننه کم بو مقدم شهر بار لیک و سا بقده بی کامکار لر
مشفق عیش و عشرت و عشاق بزم صحبت ایکن بو برده ایلدی بو
مقامده اوت کجی دلدن ایلدی ای کتدی خرم و ای رهنا بی عزم
سوزی برده ره سوبلیک و مقصودی بیان ایلدی ره سوز کتبات ننه
حاجت سخن صبر و راست صبر و کور کور کور کور کور کور کور
قاجیق و بو برده سر ستمه ایکن کدر ایلدی و الله بن دخی بو ستمه
واقف و بو برده کاشف دکام شو کدر بیلورم که اولی شاه هر یو
برده دن غایت خوف و خشیت و نهان ایلدی حذر و دهشت اوز نینه

اولور هی و بو برده کشف اتمزدی و بو برده دن ایچر و کتزدی ارب
رعایت ایدوب سر ندن سوال و کشف احوال اتمزدی معصوم
سن شهر یار نیشیه حالدر نه تجرد قیل و قالدر باقی بری و فراست
و حکم حکومت یاد شا هکدر ددی حاصل کلام الموعده چویم
سنگ معقضا سینه ننه اولورده کشفه اولور کتفه فخره محبت دخی
زیاده اولدی یا زلیش ده بویلیش و مقدرده فوت اولمش یوقدر
هر چه یاد ایدوب اولور برده اچوب ایچر و کوردم بر حرم
دکشتا، ماوی و بوجت کجی یوکورده کم کلزاری دریا و هزاری
دستان سر
قیوم کردن کجی عالی نهاد
صفه سیمثل ارم ذات العباد
صفه نک صدر کا هنده آفت دوران و اچوب جهان بر صفت اولور
سحاب نقاب کون کی یوزنده کور مش شمع جمالی بو وجه لر و نوله
که شمعنه سندن آفتابک وجود کسر ابرو ان چون کور کور
یوندن قانلقب قارشو یوکورده و ملوک اد اسیمه ازا قدن باش
اوردی و یقین کلوب یوزین ایا غوم سوردی الین لوب قور لین
بو نیوم صالوب بنی اول صدر کا هه کجی بردی سوز عیش اولور و هغه
انکیز نشویه لرله کو کام مرغین اوچور دی فی الحال او کورده سکری
تقلید چو ارمی و نوالع فرخوش کورده یوز ادریب و بیلر شور و شیب
برله قوشومه اوتور دی ننه داخا اختیاریم قالمیوب اول ناز نین یا نومه لکه
سنه بر یا غم چکلم اولور تقلید چو ارمی فرخوب لدا لیک بار زین نعل
اولورمه و خوشی ترک ایدوب شفتا اولدی ایدار ندن تناول ایتمک ایشک

نظر

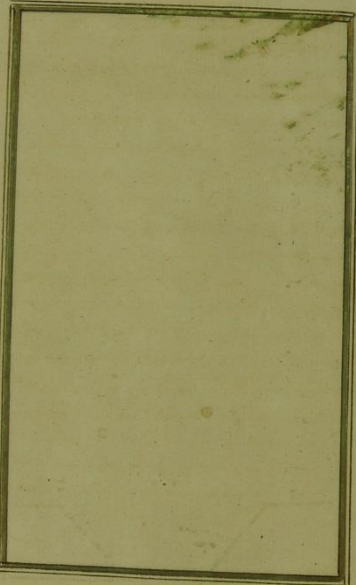
آخر صبر و جاتم جبر و مجام قالمیوب قصد ایلدی که همان جان جهان
و عشرت نفسانی برله کامران اولم ایلدی شاه جهان آفتاب
الشیطان و التناقی بین الرحمن یوم تجار ارام و طبع قوشنهاد ک
رام ایلله اولاشیمز ورم دینمز اوزره حما مه کوروب اند بکسره
جانب اشیا نه پروا نایلیوب وصل و ابره و شاحسارینه قونکه
کجی کنار ایلدی سن رواد کلامی کعبا رید نکدن نازک تشوئی کار
ایده سن که بتم آدم مردم دیده در دیده به غبار ایشک
نا پسندیده در بویله دویوب حد عشق لر و کرشمه اند کافس
کویان و بهانه جوان بقله حما مه کندی چونکم حما ابرو دک
برده اچوب ایچر و کجی هر یان اوسر و کل بدن غنچه کجی برید
طرفند چقوب صوب نیغم باشلیدی
او قیوب دلدن محبت نامه سن
الاوروب بر بر چقره ی جان من
صفه بولونده نه ظاه اولد لفتاب
طلعتی حما مه و یوردی فر و تاب
الدی باشندن مروان تاج نرین
عنایتان ایلدی سنبلرین
نور کوردم بر بدنه صف اولط اقدن حسن در عید ندر
اولا یکد بستانه چون قلم نظر
چشم جاندر صندم اولی کجی کور
یا نود اکیو ماهه ره خوشد فر
آب شر ندن چقره شمشیر سر
ناشی یورده کده قلم دک اول
دله صبرم شنه نعلدی جمال
کلای تمنا فی سلطان ندر اولوتی بنه سفال کور فری شیشه خیال
ایلی بار زنده سیاه و یار خشنده سم ناب ایلدی خلمه نانه کورم جلوا
سکری ایلدی زبونی فری بریشکن با دیبایی خطا و خفن ایلدی

نظم

نظم

اول سا قار خود مصور فرایدی یا ماهی سقنقوریدی **سز**
 دل اورسک یاریشولر هم نازک و قنارک کیکله خوش چکر بولک
 کرجسرتدن آفتاب جهان تاب کی صحاب مسکین نقاب کی باشین
 نیل و جیون و سینه سنی یوخون ایله نظر اندک دیدم که
 قردرجسن صحاب اچره غریب اتمشدر لصفی کونشدر باطوغ شمعی **بیلدر**
 وقتی کیم اول سر و سیم ایللمه اول شمشادی صنوبرخام سرتابا
 نظر قلدیم عنان اختیارم اومدن کیدوب محکم صارلدم شول
 جنت کول کی دیوشر کله دکنز بوسه لرین دیرمه کینه وجه
 صحبتی نشتاب ایدوب جان ویرمهک باشلدم تاخیر و تحمل بصیر
 و تمیل دیو کوردی فائده اتمدی قور لفظ غسل ایدوب کرد و
 عرفدن پاک و خورشید و نور انیسسه تابناک اولم دیدی عقید
 اولدم ایتدی ای شاه کزین وی بادشاه و غنکین صکره بشیمان
 وهوش عقلمدن بریشان اولور سن اگر چه حمام صورتده خلدیرین
 اتاحقیقت دارالاشیا طین اولور کچون بونلک دی اید صورس
 هر نه دکلو دیوسیه بدخودر بشول عفاربت خود که انلک
 اوی صرع و دوار بر سر سیم در اکثریا منزل لری ایا دصولر
 و چوق حمام در اولدیو بد نهاد و سمن عتار و فساده اری
 سز داد در انوک داغی معین مواضع آتش و باد در ●
 حاصل کلام بو مقصوده هر نه قدر که سولیدی ونیغ و بنیلدیرک
 و موعظ ایلدی قولای او هر دم ولحظ تاخیر و توقف جایز کورهم
 همان قوللوری بو بنونه سالم و نکارنی دو کوب بوکوب التوبه الدیم

که مصیبت هر نه اسیسه کورم و تیواندازلق ایدوب نشان مقصوده
 هراد او قیوه ادرم بلزم اغزند حب المساک و اری یوخسه قوی
 غیر و بطور کروب اشغادن یوقر یور یوزم اوق و سردی صندم که
 حیا قوم وجودی شمعنه یوقد دی چونک اول بوی دکلاور پورنه
 کیردی هماندم اقصای دماغدا اوردی اولدم نکایتدی مست ولا
 بعقل اولوب عقلم کندی بر زماندن صکره کندوم کلام کوردم
 برظلمت اچیزده بولوب حیرتدن قالدیم آق کوردم که قوشودن
 خلوتدن بر اود شعله سی کورندی برق خاطف کیم کاه اچیلدی
 کاه یورندی جان اوق ااندن یوردم ایللرو واروب کوردم
 مکر برعصرت اغزندن اود لرچو شویله که حنیغ چین یوزین
 کورسه بولایق بولچق آرق کور بیک سر لیم اولدم کندی دخی
 بترا با و قلدیم همین هماندن چقوب کتک اربنجره و قوشجه جاننی
 خلاصا تمک اربنجره اولدم هر نه دکلو که جده و جهدا اتم بسو
 دهلیزدن کدم حاکم قیوسی بولوق بیستر دکلا و باشم قوزنغ
 راه نجاة الکریمدی صباحه دک زار و سرگردان بی هوش چران
 دندم یوردم چون خالق لاصباح مصباح صباح یا قوب
 عالم روشن و جهان نور و ضیا و پردی و هاتقدن خیر طالع
 جان قولاغنه ابر کوردی مرده بد نره و فزده نکره تا زه جان
 و حیات باغشله ی حاکم قیوسی کون کی کوردم روشن و زره
 نجاة و خلاصی قارشودن معین کورندی سکوده طرغ کلام
 اول قوب کدوم خذنتکار لر کی کوب دسته قالدیم کله جمله سی

جامه کاند و حاضر و بکانت نظر طور ارجونکم بنی محمله کور دیلر
 جمله کلوب ایغره باشن اوردیلر جامه لر کی کور دیلر و احوالی یوزین
 اسباب سفر حاضر ایدوب هماندم عزم وطن اولندی و مسکن حاصل
 یه کلندی اون بیله دک بکا خاموشن و مست و مددهوش بق علیه
 اذی کسمی زار و فغاندن و سوز جانندن خبر ویرمه که قورتم
 اولدی چونکم اون بیل تمام اولدی مهر گفتادم کورولوب زیانته
 و عقده لسان حال اولوب بیانه کلام سرکز شتی استماع ابرنیلر
 حیوان قالوردی عالم خیال بو حالت اوزره در کرجک عالم مثال و عالم
 خیال اختلاط ایتک شیهه بو قدر حتی اصحاب کرامدن ابوالدیر
 بری الله عننه بدی بیل عالم خیاله جملط اولدی و غریب احوال
 و عجایب اطوار کورب نقل ایتدی بر بونلک سر و ایتلری بو خنت
 بیانده اعارت قوافی و اصیاح و حمایت تناسب اقتطاع اولدی
 اصحاب کرامدن متوقع و ارباب شیمن متفرع در که عیوبنه
 ناظر اولوب اصلاحتدن اعتراض و ذکر بالحدردن اغراض یقینه
 ازان من شیم الکلام اکر فتلن کانه کیم ● و من عادت السادات
 سادات الماکوت ● و خصیة ربیب الیمان حتم لنا بحسین الشهاد ●
 بو خصوصه حضرت بو مکر و مکر و عزم که لا کواخذنا ان نسینا او
 انحنانا ● و فی عتذارنا بولوب منت دارم که لا تجلنا ما لا کراهة
 لنا به و اعف عنا و اعف لنا برحمتک
 و ذریک یا ارحم الراحمین
 و کلمة فی ذلک
 اللطی